

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1930: 4
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

JORDBRUKSUTREDNINGENS BETÄNKANDEN III

BETÄNKANDE

ANGÅENDE

VISSA ÅTGÄRDER FÖR MEJERIHANTE- RINGENS OCH SMÖREXPORTENS BEFRÄMJANDE

AVGIVET DEN 6 FEBRUARI 1930

S T O C K H O L M

1 9 3 0

Statens offentliga utredningar 1930

Kronologisk förteckning

-
1. Jordbruksutredningens betänkanden. 1. Betänkande angående åtgärder för vete- och rågmärknadens stödjande. Beckman. 76 s. Jo. 2. Jordbruksutredningens betänkanden. 2. Betänkande angående jordbrukets kreditförhållanden. Beckman. vijj, 179 s. Jo.	3. Skydd för äldre kulturföremål. Idun. 191 s. H. 4. Jordbruksutredningens betänkande. 3. Betänkande angående vissa åtgärder för mejerihanteringens och smör-exportens befrämjande. Beckman. vij. 129 s. Jo.
-

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1930: 4
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

JORDBRUKSUTREDNINGENS BETÄNKANDEN III

BETÄNKANDE

ANGÅENDE

VISSA ÅTGÄRDER FÖR MEJERIHANTE- RINGENS OCH SMÖREXPORTENS BEFRÄMJANDE

AVGIVET DEN 6 FEBRUARI 1930

STOCKHOLM 1930
K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI
[118 30]

STATE OF NEW YORK
IN SENATE

January 10, 1901.

REPORT

OF THE

COMMISSIONERS OF THE LAND OFFICE

IN RESPONSE TO A RESOLUTION

PASSED BY THE SENATE

APRIL 1, 1899.

ALBANY:

JOHN W. BAKER, PRINTING OFFICE.

1901.

THE STATE OF NEW YORK.

SENATE.

REPORT

OF THE

COMMISSIONERS OF THE LAND OFFICE

IN RESPONSE TO A RESOLUTION

PASSED BY THE SENATE

APRIL 1, 1899.

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet.

Med anledning av inom riksdagens andra kammare väckta motioner (nr 384 och 387) anhöll riksdagen i skrivelse den 8 juni 1928 (nr 375), att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge samt angående de åtgärder, som kunna och böra vidtagas i syfte att höja jordbrukets ekonomiska bärkraft därhän, att förutsättningar skapas för att jordbrukets arbetare må komma i åtnjutande av bättre levnadsvillkor. Vidare anhöll riksdagen i anledning av inom båda kamrarna väckta motioner (I: 119 och 177 samt II: 202) i skrivelse den 9 maj 1928 (nr 9 A) om utredning rörande de åtgärder, som kunna vara erforderliga för avhjälpande av de i vissa avseenden otillfredsställande förhållanden, som för närvarande råda ifråga om smörexporten, samt, i den mån så kunde finnas erforderligt, om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

I anledning av riksdagens ifrågavarande skrivelser bemyndigade Kungl. Maj:t den 18 juli 1928 Herr Statsrådet att tillkalla högst sju utredningsmän att, under beaktande av vad riksdagen anfört och vissa av Herr Statsrådet angivna närmare riktlinjer, verkställa utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge samt angående de åtgärder, som må kunna vidtagas i syfte att höja jordbrukets ekonomiska bärkraft till förbättrande av deras ställning, som hava sin utkomst av jordbruksarbete. Vidare bemyndigades Herr Statsrådet att beträffande undersökningen av vissa specialfrågor berörande nämnda utredning, där så prövades nödigt, förordna särskilda utredningsmän att vid sagda frågors handläggning biträda vid utredningen.

På grund härav tillkallades den 20 december 1928 såsom utredningsmän ledamoten av riksdagens andra kammare lantbrukaren D. H. Pettersson, Bjälbo, tillika ordförande, ledamoten av statens egnahemsstyrelse lantbrukaren N. Adler, Nykvarn, direktören i Skånska lantmännens centralförening m. b. p. a. godsägaren C. F. Beckman, Branstagård, Vollsjö,

ledamoten av riksdagens andra kammare friherre S. H. F. Lilliecreutz, Jönköping, ledamoten av riksdagens första kammare godsägaren B. H. von Stockenström, Ånhammar, Dunker, samt ledamoten av riksdagens andra kammare hemmansägaren G. Strindlund, Skedom, Sollefteå. Sedan Beckman på därom gjord framställning entledigats från uppdraget, tillkallades den 31 maj 1929 såsom ytterligare utredningsmän ledamoten av riksdagens andra kammare lantbrukaren A. A. Pehrsson, Bramstorp, Södra Åby, samt lantbruksakademiens sekreterare professor Th. V. E. Björkman.

Till utredningsmännens sekreterare förordnade Herr Statsrådet den 1 februari 1929 numera byrådirektören i kommerskollegium S. E. Österberg.

Utredningsmännens arbete bedrivs under namn av *Jordbruksutredningen*.

Beträffande sättet för utredningsarbetets bedrivande framhöll föredragande departementschefen vid frågans behandling i statsrådet, att det med hänsyn till ämnets omfattning och den tid, undersökningen i sin helhet kunde komma att taga, syntes lämpligt, att, därest inom viss del av ämnet särskilt förslag tidigare befunnes böra upprättas, detta förslag borde framläggas för sig till möjliggörande av snara åtgärders vidtagande.

Innan de grundläggande utredningar och undersökningar, som av Jordbruksutredningen igångsatts eller planerats, blivit utförda, är Utredningen icke i tillfälle att uttala något omdöme om orsakerna till det nuvarande ogynnsamma ekonomiska läget inom jordbruket eller att framlägga något genomarbetat allsidigt program för de åtgärder från det allmännas sida, som lämpligen böra och kunna vidtagas för jordbrukets stödjande. Emellertid hava redan i utredningsarbetets nuvarande läge på vissa punkter sådana förhållanden kunnat påvisas, som uppenbarligen direkt medverka till en ökning i jordbrukets svårigheter eller verka hämmande på lantmännens strävanden för ett gynnsammare driftsresultat. Bland dessa spörsmål, som sålunda erbjuda mera närliggande möjligheter för att bispringa jordbruket, har Jordbruksutredningen upptagit vissa till omedelbar behandling. Utredningen har redan avgivit betänkanden dels den 18 januari 1930 med förslag till åtgärder för vete- och rågmärknadens stödjande (statens offentliga utredningar 1930: 1), dels den 22 januari 1930 angående jordbrukets kreditförhållanden (statens offentliga utredningar 1930: 2). I det betänkande, som härmed till Herr Statsrådet överlämnas, framläggas förslag till vissa åtgärder för mejerihanteringens och smörexportens befrämjande.

Föreliggande betänkande avser icke att giva en uttömmande behandling av samtliga de spörsmål, som kunna vara att taga i betraktande, då det gäller åtgärder från det allmännas sida till mejerihanteringens stödjande. De i betänkandet innefattade förslagen begränsa sig till sådana åtgärder, som anses nödvändiga för upphjälpande snarast möjligt av den svenska

smörexporten. I första hand har därvidlag tagits sikte på sådana medel, som direkt kunna vara ägnade att stärka det svenska exportsmörets konkurrenskraft på den utländska marknaden. Därtill ansluta sig vissa förslag till åtgärder för smörtillverkningens höjande i allmänhet i kvalitativt hänseende. Även om dessa frågor erhålla en tillfredsställande lösning, återstå likväl ett flertal andra av grundläggande betydelse för mejerihanteringens utveckling och rationalisering, såsom beträffande föreningsrörelsen på mejeriområdet, produktion och försäljning av konsumtionsmjölk, smörhandeln inom landet samt ostproduktionen och avsättningen av ost m. m. Rörande dessa förhållanden kommer Jordbruksutredningen att framdeles avgiva betänkande.

Vid utarbetandet av förevarande betänkande har Jordbruksutredningen haft under övervägande en av lantbruksstyrelsen den 26 september 1929 hos Kungl. Maj:t gjord framställning om bildande av en lånefond till mejerihanteringens främjande, över vilken framställning Jordbruksutredningen enligt remiss den 8 oktober 1929 anbefallts avgiva utlåtande. Remissen torde få anses besvarad genom vad i förevarande betänkande blivit rörande denna fråga anfört och föreslaget. I samband därmed har också tagits i betraktande en av svenska mejerikonsulentföreningen och allmänna svenska mejeristföreningen hos Kungl. Maj:t gjord framställning i enahanda syfte, vilken blivit till Jordbruksutredningen överlämnad enligt remiss den 8 januari 1930. Slutligen har i detta sammanhang beaktats ett flertal från skilda delar av landet till Kungl. Maj:t eller till Herr Statsrådet ingivna mötesresolutioner och framställningar rörande bland annat åtgärder för mejerihanteringens och smörexportens befrämjande, vilka resolutioner och framställningar blivit i avskrift till Jordbruksutredningen överlämnade för att tagas i övervägande vid utredningens fullgörande.

För att erhålla närmare belysning av exportförhållandena för bland annat smör och andra mejeriprodukter har Jordbruksutredningen haft överläggningar med lantbruksattachéerna i London, Berlin och Riga. Vidare hava överläggningar hållits med representanter för svenska smörprovningarnas styrelse i närvaro av representanter för lantbruksstyrelsen. För närmare studium av frågan om kontrollstationer i Göteborg och Malmö hava vissa av utredningsmännen företagit resor till dessa städer, varvid jämväl inletts underhandlingar med representanter för vederbörande kommunala myndigheter rörande upplåtelse av tomter för kyllagerhus därstädes för smör och ägg.

Vid utarbetandet av förevarande betänkande har Jordbruksutredningen biträttts av agronomen A. Stensgård såsom särskild utredningsman. I samma egenskap har svenska smörprovningarnas direktör A. R. T. Söderlund tillhandagått vid arbetet. Denne har också för Jordbruksutredningens räkning företagit en studieresa till Lettland, Estland och Fin-

land för att taga närmare kännedom om därstädes inrättade lagrings- och kontrollanordningar för exportsmör m. m.

För utarbetande av skisser och kostnadskalkyler för de i betänkandet föreslagna kyllagerhusen i Göteborg och Malmö har Jordbruksutredningen anlitat ingenjören Carl Ritzén, Göteborg.

Stockholm den 6 februari 1930.

DAVID PETTERSSON

NILS ADLER

AXEL PEHRSSON

THURE BJÖRKMAN

B. v. STOCKENSTRÖM

FABIAN LILLIECREUTZ

GERH. STRINDLUND

S. E. Österberg

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet ...	III
Kap. I. Mjölkproduktionen samt produktion och export av smör	1
Mjölk- och smörproduktionen	1
Svenska smörexportens utveckling och betydelse	7
Kap. II. Den internationella handelsomsättningen och konkurrensen	13
Kap. III. Exporthandeln med smör samt smörpriserna	22
Kap. IV. Mjölkbedömning och kvalitetsbetalning av mjölk vid mejerierna	39
Kap. V. Mejeripersonalens yrkesutbildning och mejerikonsulentverksamheten ...	49
Mejeriundervisningen	49
Mejerikonsulentverksamhetens ordnande	52
Distriktskonsulenter i mejerihantering	62
Speciella experter på mejeriområdet	68
Stipendier för mejeriingenjörer	71
Instruktionskurs för mejerikonsulenter	71
Kap. VI. Statens mejerilånefond	73
Kap. VII. Kontrollverksamheten och smörexportens koncentrerings	80
Allmänna synpunkter på kontrollverksamheten	80
Den hittillsvarande kontrollverksamheten	83
Kontrollverksamhet i andra länder	88
Kontrollverksamhetens utvidgning	89
Exportens och kontrollens koncentrerings	93
Kontrollorgan	100
Kontrolllaboratorier	101
Svenska smörprovningarnas personal	102
Kostnader för svenska smörprovningarna	104
Kyllagerhus	107
Åtgärder för den närmaste tiden	113
Smörexportens kommersiella organisation	115
Sammanfattning	117
Bilagor:	
Bil. A.: Smörkontrollen och smörexporten i Lettland, Estland och Finland	118
Bil. B.: Förslag till kyllagerhus för smör och ägg i Göteborg och Malmö	123

INSTRUKTIONSBOK

Skivorna till denna instruktion och till de tillhörande skivorna

Kap. I. Inledning

Kap. II. Om instruktionens syfte och omfattning

Kap. III. Instruktionens innehåll och uppbyggnad

Kap. IV. Instruktionens användning

Kap. V. Instruktionens utvärdering

Kap. VI. Instruktionens uppdatering

Kap. VII. Instruktionens arkivering

Kap. VIII. Instruktionens distribution

Kap. IX. Instruktionens kontroll

Kap. X. Instruktionens slut

Kap. XI. Instruktionens bilagor

Kap. XII. Instruktionens tillägg

Kap. XIII. Instruktionens förord

Kap. XIV. Instruktionens förord

Kap. XV. Instruktionens förord

Kap. XVI. Instruktionens förord

Kap. XVII. Instruktionens förord

Kap. XVIII. Instruktionens förord

Kap. XIX. Instruktionens förord

Kap. XX. Instruktionens förord

Kap. XXI. Instruktionens förord

Kap. XXII. Instruktionens förord

Kap. XXIII. Instruktionens förord

Kap. XXIV. Instruktionens förord

Kap. XXV. Instruktionens förord

Kap. XXVI. Instruktionens förord

Kap. XXVII. Instruktionens förord

Kap. XXVIII. Instruktionens förord

Kap. XXIX. Instruktionens förord

Kap. XXX. Instruktionens förord

Kap. I. Mjölkproduktionen samt produktion och export av smör.

Mjölken har sedan flera årtionden utgjort det svenska jordbrukets ojämför-
ligt viktigaste saluartikel. Den svenska mjölkhushållningen är inriktad på
tillgodoseende i första hand av det inhemska behovet av mjölk- och mejeri-
produkter. Förbrukningen inom landet av konsumtionsmjölk och mejeri-
produkter är emellertid icke så stor, att all mjölken finner åtgång. Ett över-
skott uppstår, för vilket avsättning på ett eller annat sätt måste beredas
utomlands. Detta sker nästan uteslutande genom förädling till smör, som
exporteras. Utomlands måste detta smör säljas i hård konkurrens med smör
från många andra länder. De därvid uppnådda prisen bero — förutom av
gängse marknadspris å de ledande märkena, såsom danskt och Nya Zeelands
smör — på smörets kvalitet och goda anseende samt på huru försäljningen
är ordnad. Dessa pris äro naturligtvis i främsta rummet avgörande för vad
som kan betalas för den till smörets framställning använda mjölken. Då under
fri konkurrens ingen i längden vill bereda smör för försäljning till utlandet,
därest bättre priser kunna erhållas för mjölken genom dess avyttrande
inom landet, tvingas hela prisnivån för denna svenska jordbrukets viktigaste
saluartikel att nära inställa sig efter exportprisen för smöret. Smörexportens
viktiga roll för det svenska jordbruket är därigenom uppenbar. En närmare
belysning av mjölk- och smörproduktionens liksom smörexportens utveckling,
omfattning och betydelse lämnas i det följande.

Mjölk- och smörproduktionen.

Mjölkhushållningen intog ännu i mitten av 1800-talet en relativt anspråks-
lös ställning inom det svenska jordbruket. Det största intresset ägnades åt
spannmålsodlingen, som jämte uppfödningen av kreatur för slakt utgjorde
lantbrukets viktigaste inkomstkälla. Produktionen av smör var vid denna
tid icke stor och härrörde nästan uteslutande från tillverkning i hemmen.
Några beräkningar rörande dess dåvarande storlek äro visserligen icke kända,
men uppgifterna över handelsomsättningen med utlandet giva vid handen,
att importen betydligt översteg exporten. En avgjord förändring inträdde
på 1860-talet. Man kan säga, att den svenska smörproduktionens utveckling
till en stor industri då inleddes. Flera omständigheter samverkade här till.
En pådrivande orsak var, att livsmedelstullarna sedan 1854 voro suspenderade
och ett par år senare definitivt upphävdes, vilket tillsammans med den
stigande spannmålsproduktionen i Amerika m. fl. länder, trafikmedlens ut-

*Produktio-
nens utveck-
ling.*

veckling och härigenom föranledd import av billigare spannmål medförde ett betydande prisfall å svensk spannmål. Samtidigt hade en mera ordnad mjölkhusställning vunnit tillämpning i några andra länder (Holland, Holstein, Irland och Danmark); efterfrågan på mejeriprodukter hade ökats och prisen å desamma stegrats. Härigenom riktades uppmärksamheten i högre grad på mjölkhusställningen och speciellt på produktionen av smör, som från denna tid och fram till 1914 visat en stadigt fortgående utveckling. Denna avbröts under världskriget på grund av då rådande abnorma förhållanden. Avbrottet har betytt ett svårt avbräck för Sveriges smörproduktion och mejerihantering i allmänhet. Någon egentlig ändring i jordbrukets produktionsinriktning innebar det emellertid icke. Mejerihanteringen har nämligen så småningom återvunnit sin förutvarande ställning och sedan fortsatt att utvecklas på den före kriget inslagna vägen. Då nyssnämnda avbrott haft i flera hänseenden skadliga följder för Sveriges smörproduktion under de senaste åren, såväl med avseende på produktionens tekniska bedrivande som med avseende på kommersiella förhållanden i samband med smörexporten, kommer att i olika sammanhang hänvisas härtill. I övrigt komma förhållandena under krigsåren att i huvudsak förbigås såsom utgörande en abnorm episod i den svenska mejerihanterings historia.

Den svenska smörproduktionens fortgående utveckling under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet sammanhänger naturligtvis med liknande framsteg inom boskapsskötseln och mjölkproduktionen, vilken senare belyses av nedanstående beräkning, för åren 1871—1913 utförd av tull- och traktatkommittén. Dock må bemärkas, att mjölmängden per ko för jämförelse med senare år här är beräknad såsom medeltal för alla kor över 2 år emot — såsom i tull- och traktatkommitténs beräkningar — som medeltal för endast mjölkande kor. För år 1923 är summan grundad på en inom lantbruksstyrelsen utförd överslagsberäkning och för år 1927 på jordbruksräkningen av samma år samt en av lantbruksakademien verkställd undersökning angående den animaliska produktionens storlek.

Tab. 1. Sveriges mjölkproduktion per år.

Å r	Antal kor (över 2 år)	Mjök per ko kg	Hela mjölk- produktionen 1 000 ton
1871—75.....	medeltal 1 313 327	1 020	1 340
1876—80.....	» 1 387 665	1 020	1 415
1881—85.....	» 1 460 940	1 062	1 552
1886—90.....	» 1 550 154	1 148	1 779
1891—95.....	» 1 653 380	1 241	2 052
1896—1900.....	» 1 746 466	1 360	2 375
1901—05.....	» 1 773 735	1 530	2 714
1906—10.....	» 1 828 715	1 657	3 031
1911—13.....	» 1 860 018	1 785	3 320
1923.....	» .	.	3 400
1927.....	» 1 874 114	2 176	4 077

Sveriges mjölkproduktion beräknades sålunda 1927 på grundval av den mest noggranna undersökning, som hittills företagits, till 4 077 ton. Enligt

mejeristatistiken för samma år var genomsnittliga inköpspriset för vid mejerierna invägd mjölk: hos mejerierna på landsbygden 12:1 öre per kg och hos samtliga landets mejerier 12:6 öre per kg. Här ingå även kostnader för transporter, som mjölkleverantörerna ha att ombesörja. Genomsnittspriset hos producenterna kan därför anslås till cirka 12 öre. Vid detta medelpris erhåller den svenska mjölkproduktionen nämnda år ett värde av 489 eller i runt tal 500 milj. kronor. Huru stor del av hela den producerade mjölmängden, som direkt eller efter förädling till mejeriprodukter avyttras, är icke närmare känt. Man torde dock komma sanningen ganska nära, om salumängden under 1927 uppskattas till $\frac{3}{5}$ av totalproduktionen. Värdet av den försålda mjölken skulle sålunda utgöra omkring 300 milj. kronor.

Smörproduktionens utveckling får icke betraktas blott såsom en följd av den kraftiga stegring av mjölkproduktionen, som sålunda ägt rum. I stället ha möjligheterna för fortlöpande ökning i tillverkning och avsättning av smör till väsentlig del givit anledning till mjölkproduktionens raska framsteg. Av ovan anförda siffror får man emellertid en uppfattning om tillgången av råvara för framställning av smör och mejeriprodukter över huvud taget.

Vad som rent produktionsmässigt sett betingat smörproduktionens framsteg är i främsta rummet de tekniska och organisatoriska förbättringar i produktionsmetoderna, som undan för undan blivit gjorda. Dessa skola här i förbigående vidröras, då de äro av viss betydelse för belysande av föreliggande spörsmål.

Den första av dylika viktiga förbättringar var införandet av den Swartzska ismetoden (gräddsättning under avkylning) på 1860-talet, vilken bättre än tidigare behandlingsmetoder möjliggjorde förvaring och gräddsättning av mjölk, utan att den surnade. Härigenom erhöles ett bättre smör och öppnades vägen för en verklig mejerihanterings bedrivande i större skala. I olika delar av Sverige anlades också mejerier av olika slag, mest herrgårdsmejerier men även herrgårdsuppköps- och rena uppköpsmejerier. Ismetoden gav de nordiska länderna ett visst försteg vid smörproduktionen, enär de ägde tillgång till is i erforderlig omfattning. Sydligare och varmare länder kunde därför icke framställa smör av lika god kvalitet. En avsevärd ändring i detta förhållande inträdde genom uppfinningen av separatorn (1878). Mjölken behövde nu icke längre stå för gräddsättning i många timmar, utan grädden kunde på rent mekanisk väg snabbt avskiljas. Även i länder med tempererat klimat kunde smörproduktionen därigenom vinna terräng. Separatoren medförde sålunda starkt ökade produktionsmöjligheter och hårdare konkurrens. Den nödvändiggjorde därför strävanden att frambringa bättre och mera begärliga kvaliteter. Separatoren medförde emellertid även för mejerihanteringen i de nordiska länderna stora fördelar. Det blev nu möjligt att mot- taga och avverka stora kvantiteter mjölk; produktionen kunde koncentreras, smörutbytet höjas och smörets kvalitet förbättras. Under de följande årtiondena genomgår den svenska mejerihanteringen också en genomgripande

reorganisation. Ett stort antal mejerier anläggas, och smörproduktionen ökas hastigt.

Ett nytt skede i mejerihanteringens utveckling betecknas av pasteuriseringsens tillämpande samt kylteknikens och den vetenskapliga forskningens mera allmänna anlitande inom densamma. Kyltekniken har möjliggjort mejeridrift även i varmare länder samt transport av smör från södra halvklotet till den europeiska marknaden. Och den vetenskapliga forskningen har funnit metoder att under mycket olika naturförhållanden framställa gott smör. Den enda fördel som mejerihanteringen i de skandinaviska länderna sedan haft kvar är deras närhet till de viktigaste avsättningsländerna. Värdet av denna fördel är emellertid icke längre så stort, sedan smöret med de moderna transtportmedlens hjälp kan fraktas från avlägsna länder relativt snabbt och billigt samt utan att i högre grad försämrats. Även södra halvklotets länder äro därför numera mycket konkurrensdugliga, helst som vissa trakter därstädes äga gynnsammare naturliga förutsättningar för mjölkproduktion än de skandinaviska länderna. Smörproduktionens utveckling i andra länder belyses i viss mån av de exportsiffror, som anföras i annat sammanhang (se tab. 8).

Tull- och traktatkommittén utförde även approximativa beräkningar rörande den svenska smörproduktionens totala storlek under åren 1871—1913. Dessa siffror anföras jämte andra i nedanstående tabell 2. Vid tillämpande av ovan nämnda kommittés beräkningsmetod erhåller man för de senaste åren uppenbarligen för höga värden. Enligt en av lantbruksstyrelsen verkställd överslagsberäkning uppgick smörproduktionen 1926 till c:a 60 000 ton. Med hänsyn till exportens ökning kan densamma uppskattas till omkring 63 000 ton 1928 och till omkring 70 000 ton 1929. Här skall ytterligare understrykas, att siffrorna för den totala smörproduktionen äro tämligen osäkra, enär de framkonstruerats på grundval av uppskattningar. Före 1890 finnes nämligen ingen verklig statistik över tillverkningen. Efter nämnda årtal finnes en tämligen fullständig statistik över tillverkningen vid mejerierna — även den anförd i tabellen — men rörande de smörkvantiteter, som framställts utanför dessa, d. v. s. lantsmör, är icke möjligt att erhålla säker kännedom. De härför anförda siffrorna ha erhållits genom att från den beräknade totalproduktionen subtrahera tillverkningen av mejerismör.

Tab. 2. Sveriges smörproduktion, pr år.

Å r	Total- produktion ton	Mejerismör utom vasslesmör ton	Lantsmör ton
1871—75.....	17 021	—	—
1876—80.....	18 661	—	—
1881—85.....	23 270	—	—
1886—90.....	29 875	¹⁾ 16 093	13 782
1891—95.....	37 868	¹⁾ 24 927	12 941
1896—1900.....	43 517	¹⁾ 26 114	17 403
1901—05.....	47 535	¹⁾ 27 991	19 536
1906—10.....	51 392	¹⁾ 32 938	18 454
1911—13.....	57 393	¹⁾ 31 906	25 487
1926.....	60 000	38 485	21 719
1927.....	64 000	42 040	21 960
1928.....	63 000	41 289	21 711
1929.....	70 000	.	.

¹⁾ Avser produktionen vid slutet av resp. tidsperiod.

Nedan anföras därjämte från och med 1913 årssiffrorna för tillverkning och försäljningsvärde av mejerismör (vasslesmör ej medräknat) enligt mejeristatistiken, vilken sedan nämnda år varit mera fullständig.

Tab. 3. Produktionen av gräddsmör i mejerierna.

Å r	Ton	Värde 1 000 kr.
1913.....	31 906	67 896
1914.....	31 906	68 659
1915.....	27 487	76 909
1916.....	28 245	85 712
1917.....	20 662	76 977
1918.....	10 639	57 174
1919.....	12 433	78 117
1920.....	19 465	110 123
1921.....	24 751	103 852
1922.....	27 680	89 871
1923.....	28 997	91 059
1924.....	30 601	99 072
1925.....	31 998	106 536
1926.....	38 485	112 190
1927.....	42 040	122 885
1928.....	41 289	126 650

Härtill kommer produktionen av vasslesmör, som under de senare åren uppgått till något över 200 ton.

Av betydande intresse är även att se smörproduktionens fördelning på olika delar av landet. En god belysning härav erhålles, för mejerismörets vidkommande, av tabell 4. Som synes är fördelningen i stora drag densamma 1927 som 1913. Dock finner man, att vissa läns dominerande betydelse för

*Smör-
produktionen
inom olika
län.*

smörproduktionen ytterligare ökats, medan denna i vissa län gått tillbaka icke blott relativt utan även kvantitativt. Det är södra Sverige eller närmare bestämt Götalands slättbygder som dominera båda åren. De båda Skånelänen redovisade 1913 sammanlagt nära 37 % av landets hela smörproduktion men uppnå 1927 en så hög andel som 41·6 %. Den relativt sett starkaste ökningen har ägt rum i de småländska länen, vars smörproduktion betydligt mer än fördubblats. Deras sammanlagda andel av totalproduktionen har ökats från 7·2 % till 12·7 %. Anmärkningsvärt är, att däremot Skaraborgs, Södermanlands och Västmanlands, Kopparberg och Värmlands län uppvisa minskning, såväl vad kvantitetssiffror som ännu mera vad procent-siffror beträffar. Även i de övriga mellansvenska länen har produktionen stått påfallande stilla. Detta sammanhänger uppenbarligen med starkt ökad ostproduktion i flera av dessa län (Skaraborgs, Södermanlands, Östergötlands) och sannolikt även med ökad åtgång av mjölk till direkt konsumtion och utfodring i hela mellersta Sverige. I stora delar av mellersta Sverige, särskilt skogsbygderna, ävensom i Norrland är därjämte tillverkningen av lant-smör betydande.

Ovanstående förhållanden tyda på, att det smör, som under de senaste åren exporterats, huvudsakligen levererats från södra och en del av mellersta Sverige (från Skåne upp till Öster- och Västergötland) och endast i relativt obetydlig omfattning från landskapen norr därom. Smöret från sistnämnda landskap finner nämligen till allra största delen avsättning på den inhemska marknaden (för konsumtion på platsen samt i därvarande städer och industrisamhällen). Ännu tydligare framträder de sydliga provinsernas starkare inriktning på exporten utav uppgifterna om produktionen av runmärkt smör. Sedan 1927 får allenast sådant smör exporteras, och exporten omfattade även tidigare huvudsakligast runmärkt smör. Skåne, Halland, Kalmar län, Östergötlands och Skaraborgs län hava 1913 tillsammans producerat icke mindre än 75·1 % utav landets totaltillverkning härav. År 1927 var motsvarande tal 78·1 %. Dessa läns andel av totalproduktionen var samma år 67 % resp. 71·6 %.

I södra Sveriges slättbygder torde jordbrukarna nu synnerligen allmänt vara leverantörer till något mejeri eller också själva avyttra mjölken för direkt konsumtion, medan tillverkningen av lantsmör torde vara relativt liten. Någon så synnerligen stark ökning av smörproduktionen på grund av nytillkommande mjölkleverantörer synes därför här icke vara att räkna med. Mera betydande tillförselökning kan väntas uppkomma såväl i skogsbygderna i södra och mellersta Sverige som även i Bohuslän, Värmland, Dalarne och Norrland, varest mjölkproduktionen torde kunna i hög grad ökas samt mjölken i väsentligt större omfattning än nu sker kan komma att avyttras genom mejerierna. I den mån så sker vidgas också det område, som levererar smör för export, allt mera uppåt mellersta och norra delarna av landet, varifrån exporten sålunda kan väntas bliva väsentligt ökad.

Tab. 4. Smörproduktionen inom olika län. Åren 1913 och 1927.

L ä n	Å r 1 9 1 3				Å r 1 9 2 7			
	Allt gräddsmör		Från hela året eller del därav runmärkes- berättigade mejerier		Allt gräddsmör		Från hela året eller del därav runmärkes- berättigade mejerier	
	Ton	%	Ton	%	Ton	%	Ton	%
Stockholms stad och län...	470	1·5	11	—	564	1·3	50	0·1
Uppsala " ...	495	1·5	1	—	685	1·6	284	0·8
Södermanlands " ...	1 896	5·9	1 300	5·4	1 546	3·7	1 144	3·2
Östergötlands " ...	2 391	7·5	1 926	8·0	2 519	6·0	2 009	5·6
Jönköpings " ...	397	1·2	232	1·0	967	2·3	593	1·6
Kronobergs " ...	127	0·4	49	0·2	362	0·9	167	0·5
Kalmar " ...	1 786	5·6	1 227	5·1	3 983	9·5	3 656	10·1
Gotlands " ...	934	2·9	474	2·0	1 395	3·3	1 217	3·4
Blekinge " ...	688	2·2	525	2·2	1 277	3·0	1 235	3·4
Kristianstads " ...	4 749	14·9	4 287	17·8	7 176	17·1	7 020	19·5
Malmöhus " ...	6 974	21·9	5 973	24·8	10 307	24·5	10 010	27·8
Hallands " ...	3 098	9·7	3 017	12·5	4 236	10·1	4 081	11·3
Göteborgs och Bohus " ...	137	0·4	20	0·1	229	0·5	111	0·3
Älvsborgs " ...	767	2·4	539	2·2	875	2·1	769	2·1
Skaraborgs " ...	2 429	7·6	1 673	6·9	1 835	4·4	1 376	3·8
Värmlands " ...	465	1·5	317	1·3	400	1·0	348	1·0
Örebro " ...	1 107	3·5	1 015	4·2	1 252	3·0	1 040	2·9
Västmanlands " ...	1 975	6·2	1 283	5·3	1 443	3·4	652	1·8
Kopparbergs " ...	449	1·4	45	0·2	294	0·7	72	0·2
Gävleborgs " ...	331	1·0	189	0·8	383	0·9	127	0·4
Västernorrlands " ...	58	0·2	—	—	76	0·2	—	—
Jämtlands " ...	38	0·1	—	—	63	0·1	—	—
Västerbottens " ...	16	0·1	—	—	121	0·3	82	0·2
Norrbottens " ...	129	0·4	—	—	52	0·1	10	—
Hela riket	31 906	100·0	24 103	100·0	42 040	100·0	36 053	100·0

Svenska smörexportens utveckling och betydelse.

Under första hälften av 1800-talet räckte den svenska smörproduktionen icke ens till för landets eget behov, ehuru detta säkerligen icke var stort. De flesta år importerades nämligen några hundra ton smör, medan exporten stannade vid några 10-tal ton. Produktionsökningen under 1860-talet för-
måde icke genast ändra förhållandet, enär den inhemska förbrukningen
stegrats. Visserligen ökades exporten upp till över 1 000 ton årligen, men
importen ökades lika mycket. Först under 1870-talet börjar exporten över-
väga och på 1880- och 90-talet går den fram med stora steg. Sverige tar
nu plats såsom en av de större och mest ansedda smörexportörerna. Ännu
på 1880-talet var smörimporten rätt betydande, men den gick starkt tillbaka,
sedan en smörtull av 20 öre per kg blivit införd år 1888. Sin största om-
fattning före 1929 uppnådde smörexporten 1896, då den utgjorde 24 781 ton.
Det förtjänar omnämnas, att Danmarks nettoexport vid denna tid icke
uppgick till mera än 35 à 40 000 ton årligen emot 147 000 ton 1928. Därpå
inträdde fram till 1910 en mindre tillbakagång i den svenska smörexporten,
främst beroende på att den inhemska förbrukningen ökades i raskare tempo

*Exportens
utveckling.*

än produktionen. En bidragande orsak var även den, att exporten av grädde vid nämnda tid och särskilt efter 1910 tog ganska betydande omfattning, emedan den tyska smörtullen gjorde det fördelaktigare att till Tyskland exportera grädde i stället för smör. Denna grädde användes sedan i Tyskland huvudsakligen till beredning av smör. En riktigare bild av utvecklingen erhåller man därför genom att omräkna den exporterade grädden till smör. Detta låter sig emellertid icke göra förr än efter 1911, enär grädde- och mjölkexporten tidigare sammanförts i exportuppgifterna. Åren 1912—14, då gräddexporten var som störst, uppgick den till i genomsnitt 4 670 ton, vilket vid en fetthalt av c:a 35 % motsvarar i runt tal 2 100 ton smör per år. De följande åren var gräddexporten helt obetydlig, och den har nu fullständigt avstannat. Tages även detta i betraktande, finner man, att smörexporten var sakta uppåtgående, när världskriget kom och inom ett par år förorsakade att exporten upphörde samt förbyttes i en betydande import. Efter krigets slut dröjde det flera år, innan smörproduktionen åter blev så stor, att Sverige fick några större kvantiteter över för export. Först 1927 började den närma sig exporten före kriget, och med 1929 har förkrigsexporten ej obetydligt överskridits.

Värdet av Sveriges smörexport utgjorde i början av 1900-talet 36 à 37 milj. kronor årligen. Motsvarande värdesumma hade för åren 1927 och 1928 ökat till något över 54 milj. kronor. Ökningen är av ungefär samma storlek som den allmänna prisstegringen eller c:a 50 %. Bland de svenska exportartiklarna kommer smöret efter värde beräknat på femte plats — närmast efter järnmalm.

Tab. 5. Sveriges årliga in- och utförsel av smör i medeltal på 5-års perioder.

Å r	Införsel ton	Utförsel ton	Överskott av in- försel (—) eller ut- försel (+) ton
1841—45.....	436	9	— 427
1846—50.....	25	14	— 11
1851—55.....	87	6	— 81
1856—60.....	778	32	— 746
1861—65.....	1 068	166	— 902
1866—70.....	1 351	1 156	— 195
1871—75.....	1 518	3 155	+ 1 637
1876—80.....	2 403	4 195	+ 1 792
1881—85.....	2 719	8 020	+ 5 301
1886—90.....	2 323	14 096	+ 11 774
1891—95.....	850	20 025	+ 19 175
1896—1900.....	610	22 260	+ 21 650
1901—05.....	540	19 378	+ 18 838
1906—10.....	335	18 532	+ 18 197
1911—15.....	115	20 186	+ 20 071
1916—20.....	5 260	2 616	— 2 644
1921—25.....	2 268	3 716	+ 1 448
1926—29.....	29	19 021	+ 18 992

Efter en inom lantbruksstyrelsen under 1926 gjord sammanställning, vilken av Jordbruksutredningen kompletterats för de följande åren, anføres därjämte här nedan importens och exportens kvantitet och värde under vart och ett av åren från och med 1910.

Tab. 6. Sveriges utrikeshandel med smör årligen sedan 1910.

Å r	Införsel		Utförsel	
	mängd ton	värde 1 000 kr.	mängd ton	värde 1 000 kr.
1910	93	168	21 750	44 152
1911	156	272	22 176	46 791
1912	124	248	21 237	46 084
1913	196	392	19 654	41 746
1914	86	143	19 024	40 112
1915	14	31	18 839	54 733
1916	28	65	13 020	40 492
1917	7 147	26 214	1·4	4·7
1918	5 183	41 771	1·5	7·5
1919	6 267	40 710	35	205
1920	7 673	41 990	24	138
1921	6 428	25 105	154	567
1922	2 581	7 425	1 380	4 445
1923	1 587	4 316	2 459	7 716
1924	560	1 558	5 365	17 379
1925	184	518	9 223	30 960
1926	36	91	15 129	43 914
1927	29	83	18 465	54 350
1928	42	119	17 545	54 027
1929	10	24	24 943	74 991

När det svenska smöret efter kriget ånyo kom ut på den engelska och tyska marknaden, funno sig exportörerna i viss mån förbigångna utav flera av de tidigare konkurrenterna, vilka kunnat uppehålla eller snabbare återupptaga sin export. Att så skett har närmast sin grund i det förhållandet, att den inhemska konsumtionen av mjölk- och mejeriprodukterna i Sverige utgör en betydligt större andel av totalproduktionen än i de konkurrerande länderna. Sveriges ställning i detta hänseende gent emot Danmark och Finland belyses närmare av nedanstående tablå.

Tab. 7. Exporten av mjölk och mejeriprodukter i förhållande till totalproduktionen av mjölk.

Kvantitetssiffrorna avse 1 000 ton.

	1913	1923	1927
<i>Sverige.</i>			
Mjölkproduktion cirka	3 320	3 400	4 077
Smörexport inkl. grädde omräkn. t. smör, netto...	22 ³	0 ⁹	18 ⁴
Exporten motsvarar i mjölk cirka	590	23	460
» i proc. av mjölkproduktionen	18	0 ⁷	11
Inhemsk förbrukning av mjölk ¹⁾	2 730	3 373	3 617
<i>Danmark.</i>			
Mjölkproduktionen cirka	²⁾ 3 600	3 843	4 815
Smörexport inkl. färsk grädde omräkn. t. smör, netto	99 ³	110 ⁹	142 ⁴
Ostexport	0 ⁵	5 ⁵	5 ³
Export av mjölk och behandlad grädde	3 ⁴	31 ⁶	25 ²
Exporten motsvarar i mjölk cirka	2 515	2 800	3 500
» i proc. av mjölkproduktionen	70	73	73
Inhemsk förbrukning av mjölk ¹⁾	1 085	1 043	1 315
<i>Finland.</i>			
		1924	
Mjölkproduktionen cirka	.	1 804	2 180
Smörexport	12 ⁶	8 ²	15 ¹
Ostexport	1 ²	2 ⁵	2 ⁹
Exporten motsvarar i mjölk cirka	316	220	385
» i proc. av mjölkproduktionen	.	12	18
Inhemsk förbrukning av mjölk ¹⁾	.	1 584	1 795

¹⁾ Härmed avses all mjölk, som förbrukats inom landet i olika former sålunda även såsom smör och ost.

²⁾ Produktionen 1914.

Man finner härav, att en mjölkproduktion av den storlek, Sverige hade före 1914 och som då gav upphov till en smörexport (inkl. grädde såsom smör) av 22 000 ton, efter världskriget icke skulle hava möjliggjort någon som helst export av mejeriprodukter. Den inhemska förbrukningen av mjölk och mejeriprodukter tager med andra ord nu i anspråk större kvantiteter mjölk än den totala mjölkproduktionen före 1914. Landets mjölkproduktion har därför måst höjas väsentligt över förkrigsnivån, innan någon större smörexport kunnat komma till stånd, och även sedan denna uppnått nästan samma storlek som tidigare, motsvarar den en mindre andel av hela mjölkproduktionen — 1927 blott 11 % emot 18 % 1913. Danmark har däremot hela tiden exporterat smör, om också under krigsåren i betydligt minskad omfattning. Dess export av mejeriprodukter motsvarade 1927 cirka 73 % av landets hela mjölkproduktion emot 70 % år 1913. I Finland äro förhållandena mera likartade med i Sverige. Finland har dock varit regelbunden exportör sedan 1920, och dess export av mejeriprodukter motsvarade 1927 cirka 18 % av landets mjölkproduktion.

Att den inhemska förbrukningen ökats, så att den såsom fallet är i Sverige, absorberar större delen av produktionen får ur jordbrukets synpunkt sägas innebära en gynnsam utveckling. Härigenom har det givetvis blivit lättare

att få avsättning för jordbrukets saluöverskott, varav en större del i annat fall hade måst exporteras. Hade den inhemska förbrukningen av mjölk- och mejeriprodukter förblivit oförändrad sedan 1913, skulle det blivit nödvändigt att under 1927 genom export skaffa avsättning för ytterligare cirka 35 000 ton smör.

Å andra sidan har stegringen av den inhemska konsumtionen fått till följd, att intresset för exportens rationella ordnande, särskilt till en början, minskades samt blicken skyndes för dess betydelse. Ävenledes har ökningen medfört avsevärda svårigheter för exportens ändamålsenliga bedrivande och uppnående av fördelaktiga exportpriser. Dessa svårigheter uppkomma särskilt därigenom, att det exporterade smörets kvantitet men även till viss del dess kvalitet blir betydligt växlande. Förändringarna i den inhemska produktionen och konsumtionen av mjölk och mejeriprodukter komma nämligen att till större delen överföras på smörexporten, som får mottaga överskottet, sedan den inhemska marknaden fått sitt behov tillfredsställt. Då exporten normalt ger utlopp för en relativt liten del av hela mjölkproduktionen, kunna även måttliga förändringar i den senare därför åstadkomma stora förskjutningar i den förra. Detta är en viktig anledning till den ofta påtalade kvantitativa ojämnheten i den svenska smörexporten, vilken medför stora svårigheter för exportörerna att hålla en jämn tillförsel till sina utländska kunder. Dessa svårigheter minskas, ju mera smörexporten ökas, enär exporten därvid kommer att upptaga en större del av totalproduktionen och växlingarna i denna därför icke giva ett procentuellt sett så stort utslag på exporten som hittills. Med stora växlingar i exportkvantiteterna följer emellertid också växlingar i smörets kvalitet. När produktionen plötsligt stiger, måste många mejeriers smör, vilket förut sålts på den inhemska marknaden, i stället exporteras. Väl skall det för att få exporteras fylla fordringarna för runmärkesrätt, men det kan dock icke frångöras, att olika märken skilja sig något i kvalitativt hänseende, och det nytillkomna smöret motsvarar ej alltid vad de utländska köparna önska eller äro vana att få, varför priset i en sådan situation måste sänkas, för att köpare skola kunna erhållas. Men hänsyn härtill bör det svenska smöret framställas i så likartad kvalitet som möjligt och med anpassning till utlandets krav — även vid de mejerier, som för tillfället ha sin huvudsakligaste försäljning inom landet.

Förut har påvisats, att den svenska smörexporten de senaste åren haft ett värde av cirka 54 milj. kronor. För 1929 uppgår värdet till ett belopp av cirka 75 milj. kronor. Exporten representerar sålunda i och för sig en synnerligen betydande bruttoinkomst för landet och dess jordbruk. Det är därför av stor vikt, att exportsmörets kvalitet är av bästa beskaffenhet samt att jordbruket betjänas av en god exportorganisation, så att svenskt smör i anseende och pris ernär plats bland det bästa, som finnes på marknaden. Ännu mera framstår detta såsom en angelägenhet av största betydelse för hela jordbruket, om man tager i betraktande, att de

*Smör-
exportens
betydelse.*

priser, som genom exporten erhållas för smöret, äro i stort sett avgörande för priserna å alla mejeriprodukter och all mjölk, som jordbrukarna ha att avyttra, vare sig varorna säljas inom landet eller exporteras. Prisen på ost och mjölk följa visserligen icke smörpriset i alla dess växlingar men under en längre tids förlopp tvingas de att i huvudsak anpassa sig efter smörpriset. Att så verkligen är fallet kan bl. a. belysas med hjälp av statistiken över mejerihanteringen i Sverige. Enligt denna föll det av mejerierna i Malmöhus län, det främsta exporterande länet, ernådda smörpriset från genomsnittligt 338 öre 1925 till i medeltal 297 öre 1926 och 295 öre följande år. Prisfallet utgjorde första året 12.1 % och för båda åren 12.7 %. Det av mejerierna i hela landet utbetalda medelpriset för mjölken föll samtidigt från 14.5 öre först till 12.9 öre år 1926 och 1927 ytterligare till 12.6 öre. Prisfallet utgjorde i första etappen 11 % och i båda etapperna 13 %. Även försäljningspriset å konsumtionsmjölk föll med ungefär samma belopp, nämligen från 20.9 öre 1925 till 19.5 öre 1926 och 19 öre 1927.

Värdet av den på olika sätt försålda mjölken har för 1927, som ovan nämnts, uppskattats till omkring 300 milj. kronor. Om härifrån avdrages värdet av återköpt samt hos jordbrukarna vid hemskumning kvarhållen skummjölk, cirka 20 milj. kronor, kvarstå 280 milj. kronor, vilken summa representerar jordbrukets penninginkomst av mjölken. På grund av smörpriset ovan berörda återverkan på prisen å mjölk och övriga mejeriprodukter, finner man sålunda, att varje procent, som per år vinnes eller förloras i exportsmörets genomsnittspris, vid oförändrad försäljningskvantitet medför en ökad resp. minskad inkomst för det svenska jordbruket med cirka 2.8 milj. kronor. Som årsmedelpriset å exportsmör under nyssnämnda år utgjorde omkring 295 öre per kg, betyder detta, att varje öres höjning eller sänkning av det genomsnittliga exportpriset för smör kan väntas föranleda ökad eller minskad inkomst för hela svenska jordbruket med 0.9 å 1 milj. kronor årligen.

Vid behandling av dessa spörsmål ligger det nära till hands, att göra jämförelser med förhållandena i Danmark, som med fog brukar anföras såsom ett mönster. Svenskt smör åtnjöt före världskriget praktiskt taget lika gott anseende och uppnådde i det närmaste samma priser som det danska. Förhållandet är nu betydligt ändrat, i det att svenskt smör merendels måste på den utländska marknaden säljas till priser, som med mera än 10 öre per kg understiga dem, som samtidigt betalas för dansk vara. Om svenskt smör kunde återvinna denna skillnad, skulle det för landets jordbruk betyda en ökad inkomst på nästan lika många milj. kronor.

Kap. II. Den internationella handelsomsättningen och konkurrensen.

För bedömande av avsättningsförhållandena för smör på den utländska marknaden är det av vikt att bl. a. också undersöka såväl vilka smörexporterande länder av någon betydelse, som där konkurrera, och huru deras smör-export utvecklats, som ock vilka smörkvantiteter införas till de viktigaste importländerna.

Smörexportens utveckling i de viktigaste exportländerna belyses av tabell 8 (sid. 18). Dess siffror böra lämpligen ställas i jämförelse med siffrorna i tabell 9, som åskådliggör tillförseln till de förnämsta importländerna.

Då de anförda siffrorna avse nettoexporten — d. v. s. exporten med avdrag av import- resp. nettoimporten, överensstämma de icke med siffror, man ofta ser anförda och vilka avse bruttoexport resp. bruttoimport. Nettotalen giva emellertid en klarare bild av å ena sidan exportländernas leveransförmåga och å andra sidan importländernas absorptionsförmåga. Bruttosiffrorna innefatta nämligen till viss del en dubbelräkning, som ofta är ganska betydande.

Till dessa tabeller bör i övrigt anmärkas, att siffrorna från förkrigsåren i några fall ej äro jämförbara med dem från senare år, beroende på flera omständigheter. En sådan är den betydande export av grädde, som under åren 1909—13 ägde rum till Tyskland, där grädden huvudsakligen användes för smörtillverkning. Dylik gräddexport har sedermera praktiskt taget upphört och den som nu förekommer, omfattar huvudsakligen steriliserad och kondenserad grädde. Gräddexporten till Tyskland från olika länder under ovannämnda 5-årsperiod kan beräknas ha motsvarat drygt 15 000 ton smör pr år. En annan omständighet, vilken föranlett en höjning av export- och importsiffrorna för åren efter kriget, är förskjutningen av gränserna emellan en del stater samt tillkomsten av nya sådana. Medtagandet av Irländska fristatens smörexport i statistiken höjer sålunda totalsiffrorna för export och import under de senaste åren med över 25 000 ton utan att någon motsvarande omsättningsökning i verkligheten föreligger. Ävenså erhöi Tyskland före kriget ej obetydliga kvantiteter smör från det sedermera till Danmark avträdde Sönderjylland, från de till Polen avträdde områdena ävensom från nuvarande Memelland. Dessa områdens leveranser, som då helt gingo till det övriga Tyskland, komma emellertid ej till synes i statistiken, och man äger icke kännedom om deras dåvarande storlek. För 1928 kan dessa områdens smörutförsel med ledning av statistiska uppgifter uppskattas till omkring 14 000 ton — en måhända för låg siffra. Härav falla nästan 10 000 ton på Sönderjylland. Om de politiska gränserna gått såsom före 1918, skulle detta smör nu givetvis ha tillförts de tyska konsumtionsdistrikten. I övrigt synas gränsförändringarna i Europa icke hava medfört några större

Den internationella smörhandeln.

förskjutningar utav omsättningssiffrorna. Huvudsummorna för smörexporten kunna sålunda omräknas på tillnärmelsevis jämförlig basis enligt nedanstående.

Omräkning av smörexportsiffror till jämförbarhet, ton.

	Totalt alla länder	Europeiska länder inkl. Ryssland	Övriga länder
1909—13 enl. tab. 8.....	297 100	235 500	61 600
Tillkommer gräddexport, omräknad till smör	15 000	15 000	—
Summa	312 100	250 500	61 600
1928 enl. tab. 8.....	475 600	325 500	150 100
Avgår export från Irland, Sönderjylland m. fl.	40 000	40 000	—
Export från samma områden som 1909—13	435 600	285 500	150 100
1928 i proc. av 1909—13	140	114	244

Motsvarande omräkning får då även göras beträffande huvudsummorna för smörimporten.

Omräkning av smörimportsiffror till jämförbarhet, ton.

	Totalt alla länder	England	Tyskland	Europeiska länder	Övriga länder
1909—13 enl. tab. 9.....	290 800	206 075	50 324	268 600	22 200
Tillkommer gräddimport, omräknad till smör	15 000	—	15 000	15 000	—
Summa	305 800	206 075	65 324	283 600	22 200
1928 enl. tab. 9.....	471 900	301 961	126 426	440 000	31 900
Avgår import från Irland, Sönderjylland m. fl.	40 000	25 738	14 000	40 000	—
Import, ländernas gränser dragna såsom 1909—13	431 900	276 223	112 426	400 000	31 900
1928 i proc. av 1909—13	141	134	172	141	144

Som härav framgår är den verkliga ökningen i totalomsättningen betydligt mindre än av de första siffrorna syntes framgå, nämligen ungefär 40 %.

Exportländer. Med avseende på exporten från olika länder äro några mera framträdande drag i utvecklingen för övrigt värda att observeras. *Danmark*, det främsta exportlandet, hade 1928 ökat sin utförsel sedan 1909—13 med 71 % och därigenom lyckats öka sin andel av totalutförseln med ett par procent. Detta har kunnat ske delvis tack vare Sönderjyllands införlivande, vilket torde ha givit en ökning med ca 10 000 ton. Därjämte borde exportsiffran för 1909—31 höjas med hänsyn till gräddexporten till omkring 95 000 ton. Den export av grädd, som nu äger rum, är av långt mindre omfattning och tillgodoser

andra behov. Efter dylik justering stannar Danmarks exportökning inom förutvarande gränser vid omkring 42 000 ton eller 44 %. Stegringen är likväl synnerligen beaktansvärd, och den jämna uppgången under de senaste åren visar, att landet visst icke nått toppen för sin leveransförmåga. Dock kan det tyckas, att de naturliga förutsättningarna icke skulle medge så stark fortsatt ökning. *Holland* har förmått ungefär bibehålla sin ställning men torde ej äga så stora möjligheter för fortsatt exportökning. Mera påfallande är stegringen i *Nya Zeelands* utförsel, vilken mera än fyrdubblats och vad kvantiteten beträffar visar den starkaste ökningen av alla länder — 56 000 ton. Goda betingelser för ytterligare ökning finnes. *Australiens* export är som synes mycket ojämn, till största delen en följd av stundom inträffande torkår över större eller mindre delar av betesdistrikten. Ehuru landet äger stora naturliga förutsättningar för ökad smörproduktion synes det för tillfället ej förmå öka sin export, vilket i mycket beror på den inhemska konsumtionens ökning. *Australien* med sina något över 6 millj. människor förbrukade året 1926—27 omkring 80 000 ton smör eller 13 kg pr individ. Smörpriset hålles likväl förhållandevis högt på den inhemska marknaden med hjälp av den s. k. Paterson-planen, vilken utgör en anordning med direkta exportpremier, som åstadkomma en höjning av den inhemska prisnivån. De finnas dock, som anse, att *Australiens* näringspolitik, vilken medfört en avsevärd höjning av levnadskostnaderna, verkar hämmande på smörproduktionen. *Argentinas* export var före kriget av helt liten omfattning, varför ökningen blivit procentuellt mycket stark, då det nu i större grad lagt an på mjölkproduktion. De senaste åren synes produktionen visserligen ha gått tillbaka, men då landet äger ofantliga vidder lämpliga för kreatursskötsel, kunna stora framsteg göras.

Produktionen på södra halvklotet led intet avbräck utan gynnades snarare genom kriget. Tack vare förbättrade produktionsmetoder, byggande av kyl-lagerhus i exporthamnarna samt särskilt inredda båtar för transporten till Europa, ha de ovannämnda länderna — och detta gäller framförallt *Nya Zeeland* — lyckats uppnå, att deras smör alltmer förbättrats och med framgång kan tävla med det europeiska.

Kanada och *Förenta Staterna* ha utgått ur exportländernas krets. *Kanada* har i stället förbytts till en ej oviktig importör. Detta sammanhänger med införande av restriktioner med avseende på margarintillverkning och margarinförsäljning samt till följd därav ökad inhemsk smörkonsumtion. På *Kanadas* 9.6 milj. människor faller 1927 en smörförbrukning av 126 000 ton eller 13.1 kg pr individ, den högsta siffra som något land har att uppvisa.

På grund av krigets efterverkningar voro flera av de tidigare exportländerna under några år borta från marknaden, och till följd av detta avbräck ha de ännu icke lyckats komma upp till samma andel av totala handelsomsättningen som tidigare. *Finland* har lyckats uppnå en högre export än före 1914, men det hotas nu att bli förbigånget av länderna söder om *Finska viken*, vilka målmedvetet arbeta på att höja sin mejerihantering — som det

synes med stor framgång. Tillsammans hade Ryssland och de till detta land tidigare hörande länderna utom Finland under 1928 nästan lika stor export som före kriget. Exporten från Sibirien spelar emellertid mindre roll än då. Man torde få räkna med, att smörexporten från nyssnämnda länder jämte Finland kommer att i hög grad ökas. Finland och de baltiska länderna ha också med stor framgång arbetat på att höja kvaliteten hos sitt smör och att i prishänseende förbättra dess ställning på marknaden. *En ytterligare skärpt konkurrens mellan de smörexporterande länderna torde sålunda vara ofrånkomlig.*

Importländer. På importsidan fäster man sig vid, att ett flertal länder under de första åren efter kriget importerade smör i ganska stora kvantiteter. Deras import har emellertid nu upphört eller sjunkit ned till en obetydlighet, och flera ha i stället börjat exportera. Såsom viktiga importländer kvarstå nu endast England, Tyskland och Schweiz. Under de senaste åren har emellertid även Kanada uppträtt såsom en ganska betydande importör.

England har absorberat ständigt ökade smörkvantiteter och är en säker använare av smör (se tab. 10.) Om köpen från Irländska fristaten ej medräknas, har importen sedan 1909—13 ökats med 33.5 procent. Englands andel av hela omsättningen har emellertid — även om tillförseln från Irland medräknas — sjunkit från 71 till 64 procent. I stället har Tysklands betydelse såsom avsättningsland för smör ökats. Det absorberade 1928 nära 27 % av hela den internationella omsättningen. I dessa båda länder avsättes sålunda 91 % av exportländernas hela överskott. Undersöker man varifrån de förnämligast tillgodose sitt behov, skall man finna, att England köper från alla länder. En ej oviktig förskjutning har emellertid uppkommit därigenom att tillförseln från kolonialländerna så starkts ökats. Till följd av läge, de goda transportförbindelserna mellan England och kolonierna samt Englands belägenhet att gynna imperiets produkter har kolonialsmöret sin naturliga marknad i England. Detta smör har också härstädes i viss mån trängts undan det europeiska, som nu utgör en betydligt mindre del av hela införseln till Storbritannien än tidigare.

Införseln till Tyskland (se tab. 11) utgöres däremot nästan uteslutande av europeiskt smör. Då konkurrensen på den engelska marknaden ökats, är det naturligt, att länderna i norra Europa begagnat sig av en närmare belägen marknad, i den mån gynnsam avsättning där kunnat vinnas. Betecknande är, att Estland, Lettland och Polen under de gångna åren sålt det allra mesta av sitt smör till Tyskland och endast en mindre del till England. Utan Tysklands import skulle prisnivån för smör i skilda länder säkerligen icke kunnat hållas så hög som den varit.

Ehuru Tysklands import även för innevarande år visat ökning kan man dock hysa oro för följderna av den tullhöjning, som tyska riksdagen beslutat genomföra och som kan väntas komma att träda i kraft i början av år 1930. Denna tullhöjning för mest gynnad nation från förutvarande 27.50 Mark till 50 Mark pr 100 kg torde medföra en prishöjning å smör i Tysk-

land, något som kan väntas å ena sidan verka hämmande på dess smörkonsumtion och å andra sidan stimulerande å dess egen produktion av smör. Även om ingen omedelbar minskning av importen till Tyskland skulle inträffa, måste dock marknaden härigenom röna en för exportländerna ogynnsam inverkan.

Schweiz har på grund av tullförhållandena icke varit någon marknad av betydelse för Sverige. Det får dock anses vara av betydelse för smörmarknaden i sin helhet, att detta land absorberat omkring 8 à 9 000 ton smör årligen (1.7 % av hela den internationella omsättningen). Danmark har de senaste åren exporterat mer än 4 000 ton dit. Emellertid har även Schweiz från 12 aug. 1929 höjt sin smörtull från förutvarande 20 francs för mest gynnad nation till 70 francs, detta i syfte att åstadkomma omläggning i viss utsträckning av sin mejerihantering från ost- till smörproduktion. Efter denna höjning har smörimporten minskats, och mycket möjligt är, att den kommer att praktiskt taget upphöra.

Såsom framgår av anförda siffror är införseln av smör till länder i andra världsdelar ej så obetydlig. Den största köparen bland dessa länder är för närvarande Kanada, vars behov huvudsakligen tillgodoses genom import från Nya Zeeland och Australien. Men därjämte köpa åtskilliga tropiska länder större eller mindre kvantiteter, delvis i hermetiskt slutna plåtburkar. Danmark har under de senaste åren exporterat omkring 1 000 ton smör i dylik förpackning. Från Sverige har ingen export av sådant smör kunnat förekomma, och dylika förpackningar ha här icke godkänts för runmärkning. Det torde dock vara önskvärt, att möjlighet lämnas öppen för export även av dylikt smör, då för ett land med goda sjöfartsförbindelser till olika världsdelar en viss avsättning härför torde kunna erhållas.

Tab. 8. Smörexport, netto

Å r	Danmark	Holland	Irländska fristaten	Sverige	Finland	Estland	Lettland	Polen
1909—1913	85 861	31 818	.	20 657	10 871	.	.	.
Proc. fördeln.....	28·9 %	10·7 %	.	7·0 %	3·7 %	.	.	.
1920	74 822	20 614	.	—	1 136	—	—	0
1921	91 876	18 201	.	—	6 459	128	10	0
1922	94 976	18 219	.	—	8 321	999	940	5
1923	110 947	23 171	.	871	6 520	2 347	2 881	—
1924	122 464	33 093	19 231	4 805	8 242	3 187	3 666	—
1925	121 986	37 123	16 188	9 037	13 189	6 445	7 150	—
1926	131 225	44 036	22 497	15 093	13 123	8 692	10 120	5 483
1927	142 382	46 119	27 551	18 431	15 075	9 906	10 748	7 312
1928	147 006	44 617	25 738	17 493	13 374	11 208	12 994	10 940
Proc. fördeln.....	30·9 %	9·4 %	5·4 %	3·7 %	2·8 %	13·7 %		
1928 i % av 1909—1913	171·2 %	140·2 %	.	84·7 %	123·0 %	97·0 %		

Tab. 9. Smörimport, netto

Å r	¹⁾ England	Tyskland	Schweiz	Belgien	Frankrike	Norge	Sverige	Tjecko- slovakiet
1909—1913	206 075	50 324	5 018	4 944	—	—	—	—
Proc. fördeln.....	70·9 %	17·3 %	1·7 %	1·7 %	—	—	—	—
1920	85 019	7 620	8 227	8 317	6 208	3 592	7 649	121
1921	168 640	981	7 250	9 673	18 903	3 413	6 274	31
1922	193 104	789	6 840	18 806	26 566	3 431	1 201	3 223
1923	250 704	1 250	6 652	9 581	1 739	2 631	—	3 530
1924	257 876	53 451	8 954	4 434	—	392	—	1 619
1925	278 892	96 475	8 580	3 779	—	450	—	406
1926	283 329	97 669	8 023	1 413	—	910	—	375
1927	282 786	108 179	8 422	—	—	1 125	—	596
1928	301 961	126 426	8 125	—	—	656	—	—
Proc. fördeln.....	64·0 %	26·8 %	1·7 %	—	—	0·1 %	—	—
1928 i % av 1909—1913	146·5 %	251·2 %	161·9 %	—	—	—	—	—

Anm. Tabellerna äro grundade på uppgifter i de senare årgångarna av Annuaire international de statistique agricole.

¹⁾ Importen från Irländska fristaten är medräknad sedan 1923; jämför sista kol. i tab. 10, varest denna import ej medräknats.

från olika länder (ton).

Ryssland med Sibirien	Frankrike	Nya Zeeland	Australien	Argentina	Kanada	U. S. A.	Totalt alla länder	Europeiska länder inkl. Ryssland	Övriga länder
67 174	14 498	17 569	35 163	3 094	73	1 137	297 100	235 500	61 600
22·6 %	4·9 %	5·9 %	11·8 %	1·0 %	—	0·4 %	100 %	79·3 %	20·7 %
.	—	15 851	17 676	21 482	5 559	—	.	.	.
.	—	45 644	41 906	25 809	2 320	—	.	.	.
.	—	56 908	57 537	24 482	6 853	1 868	.	.	.
4 963	—	63 506	34 752	27 887	4 734	—	288 800	153 400	135 400
22 279	962	64 490	28 856	29 681	9 603	—	359 000	221 500	137 500
25 077	810	63 255	58 279	26 887	12 041	—	407 800	242 000	165 800
26 828	4 328	59 331	35 965	29 129	300	—	417 000	285 900	131 100
32 364	5 213	73 944	29 214	21 231	—	—	448 800	318 300	130 500
30 000	8 631	73 641	49 852	20 000	—	—	475 600	325 500	150 100
	1·8 %	15·5 %	10·5 %	4·2 %			100 %	68·4 %	31·6 %
	59·5	419·2 %	141·8 %	646·4 %			160·1 %	138·2 %	244·0 %

till olika länder (ton).

Österrike	Kanada	U. S. A.	Totalt alla länder	Europeiska länder	Utomeuropeiska länder				
					Inalles	i Nord- Amerika	i Syd- Amerika	i Asien	i Afrika
1 376	—	—	290 800	268 600	22 200	3 600	3 600	9 500	4 900
0·5 %	—	—	100 %	92·4 %	7·6 %	1·2 %	1·2 %	3·3 %	1·7 %
320	—	8 982	.	.	.	.	.	.	.
215	—	4 338	.	.	.	.	.	.	.
429	—	—	.	.	.	.	.	.	.
1 633	—	7 644	312 100	278 500	33 600	.	.	.	.
1 748	—	4 540	355 000	329 700	25 300	.	.	.	.
1 143	—	720	413 900	391 600	22 300	6 000	2 200	9 100	3 800
1 844	—	859	421 900	396 100	25 800	6 100	2 500	12 000	4 100
1 715	3 861	1 793	434 400	404 700	29 700	10 400	2 600	10 500	4 900
313	6 716	138	471 900	440 000	31 900	11 600	2 500	11 600	4 800
0·1 %	1·4 %	—	100 %	93·2 %	6·8 %	2·5 %	0·5 %	2·5 %	1·0 %
22·7 %			162·3 %	163·8 %	143·7 %	322·2 %	69·4 %	122·1 %	98·0 %

Tab. 10. Englands in- och

Å r	I n -						
	Danmark	Holland	Sverige	Finland	Ryssland	Frankrike	Argentina
1900—1904	83 993	15 961	13 028	.	19 990	19 030	2 865
1909—1913	86 585	6 853	17 125	.	33 111	14 641	3 084
Procentuell fördeln.	40·9 %	3·2 %	8·1 %		15·7 %	6·9 %	1·5 %
1922	72 339	4 013	864	5 944	—	1 067	18 084
1923	93 470	8 839	1 981	5 893	1 524	4 775	24 943
1924	88 087	4 674	2 946	6 858	14 376	711	27 381
1925	84 226	3 861	4 115	8 636	14 834	1 575	24 638
1926	96 825	7 620	7 823	9 500	13 310	1 524	26 111
1927	101 346	8 636	8 433	10 414	17 780	3 353	21 336
1928	102 413	6 553	8 941	10 109	17 069	3 505	18 644
1928 jan.—sept.	78 945	5 893	7 205	8 323	13 983	3 475	13 700
1929 jan.—sept.	85 047	5 962	9 644	9 797	13 430	2 241	11 957
Proc. fördeln. 1928	36·3 %	2·3 %	3·2 %	3·6 %	6·0 %	1·2 %	6·6 %
1928 i % av 1900—1913	118·3 %	95·6 %	52·2 %	70·2 %		23·9 %	604·5 %

Tabellen är grundad på uppgifter i officiella engelska publikationer; slutsummorna överensstämman ej exakt med de i Annuaire int. st. agr. anförda.

Tab. 11. Tysklands in- och

Å r	I n -				
	Danmark	Holland	Sverige	Finland	Ryssland (europ. och asiat.)
1871—1880	.	.	.	.	.
1881—1890	.	.	.	.	.
1891—1900	.	.	.	.	.
1901—1910	.	.	.	.	.
1909—1913	5 299	16 637	376	2 339	24 038
Procentuell fördelning...	10·5 %	32·9 %	0·7 %	4·6 %	47·6 %
1920	2 151	5 308	12	8	—
1921	380	499	—	90	—
1922	5	32	—	1	—
1923	696	523	1	24	3
1924	26 596	14 593	1 287	1 339	2 932
1925	34 557	27 674	4 096	4 191	7 159
1926	30 563	30 334	4 630	3 191	5 433
1927	33 998	31 284	7 551	3 935	6 543
1928	40 364	33 341	7 595	3 124	8 928
1928 jan.—sept.	29 497	24 103	5 066	2 335	6 500
1929 jan.—sept.	34 192	25 450	7 759	3 414	5 585
Procentuell fördeln. 1928	31·9 %	26·4 %	6·0 %	2·5 %	29·5 %

Källor: Intill 1910 Mennecke: Massnahmen zur Verbesserung der Güte und zum Schutz senaste 2 åren, tidningen Butter- und Fettwarenverkehr.

utförsel av smör (ton).

försel från						Utförsel	Införselöverskott
Nya Zeeland	Australien	Kanada	Irlandska fristaten	Övriga länder	Totalinförsel utom Irland		
10 505	13 040	11 110	.	10 155	196 677	3 007	193 670
15 428	31 547	1 036	.	2 276	211 684	5 624	206 060
7.3 %	14.9 %	0.5 %		1.0 %	100 %		
56 032	45 822	7 874	24 994	4 826	216 865	23 747	193 118
57 455	27 076	2 032	24 994	5 944	233 932	8 159	225 773
54 966	33 376	6 655	23 419	5 131	245 161	10 727	234 434
63 754	58 979	8 280	20 472	3 962	276 860	18 478	258 382
58 623	38 202	3 251	25 197	7 619	270 408	12 280	258 128
64 059	24 841	21	29 769	6 074	266 293	12 811	253 482
62 332	44 348	102	28 397	8 534	282 550	8 989	273 561
49 157	34 266	83	22 033	8 018	245 081	.	.
52 903	29 914	—	21 555	13 342	256 256	.	.
22.1 %	15.7 %	—		3.0 %	100 %		
404.0 %	140.6 %	9.8 %	.	375.0 %	133.5 %		132.8 %

utförsel av smör (ton).

försel från					Utförsel	Överskott av införsel (—) eller utförsel (+)
Balticum med Polen	Österrike-Ungern och Tjeckoslovakiet	Kolonialländer	Övriga länder	Totalinförsel		
.	.	.	.	7 283	15 067	+ 7 784
.	.	.	.	5 603	11 776	+ 5 973
.	.	.	.	9 475	5 667	— 3 811
.	.	.	.	32 871	886	— 31 985
—	1 522	—	338	50 549	225	— 50 324
.	3.0 %	—	0.7 %			
6	7	136	186	7 814	194	— 7 620
12	4	—	88	1 073	92	— 981
1	—	674	357	1 070	281	— 789
4	—	—	66	1 317	67	— 1 250
4 487	—	—	2 243	53 477	27	— 53 450
11 035	—	4 041	3 860	96 613	138	— 96 475
18 957	—	1 930	2 750	97 788	119	— 97 669
20 282	—	1 000	3 673	108 266	86	— 108 180
28 337	898	909	3 057	126 553	127	— 126 426
21 662	686	365	2 481	92 749	106	— 92 643
22 833	265	199	1 130	100 878	138	— 100 740
	0.7 %	0.7 %	2.4 %	100 %		

der Butter, Hildesheim 1927, därefter Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich samt

Kap. III. Exporthandeln med smör samt smörpriserna.

*Exportens
fördelning.*

Efter föregående orientering rörande den internationella handelsomsättningen kan det vara på sin plats att också närmare belysa, huru den svenska exporten är inställd och bedrives på denna marknad. Såsom av tabell 12 framgår, såldes före 1910, ja ända intill 1912, nästan allt det svenska exportsmör till England och Danmark. I verkligheten var Storbritannien slutlig avnämare även till allra största delen av det smör, som härifrån såldes till Danmark, och troligen ha omkring 95 % av allt vårt exportsmör då gått till de brittiska öarna, enär något annat importland av större betydelse ej fanns vid denna tid. Den stora exporten över Danmark sammanhänger med, att danska köpmän, antingen med kontor i Köpenhamn eller med egna firmor i Malmö och Göteborg, från början organiserade smörexporten från Sverige och sedan dess ända in till våra dagar haft ett starkt grepp om densamma. Köpenhamn blev centrum för smörhandeln i hela norra Europa; dess köpmän förmedlade exporten icke blott för hemlandets smör utan även för en betydande del av de andra skandinaviska ländernas och Rysslands; Köpenhamns smörnotering var också praktiskt taget normgivande för priset på den internationella smörmarknaden. En icke obetydlig del av det till Danmark införda sämre smöret, särskilt sibiriskt, stannade dock inom landet, varigenom en motsvarande mängd bättre danskt smör frigjordes för export. Av uppgifter uti dansk litteratur framgår, att huvuddelen av det införda svenska smöret åter utfördes. Enligt tillgängliga uppgifter infördes till Danmark under åren 1901—1905 i medeltal årligen 22·8 tusen ton smör, varav 16·7 tusen ton reexporterades och 6·1 tusen ton sålunda konsumerades inom landet. Åren 1906—10 voro motsvarande siffror: import 16·6, reexport 12·9 och inhemsk förbrukning 3·7 tusen ton. Under nästa femårsperiod hade importen fallit till 11·9 och reexporten till 9·9 tusen ton.

Den till synes starka minskningen av Sveriges export över Danmark efter 1905 torde delvis bero på en omläggning av handelsstatistiken från nämnda år. Sedan dess angives såsom mottagare det land, till vilket varan vid avsejningen är destinerad, och ej såsom förut det land, där den först skulle lossas. Mycket av det smör, som sedermera sänts över Danmark, har i statistiken redovisats för andra länder, och fortfarande gå betydligt större kvantiteter, än som däri upptagas, nämnda väg, ehuru nu utan förmedling av danska köpare. Danmarks befattning med det svenska smöret minskades nämligen reellt, i den mån som svenska exportfirmor blevo inarbetade på den utländska marknaden samt de direkta transportförbindelserna med England förbättrades. Danmark har också genom egna åtgärder bragt denna genomgångshandel att till större delen upphöra. Det låg nämligen nära till hands för danska exportörer att sälja det ofta billigt inköpta utländska

Tab. 12. Utförsel av smör till olika länder, ton.

År	Storbri- tannien jämt Irland	Tyskland	Danmark	Norge	Amerikas Förenta stater	Österrike	Övriga länder	Total
1891—1895.....	13 277	7	6 513	222	—	—	5	20 025
1896—1900.....	13 766	15	8 381	91	—	—	7	22 260
1901—1905.....	10 217	80	9 033	32	—	—	17	19 378
1906—1910.....	13 474	166	4 845	40	—	—	8	18 532
1911—1915.....	13 846	2 237	4 022	44	—	—	36	20 186
1923.....	2 113	21	101	224	—	—	1	2 459
1924.....	3 491	1 202	513	95	65	—	—	5 365
1925.....	4 563	4 104	217	192	25	121	1	9 223
1926.....	8 867	5 255	378	407	69	129	24	15 129
1927.....	9 280	8 091	416	530	—	148	—	18 465
1928.....	8 922	7 990	354	244	—	33	2	17 545
1929.....	12 986	10 716	.	.	.	.	.	24 943
Procentuell fördelning								
1891—1895.....	66·3	0·1	32·5	1·1	—	—	—	—
1896—1900.....	61·8	0·1	37·7	0·4	—	—	—	—
1901—1905.....	52·7	0·4	46·6	0·3	—	—	0·1	—
1906—1910.....	72·7	0·9	21·1	0·2	—	—	0·1	—
1911—1915.....	66·6	11·1	19·9	0·2	—	—	0·2	—
1923.....	85·9	0·9	4·1	9·1	—	—	—	—
1924.....	65·1	22·4	9·5	1·8	1·2	—	—	—
1925.....	49·5	44·5	2·3	2·1	0·3	1·3	—	—
1926.....	58·6	34·7	2·5	2·7	0·5	0·8	0·2	—
1927.....	50·3	43·8	2·2	2·9	—	0·8	—	—
1928.....	50·9	45·5	2·0	1·4	—	0·2	—	—
1929.....	52·1	43·0	.	.	—	.	.	—

smöret såsom danskt för att därigenom draga fördel av det högre anseende, som danskt smör hunnit tillvinna sig på den utländska marknaden. Häri- genom tillfogades emellertid det danska smörets försäljning svårt avbräck, och det blev ett avgörande intresse för danska lantbruket, att ett dylikt till- vägagångssätt förhindrades. I sådant syfte utfärdades vissa bestämmelser dels 1905 och dels 1911. I de senare föreskrevs, att allt till Danmark in- fört smör skulle stämplas med ursprungslandets namn. Denna åtgärd, som naturligtvis särskilt vände sig emot det sämre smöret från Ryssland och Finland — väl mindre emot det då såsom likvärdigt med danskt ansedda svenska smöret — kom försäljningen till Danmark att avtyna, och under krigsåren blevo dessa handelsförbindelser praktiskt taget avbrutna.

Exportens fördelning efter kriget visar en väsentlig olikhet gent emot tidigare år, i det att England nu — med undantag för åren 1923 och 1924 — icke erhållit mera än något över hälften av hela exportkvantiteten (1928 c:a 53 proc.), inberäknat det som gått över Danmark. Av det övriga smöret har huvuddelen sålts till Tyskland (1927 och 1928 c:a 45 proc.) och återstoden till Norge och några andra länder. Sedan Tysklands köpkraft återställts, så att det blev i stånd att överhuvud taget köpa utländskt smör, har försäljningen till de båda huvudavnamarna utvecklats jämsides och lik- artat. Det har talats mycket om denna export till Tyskland. Från svensk

sida ha röster höjts för en koncentration av exporten på den gamla huvud-avnämaren England, och från engelsk sida har hörts klander, att Sverige lämnat den engelska marknaden för den tyska. Det synes dock icke riktigt att betrakta saken på sistnämnda sätt. Verkliga förhållandet är i stället, att det uppstått en ny köpare, som förr icke haft betydelse, och att Sverige fördelat sin uppväxande export till båda. För övrigt bör hållas i minnet, att exporten till Tyskland var stadd i tillväxt redan före kriget (1912 uppgick den till 833 ton) och att dessutom en årlig gräddexport, motsvarande ett par tusen ton smör, då pågick till nämnda land. Vid ensidig inriktning på den engelska marknaden torde därjämte större svårigheter uppstått att erhålla avsättning för de senaste årens ökade exportmängder.

*Exportvägar
och transport-
sätt.*

Icke mindre än 97 à 98 proc. av allt exportsmör har under de senaste åren utförts över de tre hamnarna Malmö, Göteborg och Trälleborg. Emellertid förekommer export i mindre omfattning över ett flertal orter. Tabell 21 å sid. 97 ger närmare upplysning härom.

Det smör, som utförts över Trälleborg (1929 var kvantiteten 6 444 ton), kan antagas ha varit i sin helhet destinerat till Tyskland och utförts med ångfärjeförbindelsen till Sassnitz. Över både Malmö och Göteborg utföres smör såväl till England som till Tyskland.

Exporten från Malmö uppgick 1929 till 11 947 ton. Den har försiggått på följande vägar:

1. Direkt till Hull, under normala förhållanden upp emot hälften av hela smörexporten från Malmö. Befraktningen ombesörjes av Sveabolaget i samsegling med den engelska rederifirman Ellerman-Wilson Line. Båten avgår från Malmö varje torsdag och går genom Kielkanalen med ankomst till Hull söndag middag. Avlastningen av smöret sker på måndagsmorgonen.

2. Över Köpenhamn huvudsakligen till Newcastle och Leith. Utförseln på sistnämnda väg har på sistone undergått en relativ ökning och utgör omkring en tredjedel av totalmängden från Malmö. Senaste vinter, då sjöfarten var i hög grad försvårad, utfördes allt smöret denna väg. Till Leith synes gå en större kvantitet än till Newcastle. Transporten av smöret till dessa hamnar handhaves av danska och engelska rederier. Det smör, som skall till Newcastle, hämtas av det Forenede Dampskibsselskab varje torsdag e. m. i Malmö med iskylda, däckade läktare, i vilka smöret inlastas direkt från vagn. Läktarna bogseras till Köpenhamn och gå upp långsides med smörbåten, varefter omlastning äger rum, så att smöret samma dags afton kan avgå till brittisk hamn på samma gång som det danska; ankomst till Newcastle sker söndag, lossning måndag morgon. Det övriga smöret, som utföres över Köpenhamn, transporteras dit med svenska rederiaktiebolaget Öresunds båtar — delvis i järnvägsvagnar med ångfärja. Båten till Leith avgår från Köpenhamn torsdag kväll och framkommer till Leith söndag middag. Lossning sker måndag morgon.

3. Direkt till London, blott mindre och ojämna kvantiteter. Sedan 1921 har Sveabolaget reguljär veckoförbindelse mellan Malmö och London för

transport av smör, fläsk och ägg och har nu två alternerande, med kylmaskiner och kylrum försedda ångare på denna linje. Båten lämnar Malmö varje lördag, går genom Kielkanalen och är i London tisdag morgon.

4. Direkt till Lybeck, under normala förhållanden omkring en fjärdedel av exporten över Malmö. Rederiaktiebolaget Halland-Nornan ombesörjer transporten. Båt avgår från Malmö tisdagar och lördagar, under tiden $15\frac{1}{5}$ — $15\frac{1}{9}$ dessutom torsdagar, och framkommer till Lybeck dagen därpå.

5. Direkt till Stettin, mindre och ganska ojämna kvantiteter. Båt avgår lördag kväll med ankomst till Stettin söndag middag. — Rederiaktiebolaget Halland-Nornan.

Smörexporten från Göteborg, som 1929 belöpte sig till 5 821 ton, sker på följande vägar:

1. Direkt till England. Sedan gammalt har Göteborg haft täta förbindelser med Storbritannien. Göteborg har direkta linjer, en gång i veckan, med London, Hull, Newcastle och var fjortonde dag Leith. Båtarna till Hull och Newcastle avgå fredag eftermiddag samt anlända till resp. hamnar söndag kväll. Leith-båten avgår också på fredag. London-båten går på lördag. A/B Svenska Lloyd ombesörjer transporten av smöret från Göteborg till London, Newcastle samt Leith, under det att traden Göteborg—Hull upprätthålles av Ellerman-Wilson Line i Hull. De engelska båtarna angöra ofta Grimsby vid Humberfloden, där en del av smöret lossas, innan de inkomma till Hull. Mindre smörkvantiteter sändas även med Glen-linjen till Belfast och Dublin.

2. Till Lybeck och Stettin. Exporten sker med samma båtar, som frakta smör från Malmö till dessa hamnar. Båtarna avgå fredagar och lördagar. Dessutom exporteras smör till Stettin och undantagsvis Kiel med det Forenede Dampskibsselskabs båtar.

Från Hälsingborg utföres smör till Köpenhamn samt till Tyskland genom Rederiaktiebolaget Halland-Nornan. Från Halmstad sändes smör varannan vecka till Köpenhamn och varannan till Hull — Ellerman-Wilson Line. Kalmar exporterar till England och Tyskland med Sveabolagets båtar.

Av ovanstående torde framgå, att ett väl utvecklat transportväsende med förbindelser till ett flertal utländska importhamnar står till förfogande för smörexporten.

Båtarna äro på flertalet exportlinjer försedda med ändamålsenliga kylanordningar. Detta är fallet med linjerna Malmö—Hull, Malmö—London. Köpenhamn—Newcastle och Malmö—Leith (samma båtar som föra danskt smör), Göteborg—London, Göteborg—Hull, Göteborg—Newcastle. Mindre god är kylningen på linjen Göteborg—Leith. Rederiaktiebolaget Halland-Nornans båtar, som frakta smör från Göteborg, Hälsingborg och Malmö till Tyskland ha inga kylmaskiner, men ha isfyllda cisterner i smörлаstrummen. Temperaturen kan dock icke under den varma årstiden hållas tillräckligt låg härigenom. Ej heller ha Öresundsbatarna kylanordning. Det samma är förhållandet med båtar, som transportera smör från Kalmar till Tyskland och från Halmstad till England.

*Kyl-
anordningar
å export-
båtar.*

Exportorgan.

För närvarande handhaves exporten i främsta rummet av ett tiotal större och regelbundna exportörer och exportföreningar, vilkas handel med smör till större delen är inriktad på export och vilka tillsammans ombesörja omkring 95 % av totalexporten. Till denna kategori kunna räknas:

Skånska smörexportföreningen u. p. a.,
 Aktiebolaget Jungqvist & Svennevig och
 Sydsvenska smörexportföreningen, samtliga i Malmö,
 Södra Sveriges smörexportförening i Lund,
 Aktiebolaget Gust. F. Bratt & C:o,

» E. D. Johansson,
 » Sören Bjerres Eftertr. och
 » Matthews Fidler, samtliga i Göteborg,
 » Emil Otto i Hälsingborg samt

I. O. Rönnebjerg i Halmstad.

Exportörerna i Malmö och Hälsingborg ha naturligtvis sitt förnämsta tillförselområde i de båda skånelänen men handhava därjämte större delen av exporten från Småland, Öland, Blekinge och även en del av Halland, medan exportörerna i Göteborg hava sitt huvudsakliga tillförselområde i västra och vissa delar av mellersta Sverige. Av exportkvantiteterna över olika hamnar kan man ganska väl bedöma, huru stor del av exporten som faller på exportörerna i Malmö resp. Göteborg, om därvid tages i betraktande, att större delen av exporten över Trälleborg också förmedlas genom exportörer i Malmö. Under 1928 torde omkring 75 procent fallit på de större exportörerna i Malmö och omkring 20 procent på dem i Göteborg. På grund av produktionsökningen i västra och mellersta Sverige har Göteborg fått en ökad andel under 1929.

Förutom uppräknade exportörer finnas åtskilliga firmor, som vid sidan av sin huvudsakliga handel med smör på den inhemska marknaden, driva export i mindre skala, i allmänhet med ganska ojämn utförselkvantitet och i en del fall mera sporadiskt. Genom produktionsökningen ha deras utförselkvantitet och även exportörernas antal tilltagit under senaste året. Slutligen exportera flera mejerier smör direkt till Tyskland och även till England eller sälja till den engelska konsument-kooperationens parthandelsorgan »Cooperative Wholesale Society». Till detta sälja även svenska exportörer och exportföreningar smör i viss omfattning. Man torde kunna antaga, att det huvudsakligen är denna export, som redovisas i exportsiffrorna till Danmark. Före kriget gick en betydande del av exporten genom detta företag. Då uppköpte även det stora engelska bolaget Maypole Dairy Co. Ltd. smör från ett stort antal svenska mejerier för tillgodoseende av behovet för sina många butiker i England och Skottland. Då exporten helt upphörde under kriget, blevo förbindelserna med detta bolag brutna, och till denna grupp hörande mejerier bildade sedan den nyssnämnda sydsvenska smörexportföreningen.

Exportföreningarna.

Enligt ovanstående förteckning finnas trenne svenska smörexportföreningar. Exporten för den ena av dessa föreningar nämligen södra Sveriges

smörexportförening handhaves dock av A/B Jungqvist & Svennevig, varför denna förening icke är att räkna såsom självständig exportör. De båda andra exportföreningarna ha tillsammans under senare år handhaft omkring hälften av den totala smörexporten och skånska smörexportföreningen, som är den största exportören, ensamt c:a 30 procent. Antalet till smörexportföreningarna anslutna mejerier utgjorde 1928:

Skånska smörexportföreningen	81 st.
Sydsvenska smörexportföreningen	66 »
Södra Sveriges smörexportförening.....	59 »

Enligt den förstnämnda föreningens stadgar omfattar dess verksamhetsområde endast Malmöhus- och Kristianstads län. De båda andra föreningarna ha medlemmar även i övriga sydsvenska län såsom Hallands och Kalmar län.

Slutligen finnes en smör- och äggexportförening på Gotland med 15 anslutna mejerier. Den har dock icke bedrivit någon större export till utlandet. Under 1929 har i Halland bildats en ny exporterande förening, benämnd Mejeriernas centralförening.

Smör, som utföres genom de större exportörerna, sammanföres i regel först till exportörernas lagerlokaler i exporthamnarna, vanligen med avsändning från de enskilda mejerierna någon viss veckodag, så avpassad, att det anländer till exporten merendels 1 à 3 dagar före skeppning. Då den största utskeppningen äger rum på torsdagar och fredagar, kommer sålunda huvuddelen av smöret att samlas i början av veckan, men smör anländer även mot veckans slut för de skeppningar, som då äga rum. Mera jämn tillförsel och skeppning under veckans lopp skulle givetvis ha sina fördelar med avseende på arbetsfördelningen och behovet av lagerutrymme, men skulle ur andra synpunkter ha sina nackdelar. Transport med järnväg är mest förekommande; på mindre avstånd brukas också biltransport i viss omfattning. Smöret befordras med ilgodståg men mot erläggande av avgift enligt fraktgodstaxan. Under den varma årstiden isas godsfinkorna på järnvägens bekostnad, något som dock ej gäller beträffande styckegodsförsändningar.

Exportörernas arbetssätt.

Under de få dagar, då smöret står i lagerlokalerna, underkastas det viss kontroll — såväl genom exportörens egen försorg som genom svenska smörprovningarna — sorteras och förses med skeppningsmärke.

Försäljningen till England sker huvudsakligen genom telegramväxling fram och tillbaka — anbud och motbud tills avslut träffas — och i regel äro veckoförsäljningarna avslutade på torsdag. Avslut ske på fob-villkor.

Till Tyskland är försäljningen ofta ordnad efter fast överenskommelse på basis av svensk smörnotering i Malmö till visst pris över denna.

Smör, som exporteras direkt av mejerier eller firmor, vilka ej ha kontor och lager å exportorten, blir icke hopsamlat därstädes utan avsändes vanligen direkt för export. Detta är särskilt fallet med smör, som per järnväg utföres till Tyskland och Danmark. Detta smör torde i regel säljas enligt fasta avtal på basis av noteringen.

*Samarbete
mellan
exportörerna.*

Mellan större svenska smörexportörer, såväl föreningar som privata bildades hösten 1928 en förening under namn av Sveriges smörexportfirmors förening. Dess ändamål angives i stadgarna vara att främja den svenska smörexporten genom att söka genomföra enhetliga försäljningskonditioner; att söka förbättra det svenska smörets avsättningsförhållanden på exportmarknaden, särskilt vad beträffar det smör, som på grund av Sveriges oregelbundna produktion och konsumtion vissa tider utövar en nedpressande verkan på prisbildningen för svenskt smör i utlandet. Vidare vill den sprida upplysning om förhållanden, som inverka på smörexportens gynnsamma förlopp, samt utgöra en representation för gemensamt uppträdande inför dels svenska myndigheter och dels utlandet i frågor, som intimt beröra smörexportens bedrivande.

Föreningen är sålunda icke av ekonomisk natur och eftersträvar icke att sammanföra exporten på en hand men har, så vitt det kan bedömas, lyckats att genomföra visst samarbete emellan exportörerna. Ett samarbete har också sedan flera år ägt rum för sättande av en prisnotering å smör.

*Exportandelen
i några
andra länder.*

Till jämförelse med förhållandena i Sverige skall de angränsande ländernas smörexport i korthet beröras.

I Danmark ha under senaste åren mera än 10 stycken smörexportföreningar varit i verksamhet. Genom dessa ombesörjes omkring 40 procent av Danmarks smörexport. De engelska organisationerna Cooperative Wholesale Society samt Maypole Dairy Co, Ltd. uppköpa omkring 30 procent, och återstoden, sålunda omkring 30 procent, exporteras genom andra privata exportörer.

Det har varit en utbredd uppfattning i Danmark, att smörexportföreningarna ej böra bli för stora, enär svårigheter då skulle uppstå för ledningen att på bästa sätt sköta en så stor affär i en bransch, vilken såsom smörhandeln kräver utomordentlig noggrannhet och nära personlig kontakt med såväl leverantörer som säljare. Ävenså har de privata exportörernas initiativ och företagsamhet ansetts vara av betydelse för den danska smörexporten. På grund av konkurrensen såväl med exportföreningarna som sins emellan ha de privata exportörerna för övrigt tvingats giva sina leverantörer samma betalning som exportföreningarna giva sina. Det har sålunda konstaterats, att det mycket ofta förekommer, att exportörerna utfästa sig att avräkna smöret med samma pris som leverantörer till någon viss exportförening erhålla. Likväl har på senaste tiden den meningen börjat göra sig gällande, att vissa fördelar skulle vara att vinna bl. a. med avseende på exportens och kvalitetsbetalningens rationella genomförande, om exporten till större del övertoges av föreningarna. Krav i denna riktning ha också framställts. Exempelvis har enligt meddelande från svenska beskickningen i Köpenhamn på ett möte i Aarhus under 1929 mellan delegerade för De samvirkende danske Andelsselskaber enhälligt antagits en resolution av följande innehåll.

»De samvirkende danske Andelsselskabers delegerade anse, att det skulle vara önskvärt, att mejerierna i största möjliga omfattning genom anslutning

till nu existerande smörexportföreningar eller genom upprättandet av nya sådana föreningar själva övertaga avsättningen av deras smörproduktion. Smörexportföreningarna bidraga på olika sätt, icke minst genom den i dessa föreningar praktiserade kvalitetsbetalningen, till att förbättra det danska smöret, och det skulle därför vara av stor betydelse för det danska smörets anseende på världsmarknaden, om en ökad anslutning till smörexportföreningarna kunde åstadkommas.»

Även vid andra möten ha liknande uttalanden gjorts.

I Finland finnas endast två större exportorgan, båda kooperativa, nämligen andelssmörexportaffären Valio i Helsingfors, vilken under 1928 ombesörjde över 90 procent av landets hela smörexport, samt centrallaget Enigheten, ävenledes i Helsingfors, vilket under nämnda år hade omkring 6 procent av totalexporten. Enigheten är närmast en organisation för de svenskspråkiga bygderna, och det uppges, att samarbete med Valio förekommer. Dessa organisationers försäljning av smör på den inhemska marknaden är väsentligt mindre, enär denna marknad till större delen tillgodoses genom lantsmör. Deras smörförsäljning inomlands har emellertid under senare år motsvarat 40 à 50 procent av den inom landet konsumerade kvantiteten mejerismör.

I Lettland förmedlas cirka 60 procent av hela exporten genom ett centralandelslag, och dessutom äga 8 à 10 firmor licens för export. Den estniska smörexporten handhaves till omkring 55 procent av andelslaget Estonia.

Prisförhållandena beträffande smör kunna ganska noggrant belysas med hjälp av tillgängliga statistiska uppgifter. I tabell 13 hava sammanställts dels uppgifter ur den officiella mejeristatistiken över av mejerierna i medeltal per år uppnådda smörpriser, dels den genom lantbruksstyrelsen offentliggjorda smörprisstatistikens medeltal, dels slutligen exportsmörets medelpris enligt handelsstatistiken. De i mejeristatistiken meddelade priserna äro medelpriser för allt av mejerierna försålt smör. Då däri sålunda även inräknats detaljförsäljningar och försäljningar av mindre partier till detaljhandlare m. fl., giva de icke ett säkert uttryck för prisläget vid försäljningar till exportörer och grosshandlare. I regel ligga de högre än sistnämnda priser men äro av stort värde för belysande av prisförhållandena i olika delar av landet. Den svenska smörprisstatistikens medeltal, vilket grundar sig på veckouppgifter från ett betydande antal runmärkesberättigade mejerier, angiver däremot mejeriernas nettopris vid större försäljningar, fritt närmaste järnvägsstation. Årsmedelprisen äro i motsats till mejeristatistikens priser uttagna såsom aritmetiska medeltal av de olika veckornas medelpriser. Handelsstatistikens pris slutligen skall angiva värdet i exporthamn, sålunda med tillägg av frakt- samt exportörernas övriga omkostnader, men är naturligtvis beroende av den noggrannhet, som iakttages vid uppgifternas meddelande samt kvantiteternas storlek vid höga resp. låga prislägen. Krigsårens onormala förhållanden inverkade i viss mån förryckande på den eljest naturliga relationen mellan priserna i olika trakter och på olika platser. Särskilt var

*Smörpriserna
i Sverige.*

detta fallet med exportprisen, som under åren 1917—1921 grundades på helt små och sporadiska kvantiteter. Om man bortser från förhållandena under dessa år komma vissa allmänna grunddrag tillsynes i de förefintliga uppgifterna.

Tab. 13. Smörpriser i Sverige.

Öre per kg

	Enligt mejeristatistiken							Svensk smörprisstatistik, hela landet	Exportpris enligt handelsstatistiken
	Hela landet	Landsortsmejerier	Stadsmejerier	Mejerier i Malmöhus län	Kalmar län	Södermanlands län	Västernorrlands län		
1908.....	—	—	—	—	—	—	—	202 ^s	205
1909.....	—	—	—	—	—	—	—	197 ¹	198
1910.....	—	—	—	—	—	—	—	199 ⁶	203
1911.....	—	—	—	—	—	—	—	209 ³	211
1912.....	—	—	—	—	—	—	—	216 ⁸	217
1913.....	213	212	216	216	209	213	215	212 ⁴	212
1914.....	215	215	219	217	211	215	220	215 ³	211
1915.....	280	279	284	284	276	273	248	282 ³	291
1916.....	303	303	304	307	298	299	288	300 ⁰	311
1917.....	373	371	384	368	372	374	373	371 ³	330
1918.....	537	536	553	538	527	521	517	525 ⁶	499
1919.....	628	625	658	631	620	637	632	612 ⁰	593
1920.....	566	564	583	566	553	584	625	548 ³	568
1921.....	420	417	435	425	411	440	456	400 ⁷⁸	367
1922.....	325	323	335	324	316	328	348	304 ⁷⁵	322
1923.....	314	312	324	314	302	319	326	303 ²	314
1924.....	324	322	333	324	316	326	346	320 ³	324
1925.....	333	332	338	338	326	337	344	335 ⁷	336
1926.....	292	290	299	297	285	297	321	287 ^{2 1)}	290
1927.....	292	291	298	295	287	297	316	291 ¹⁾	294
1928.....	.	.	.	.	.	.	.	304 ⁵⁹	308
1929.....	.	.	.	.	.	.	.	291 ⁶¹	.

¹⁾ Då smörprisstatistiken under dessa år varit ofullständig, ha talen beräknats genom att till smörnoteringens medeltal lägga för år 1926 10 öre och för år 1927 10¹/₂ per kg.

Man finner sålunda bland annat, att stadsmejerierna i genomsnitt erhållit något högre priser än landsortsmejerierna, vilket också varit att vänta, enär de förra till största delen tillgodose den lokala marknadens behov och därvid även hava en betydande detaljförsäljning. Påfallande olikheter framträda emellertid också emellan olika delar av landet, allteftersom smör därifrån måste exporteras eller kan avsättas å inhemska konsumtionsorter samt beroende på, huru höga inlandsfrakter det har att bära. Exportprisen äro dock över hela landet normgivande och i de exporterande, sydliga länen direkt bestämmande för vad mejerierna kunna erhålla för smöret. I sistnämnda trakter få mejerierna nära exporthamnar bäst betalt, och ju längre bort emot periferien av det exporterande området man kommer, desto lägre bli priserna. Detta framgår också tydligt av de i tabellen medtagna medelpriserna från Malmöhus respektive Kalmar län, från vilket senare fraktkost-

naderna ställa sig avsevärt höga. En liknande ställning som Kalmar län intager Gotland, som visserligen har sin mest naturliga avsättning till Stockholm men vars smör delvis måste exporteras och då belastas med höga fraktkostnader. Intill på senaste tiden hava länen kring Mälaren endast mera sporadiskt exporterat smör, och ännu mindre ha de norrländska länen samt Kopparbergs län deltagit i exporten. Därvarande konsumtionsorter tillföras i stället smör även från andra trakter, och priset inställer sig fördenskull på en något högre nivå, nämligen huvudsakligen efter vad smör, som tillföres från de perifera delarna av det exporterande området, betingar. Prisläget har därför i Mälardalen, vilken i tabellen representeras av Södermanlands län, legat ungefär på samma nivå som i Malmöhus län, medan det i Norrland varit väsentligt högre. I den mån som produktionen i de mellersta och norra delarna av landet ökas, så att även där överskott uppstår, vilket måste exporteras, försämrar priset förhållandet i dessa landsdelar väsentligt. Priset vid mejerierna blir då även härstädes mera direkt beroende av vad som kan uppnås genom export, och som varan därvid får bära högre frakter än exportsmöret från södra Sverige, blir nettopriset i motsvarande grad lägre än därstädes. Av ovanstående framgår, att det är av stor betydelse, att fraktkostnaderna för smöret kunna nedbringas.

Det största intresset med avseende på smörpriserna knyter sig till prislagen mellan å ena sidan svenskt och å andra sidan konkurrerande länders smör. Allmänt bekant är, att det svenska smörets ställning i detta avseende ej är tillfredsställande samt att den undergått en avsevärd försämring gent emot tiden före år 1914. För närmare belysning härav kan man bäst jämföra med priset å danskt smör — det ledande märket å marknaden. Därvid har man främst att tillgå den svenska och den danska smörprisstatistiken, vilka båda uppgöras efter lika huvudgrunder. Den danska statistikens tal för åren 1909—1913 hava välvilligt meddelats av Kontoret for Mejeristatistik i Aarhus, ur vars publikationer uppgifterna för senare år också hämtats. Som inga uppgifter om det danska smörpriset per kalenderår varit tillgängliga för förstnämnda tidsperioden, har svenska smörprisstatistiken i stället omräknats för samma tider som den danska. Av jämförelsen, som utförts i tabell 14, framgår, att det svenska smöret före 1914 betalats med i medeltal 2½ öre lägre pris än det danska. Prisskillnaden uppgår emellertid nu till omkring 15 öre per kg, och som synes har skillnaden ökat under 1929 efter att dock under 1925 och 1926 hava varit betydligt större.

I tabellen har medtagits en jämförelse för senare år med finskt smörpris, varuti dock även ingår fraktkostnaden till exporthamn. Å andra sidan är det finska priset ej såsom det svenska och det danska ett aritmetiskt medeltal av de olika veckornas priser utan det faktiskt utbetalda medelpriset för hela året. Då Finlands smörproduktion är ganska ojämn och är störst på sommaren, medan smörpriset är lägst, plägar det uppnådda medelpriset härigenom sänkas med 2 å 4 öre per kg under det aritmetiska medeltalet, varigenom tillägget för fraktkostnaden sålunda uppväges. Såsom av tabellen

*Jämförelse
emellan sven-
ska och andra
länders
smörpriser.*

Tab. 14. Svenska och danska smörpriser.

Nettopriser till mejerierna. Öre per kg i svensk valuta.

	Svensk smörprisstatistik	Dansk smörprisstatistik	Valios priser till mejerierna	Dansk smörpris högre (+) än svenskt	Finskt smörpris lägre (—) än svenskt
	Hela landet				
1/4 1909—31/3 1910	202·31	204·96	.	+ 2·65	.
1/4 1910—31/3 1911	195·92	198·24	.	+ 2·32	.
1/4 1911—31/3 1912	217·17	220·28	.	+ 3·11	.
1/4 1912—31/3 1913	214·28	217·00	.	+ 2·72	.
1/4 1913—31/3 1914	210·25	212·08	.	+ 1·83	.
Medeltal	207·99	210·51	.	+ 2·52	.
1924.....	320·30	333·74	298·78	+ 13·44	— 21·52
1925.....	335·70	357·15	322·10	+ 21·45	— 13·60
1926.....	287·20	306·79	281·01	+ 19·59	— 6·19
1927.....	291·00	305·89	281·74	+ 14·89	— 9·26
1928.....	304·59	319·08	296·95	+ 14·49	— 7·64
1929.....	291·61	1)307·26	.	+ 15·65	.
1929 i procent av 1909—1913.....	140·2 %	146·1 %	.	621 %	.

Anm. Svenska och danska smörpriser gälla vid mejeriernas järnvägsstation, finska smörpriser gälla fritt exporthamn.

1) Då danska smörprisstatistiken ej är publicerad för hela 1929, har talet beräknats genom att till danska smörnoteringens årsmedeltal addera överpris på beräknat 6 öre.

framgår har det finska smörpriset haft en tydlig tendens att närma sig det svenska, ehuru det ännu under 1928 låg 7 à 8 öre därunder.

Ovanstående jämförelse giver ett tämligen exakt uttryck för förhållandet mellan smörprisen vid mejerierna i de tre länderna, sådana priserna nu gestalta sig på grund av mer eller mindre gynnsamma avsättningsförhållanden, olika höga fraktkostnader, handelsomkostnader m. m. Nu är tydligt, att nämnda kostnader måste bli högre för svenska än för danska exportörer samt högre för finska än för svenska. Den finska andelssmöreexportaffären driver därjämte en omfattande konsulent- och upplysningsverksamhet, vilken beräknas kosta omkring 2 öre per kg smör. Priserna å de tre ländernas smör kan därför väntas visa större skiljaktigheter vid mejerierna i resp. länder än å de utländska marknader, där smöret försäljes.

Det har emellertid också sitt intresse att, innan priserna å utländska marknaden beröras, betrakta smörpriserna i svensk och dansk exporthamn. Man kan för detta ändamål begagna smörnoteringen i Malmö samt till denna lägga överpriser och fraktkostnader. För det bästa smöret i södra Sverige samt inom ett område, varifrån fraktkostnaderna till Malmö ej äro så höga, uppnås väsentligt högre överpriser än i andra trakter. Med ledning av tillgängliga uppgifter kan man göra följande beräkningar.

Beräkning av svenskt smörpris fritt exporthamn (Malmö).

	1929	1928	1927	1926
Notering, årsmedeltal	286·82	293·67	280·54	277·20
Överpris utan frakt	6·—	12·—	11·—	10·—
Fraktkostnad till Malmö	2·—	2·—	2·—	2·—
Summa	294·82	307·67	293·54	289·20

Beräkning av danskt smörpris fritt exporthamn.

	1929	1928	1927	1926
Smörprisstatistik i svensk valuta ...	307·26	319·08	305·89	306·79
Fraktkostnad till exporthamn	1·25	1·25	1·25	1·25
Summa	308·51	320·33	307·14	308·04

En jämförelse mellan ovan anförda prisuppgifter ger vid handen, att skillnaden mellan danskt och svenskt smörpris i exporthamnarna under de redovisade åren utgjort respektive 13·69, 12·66, 13·60 samt 18·86 öre per kg.

De ovan anförda prisen å svenskt smör i exporthamn överensstämman nära med vad de största exportörerna betalt. Skånska smörexportföreningen utbetalade sålunda enligt uppgift i årsberättelserna under 1927 ett medelpris av 293·4 öre och 1928 ett pris av 308·02 öre per kg smör. Exportörer funnos emellertid också, vilka betalade väsentligt mindre. Fraktkostnaderna äro i Danmark säkerligen lägre än i Sverige och antagas ej uppgå till mera än 1·25 öre per kg.

Till belysande av prisleförhållandena å svenskt samt konkurrerande länders smör å de viktigare utländska marknaderna torde tabellerna 15—19 ägna sig. De två första angiva importprisen till England resp. Tyskland, för så vitt dessa kunna beräknas ur resp. länders importstatistik. Övriga tabeller grunda sig på noteringar från de olika marknaderna och avse partiprisen därstädes, d. v. s. grosshandlarnas försäljningspris till detaljhandlare. För Manchesters del är sammanställning utförd efter rapporter från Sveriges lantbruksattaché i London till lantbruksstyrelsen, ur vars sammanställningar de hämtats. För övriga marknader ha de sammanställts efter noteringar i tidningen Grocer.

Tab. 15. Enhetsvärden å till England importerat smör.

Öre per kg, svensk valuta.

Å r	Svenskt	Danskt	Finskt	Nya Zeelands	Överskott (+) eller underskott (—) i förhållande till svenskt smörpris		
					Danskt	Finskt	Nya Zeelands
1926.....	307·8	321·7	298·1	297·8	+ 13·9	— 9·7	— 10·0
1927.....	304·4	315·9	293·4	294·1	+ 11·5	— 11·0	— 10·3
1928.....	315·7	330·0	312·1	299·2	+ 14·3	— 3·6	— 16·5
1929.....	303·9	319·6	298·5	308·9	+ 15·7	— 5·4	+ 5·0

Tab. 16. Enhetsvärden å till Tyskland importerat smör.

Öre per kg, svensk valuta.

Å r	Svenskt	Danskt	Hol- ländskt	Finskt	Lett- ländskt	Överskott (+) eller underskott (—) i förhållande till svenskt smörpris			
						danskt	hol- ländskt	finskt	lett- ländskt
1912	213·69	218·94	217·16	213·60	—	+ 5·25	+ 3·47	— 0·09	—
1926	302·01	316·16	302·46	300·41	287·95	+ 14·15	+ 0·45	— 1·60	— 14·06
1927	299·86	311·57	307·13	290·55	291·16	+ 11·71	+ 7·27	— 9·31	— 8·70
1928	314·49	318·32	323·22	306·29	291·95	+ 3·83	+ 8·73	— 8·20	— 22·54

Tab. 17. Smörnoteringar i Manchester.

Öre per kg, svensk valuta.

Å r	Svenskt smör	Danskt smör	Finskt smör	Pris å danskt smör högre (+) än svenskt	Pris å finskt smör lägre (—) eller högre (+) än svenskt
1907	201·0	203·7	194·1	+ 2·7	— 6·9
1908	211·7	213·4	208·0	+ 1·7	— 3·7
1909	208·6	210·7	204·0	+ 2·1	— 4·6
1910	210·8	213·4	207·6	+ 2·6	— 3·2
1911	221·0	223·4	216·6	+ 2·4	— 4·4
1912	229·9	230·7	223·3	+ 0·8	— 6·6
1913	223·5	224·1	215·8	+ 0·6	— 7·7
1914	224·8	227·8	217·1	+ 3·0	— 7·7
1924	372·3	383·3	368·1	+ 11·0	— 4·2
1925	361·0	376·8	358·7	+ 15·8	— 2·3
1926	309·0	328·0	311·5	+ 19·0	+ 2·5
1927	315·1	328·7	315·0	+ 13·6	— 0·1
1928	329·4	341·8	329·3	+ 12·4	— 0·1
1929	313·8	328·1	315·6	+ 14·3	+ 1·8

Försämringen i det svenska smörets ställning på den utländska marknaden framgår härav med all tydlighet. Prisskillnaden mellan svenskt och danskt smör är i England ungefär lika stor som vid mejerierna i resp. länder (enligt prisstatistiken). Finskt smör ligger, efter importprisen att döma, genomsnittligt några ören lägre än det svenska smöret — något som delvis beror på att Finland har sin största smörexport, när priset är lågt — men har likväl i Manchester ofta betingat ett högre pris än det svenska. Å sistnämnda plats liksom i Liverpool synes det svenska smöret hava en relativt dålig marknad. Väsentligt fördelaktigare priser hava i regel uppnåtts uti Newcastle samt Glasgow (se tab. 18 o. 19). Exporten har fördensskull också undergått en förskjutning, så att de till Manchesterdistriktet utförda kvantiteterna numera äro relativt små, medan större kvantiteter utföras till norra England och Skottland. Av ovanstående framgår också, att smörnoteringen i Manchester är föga representativ för svenska smörets pris. I Tyskland synes det svenska smöret hava uppnått en relativt god och stabil avsättning. Tabell 19 giver emellertid vid handen, att prisrelationen

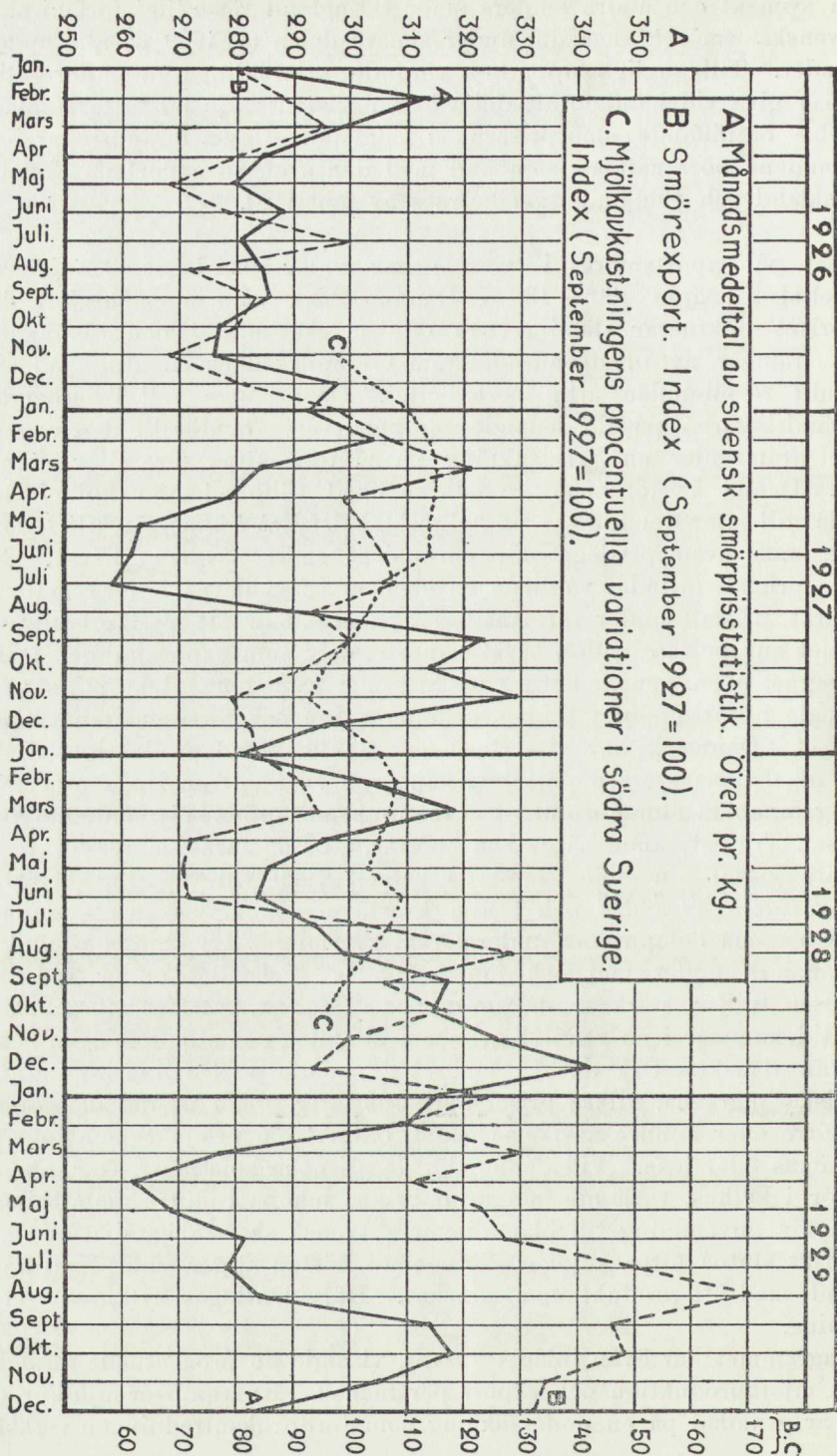
mellan svenskt och andra länders smör i England väsentligt förändrats till det svenska smörets nackdel under senare delen av 1929 på alla engelska marknader. Tillgängliga uppgifter rörande prisväxlingarna under tidigare år synas giva vid handen, att detta är en nästan varje höst återkommande företeelse beträffande smörpriserna i England. Dessa förändringar i prisförhållandena böra sättas i samband med den svenska exportens fördelning på Tyskland och England, som belyses av tabell 20.

Priset på exportsmöret i Sverige har under 1929 legat 40 % högre än i medeltal för åren 1909—13. I Danmark har stegringen utgjort 46 %. Smörpriset fluktuerar ständigt och ofta mycket starkt och oberäkneligt. Såsom framgår av omstående diagram förefinnes dock en utpräglad ehuru icke fullt regelbunden årlig periodicitet. Denna står helt i beroende av prisförändringarna på de ledande marknaderna, framförallt den engelska. I regel framträder en prissänkning på vintern strax före eller efter årsskiftet. Denna är föranledd av starkt ökad tillförsel utav kolonialsmör, som då till stor del intages på kylhus. Prisfallet träffar särskilt kolonialsmöret, men även prisläget för europeiskt smör påverkas härav. Efter nämnda prisfall inträder vanligen en stegring, men därpå följer regelbundet ett starkt prisfall under vårmånaderna på grund av att mjölkproduktionen i flertalet europeiska länder, såväl importerande som exporterande, då kraftigt stegras, bl. a. genom kornas utsläppande på betena. Icke minst verkar den ökade tillförseln från Danmark under våren och försommaren sänkande på priset. Danmark har visserligen en ovanligt jämn produktion, men på grund av dennas stora omfattning, kan även en tämligen ringa procentuell stegring innebära stor absolut exportökning samt utöva betydande inflytande på priset. Till belysande härav kan anföras, att Danmarks smörexport ökades från nära 36 000 ton under första kvartalet 1929 till omkring 44 000 ton under vardera av andra och tredje kvartalen för att sedan åter falla till ungefär samma belopp som under första kvartalet. Sin största produktion har Danmark under maj och juni månader. Prisfallet under våren och sommaren träffar starkast det europeiska smöret, varför kolonialsmöret denna tid kommer i en relativt gynnsam ställning och stundom även betalas högre än danskt. Det danska smöret är emellertid ledande för de andra europeiska märkena, vilkas priser anpassas efter priset på det danska men med större eller mindre avvikelser nedåt, oavsett om produktionen i enstaka länder ökas eller icke. Vid denna tid, då priset är som lägst, sker inlagring av smör i kylhus, varjämte margarinfabriker inköpa i större omfattning än vanligt för användning till blandningar. Ävenså sker inläggning av smör i hermetiskt slutna förpackningar. Frammot hösten stiger smörpriset ånyo i samband med att produktionen minskas. Härvid uttages kylhussmöret för försäljning.

*Periodiska
växlingar.*

I diagrammet har även inlagts kurvor, visande de procentuella förändringarna i mjölkproduktion och export per månad. Kurvan över mjölkproduktionen är grundad på en undersökning, som Jordbruksutredningen verkställt

Mjölproduktion samt export- och priset för smör.

Tab. 18. Smörpriser å engelska marknader.

Öre per kg, svensk valuta.

	Jan	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Medel- tal
1929.													
<i>Manchester.</i>													
Svenskt	340·0	338·4	306·6	288·3	293·1	299·7	302·0	299·5	325·2	343·8	324·9	303·7	313·8
Danskt	347·4	350·2	324·7	296·7	302·0	309·2	316·0	314·6	344·1	368·8	342·3	321·7	328·1
Finskt	340·3	338·7	308·5	288·6	292·2	299·7	304·7	302·6	327·9	349·1	328·3	306·1	315·6
<i>Liverpool.</i>													
Svenskt	341·4	335·1	305·2	288·2	291·1	305·1	303·4	310·0	336·8	338·2	329·1	299·9	315·3
Danskt	353·0	348·7	317·7	300·5	305·8	318·7	317·3	323·6	354·6	362·2	345·4	322·6	330·8
Finskt	343·4	338·7	309·4	291·6	293·4	306·5	304·5	310·9	340·1	341·8	332·3	306·8	318·3
Nya Zeelands..	336·8	321·5	303·4	299·7	303·8	308·5	309·5	312·1	323·4	326·1	312·2	294·6	312·6
<i>Glasgow.</i>													
Svenskt	—	—	315·2	292·2	295·7	309·4	303·2	309·6	340·3	344·9	333·6	307·7	313·2
Danskt	—	—	327·6	300·5	304·0	316·9	316·1	323·4	356·6	361·3	347·0	322·6	326·7
Finskt	—	—	—	283·8	288·0	305·4	300·2	305·0	327·9	—	—	—	—
Nya Zeelands..	—	—	317·7	311·7	312·1	315·0	318·6	324·7	331·2	341·1	319·1	306·0	319·0
<i>Newcastle on Tyne.</i>													
Svenskt	337·8	332·0	299·3	286·9	295·4	304·7	298·8	306·0	333·7	334·3	323·6	301·2	312·8
Danskt	343·0	343·1	312·5	292·5	299·7	312·7	308·8	317·0	349·0	351·5	336·5	314·8	323·4

Tab. 19. Prisförhållandet mellan å ena sidan svenskt samt å andra sidan danskt, finskt och ny-zeeländskt smör å engelska marknader.

Överskott (+) eller underskott (—) i förhållande till svenskt smörpris.

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1929												
<i>Manchester.</i>												
Svenskt	+ 7·4	+ 11·8	+ 18·1	+ 8·4	+ 8·9	+ 9·5	+ 14·0	+ 15·1	+ 18·9	+ 25·0	+ 17·4	+ 18·0
Danskt	+ 0·3	+ 0·3	+ 1·9	+ 0·3	— 0·9	± 0	+ 2·7	+ 3·1	+ 2·7	+ 5·3	+ 3·4	+ 2·4
<i>Liverpool.</i>												
Svenskt	+ 11·6	+ 13·6	+ 12·5	+ 12·3	+ 14·7	+ 13·6	+ 13·9	+ 13·6	+ 17·8	+ 24·0	+ 16·3	+ 22·7
Danskt	+ 2·0	+ 3·6	+ 4·2	+ 3·4	+ 2·3	+ 1·4	+ 1·1	+ 0·9	+ 3·3	+ 3·6	+ 3·2	+ 6·9
Nya Zeelands	— 4·6	— 13·6	— 1·8	+ 11·5	+ 12·7	+ 3·4	+ 6·1	+ 2·1	— 13·4	— 12·1	— 16·9	— 5·3
<i>Glasgow.</i>												
Svenskt	—	—	+ 12·4	+ 8·3	+ 8·3	+ 7·5	+ 12·9	+ 13·8	+ 16·3	+ 16·4	+ 13·4	+ 14·9
Danskt	—	—	—	— 8·4	— 7·7	— 4·0	— 3·2	— 4·6	— 12·4	—	—	—
Nya Zeelands	—	—	+ 2·5	+ 19·5	+ 16·4	+ 5·6	+ 15·4	+ 15·1	— 9·1	— 3·8	— 14·5	— 1·7
<i>Newcastle on Tyne.</i>												
Svenskt	+ 5·2	+ 11·1	+ 13·2	+ 5·6	+ 4·3	+ 8·0	+ 10·0	+ 11·0	+ 15·3	+ 17·2	+ 12·9	+ 13·6

Tab. 20. Sveriges månadsexport av smör.

M å n a d	Till England		Till Tyskland		Totalexport ton
	ton	%	ton	%	
1927: januari.....	889	59	533	35	1 516
februari	940	57	602	36	1 658
mars	1 032	55	743	40	1 872
april	765	50	715	46	1 534
maj	756	48	783	49	1 589
juni	1 043	64	514	31	1 640
juli	900	54	670	40	1 668
augusti.....	622	43	721	50	1 452
september	671	43	783	51	1 549
oktober	559	39	767	54	1 413
november	463	37	688	56	1 235
december.....	637	50	572	45	1 272
1928: januari.....	774	60	483	37	1 292
februari	874	62	516	36	1 414
mars	910	62	520	35	1 467
april	621	56	456	41	1 118
maj	570	52	499	46	1 094
juni	568	51	508	46	1 110
juli	1 003	63	549	34	1 592
augusti.....	1 225	62	659	33	1 991
september	600	36	915	56	1 642
oktober	665	37	1 076	60	1 806
november	605	39	899	59	1 535
december.....	503	35	910	63	1 447
1929: januari.....	1 119	58	781	40	1 943
februari	1 042	62	609	36	1 688
mars	1 347	67	504	25	2 020
april	1 070	62	589	34	1 723
maj	1 145	60	727	38	1 905
juni	1 198	61	726	37	1 977
juli	1 377	59	845	36	2 329
augusti.....	1 449	55	1 001	38	2 635
september	763	37	1 321	58	2 268
oktober	837	36	1 305	57	2 298
november	821	39	1 170	56	2 083
december.....	818	40	1 139	55	2 053

med hjälp av uppgifter från ett stort antal kontrollföreningar. Över denna undersöknings resultat kommer närmare redogörelse sedermera att lämnas. Den här meddelade kurvan avser produktionen i hela södra Sverige, inklusive Småland och Västergötland.

Rörande exporten skall här framhållas, att exportstatistikens månadsuppgifter ofta visa för stora växlingar, enär exporten till största delen äger rum på bestämda veckodagar, varigenom en del månader få fyra sådana exportdagar, andra månader däremot fem. Det sistnämnda är exempelvis fallet med augusti och oktober 1928 ävensom med augusti 1929, vilka månader därigenom kommit att visa en abnorm exportstegring. Jordbruksutredningen har från Sveriges smörexportfirmors förening erhållit uppgifter rörande dess medlemmars export under varje vecka sedan juli 1928. Därav framgår, att exporten i verkligheten varit tämligen jämnt fördelad på de olika veckorna

från juli till oktober månader. Med dessa modifikationerna giver kurvan en god belysning av exportens förändringar. Det framgår också att växlingarna visserligen i huvudsak gått i samma riktning som växlingarna i mjölkproduktionen men varit betydligt starkare än dessa. Den stora exportstegringen under senare hälften av 1929 beror säkerligen på en fortgående ökning av produktionen. Det förefaller emellertid, som om exportens starka stegring från förra till senare hälften av året såväl under 1928 som under 1929 delvis varit beroende på en större inhemsk förbrukning under årets första än under dess senare hälft.

Kap. IV. Mjolkbedömning och kvalitetsbetalning av mjölk vid mejerierna.

Om innebörden av begreppet mjölkbedömning synas uppfattningarna vara något olika. Mången gång avses härmed uppenbarligen endast undersökning av mjölkens beskaffenhet i hygieniskt avseende, medan bestämningen av mjölkens fetthalt ej hänföres hit. I andra fall inrymmas såväl undersökning av mjölkens hygieniska beskaffenhet som av dess fetthalt i detta begrepp. Det torde vara lämpligt att i det följande skilja emellan å ena sidan bestämmandet av mjölkens fetthalt å andra sidan kvalitetsbedömning av mjölk, varmed då förstås bedömningen (undersökningen) av mjölkens hygieniska beskaffenhet. Undersökningarna i båda dessa avseenden inrymmas emellertid här i begreppet mjölkbedömning.

Fetthaltsbestämning och betalning av mjölk efter fetthalt har icke direkt betydelse för smörexporten, så vitt denna kan befrämjas genom höjande av smörets kvalitet utan är närmast ett spörsmål om rättvis fördelning av mjölklikviderna samt om främjandet av produktionen av fet mjölk. På grund av dess nära samband med mjölkbedömningsfrågan ägnas detta spörsmål dock viss uppmärksamhet i detta sammanhang, så mycket mera som ett rationellt ordnande av mjölkbedömningen torde kunna bidra till att fetthaltsbetalning mera alltmänt genomföres.

Alltsedan mejerierna började uppköpa eller mottaga mjölk eller grädde från ett flertal leverantörer i och för mjölkens förädling eller försäljning, har det utgjort ett viktigt spörsmål, huru man borde gå till väga för att de enskilda leverantörerna skulle erhålla en rättvis betalning för sin råvara samt även påverkas att leverera en god mjölk. Redan godsägare J. G. Swartz berör dessa frågor vid sina första redogörelser (1864) för den av honom uppfunna ismetoden, där han säger att mjölken borde dagligen graderas till sin fetthalt.

Då mjölkens värde särskilt för smörberedning i främsta rummet är beroende av dess fetthalt, har det varit mest angeläget, att regelbunden fetthaltsbestämning kommit till stånd. Dess praktiska genomförande möjliggjordes, sedan särskilda apparater för enkel, snabb och billig fetthaltsbe-

Fetthaltsbestämning och betalning efter fetthalt.

stämning blivit uppfunna och på 1880-talet börjat komma i bruk. Sedan dess har bestämning av och betalning efter mjölkens fetthalt efter hand införts vid allt flera mejerier, men likväl icke så allmänt som man skulle kunna väntat. Enligt mejeristatistiken lämnades 1927 uppgift om betalning efter fetthalt av 828 eller drygt hälften av landets 1 648 mejerier. Frånräknas gårdsmejerierna, till antalet 168 stycken, vilka på grund av sin natur icke inköpa mjölk, återstå 652 stycken mjölkköpande mejerier, vilka icke lämnat uppgift om att betalning efter fetthalt förekommit. Bland dessa torde likväl finnas mejerier, vid vilka fetthaltsbestämning men icke betalning efter fetthalt förekommit. Fetthaltsbetalning förekommer i regel vid smörmejerierna, i det att 88 % av dessa lämnat uppgift härom, samt även vid flertalet mejerier av blandad driftstyp. Däremot ha endast något över 40 % av distributionsmejerierna och c:a 20 % av ostmejerierna tillämpat densamma. I allmänhet är den mest bruklig vid andelsmejerierna; c:a 80 % av dessa ha tillämpat densamma.

Det synes anmärkningsvärt, att en i princip så rättvis avräkningsnorm som betalning efter fetthalt ej slagit mera allmänt igenom än som skett, då lämpliga principer för densamma funnits i bruk sedan ett 40-tal år tillbaka. Vad distributionsmejerierna beträffar beror detta helt visst på, att konsumtionsmjölken vid försäljning till allmänheten endast behöver uppnå en viss, ganska låg minimifetthalt men för övrigt i regel betingar samma pris, oavsett om dess fetthalt är hög eller låg. Här bortses då från försäljningen av speciellt fet mjölk — yersey-mjölk — på vissa platser. Vid distributionsmejerierna ha därför icke förefunnits lika påtagliga skäl för fetthaltsbetalning som vid smörmejerierna, och även om de önskat införa densamma, har det ofta icke låtit sig göra, enär leverantörerna vägrat underkasta sig densamma samt hellre sålt mjölken till mjölkhandlare eller ordnat direkt distribution. Över huvud taget ha konkurrensförhållandena ofta förhindrat genomförandet av rättvisa och för produktionen nyttiga avräkningsprinciper. Detta gäller i icke ringa grad även beträffande ostmejerierna.

Kvalitetsbedömning och kvalitetsbetalning.

Tillsynen över mjölkens hygieniska beskaffenhet i allmänhet genom kvalitetsbedömning, vilken lämpligen kombineras med kvalitetsbetalning, har en avsevärd betydelse för smörexporten. I den mån härigenom åstadkommes, att en bättre mjölk levereras, ökas också mejeriernas förutsättningar att åstadkomma ett bättre smör. I motsats till fetthaltsundersökningarna ha kvalitetsundersökningarna emellertid mest vunnit insteg vid de mejerier, som i större omfattning försälja konsumtionsmjölk. Detta beror naturligtvis dels på de krav, som av hälsovårdsmyndigheterna ställas på konsumtionsmjölkens hygieniska beskaffenhet, dels på kvalitetens mera påtagliga betydelse för avsättningen av sådan mjölk.

För närvarande är kvalitetsbedömning mest anlitad vid mejerier i mellersta Sverige, sålunda i det distrikt, som har största försäljningen av konsumtionsmjölk till Stockholm och andra viktiga konsumtionsorter härstädes, men i mindre omfattning i de delar av landet, där mjölken företrädesvis

användes för produktion av smör och ost. Betecknande i detta hänseende är, att i Malmöhus län kvalitetsbetalning tillämpas vid några få mejerier, som bedriva minutförsäljning av mjölk i större skala, medan eljest endast fetthaltsbetalning förekommer vid mejerierna i detta län.

Det förtjänar framhållas, att kvalitetsbedömning kommit i tillämpning i vissa delar av södra Sverige, såsom i Kristianstads län redan före kriget och att kvalitetsbetalning därvid förekom. Under kriget, då fordringarna på såväl mjölkens som smörets kvalitet i avsevärd grad sänktes, upphörde emellertid denna verksamhet helt eller delvis, och den har sedermera icke upptagits i samma omfattning eller genomförts lika konsekvent som förut. Det förefaller sålunda, som om den sänkning av kvalitetsfordringarna, som ägde rum under kriget, varit svår att senare reparera.

Distributionsmejerier, som tillämpa kvalitetsbedömning, hava ursprungligen, åtminstone merendels, genomfört densamma på egen hand, medan dess genomförande vid smör- och ostmejerier skett i samband med bildandet av någon mjölkbedömningsförening på orten. I den mån sådana kommit till stånd, ha emellertid även de mejerier, som förut ordnat självständig mjölkbedömning, merendels anslutit sig till mjölkbedömningsförening i trakten. Bildandet av dylika föreningar utgör enligt Jordbruksutredningens uppfattning den lämpligaste vägen för mjölkbedömningens allmänna genomförande.

Då kvalitetsbedömningens allmänna införande vid smörmejerierna enligt Jordbruksutredningens mening är en viktig förutsättning för höjande av smörets kvalitet, har tagits under övervägande, vilka åtgärder som lämpligen kunna vidtagas för att bringa densamma i tillämpning framförallt vid runmärkesberättigade mejerier. Det har därvid synts ligga närmast till hands, att bland de villkor, som mejerierna måste uppfylla för att bli berättigade att använda runmärket, även upptages krav på ordnad kvalitetsbedömning vid vederbörande mejerier.

Nu gällande bestämmelser rörande smörexporten samt lantbruksstyrelsens särskilda föreskrifter för begagnande av runmärket ge också rum för uppställande av ett sådant villkor. Enligt vad Jordbruksutredningen inhämtat har denna fråga varit föremål för lantbruksstyrelsens uppmärksamhet samt behandlats av svenska smörprovningarnas styrelse, som emellertid enligt skrivelse till lantbruksstyrelsen den 31 mars 1928 och vid sammanträde den 9 augusti samma år ej ansett sig kunna vid dåvarande tidpunkt tillstyrka en så starkt ingripande åtgärd, som nämnda villkors uppställande skulle betytt för flertalet runmärkesberättigade mejerier.

Svenska smörprovningarnas styrelse ansåg, att bildandet av mjölkbedömningsföreningar borde främjas genom hushållningssällskapen, och tänkte sig, att detta lämpligen kunde ske genom kraftig upplysningsverksamhet, organisationsanslag vid förenings bildande samt utarbetande av normalstadgar. Kostnaderna för den fortsatta verksamheten ansågos kunna bäras av föreningarna.

Sedermera har inom lantbruksstyrelsen uppgjorts en promemoria (daterad den 14 februari 1929) rörande mjölkbedömningsverksamhetens utbredning i

Sverige samt i anslutning därtill utarbetats förslag till normalstadgar, varav Jordbruksutredningen beretts tillfälle taga del. Enligt denna promemoria utgjorde antalet till mjölkbedömningsföreningar anslutna mejerier, varom uppgifter erhållits, 338 stycken. Dessa fördelade sig på olika hushållnings-sällskaps områden på följande sätt:

Stockholms	län, en förening med 3 distrikt, 4 assistenter, 28 mejerier							
Uppsala	» » » » 1 » 1 » 6 »							
Södermanlands	» » » » 6 » 6 » 80 »							
Kalmar norra	» » » » » » » 15 »							
Kristianstads	» » » » 4 » 4 » 28 »							
Hallands	» 3 föreningar » 3 » 20 »							
Skaraborgs	» 4 » » 80 »							
Örebro	» en förening » 4 » 4 » 24 »							
Västmanlands	» » » » 6 » 6 » 50 »							
Gävleborgs	» » » » » 1 » 7 »							

Därutöver var fullständig mjölkbedömning ordnad i Östergötlands län, nämligen enligt vad Jordbruksutredningen senare inhämtat vid Mjölkcen-
trals samtliga mejerier genom 4 egna bedömare samt dessutom vid 6 meje-
rier, anslutna till en bedömningsförening med *en* bedömare. Ävenledes före-
kom mjölkbedömning vid en förening i Blekinge med icke angivet antal
mejerier samt vid enstaka enskilda mejeriföretag såsom Mellersta Gotlands
andelsmejeriförening, Karlstadsortens mejeriförening samt några mejerier i
Malmöhus län.

Enligt vad Jordbruksutredningen inhämtat, har mjölkbedömningen vunnit
ytterligare terräng under det senaste året och detta särskilt i Skaraborgs
och södra Kalmar län. Av föreliggande upplysningar att döma torde den
vid början av 1930 varit genomförd vid närmare 500 eller 30 % av landets
mejerier.

Vid några mejerier i Kristianstads län omfattar verksamheten dock endast
fetthaltsbestämning. Med hänsyn till det ifrågasatta villkoret för runmärkes-
rätt är det av vikt att veta, huru många av de runmärkesberättigade meje-
rierna, som infört mjölkbedömning. Man kan uppskatta dem till omkring
200 st. eller ungefär $\frac{1}{3}$ av alla, som inneha runmärket.

Även om kvalitetsbedömning äger rum, har *kvalitetsbetalning* i många fall
icke genomförts på grund av leverantörernas ovilja häremot. Sålunda till-
lämpades kvalitetsbetalning endast vid 3 mejerier i Skaraborgs län, vid 11 av
41 mejerier tillhörande Kristianstads läns mjölkbedömningsförening, vid inga
i Blekinge och endast delvis i Hallands och Örebro län. I mellersta Sverige
i övrigt synes kvalitetsbetalning däremot vara regel, där kvalitetsbedömning
äger rum, om också principerna härför äro olika. Mjölkcen-
trals verksamhet har i detta hänseende varit banbrytande.

Liknande erfarenheter har man gjort i Danmark, varest kvalitetsbedöm-
ningen dock är mycket allmännare spridd. Enligt Danmarks mejeridrifs-
statistik för 1928 tillämpades sådan bedömning i någon form vid icke mindre
än 83 % av de till statistiken rapporterade mejerierna, medan kvalitets-

betalning förekom vid blott 52 % av desamma, vilket emellertid betecknar ett avsevärt framsteg från de föregående åren. Däremot är bedömningen icke i någon större utsträckning ordnad genom bedömningsföreningar; endast 28 % av mejerierna voro medlemmar av sådana, och de deltagande mejeriernas antal var i tillbakagående. Mjolkbedömningen har dock även i Danmark till en början förts fram genom bedömningsföreningar. Som de danska mejerierna emellertid merendels äro väsentligt större än de svenska samt för fetthaltsbestämningen övergått att göra provtagning varje dag, kunna och behöva de ha egen personal, som utför denna provtagning. Personalen kan då också utföra annan mjolkbedömning, vilket förklarar den minskade anslutningen till bedömningsföreningarna. Kvalitetsbedömning och kvalitetsbetalning är i stor utsträckning genomförd även i Finland, och i de baltiska staterna arbetas ivrigt för dess införande.

Mjolkbedömningsverksamhetens betydelse för höjande av mjölkens och mejeriprodukternas kvalitet synes främst vara beroende av huruvida kvalitetsbetalning också tillämpas. Från mellersta Sverige, där det varit fallet, vitsordas enhälligt, att nämnda verksamhet varit av stort värde. På de håll, där kvalitetsbetalning icke förekommit, äro uttalandena om bedömningens värde mindre bestämda, och det har framhållits, att full effekt ej torde ernås, förr än kvalitetsbetalning genomföres. Från Kristianstads län — varest man haft rik erfarenhet av bedömningsföreningars verksamhet — anföres, att resultatet varit gott, när kvalitetsbetalning införts, eljest tvivelaktigt.

Det torde sålunda få anses ställt utom tvivel, att kvalitetsbedömning, kombinerad med kvalitetsbetalning, är av största värde för ernående av god kvalitet å mejeriprodukterna. Enligt Jordbruksutredningens mening är det därför önskvärt, att ordnad kvalitetsbedömning genom anslutning till mjolkbedömningsförening eller på annat sätt så snart ske kan uppställas såsom ett villkor för mejeris rätt att använda runmärket. Då inkomna upplysningar givit vid handen, att införande av sådan bedömning icke kan väntas såsom en naturlig konsekvens medföra allmänt tillämpande även av betalning efter kvalitet — något som kraftigast skulle befrämja kvalitetsförbättringen — kan ifrågasättas, att för runmärkesrätt även fordra kvalitetsbetalning. Utredningen anser dock, att man åtminstone till en början bör åtnöja sig med att uppgöra vissa normer för dylik kvalitetsbetalning samt uppmana mejerierna att tillämpa sådan. Skulle detta ej leda till åsyftat resultat, bör enligt Jordbruksutredningens förmenande beviljandet av runmärkesrätt sedermera även göras beroende av, om kvalitetsbetalning tillämpas. Ehuru det även för osttillverkningen är synnerligen viktigt, att mjolkbedömning och kvalitetsbetalning tillämpas, lärer något villkor om dess genomförande vid ostmejerier dock icke kunna åtminstone f. n. uppställas, varför man torde få nöja sig med att genom andra medel befrämja införandet vid dessa.

Då antalet mjolkbedömningsföreningar och därtill anslutna runmärkesberättigade mejerier allt fortfarande är så ringa, torde icke heller genomförd mjolkbedömning kunna utan svåra olägenheter omedelbart uppställas

såsom villkor för runmärkesrätt, utan erfordras en viss tidsfrist, förslagsvis intill 1 januari 1932, innan så sker. Denna frist bör användas för bildande av nya och åstadkommande av ökad anslutning till redan förefintliga mjölkbedömningsföreningar samt för utbildning av mjölkbedömare, därest härför lämplig personal icke nu finnes att tillgå i erforderligt antal.

*Hjälp för
bildande av
bedömnings-
föreningar.*

Om bildande av mjölkbedömningsföreningar sålunda kommer att påfordras från det allmännas sida, kan ifrågasättas, att staten skall bidraga till kostnaderna för desamma. Av ovannämnda å lantbruksstyrelsen utarbetade promemoria framgår, att flertalet av de nu förefintliga föreningarna i allmänhet icke erhållit annan hjälp än att länets mejerikonsulent biträtt med organisationsarbetet. I ett par län ha hushållningssällskapen därjämte lämnat pekuniära bidrag i form av organisationsanslag, medan den fortsatta verksamheten bekostas av föreningarna själva. Endast i ett län lämnar hushållningssällskapet bidrag till en nybildad förening med 5 öre per 1 000 kg mjölk.

Enligt inhämtade kostnadsuppgifter ha föreningarnas årsomkostnader merendels uppgått till 10 à 20 öre per 1 000 kg inlevererad mjölk. I trakter, där mejerierna ligga mera spridda samt förfoga över mindre mjölmängd, torde kostnaderna per 1 000 kg mjölk dock komma att något överstiga nämnda belopp. Kostnaden per bedömare har uppgått till c:a 2 000 kronor per år. Därtill komma utgifter för reagenser och apparater, som mejerierna pläga få själva bekosta, liksom kost och bostad åt assistenten vid dennes besök. Anskaffningskostnaden för behöflig apparatur kan beräknas till 100 à 300 kr. per mejeri, beroende på antalet leverantörer och apparaternas beskaffenhet, allt under förutsättning att butyrometer förut finnes.

Nybildningen utav mjölkbedömningsföreningar liksom den ökade anslutningen till de samma synes lämpligen kunna även i fortsättningen främjas på sätt som sker inom vissa län, nämligen genom vederbörande konsulents biträde med organisationsarbetet samt organisationsanslag. Man torde emellertid icke kunna förutsätta, att de olika hushållningssällskapen skola som regel av egna medel betala ut dylika organisationsanslag, och i varje fall bleve föreningsbildningen då huvudsakligen beroende av den hjälp hushållningssällskapen kunde lämna härvid. Med hänsyn till att inga anslag utgå till hushållningssällskapen för egentlig mejerikonsulentverksamhet, vill Jordbruksutredningen föreslå, att staten måtte anvisa medel till sådana organisationsanslag, som ovan berörts. Anslagen föreslås utgå med belopp, beräknat efter 300 kronor för varje mjölkbedömare, som anställes vid nybildande av förening eller på grund av utvidgning av förenings verksamhet. Medlen torde lämpligen ställas till lantbruksstyrelsens förfogande för utdelande genom vederbörande hushållningssällskap.

Ävenledes har ifrågasatts, att staten skulle lämna årliga bidrag (exempelvis 200 kronor per assistent) till kostnaderna för berörda föreningsars verksamhet. Det finnes exempel på, att staten genom dylika bidrag främjar annan verksamhet av liknande art, nämligen kontrollföreningsverksamheten. Förhållandena ligga dock vid mjölkbedömningsföreningar väsentligt olika, bland annat

i det hänseendet, att mjölkbedömningsföreningarnas kostnader komma att fördelas på en mycket större mjölmängd och att anslagsmedel där äro av mindre avgörande betydelse för verksamhetens uppehållande.

Verksamheten kan förväntas medföra en avsevärd förbättring av mjölkens och mejeriprodukternas kvalitet och förhjälpa mejerierna till högre pris på sina varor, varigenom de härpå belöpande kostnaderna bli väl betalda. Beaktas bör även, att nu förefintlig mjölkbedömning uppehålls utan bidrag av allmänna medel. Om årliga bidrag skola lämnas till nybildade bedömningsföreningar, torde emellertid även förut existerande komma att anse sig berättigade att komma i åtnjutande av dylika bidrag, varigenom anspråken på statskassan skulle komma att ytterligare ökas. På grund härav anser sig Jordbruksutredningen icke böra föreslå några årliga statsbidrag till mjölkbedömningsföreningarnas löpande verksamhet.

Beträffande de till organisationsanslag erforderliga medlen kan följande överslagsberäkning göras. Omkring 400 runmärkesberättigade mejerier ha nu icke genomfört kvalitetsbedömning och dessa kunna väntas komma att ansluta sig till bedömningsföreningar. Dessas verksamhet bör emellertid icke begränsas blott till mejerier med runmärkesrätt utan även till övriga mejerier — oberoende av dessas produktionsriktning — vilka önska deltaga och utan svårighet kunna infogas i någon förenings verksamhetsområde. Omkring 200 mejerier utöver de runmärkesberättigade beräknas därför också bliva anslutna. Totala antalet nytillträdande mejerier blir sålunda c:a 600 stycken. Maximiantal mejerier per bedömare torde utgöra 14 stycken (2 provningar i månaden). Inom flertalet föreningar utgör antalet mejerier per bedömare icke mer än 6 à 10 stycken (3 à 4 provningar i månaden), och det kan i varje fall icke räknas — delvis av organisatoriska skäl — med ett så stort antal som 14 stycken mejerier per bedömare. Vid ett genomsnittsantal av 10 stycken skulle 60 nya bedömare påfordras, och med ett organisationsanslag av 300 kronor för varje erfordras sålunda ett anslag av 18 000 kronor, varav 15 000 kronor kunna väntas bli erforderliga under närmaste budgetår.

Jordbruksutredningen har icke ansett sig böra i detta sammanhang närmare ingå på grunderna för mjölkbedömningsföreningarnas organisation och arbetssätt. Dock vill Utredningen anföra, att mejerikonsulenter i södra och mellersta Sverige nära nog enhälligt uttalat sig för att mjölkbedömningsföreningarna böra ombesörja såväl fetthaltsbestämningen som kvalitetsbedömningen. Då det i flera föreningar är brukligt, att mjölkbedömaren icke besöker mejerierna mera än ett par gånger i månaden, varvid full bedömning sker, brukar mejeriet dessutom utföra fetthaltsbestämning en à två gånger i månaden. Ändamålsenligt synes också vara, att mjölkbedömningsföreningarnas verksamhet omfattar hela län men uppdelas på distrikt med var sin bedömare. Denna organisationsform är den vanligaste. Härigenom vinnes större enhetlighet i arbetet, billigare administration samt större möjlighet till lämplig territoriell indelning av arbetsområdet. Varje mejeri, som vill införa mjölkbedömning, erhåller också möjlighet att ansluta

Normalstadgar för mjölkbedömningsföreningar.

sig till föreningen, oberoende av grannmejeriernas hållning. I vissa län finnas dock mindre lokala föreningar, och intet torde böra hindra, att även bildandet av sådana uppmuntras.

I likhet med smörprovningarnas styrelse anser Jordbruksutredningen det önskvärt, att normalstadgar för mjölkbedömningsföreningar ävensom förslag till regler för kvalitetsbetalning utarbetas och tillhandahållas, när dylika föreningar skola bildas. Ehuru väl sådana normalstadgar och regler blivit uppgjorda i flera län, torde dock normalstadgar för hela landet vara av betydelse för vinnande av större likformighet och underlättande av organisationsarbetet. Dylika stadgar och regler synas lämpligen böra uppgöras av lantbruksstyrelsen.

*Utbildnings-
kurser för
mjölk-
bedömare.*

Om ett så stort antal nya mjölkbedömare som 60 stycken inom en kort tid skulle träda i verksamhet, uppstår frågan, huruvida tillräckligt antal härför lämpliga personer finnas att tillgå. Av infortrade upplysningar framgår, att så anses vara fallet i vissa län, varest mjölkbedömningen redan vunnit stor utbredning, men i andra icke. Även där personer finnas, som skulle kunna anlitas, anses de dock ofta vara i behov av särskild utbildning för detta speciella ändamål. Under sådana förhållanden synes det önskvärt, att särskilda kurser anordnas för utbildande av mjölkbedömare. För deras verksamhet kräves i främsta rummet kunskaper i mjölkhygien, färdighet i kvalitetsundersökning och fetthaltsbestämning, kunskap beträffande skötseln och särskilt rengöringen av mjölkkningsmaskiner samt i sådan bokföring, som är erforderlig i samband med mjölkbedömningen. Denna utbildning går närmast i linje med den undervisning, som meddelas åt kontrollassistenter, och det vore ur denna synpunkt lämpligt, att utbildningen till mjölkbedömare finge formen av en kompletterande undervisning härutöver. Ur andra synpunkter äro emellertid mejeristutbildade personer mera lämpliga för detta arbete — detta framför allt på grund av deras större förtrogenhet med arbetena vid ett mejeri och med allt, som rör mjölkens beskaffenhet och behandling. På härom gjorda förfrågningar ha hushållningssällskapens konsulenter nästan enhälligt svarat, att personer med mejeristutbildning vore de lämpligaste till mjölkbedömare; i vissa fall framhålles dock, att även dessa behöva någon kompletterande utbildning. Enbart mejeripraktik har däremot — med något undantag — ansetts otillräcklig. Kontrollassistenter, särskilt sådana med ett eller ett par års praktik och kompletterande utbildning, ha i allmänhet ansetts kunna anlitas, och i ett län sättas kontrollassistenterna främst, detta på grund av den rutin de förvärvat i fetthaltsbestämning under kontrollarbetet. Denna synpunkt är ganska viktig, enär mjölkbedömaren vid många mejerier får ett stort antal prov att behandla samt det antal prov, som kan medhinnas pr dag, till väsentlig del är avgörande för huru många mejerier, som kunna tilldelas varje bedömare, och därmed för bedömningskostnaden per kg mjölk. Det har från ett par län upplysts, att en duktig mjölkbedömare kan per dag medhinna fullständig bedömning (fetthalt och kvalitet) för omkring 150 leverantörer, medan i enstaka län an-

talet anges till endast 50 à 70 stycken. Uppenbarligen är det därför av stor vikt, att dugande personer finnas att tillgå.

Med stöd av vad ovan anförts får Jordbruksutredningen föreslå, att utbildningskurser för mjölkbedömare måtte med hjälp av statsmedel anordnas under nästa budgetår och företrädesvis under senare hälften av 1930. Dessa kurser böra enligt Jordbruksutredningens mening planläggas för meddelande av viss kompletterande utbildning åt mejerist- resp. kontrollassistentutbildade personer. Undervisningen bör tydligen, allt efter som den skall byggas på den förra eller den senare förutbildningen, bliva i viss mån olika.

Kursernas längd bedömes för mejerister behöva uppgå till 2 veckor och för kontrollassistenten till 4 veckor. De böra vara förlagda till mejeriskola eller större mejerier. Önskvärt vore, att eleverna efter kursernas avslutning och innan de träda i tjänst kunde beredas tillfälle att under någon veckas tid följa en äldre mjölkbedömare och biträda med arbetenas utförande. Jordbruksutredningen beräknar de för dessa kursers anordnande erforderliga medlen till 5 000 kronor. Efter omläggning av mejeristutbildningen, varom kommittén för den lägre lantbruksundervisningens ordnande lär komma att framlägga förslag, kan behovet av kompetenta mjölkbedömare väntas bliva tillgodosett genom nyutbildade mejerister.

I syfte att vinna mjölkleverantörernas och mejeriernas förståelse för betydelsen av en god hygienisk behandling av mjölken samt kvalitetsbedömning och kvalitetsbetalning synes önskvärt, att en vidgad upplysningsverksamhet i dessa frågor kommer till stånd. Ett betydelsefullt arbete på hit-hörande område bedrivs sedan några år tillbaka av svenska mjölkintressenters upplysningsförening (Mjölkpropagandan), som i en skrivelse till Jordbruksutredningen av den 14 januari 1930 framlagt vissa synpunkter i denna fråga. I nämnda skrivelse framhålls bl. a., att föreningen inriktat sitt arbete, förutom på propaganda för ökad avsättning av mjölk och mejeriprodukter, på vägledning och upplysning för främjande av förbättrad behandling och skötsel av mjölken. Sålunda har föreningen utgivit en broschyr, innefattande handledning i mjölkskötsel, vilken utgått i ett stort antal exemplar, samt distribuerat en stor upplaga av ett plakat med råd och anvisningar för uppsättning i ladugårdarna. Vidare har föreningen genom en film, vilken visats vid sammanträden i lantmannasammanslutningar, belyst de detaljer av ladugårdsarbetet och inredningen, som närmast hava betydelse för erhållande av ren och hållbar mjölk, varjämte den sedan två år tillbaka utdelat diplom för visad skicklighet och ansvarskänsla vid mjölkens behandling i ladugården, vilken utdelning verkställs i enlighet med särskilda bestämmelser och på grundval av resultaten från tolv månaders regelbundna kvalitetsundersökningar. I föreningens tidskrift, som utkommer med ett nummer i månaden, bedrivs en kontinuerlig upplysningsverksamhet rörande allmän ladugårdshygien, diskning, kylning, anordnande av mjölkammare m. m., ävensom kvalitetsbedömningens principer och fördelar. Den kvalitetspropaganda, som hittills bedrivits, har av ekonomiska skäl varit begränsad huvudsakligen

*Upplysnings-
verksamhet.*

till mellersta Sverige, där anslutningen av medlemmar till föreningen varit livligast. Vad angår de sydligare provinserna i landet, i första hand Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län, från vilka den större delen av smörexporten härleder sig, anser föreningen, att strävandena för höjande av mjölkens kvalitet skulle kraftigt befrämjas, om föreningen sattes i stånd att så snart som möjligt påbörja ett mera intensivt upplysningsarbete även därstädes. För ett dylikt arbete har föreningen uppgjort ett program, innefattande bl. a. en massspridning av förut nämnda tidskrift och broschyr, filmpropaganda m. m. För genomförande av detta program, avseende de sydligare delarna av landet, beräknar föreningen en sammanlagd kostnad av c:a 45 000 kronor, varav hälften beräknas kunna under arbetets gång anskaffas inom området i fråga. Med stöd av vad som anförts anholder föreningen, att Jordbruksutredningen måtte i sitt förslag inrymma ovan upptagna åtgärder, vilka föreningen förbinder sig att genomföra i närmare angiven omfattning, under förutsättning att från det allmänna kunde erhållas ett anslag av 20 000 kronor för budgetåret 1930—31.

Jordbruksutredningen vill såsom sin mening uttala, att det givetvis vore i hög grad önskvärt, om de förut av Jordbruksutredningen föreslagna åtgärderna för främjande av tillkomsten av mjölkbedömningsföreningar och genomförande av kvalitetsbetalning i de företrädesvis smörexporterande provinserna kunde kompletteras med en saklig och populärt lagd upplysningsverksamhet på detta område, enär de faktorer, som påverka mjölk kvaliteten, bland lantbrukarna i gemen äro alltför litet kända och beaktade. Även med hänsyn till den viktiga plats, mjölken intager såsom ett av våra främsta näringsmedel, synes det vara av ett allmänt intresse, att förståelse alltmera väckes för mjölkhygienens betydelse. Jordbruksutredningen anser det visserligen böra närmast ankomma på mjölkproducenterna själva samt mejerierna att stödja och bedriva arbetet i nu nämnda hänseenden, men då nu av Jordbruksutredningen föreslås bl. a., att efter en kort övergångstid genomförd mjölkbedömning skall utgöra en förutsättning för runmärkesrätt och då vidare hithörande frågor hittills vunnit alltför litet beaktande i vissa delar av landet, som producera en stor del av vårt exportsmör, så synes det Jordbruksutredningen vara väl på sin plats, att en planerad upplysningsverksamhet i viss utsträckning stödjdes jämväl direkt av staten. Ett statligt bidrag synes därvid närmast böra utgå för själva organiserandet och planläggandet av ifrågavarande arbete, och Jordbruksutredningen förutsätter, att, i den mån uppmärksamheten fästes på hithörande frågor betydelse, såväl mjölkproducenter som mejerier skola skänka verksamheten erforderligt stöd.

Jordbruksutredningen föreslår, att för budgetåret 1930—31 måtte beviljas ett anslag till svenska mjölkintressenters upplysningsförening av 10 000 kronor för organiserande och igångsättande av kvalitetspropaganda för mjölk, företrädesvis i de delar av landet, där en avsevärd smörproduktion, inriktad på export, äger rum.

Kap. V. Mejeripersonalens yrkesutbildning och mejerikonsulentverksamheten.

Mejeriundervisningen.

För framställning av förstklassiga produkter och erhållande av ett gott utbyte av mejeridriften är det icke tillräckligt att förfoga över god råvara samt ändamålsenligt byggda och utrustade mejerier. En lika viktig förutsättning härför är, att mejeriernas drift handhaves av kunnig och skicklig mejeripersonal. Det hjälper icke med än så god mjölk, om den icke erhåller rätt behandling vid förädling till ost och smör. Ej heller är man hjälpt med väl utrustade mejerier, om det icke finnes personal, som förstår maskinernas skötsel och rätta användning.

*Behovet av
bättre mejeri-
undervisning.*

I mycket hög grad äro resultaten av mejerihanteringen sålunda beroende av om mejeripersonalen ävensom de rådgivande personerna erhålla en god utbildning samt sedermera få tillfälle att förkovra sina kunskaper och färdigheter, så att de kunna tillgodogöra nya rön och tekniska framsteg på mejeriområdet samt anpassa produktionen efter förändrade förhållanden. Med avseende på den grundläggande utbildningen — d. v. s. utbildningen av mejerister och mejerskor ävensom mejerikonsulenter — är att märka, att planen för densamma uppgjorts under en tid, då mejerihanteringen ställde väsentligt andra och mindre krav på sina utövare än för närvarande. Framförallt erfordras nu grundligare kunskaper i mejeritekniskt hänseende, större noggrannhet i produktionsdetaljer och kontroll, grundligare ekonomisk skolning samt — speciellt beträffande konsulenterna — bättre insikt i affärsförhållanden och organisation. Ehuru undervisningen givetvis undan för undan utökats, med hänsyn till de ökade krav, som ställts på densamma, är det dock naturligt, att den icke kunnat inom den gamla ramen anpassas, så att den tillfredsställer nutida behov. I fråga om den lägre mejeriundervisningen, gäller detta särskilt den undervisning, som meddelas vid mejeriskolor för kvinnor. Även mejeripraktiken före inträde vid mejeriskola torde behöva närmare regleras.

Då frågan om den lägre mejeriundervisningens ordnande är föremål för utredning genom särskilt tillkallade sakkunniga (sakkunniga för den lägre lantbruksundervisningens ordnande), har Jordbruksutredningen icke anledning att närmare ingå på dessa spörsmål. Utredningens synpunkter i frågan ha framförts till ovannämnda sakkunniga.

Vad angår den högre undervisningen på mejeriområdet, så har denna fråga behandlats av högre lantbruksundervisningssakkunniga i av dessa den 12 november 1927 avgivet betänkande.

Jordbruksutredningen vill rörande dessa frågor för sin del endast framhålla, att den under sitt arbete fått ett starkt intryck av, att en snar omorganisation av såväl den högre som den lägre mejeriundervisningen är av nöden, och att detta är av betydelse icke minst för smörexporten.

Det är emellertid enligt Jordbruksutredningens uppfattning icke försvarligt att endast avvakta undervisningens omorganisation, då åtskilliga år komma att förgå, innan resultaten härav hinna komma mejerihanteringen till godo samt den redan i tjänst varande mejeripersonalen i allmänhet ej kan få sina kunskaper förkovrade därigenom. Skall snar förbättring kunna vinnas, torde det därför få anses nödvändigt, att även den nuvarande mejeripersonalen beredes bättre möjligheter att erhålla kännedom om och lär sig utnyttja de rön och tekniska framsteg, som på senare tid blivit gjorda. De vägar, som härför stå till buds, äro, så vitt det kunnat bedömas: anordnande av fortbildningskurser för mejeripersonal samt en utökad konsulentverksamhet på mejeriområdet.

Nu åsyftade fortbildningskurser synas Jordbruksutredningen i hög grad påkallade. Bemärkas bör sålunda, att åtskilliga mejeriföreståndare ej ens genomgått mejeriskola, och att sådana mejerister, som fått dylik utbildning, ofta ej få tillfälle, sedan de lämnat mejeriskolan, att följa med utvecklingen på området så att de kunna fylla de ständigt ökade kraven på yrkesskicklighet. Detta gäller i särskild grad föreståndarna för smärre mejerier, varest personalen är fåtalig och föreståndaren dagligen måste utföra de viktigare göromålen. För att den svenska mejerihanteringen i sin helhet skall kunna hålla sig konkurrenskraftig med mejerihanteringen i andra länder, torde det emellertid få anses vara en grundförutsättning, att mejeriföreståndarnas kunskapsmätt icke blir begränsat till vad de fått lära vid sin första utbildning, utan att de även få tillägna sig rön och framsteg, som sedermera göras på olika håll.

En annan omständighet, som i detta sammanhang bör tagas i betraktande är, att många mejeriers produktion under lång tid varit inställd efter vissa förutsättningar men att dessa sedermera ändrats, så att en annan inställning nu erfordras. Denna omläggning kan emellertid mången gång icke genomföras, enär mejeripersonalen under lång tid icke haft någon övning på ifrågavarande nya område och därför ej besitter de för en omläggning nödiga insikterna. Belysande är i detta hänseende de mellansvenska mejeriernas liksom även många mejeriers i södra Sverige övervägande inställning på produktion av osyrat smör. Dessa mejeriers smör har under många år nästan uteslutande avsatts på den inhemska marknaden, varest ett osyrat smör finner god åtgång och torde betalas lika högt som det syrade. Då osyrat smör är lättare att tillverka och kräver mindre noggrannhet vid framställningen, ha åsyftade mejerier under sådana förhållanden naturligt nog slagit in på tillverkning av sådant smör. Till följd av den starka produktionsökningen under senare år kan allt detta smör emellertid icke längre avsättas inom landet, utan en större del härav måste nu exporteras och röner därvid på den utländska marknaden en betydligt sämre efterfrågan än den syrade varan. Enligt exportörers utsago utgör det osyrade smöret en av de svåraste stötestenarna i samband med smörexporten, och önskvärt vore, att mejerierna överginge till framställning av syrad vara. Detta låter sig likväl endast med svårighet genomföra, enär mejeripersonalen vid desamma merendels ej är

skickad härtill utan först måste förskaffa sig nödig insikt rörande denna produktionsdetalj.

Det må ock framhållas, att de sänkta kvalitetsfordringarna under krigsåren och åren närmast därefter, då det svenska smöret var borta från den utländska marknaden, haft menlig inverkan på mejeripersonalens skicklighet att framställa ett förstklassigt exportsmör. Verkningarna härav torde ännu flerstädes göra sig gällande.

För ovan anförda uppfattning rörande behovet av fortbildningskurser för i tjänst varande mejeripersonal gives starka belägg i de upplysningar och uttalanden, som erhållits från svenska smörprovningarna samt de flesta tillfrågade mejerikonsulenter, om också tvivel från något håll uttalats beträffande möjligheten att samla den personal, som bäst behöver avsedda utbildning, till dylika kurser. Vad smörtillverkningen beträffar angives det viktigaste undervisningsbehovet gälla tillverkningen av syrat smör, varvid vissa detaljer särskilt framhållits, nämligen gräddens och syrans behandling samt gräddens kontroll under syrningen men även pasteuriseringen och kärningen. Ifråga om osttillverkningen har framhållits, att mejeripersonalen behöver förkovra sina kunskaper och färdigheter i tillverkning av kvalitetsost. Kurser med praktisk och teoretisk undervisning anses synnerligen önskvärda. Då något uttalande gjorts om kursernas längd, ha 2 à 3 veckor anförts såsom behövliga.

Jordbruksutredningen vill i detta sammanhang erinra om att lantbruksstyrelsen på därom i skrivelse den 2 oktober 1929 gjord framställning genom beslut den 25 oktober samma år tilldelats ett anslag på 6 000 kronor för anordnande av kortare repetitions- och upplysningskurser för smörtillverkare. Kurserna skola förläggas ute i bygderna och beräknas pågå i tre dagar med föredrag 3 timmar varje kväll. Omkring 15 dylika kurser avses bliva anordnade under 1930.

Anordnandet av dessa kurser utgör otvivelaktigt en beaktansvärd åtgärd och synes särskilt i det avseendet ha betydelse, att möjlighet därigenom öppnas att nå vid mejeriarbetet bundna föreståndare och annan personal med orienterande föredrag uti viktigare spörsmål, berörande smörets tillverkning och avsättning, samt att ge dem väckande impulser för deras fortsatta arbete. För bibringande av mera grundlig kunskap och övning i praktiskt viktiga detaljer, varigenom deltagarna kunde sättas i stånd att i högre grad tillägna sig och utnyttja moderna produktionsmetoder, kräves däremot enligt Jordbruksutredningens uppfattning långvarigare och även på annat sätt planlagda kurser. Med hänvisning till vad härom ovan anförts och då det torde få anses mest angeläget, att behovet av sådan utbildning blir tillgodosett, får Jordbruksutredningen föreslå, att verkliga fortbildningskurser måtte anordnas på olika platser i landet.

Dessa fortbildningskurser torde böra förläggas vid vissa mejeriskolor samt större modernt utrustade mejerier och erhålla goda lärarekrafter för såväl teoretisk undervisning som praktiska övningar, särskilt rörande tillverkning av syrat smör, därvid bl. a. borde givas övning i bestämmande av surhets-

grad samt skötsel av syreväckare. Ehuru Jordbruksutredningens förslag i denna liksom i andra här upptagna punkter i främsta rummet avses utgöra ett led i strävandena för smörexportens främjande, torde det likväl icke i detta sammanhang böra bortses från de ostproducerande mejeriernas berättigade intresse att komma i åtnjutande av samma förmån i fråga om fortbildning av mejeripersonalen, då liknande behov där förefinnes. Motsvarande möjligheter till fortbildning synas därför samtidigt böra beredas beträffande osttillverkning. För att möjliggöra kursernas beivrande torde böra lämnas traktamentsersättning samt fria resor till och från sådan kurs. Demonstration av modernt inredda mejerier med instruktion rörande användningen och skötseln av mejerimaskinerna i samband med kurserna är självfallet önskvärd. Kurserna beräknas behöva pågå i omkring 14 dagar med intill 10 deltagare per kurs.

Jordbruksutredningen har icke förbisett svårigheterna att särskilt vid mindre mejerier ordna så, att föreståndarna under så lång tid kunna undvaras. Ööverkomlig bör denna svårighet dock icke vara, och man bör kunna förvänta, att, om stora uppoffringar göras från statens sida för att bereda dessa utbildningsmöjligheter, såväl mejerierna som mejeriföreståndarna också å sin sida skola göra uppoffringar för att kunna utnyttja dessa. För att kostnadshänsyn emellertid icke skola stå hindrande i vägen för deltagande, synes vara lämpligt, att deltagarna erhålla fri undervisning, kost och logi (beräknat till 5 kronor per dag) samt fria resor i likhet med vad fallet är vid de statsunderstödda kurserna i beteskultur och ängsskötsel.

Under ovan anförda förutsättningar beräknas hela kostnaden per kurs uppgå till omkring 1 400 kronor. Jordbruksutredningen föreslår, att för detta ändamål måtte anvisas ett anslag på 20,000 kronor, vilket sålunda bör möjliggöra anordnande av omkring 15 kurser. Anordnande av dessa torde böra ske genom lantbruksstyrelsens försorg.

Då mejeritekniken befinner sig i ständig utveckling, måste självfallet kontinuerligt sörjas för, att näringsutövarna få tillägna sig framkomna nyheter. Med hänsyn härtill och då behovet av utbildning givetvis icke kan bli på en gång tillgodosett, torde fortbildningskurser även under kommande år vara erforderliga. Ett viktigt led i fortbildningsarbetet för mejeripersonal utgör emellertid också mejerikonsulentverksamheten, vartill Jordbruksutredningen här nedan återkommer. I den mån som denna blir tillfredsställande ordnad samt den svenska mejerihanteringen hinner organisera sig, så att den bättre än nu kan taga hand om dessa sina egna angelägenheter, torde av staten bekostade fortbildningskurser kunna väntas bli öfverflödiga.

Mejerikonsulentverksamhetens ordnande.

*Konsulent-
verksamhetens
utveckling
och därmed
sammans-
hängande för-
hållanden.*

Ett viktigt led i arbetet för smörkvalitetens höjande och mejeridriftens rationella ordnande utgör en god rådgivande och upplysande verksamhet genom särskilda härför utbildade personer. Även om det av vissa skäl kunde vara lämpligt, att mejerikonsulentfrågan upptoges till behandling, först sedan utredningen rörande mejerihanteringen i dess helhet slutförts samt i

samband med frågan om hela konsulentverksamheten på jordbruksområdet, har Jordbruksutredningen dock ansett sig böra redan nu uppgöra förslag för en — om också provisorisk — lösning av densamma. Det har nämligen syntts angeläget, att med snaraste åtgärder vidtagas för erhållande av tillfredsställande rådgivning på mejeriområdet. Då mejerihanteringen kräver konsulenter, som uteslutande ägna sig åt denna näringsgrens främjande, synes frågans lösning ej heller behöva vara beroende av huru konsulentverksamheten i övrigt ordnas.

En i flera hänseenden klagörande belysning av förevarande frågas läge erhålles genom en granskning av mejerikonsulentverksamhetens utveckling. Antalet hos hushållningssällskapen särskilt anställda konsulenter och andra instruktörer för mejerihanteringen har sedan början av 1900-talet kontinuerligt minskats, samtidigt som antalet andra konsulenter och instruktörer av olika slag däremot ökats. I många fall har under senare år en och samma person fått sköta konsulentverksamhet på mejeriområdet jämsides med annan befattning och då merendels såsom jordbrukskonsulent eller husdjurskonsulent.

Utvecklingen på detta område framgår av följande sammanställning, hämtad ur en till Kungl. Maj:t den 4 okt. 1926 av lantbruksstyrelsen ingiven skrivelse samt för senaste åren kompletterad av Jordbruksutredningen.

År	Enbar verksamhet					Kombinerad verksamhet						
	Mejerikonsulenter	Mejeriinstruktörer	Länsmejerister	Länsmejeriskor	Summa	Jordbruks- och mejerikonsulenter	Mejerikonsulent och länsagronom	Konsulenter i husdjurs- och mejeriskötsel	Ladugårds- och mejeriinstruktör	Länsmejerist och hushållningssällskapssekreterare	Hushållningssällskapssekreterare samt jordbruks- och mejerikonsulent	Summa
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1897.....	12	2	3	1	18	—	1	—	—	—	—	1
1899.....	14	2	3	1	20	—	1	—	—	—	—	1
1900.....	13	1	3	1	18	1	1	—	1	—	—	3
1901.....	12	1	2	1	16	1	2	—	1	1	—	5
1903.....	11	1	3	1	16	1	2	—	1	1	—	5
1910.....	11	—	1	2	14	6	2	—	—	1	—	9
1913.....	12	—	—	2	14	6	2	—	—	—	—	8
1914.....	11	—	—	2	13	6	2	—	—	—	—	8
1918.....	11	—	1	2	14	6	1	—	—	—	—	7
1919.....	10	—	1	2	13	6	1	—	—	—	—	7
1920.....	10	—	1	2	13	6	1	—	—	—	—	7
1921.....	8	—	1	2	11	6	1	1	—	—	1	9
1922.....	8	—	1	2	11	5	1	1	—	—	1	8
1923.....	8	—	1	2	11	5	1	1	—	—	1	8
1924.....	6	—	1	2	9	5	1	2	—	—	1	9
1925.....	7	—	1	2	10	5	1	3	—	—	1	10
1928.....	7	—	—	2	9	6	—	4	—	—	—	10
1929.....	7	—	—	2	9	6	—	4	—	—	—	10

I de olika länen har konsulentverksamheten under senaste året varit tillgodosedd på följande sätt.

Mejerkonsulenter hos hushållningssällskapen 1929.

Särskild mejerkonsulent	Mejerkonsulentbefattningen kombinerad med annan konsulentbefattning	Mejerkonsulent saknas
Malmöhus län.	Kalmar södra.	Kalmar norra.
Kristianstads län.	Kronobergs län.	Älvborgs södra.
Blekinge " } gemensam.	Jönköpings "	Älvsborgs norra.
Hallands " }	Östergötlands "	Göteborgs o. Bohus län.
Skaraborgs "	Värmlands "	Södermanlands "
Jämtlands "	Västmanlands "	Stockholms "
Västerbottens "	Örebro "	Uppsala "
Norrbottnens "	Kopparbergs "	Västernorrlands "
	Gävleborgs "	
	Gotlands "	

Därjämte har i Skaraborgs och Västernorrlands län en länsmejerska varit anställd.

Förutom de till hushållningssällskapen knutna konsulenterna finnes sedan 1 juli 1927 tvenne hos svenska smörprovningarna anställda konsulenter, vilkas verksamhet uteslutande står i samband med smörprovningarnas uppgifter och sålunda endast berör smörproduktionen, huvudsakligen vid smörexporterande mejerier. Deras verksamhet är också i främsta rummet av inspekterande art.

Utvecklingsförloppet bör ses i sammanhang med hela mejerihanterings utveckling. De flesta rådgivande befattningarna för denna näringsgren tillkommo under 1880- och 1890-talen, då mejeriindustrien här i landet befann sig i sin stora uppbyggnadsperiod. Det förefanns då stort behov av utbildade fackmän för att hjälpa jordbrukare och mejeriidkare på olika orter tillrätta med de problem, de därvid ställdes inför. I början på 1900-talet inträdde, kan man säga, ett stillestånd. Uppbyggnadsarbetet var då i stort sett genomfört, de nyupprättade eller moderniserade mejerierna motsvarade hjälpligt den tidens krav med avseende på inredning och utrustning; mejerihanteringen hade anpassat sig efter förhållandena, sådana de då gestaltade sig; svenskt smör kunde glädja sig åt en fördelaktig ställning på den utländska marknaden, och de nya allvarliga problem, som mejeriindustrien nu ställes inför, hade ännu icke så tydligt framträtt. Sedan mejeripersonalen erhållit förbättrad undervisning och större erfarenhet, kunde den också på egen hand lösa en del uppgifter, för vilka konsulent tidigare anlätats. Vissa större mejerisammanslutningar ha därjämte under senare år anställt egna fackmän och därför icke haft behov av att så mycket anlita de vid hushållningssällskapen anställda. Det är under sådana förhållanden förklarligt, att hushållningssällskapens rådgivare på mejeriområdet kommit att i mindre grad tagas i anspråk och att många hushållningssällskap ansett sig kunna indraga dessa befattningar eller låta deras innehavare övertaga

även andra uppgifter utanför sitt egentliga fack. Sannolikt har mjölkproduktionens tillbakagång och jordbrukets i viss mån ändrade produktionsriktning under världskriget och åren närmast därefter bidragit att undanskymma mejerikonsulentverksamhetens betydelse.

Till följd av de allt mera vidgade uppgifter, som hushållningssällskapen fått sig anförtrodda för den rena jordbruksproduktionens och husdjursskötselns främjande, ha de tjänstemän, som uppehålla konsulentverksamhet på mejeriområdet i kombination med annan sådan, allt mera fått ägna sig åt den senare och därigenom i flera fall fått sitt mesta intresse inriktat härpå. Vid de kombinerade platsernas tillsättande har ej heller kunnat undvikas, att allt mera vikt lagts vid kvalifikationer på andra områden än mejerihanteringens.

Uppenbart är, att denna utveckling illa överensstämmer med vad tiden kräver. Mejerihanteringen har blivit mera komplicerad, fordrar mera detaljkännedom och skicklighet än förr och även stor praktisk erfarenhet. Ett första krav är därför, att till mejerikonsulenter uteslutande skola användas personer, som erhållit särskild fackutbildning och helt ägna sig åt detta kall.

En bidragande orsak till mejerikonsulentverksamhetens nu iråkade läge torde också ligga i sättet för finansierandet av densamma. Hushållningssällskapens verksamhet bekostades före 1915 genom andel av brännvinsförsäljningsmedlen, vilka sällskapen hade att efter gottfinnande disponera, sålunda även för konsulentverksamhet av olika slag. Särskilda statsanslag för avlöning av till hushållningssällskapen knutna jordbrukskonsulenter synas först 1912 hava börjat lämnas. Då brännvinsförsäljningsmedlen indrogos, erhöilo hushållningssällskapen från 1915 genom statsanslag en viss årlig ersättning härför, nämligen till en början 2 100 000 kronor men sedermera på grund av penningvärdets fall samt sällskapens omorganisation utökad till 3 000 000 kronor. Därjämte ha under årens lopp ökade statsanslag lämnats till vissa specificerade ändamål i och för möjliggörande av utökad verksamhet. Anslagen till konsulentverksamhet ha därvid begränsats till att allenast gälla bidrag till avlönande av jordbrukskonsulenter, vari dock inbegripas konsulentbefattningar för kombinerad verksamhet, medan avlöningar till särskilda mejeri- liksom till husdjurskonsulenter fortfarande fått tagas ur allmänt statsanslag och sällskapens övriga inkomster. Detta förhållande har kommit att verka hämmande på sällskapens förmåga och benägenhet att under senare år anslå medel till mejerikonsulentbefattningar, även om sådana varit nog så behövliga. På grund av de ökade krav, som ställas på sällskapens verksamhet i andra avseenden, har konsulentverksamheten nämligen i högre grad än tidigare blivit beroende av härför anvisade statsmedel. Vidare bör bemärkas, att ovannämnda villkor för anslagsmedlens utgående föranleda upprättande av kombinerade befattningar, vilkas olämplighet ovan blivit påvisad. Om särskild sparsamhet behöver iakttagas, blir det nämligen fördelaktigast för sällskapen att kombinera jordbruks- samt mejeri- resp. husdjurskonsulentbefattningarna, därvid även dessa kunna bliva statsavlönade. Enligt vad från lantbruksstyrelsen meddelats voro 5 av

de kombinerade mejerikonsulentbefattningarna och 18 av de kombinerade jordbruks- och husdjurskonsulenterna under år 1929 statsavlönade.

För främjande av konsulentverksamhetens utveckling i ändamålsenlig riktning är det därför angeläget, att statsanslagen för bidrag till konsulentlöner icke begränsas att avse endast jordbrukskonsulenter utan att de jämväl må utgå till avlöning av särskilda konsulenter för mejerihantering resp. husdjurs-skötsel.

Slutligen har framhållits, att frånvaron av reseanslag eller för knappa sådana väsentligt hindrar mejerikonsulenterna i deras verksamhet. Åtminstone i många län kunna de fördenskull icke besöka mejerier utan att vara kallade eller hava erhållit svenska smörprovningarnas uppdrag.

Då i mejerikonsulentens uppgift bl. a. ingår att utöva tillsyn över att mejeri uppfyller fordringarna för runmärkesrättens tillerkännande samt då hans förslag kunna åsyfta kostnadskrävande åtgärder, är konsulentens arbete emellertid mången gång av mycket ömtålig natur. Saknar han befogenhet att utan kallelse resa till mejerierna, kan han heller icke göra önskvärd nytta.

Ovanstående framställning torde hava givit vid handen, att den konsulterande verksamheten på mejeriområdet är behäftad med avsevärda brister och att den behöver i flera avseenden ordnas på annat sätt.

*Behovet av
utökad mejeri-
konsulent-
verksamhet
och dess
uppgifter.*

Det vore felaktigt att av det föregående draga den slutsatsen, att behovet av speciella fackutbildade rådgivare för mejerihanteringen numera ej är så stort. Med fullt fog torde i stället kunna påstås, att bristfälligheten i denna rådgivande verksamhets ordnande varit en väsentligt bidragande orsak till att den svenska mejerihanteringen i sin helhet ej kunnat tillräckligt snabbt följa utvecklingen och anpassa sig för att möta de krav, som nu ställas på densamma. Behovet av teknisk och ekonomisk rådgivande verksamhet på mejeriområdet gör sig enligt Jordbruksutredningens uppfattning för närvarande så mycket mera gällande, då mejerihanteringen nu ställes inför nödvändigheten av att i vid utsträckning genomföra en omdaning såväl i tekniskt som även i organisatoriskt avseende. Till följd av de förbättrade transportförhållandena — särskilt genom biltrafiken — samt pågående organisationssträvanden komma säkerligen många mindre mejerier att nedläggas och tillförseln till andra att i stället ökas.

Då ett stort antal mejerier upprättades för c:a 30 à 40 år sedan, ha också i många fall såväl byggnader som lokaler hunnit bliva mycket otidsenliga, vartill kommer, att behovet av maskinell utrustning vid mejerierna högst avsevärt förändrats och ökats. På grund härav erfordras ändrade eller nya lokaler, om mjölken skall kunna rätt behandlas och förstklassiga produkter skola kunna beredas.

Då lantbrukarna ej alltid inse nödvändigheten av en god utrustning samt de ekonomiska fördelar, som en modernisering medför, måste de i första rummet bibringas upplysning härom. Såväl lokalinredningen som den moderna maskinella utrustningen tarva en högst betydande fackkännedom, och det är nödvändigt, att lantbrukarna erhålla tillgång till rådgivande hjälp vid

behövliga ombyggnader och moderniseringar. Säkerligen skulle stora penningbelopp och mycket obehag kunnat sparas åt mejerierna, om denna rådgivande verksamhet redan tidigare varit ordnad. På många håll i landet, där mejerihanteringens betydelse först nu insetts, uppstå efter hand nya mejerier. Enligt uppgift från svenska smörprovningarna har det förekommit, att flera sådana nyuppförda mejerier på grund av bristande sakkunskap blivit synnerligen misslyckade med avseende på såväl lokaler som maskinell utrustning, vilket medfört, att icke så få mejerier enbart på grund härav ej kunnat godkännas för runmärkesrättens tillerkännande. Detta uppgives hava förekommit även inom hushållningssällskapsområden, där man haft kombinerad husdjurs- och mejerikonsulentbefattning.

Med avseende på speciellt smörtillverkningen må jämväl bemärkas, att den kontroll beträffande exportsmöret, som Jordbruksutredningen ämnar föreslå, ej kan på bästa sätt utnyttjas och bära frukt i kvalitetsförbättrande hänseende, om icke fackutbildade personer finnas att tillgå, vilka vid förekommande anledning kunna snabbt besöka mejerierna, göra undersökning rörande förefintligen brister och orsaker till konstaterade smörfel samt meddela anvisningar för dessas avhjälpande.

Även för osttillverkningens del är en utökad och effektivare konsulentverksamhet av nöden. Denna produktionsgrens splittring på en mängd små mejerier och tillverkningens uppdelning på ett stort antal skiljaktiga och oenhetliga typer och märken ådagalägger behovet av en koncentration av driften samt produktionens inriktning på ett mindre antal goda och enhetliga ostsorter. Jämsides med strävandena att standardisera tillverkningen erfordras mycket arbete för höjande av ostens kvalitet i allmänhet. Allt detta kan ej ske utan fackkunnig hjälp åt producenterna. — Av betydelse är även att konsumtionsmjölkens behandling och avsättning ägnas uppmärksamhet.

Till viktigare uppgifter för mejerikonsulentverksamheten hör ävenledes att verka för organiserande av mjölkbedömning och mjölkens riktiga betalning efter såväl fetthalt som kvalitet, att organisera och övervaka utbyteskontrollen vid mejerierna, att kontrollera bränsleekonomien, att bedriva upplysningsverksamhet och verka för god behandling av mjölken hos producenterna samt för utfordringens ordnande även med hänsynstagande till dess inverkan på mjölkens kvalitet m. m.

I samband med frågan om fortbildningen av i tjänst varande mejeripersonal har konsulentverksamhetens betydelse för sådan fortbildning redan förut blivit berörd.

Erfarenheten har givit vid handen, att där insiktsfulla personer med verksamhetslust och lämpliga personliga egenskaper tjänstgjort såsom mejerikonsulenter, där ha de också blivit anlitade och fått fullt upp att göra. Högst få län torde finnas, där en mejerikonsulent icke kunde få full sysselsättning, och flera län kräva mera än en fackkunnig rådgivare på detta område, om erforderlig hjälp skall kunna lämnas.

Det för närvarande stora behovet av fackutbildade rådgivare och ledare på mejeriområdet beror naturligtvis till icke ringa del på den omdaningsprocess,

som nu påbörjats inom mejerihanteringen. Dennas genomförande kräver emellertid avsevärd tid, och även sedan den i huvudsak avslutats, torde behovet av fackkunniga personer komma att göra sig i liknande omfattning gällande, om också dessas viktigaste uppgifter framdeles bliva i viss mån ändrade och deras verksamhet kan komma att organiseras under andra former.

Framställningar och uttalanden från skilda håll — lantbruksstyrelsen, hushållningssällskapens ombuds möte, svenska smörprovningarna, styrelserna för allmänna svenska mejeristföreningen och svenska mejerikonsulentföreningen m. fl. — varav Jordbruksutredningen tagit del, giva också samstämmigt uttryck för den uppfattningen, att en utökad mejerikonsulentverksamhet är starkt av behovet påkallad. Samma uppfattning kommer till synes uti de flertaliga inlägg, som i denna fråga förekommit i fackpressen under senaste åren.

*Framkomna
förslag för
mejerikonsu-
lentverksam-
hetens omor-
ganisation.*

Om enighet sålunda synes råda beträffande behovet, ha meningarna däremot varit skiljaktiga i fråga om den lämpliga organisationen av konsulentverksamheten på mejeriområdet. Olika förslag för dennas ordnande ha under årens lopp framkommit. Sålunda hemställde styrelsen för svenska smörprovningarna 1913, att landet skulle uppdelas i 15 mejerikonsulentdistrikt och att avlöning till i dessa distrikt anställda konsulenter skulle med halva beloppet utgå av statsmedel. Ett senare förslag till konsulentfrågans lösning framlades av lantbruksstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 4 oktober 1926. Lantbruksstyrelsens förslag innehöll i huvudsak följande.

Första förutsättningen för en välordnad organisation av mejerikonsulentverksamheten inom landet torde vara, att hushållningssällskapen gruppvis sammanslöte sig till sådana områden eller distrikt, att mejeriverksamheten inom ett vart av dessa kunde taga en konsulents verksamhet helt i anspråk. Vissa hushållningssällskap borde därför gemensamt anställa en dylik speciellt utbildad fackman, som jämväl skulle äga tillräcklig praktisk erfarenhet, med skyldighet för denne att enbart ägna sig åt mejeriverksamheten inom området.

En sammanslutning av ifrågavarande slag måste emellertid planläggas så, att dels hela landet finge gagn av densamma, dels konsulenternas arbetstid så effektivt som möjligt utnyttjades. Lantbruksstyrelsen hade utgått från att för hela landet skulle anställas 10 mejerikonsulenter. Med stöd av tillgängliga uppgifter för år 1924 angående mejeriantal, invägd mjölk och produktion av smör och ost samt med hänsyn tagen till olika landsdelars lättare eller svårare kommunikationsförhållanden syntes lantbruksstyrelsen landet kunna uppdelas i 10 distrikt på ungefär följande sätt:

1:a distriktet Malmöhus län;

2:a » Kristianstads, Blekinge och Kronobergs län jämte Kalmar läns södra del;

3:e » Hallands och Göteborgs och Bohus län samt Älvsborgs län;

4:e » Östergötlands och Jönköpings län samt Kalmar läns norra del;

- 5:e distriktet Skaraborgs och Örebro län;
- 6:e » Södermanlands, Stockholms, Uppsala, Västmanlands och Gotlands län;
- 7:e » Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län;
- 8:e » Jämtlands och Västernorrlands län;
- 9:e » Västerbottens län;
- 10:e » Norrbottens län.

Lantbruksstyrelsen var fullt medveten om att en organisation av detta slag icke torde kunna genomföras utan vissa slitningar beroende av lokala synpunkter och delvis gammal vana. Under förutsättning att ett lojalt samarbete mellan hushållningssällskapens förvaltningsutskott och statens myndigheter på detta område komme till stånd, och att öppen blick ägnades sakens stora betydelse ur såväl mejeriskötselns som husdjursskötselns synpunkt, syntes det dock som om ett genomförande av förslaget borde vara möjligt. Härigenom skulle nämligen de husdjurskonsulenter, vilkas arbetskraft nu varit splittrad på tvenne områden kunna odelat ägna sig åt denna senare näringsgren.

Samarbetet hushållningssällskapen emellan måste bliva av såväl administrativ som ekonomisk art. Ett villkor för ett lyckligt resultat av konsulentverksamheten måste vara, att konsulentens arbete leddes på ett lämpligt sätt. Lantbruksstyrelsen fann det emellertid icke önskvärt, att härför stadgades bestämda grunder, utan ansågs samarbetet i detta hänseende bäst kunna ordnas och organiseras efter lokala förhållanden och efter den mening, som gjorde sig gällande inom de samarbetande hushållningssällskapen. Nödvändigt torde dock vara, att detta samarbete organiserades så, att konsulentens verksamhet ställdes under en bestämd ledning, bestående t. ex. av en utav de samman slutna hushållningssällskapen utsedd delegation av en eller flera personer. En annan möjlighet vore, att ledningen uppdroges åt ett av de samman slutna sällskapen. Därest i likhet med vad som sker i fråga om jordbrukskonsulenter, till mejerikonsulenternas avlönande utginge statsbidrag, motsvarande stadgad minimilön och erforderliga ålderstillägg, skulle det ekonomiska samarbetet mellan sammanslutna hushållningssällskap begränsas till frågan om behövliga ortstillägg och dyrtidstillägg, stadgade pensionsavgifter samt medel till expenser, i den mån dessa icke avsåge resor. Resorna torde nämligen enligt lantbruksstyrelsens förmenande såsom regel böra bekostas av varje hushållningssällskap i den mån de berörde sällskapets verksamhetsområde. De omkostnader, som skulle gemensamt gäldas, torde därför komma att röra sig om så små belopp, att några större svårigheter enligt lantbruksstyrelsens förmenande icke borde kunna föreligga för överenskommelse såväl om dessas storlek som fördelning respektive sällskap emellan.

För statsbidrags utgående i och för anställande av mejerikonsulenter borde emellertid, förutom kravet på ett samarbete hushållningssällskapen emellan på föreslaget sätt, stadgas jämväl en del andra villkor. Sålunda syntes böra föreskrivas, att den, som anställdes såsom mejerikonsulent, skulle be-

sitta vissa fastställda kvalifikationer. Han borde enligt lantbruksstyrelsens förmenande hava efter avlagd examen vid något av statens lantbruksinstitut med goda vitsord genomgått konsulentkurs på mejerilinjén. Därjämte borde han genom praktisk verksamhet på mejeriområdet hava vunnit sådan erfarenhet, att han kunde beräknas kunna fylla de stora krav, som komme att ställas på honom på grund av med hans arbetsuppgifter förenade åligganden. Mejerikonsulents kompetens borde för att i möjligaste mån säkerställa, att endast kompetenta personer anställdes, vara i likhet med jordbrukskonsulenternas underkastad lantbruksstyrelsens prövning. Som villkor för statsbidrags utgående till avlöning av mejerikonsulent syntes vidare böra stadgas, att konsulenten såsom regel skulle helt ägna sitt arbete åt mejeriskötseln inom sitt område. Det borde sålunda vara konsulent förbjudet, att utan vederbörande hushållningssällskaps och lantbruksstyrelsens medgivande med sin tjänst förena annan anställning eller uppdrag.

Med hänsyn till den stora betydelsen av att runmärkets anseende hävdas borde såsom villkor för statsbidrags utgående ytterligare föreskrivas, att mejerikonsulent skulle äga skyldighet att intimt samarbeta med svenska smörprovningarna samt på uppdrag av dessa i och för råd och handledning besöka sådana mejerier inom sitt område, där skäl till anmärkningar förefunnits. För att möjliggöra detta borde jämväl hushållningssällskapen vart och ett för sitt område förbinda sig att bekosta härmed förenade resekostnader. Med hänsyn till betydelsen av denna del av konsulenternas verksamhet, syntes det böra åligga dem att såsom regel omedelbart fullgöra av smörprovningarna lämnade uppdrag, även om detta skulle föranleda, att andra arbetsuppgifter måste något uppskjutas.

Slutligen fann lantbruksstyrelsen det med hänsyn till såväl betydelsen av tillgång på dugande kraft för ledning av undervisningen som till konsulentens egen verksamhet böra föreskrivas, att, där inom mejerikonsulents område funnes med statsmedel driven kvinnlig mejeriskola, det skulle, där lantbruksstyrelsen så funne skäligt, åligga konsulenten, att emot härför stadgad ersättning i egenskap av huvudlärare vid skolan delta i undervisningen därstädes samt handhålla ledningen av densamma.

För undvikande av svårigheter i fråga om mejerikonsulenternas pensionering, då dessa vore anställda hos flera hushållningssällskap gemensamt, borde bestämmas, att mejerikonsulent skulle anmälas till statens pensionsanstalt, samt att huvudmannaskapet i fråga om honom skulle gemensamt åligga de sällskap, hos vilka han vore anställd.

Såsom bidrag till avlöning av en var av dessa 10 konsulenter borde i likhet med för jordbrukskonsulenter utgå ett belopp, motsvarande stadgad minimigrundlön samt erforderliga ålderstillägg. Minimilönen ansågs böra fastställas till samma belopp som för jordbrukskonsulent eller 4 200 kronor i grundlön jämte 3 ålderstillägg, ett vart å 500 kronor att utgå efter respektive 5, 10 och 15 års väl vitsordad tjänstgöring såsom konsulent. Till grundlöner skulle sålunda behöva beräknas ett belopp av tillhopa 42 000 kronor.

I likhet med vad som senast skett i fråga om hushållningssällskapens

sekreterare borde bestämmas, att mejerikonsulent, som tidigare varit anställd hos hushållningssällskap, skulle vara berättigad att i och för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna sig sådan tid. För sådant ändamål behövde redan från början visst belopp beräknas för ålderstillägg, ett belopp, som lantbruksstyrelsen ansåg förslagsvis kunna upptagas till 3 000 kronor.

För organisationens genomförande skulle således tillsvidare årligen erfordras ett förslagsanslag av 45 000 kronor.

I proposition till 1927 års riksdag upptogs dock av statsfinansiella skäl icke lantbruksstyrelsens förenämnda förslag, utan i stället föreslogos tvenne nya konsulentbefattningar, knutna till svenska smörprovningarna. Till detta förslag, vilket lantbruksstyrelsen i särskild skrivelse till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet anförde såsom en provisorisk lösning, gav riksdagen såsom förut omtalats sin anslutning. Lantbruksstyrelsens förslag om 10 statsavlönade mejerikonsulentbefattningar upptogs sedermera uti motioner vid 1927 (II: 194) och 1928 (I: 177) års riksdagar. I anledning av sistnämnda jämte andra vid samma års riksdag väckta motioner beslöt riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning i ämnet. Spörsmålet ifråga innefattas bland dem, som ankomma på Jordbruksutredningen att utreda.

För mejerikonsulentverksamhetens ändamålsenliga ordnande torde erfordras, att i främsta rummet vissa grundvillkor bliva uppfyllda; verksamheten kan sedan i övrigt tänkas organiserad efter olika linjer. Till åsyftade grundvillkor för en ändamålsenlig konsulentverksamhet vill Jordbruksutredningen räkna följande:

*Huvudlinjer
för konsulent-
verksam-
hetens
ordnande.*

Konsulenterna böra vara särskilt utbildade fackmän på mejeriområdet med såväl god praktisk erfarenhet som grundliga teoretiska kunskaper samt hava till uteslutande uppgift att ägna sig åt mejerihanteringen.

Som regel bör varje konsulent hava sin verksamhet förlagd inom ett visst begränsat område enligt läns- eller annan distriktsindelning. Härigenom erhålla dessa konsulenter en mera noggrann kännedom om förhållandena på orten och vid de mejerier, de skola handleda, än om deras verksamhet skulle omspänna ett större område. De kunna oftare besöka mejerierna och resekostnaderna bliva lägre. Här åsyftade konsulenter kallas i det följande distriktskonsulenter i mejerihantering.

De inom olika områden verkamma konsulenterna böra i mån av behov och möjlighet ägna sig åt alla sidor av mejerihanteringen, sålunda åt såväl smör- som osttillverkning, ordnande av försäljningen av mjölk och mejeriprodukter, mejeriernas tekniska utrustning, driftskontroll m. m.

Då specialkunskaper i sistnämnda olika avseenden svårligen kunna förénas hos en och samma person, torde därjämte erfordras speciella experter för vissa uppgifter. Dessa experters verksamhet bör omfatta hela landet eller ett större distrikt. I deras uppgifter synes böra ingå att utöva en såväl inspekterande och kontrollerande som rådgivande verksamhet.

Konsulenterna böra äga sådan rörelsefrihet, att de kunna, utan att vara

kallade, besöka mejerierna; tillräckliga reseanslag böra därför stå till förfogande.

För tillgodoseende av ovan anförda grundvillkor kunna olika former för anställning och verksamhetens ledning tänkas. Det torde huvudsakligen vara ifråga om dessas större eller mindre lämplighet som olika uppfattningar råda.

Distriktskonsulenter i mejerihantering.

Rörande distriktskonsulenternas anställningsförhållanden m. m. hava följande alternativ upptagits till prövning:

1. Konsulenter, helt avlönade med statsbidrag och ställda under svenska smörprovningarnas ledning och kontroll.
2. Statsanställda konsulenter, direkt underställda lantbruksstyrelsens ledning och kontroll.
3. Konsulenter, avlönade och anställda hos hushållningssällskapen i huvudsak enligt nu gällande bestämmelser för med bidrag av statsmedel anställda jordbrukskonsulenter.
4. Konsulenter, anställda hos mejerisammanslutningar (mejeriförbund).

*Konsulenter
under svenska
smörprov-
ningarna.*

Av ovanstående alternativ torde det första från början kunna avföras såsom mindre lämpligt vad beträffar distriktskonsulenternas anställning. Detta alternativ har varit ifrågasatt närmast på grund av de gynnsamma erfarenheter, som vunnits genom anställandet sedan 1 juli 1927 av tvenne konsulenter vid svenska smörprovningarna. Mot detta alternativs lämplighet kan främst anföras, att svenska smörprovningarnas verksamhet är begränsad till de sidor av mejerihanteringen, som mera speciellt sammanhånga med smörets tillverkning, förvaring och avsättning. För att tillfredsställa de krav, som även i andra hänseenden måste ställas på konsulentverksamheten, skulle svenska smörprovningarnas verksamhetsområde då behöva utsträckas till att omfatta mejerihanteringen i dess helhet, sålunda innebärande en fullständig omläggning av dessas såväl arbetsuppgifter som organisation. Häruti ligger visserligen i och för sig ingenting orimligt. Krav torde nämligen komma att ställas på att även osttillverkning och osthandel göres till föremål för standardiseringsåtgärder och mera ingående kontroll med avseende på fetthalt, storlek och typ, och det kunde ligga nära till hands, att även tillsynen häröver förlades till svenska smörprovningarna. Till sistnämnda fråga kommer Jordbruksutredningen att framdeles fatta ståndpunkt.

Även om svenska smörprovningarnas kontrollerande uppgifter skulle komma att på dylikt sätt utvidgas, synes dock icke lämpligt att på grund därav även förlägga ledningen av hela den konsulterande verksamheten på mejeriområdet hos denna institution. Smörprovningarnas arbete måste nämligen av naturliga skäl bliva i främsta rummet inriktad på kontrollen, och det kan befaras, att en till denna institution knuten konsulentverksamhet därigenom likväl bleve för ensidigt orienterad. Konsulenterna kunna där-

jämte väntas bli mindre välsedda av mejerierna, om de enbart skola vara inställda på de kontrollerande uppgifterna, varför mejerierna mindre gärna torde komma att kalla dem självmant. Genom att på en gång vara domare och rådgivare, kunde smörprovningarna också i viss mån komma att anses såsom part i målet. Vidare kan detta system lätt leda till att mejeriernas styrelser och föreståndare allt för mycket komme att förlita sig på de olika råd och detaljföreskrifter, som lämnas av kontrollorganet, och mindre på egen duglighet, varigenom det egna initiativet till genomförande av förbättringar avtrubbas. Slutligen bör framhållas, att svenska smörprovningarnas ledning vid det kontrollsystem, som för framtiden föreslås, bör vara förlagd till någon av de båda största exportorterna Malmö eller Göteborg, varifrån exporten kan följas på närmaste håll. Att därifrån leda konsulentverksamheten ända upp till övre delen av landet torde möta betydande svårigheter.

Dessa överbälganden föra fram till den uppfattningen, att kontrollverksamheten och distriktskonsulenter bör vara organisatoriskt åtskilda eller med andra ord, att distriktskonsulenter ej bör sortera direkt under svenska smörprovningarna.

En organisationsform enligt alternativ 2 torde förutsätta inrättandet av en fullständig mejeribyrå inom lantbruksstyrelsen. Det torde liksom ifråga om alternativ 1 vara tvivelaktigt, om för konsulentverksamhetens del några mera avsevärda fördelar vore att vinna genom en dylik centralisering. En lösning på denna väg torde böra övervägas först i samband med frågan om lantbruksstyrelsens omorganisation i övrigt. En nu provisoriskt genomförd anordning enligt alternativ 3 utgör heller intet hinder för en senare centralisering under lantbruksstyrelsen.

Till förmån för en slutlig lösning av frågan enligt alternativ 2 kan anföras, att den kunde möjliggöra en mera ändamålsenlig distriktsindelning oberoende av länsgränser ävensom en mera enhetlig ledning, samt att den ger mindre anledning till friktion mellan hushållningssällskap, som skulle erhålla gemensam konsulent.

Emot denna lösning tala å andra sidan viktiga skäl. Det måste framför allt vara svårt att vid central ledning taga nödig hänsyn till de lokala förhållandena i olika delar av landet. Därjämte torde det vara av vikt, att näringen själv eller dess företrädare i olika län har direkt inflytande på och ansvar för verksamheten, om denna skall omfattas med förtroende och intresse. Lantbruksstyrelsens inhämtande av hushållningssällskapens eller lokala nämnders uppfattning torde näppeligen kunna ersätta detta, varjämte ledningen vid sådant tillvägagångssätt kan bli mera omständlig, än som skulle vara till fördel av praktiska hänsyn.

Anställning av distriktskonsulenter enligt alternativ 3 synes i huvudsak utesluta de olägenheter, som äro förenade med de båda föregående. Förmedelst hushållningssällskapen kunna jordbrukarna härvid beredas ett mera

*Konsulenter
under lant-
bruks-
styrelsen.*

*Distrikts-
konsulenter
anknutna till
hushållnings-
sällskapen*

direkt inflytande på ledningen av verksamheten, om också den ur förevarande synpunkt bästa lösningen ej heller härigenom uppnås. Denna form, som närmast ansluter sig till nuvarande organisation, torde innebära enklaste övergång därifrån och nu vara lättast att genomföra. Då den väl kan förenas med överledning och viss kontroll från lantbruksstyrelsens sida ävensom samverkan med svenska smörprovningarna och andra institutioner, synes denna väg vara att förorda framför de föregående. Den överensstämmer i princip med det förslag, som lantbruksstyrelsen 1926 framlade.

*Anställning
hos mejeriförbund.*

För mejerikonsulenternas anknytning till mejeriförbund tala viktiga praktiska skäl och erfarenheter i andra länder såsom Holland och Finland, och denna form har även vunnit livligt beaktande i svenska mejerikretsar, varom hänvisas till föredrag och diskussion vid svenska mejerikonsulentföreningens sammanträde under lantbruksveckan 1929 (Handlingar till lantbruksveckan år 1929, sid. 67—88). Mejerihanteringen erhåller härvid närmaste ledning och ansvar för konsulentverksamheten och blir mera intresserad av att på bästa sätt utnyttja densamma. Den kan då mera inriktas efter affärsrättsliga synpunkter. Vid denna organisationsform synes även den lämpligaste avvägningen av kontrollerande och konsulterande uppgifter erhållas: det statliga kontrollorganet föreskriver vilka krav, som i kvalitativt och andra hänseenden ställas, samt meddelar om förekommande brister; det blir sedan näringens egen sak att med hjälp av de fackmän, den har till sitt förfogande, efterkomma fordringarna och avhjälpa bristerna.

På ovan anförda grunder skulle enligt Jordbruksutredningens mening den lyckligaste lösningen av mejerikonsulentverksamheten vinnas genom konsulenternas anknytning till mejeriförbund för konsulentverksamhetens uppehållande. Då mejeriförbund i de flesta län saknas samt desamma, där sådana finnas, ännu mestadels äga för ringa tillslutning och fasthet i organisationen, saknas emellertid för närvarande den nödvändiga grundvalen för en sådan organisationsforms tillämpande. Det synes heller icke försvarligt att för avvaktande av mejeriorganisationens tillväxt uppskjuta åtgärder för konsulentverksamhetens ordnande till en oviss framtid.

*Förslag till
anställningsform.*

Med hänsyn till vad ovan anförts vill Jordbruksutredningen förorda snara åtgärder för anställande av mejerikonsulenter enligt de grunder, som angivas i alternativ 3.

Enligt Utredningens uppfattning vore emellertid en framtida utveckling i riktning mot konsulenternas anknytning till mejeriförbund önskvärd. För möjliggörande och befrämjande härav kan bliva lämpligt, att konsulenterna, i den mån mejeriförbunden erhålla nödig omfattning och fasthet, överföras till dessa och ställas under deras ledning, åtminstone till en början med bidrag av statsmedel till konsulenternas avlöning.

Assistenten.

Förutom distriktskonsulenter synes i särskilt arbetskrävande distrikt även böra tillsättas en eller flera mejeriassistenter, vilka också böra äga mejeri-

konsulentutbildning. Härigenom vinnes bland annat, att personer, som avlagt mejerikonsulentexamen, kunna under äldre konsulents ledning förvärva större erfarenhet rörande en mejerikonsulents arbetsuppgifter, varjämte deras lämplighet för verksamheten blir prövad. Ur dessa mejeriasistenters led böra lämpliga ersättare till avgående konsulenter sedan kunna erhållas.

Såsom ovan anförts föreslog lantbruksstyrelsen 1926 inrättande av 10 konsulentdistrikt, vart och ett med en konsulent. Enligt Jordbruksutredningens uppfattning är det då föreslagna antalet icke tillfyllest för att möta de nuvarande behoven. Många konsulenter skulle få allt för stora distrikt och skulle ej hinna lämna erforderlig hjälp. Då de nuvarande 7 speciella mejerikonsulenter väl behövas i sina distrikt och ej alltid ens räcka till där, vore intet framsteg vunnet, om deras verksamhetsområde bleve utökat. Tre nya konsulenter kunna då omöjligen omspänna hela den övriga delen av landet. Ehuru erforderligt antal kompetenta aspiranter för möjliggörande av en mera avsevärd omedelbar ökning av konsulenternas antal ej torde vara att påräkna, har Jordbruksutredningen ansett sig böra uppgöra dels plan för en slutlig distriktsindelning för mejerikonsulentorganisationen, dels förslag om nya konsulentbefattningar från 1 januari 1931 samt om övriga åtgärder, syftande till att bereda väg för en slutlig lösning.

Antalet behöfliga konsulenter och assistenter.

Distriktsindelning för mejerikonsulentorganisationen.

Nr	Verksamhetsområde	Konsulenter	Assistent	Antal mejerier som på hösten 1929 deltagit i smörprovningsarna	Hela antalet mejerier 1927
1	Malmöhus län	1	—	81	101
2	Kristianstads län	1	—	78	90
3	Blekinge och Kronobergs län	1	—	46	66
4	Gotlands län	1	—	21	24
5	Kalmar län	1	1	89	106
6	Jönköpings län	1	—	23	92
7	Hallands län	1	—	57	68
8	Östergötlands län	1	—	43	90
9	Skaraborgs län	1	1	50	433
10	Göteborgs och Bohus län och Älvsborgs län utom Dalsland	1	1	25	121
11	Värmlands län och Dalsland	1	—	13	53
12	Örebro och Västmanlands län	1	—	35	99
13	Södermanlands län och Södertörn	1	—	19	68
14	Uppsala och Stockholms län utom Södertörn	1	—	4	45
15	Kopparbergs län	1	—	8	42
16	Gävleborgs län	1	—	8	30
17	Västernorrlands län	1	—	2	18
18	Jämtlands län	1	—	—	38
19	Västerbottens län	1	—	2	37
20	Norrbottnens län	1	—	3	27
		20	3	607	1 648

Vid distriktsindelningen torde vara lämpligt att så mycket som möjligt följa gränserna för hushållningssällskapens områden. Med hänsynstagande till antalet mejerier i olika delar av landet, det större eller mindre behovet av hjälp på grund av naturliga förutsättningar för utökad mejeridrift samt behov av modernisering m. m. ävensom med hänsyn till kommunikationsförhållandena synes en distriktsindelning sådan som finnes angiven i tabellen å sid. 65 kunna uppställas såsom slutlig plan. Till jämförelse har antalet mejerier inom de olika distrikten medtagits i tabellen.

Mejerikonsulenternas sammanlagda antal skulle alltså bliva 20, vartill skulle komma 3 assistenter. Bemärkas må; att flertalet mejerier i Skaraborgs län äro små, varför antalet rådgivare ej behöver stå i proportion till antalet mejerier; å andra sidan äro konsulenter i Norrlandslänen välbehöfliga — även om antalet mejerier där är relativt litet — på grund av mejerihanteringens mindre utvecklade ståndpunkt därstädes och de stora avstånden i dessa län.

Nya konsulentbefattningar från 1 januari 1931.

Såsom redan antytts har Jordbruksutredningen ställts inför frågan, huruvida tillräckligt antal kompetenta personer finnes för tillsättande av ett större antal nya mejerikonsulentbefattningar. Ett överslag häröver leder till, att väl tillräckligt många elever med mejerikonsulentbildning utgått från Alnarps lantbruks- och mejeriinstitut (ett 60-tal sedan 1911, varav 20 stycken sedan 1922) men att många av dessa sedermera erhållit anställning på andra verksamhetsområden eller i varje fall till så stor del måst ägna sitt intresse åt andra grenar av lantbruket än mejerihanteringen, att deras en gång förvärvade kunskaper på mejeriområdet säkerligen delvis gått förlorade samt att utvecklingen på området ej kunnat följas. Även måste beaktas, att nyutexaminerade mejerikonsulenter i flertalet fall behöva erhålla större erfarenhet, innan de äro skickade att tjänstgöra såsom konsulenter.

Under sådana förhållanden kunde ifrågasättas att låta anstå med anvisande av medel till ett antal nya konsulentbefattningar, tills härför mera lämpliga personer funnes att tillgå. Ett dylikt uppskov vore emellertid enligt Jordbruksutredningens förmenande högst betänkligt med hänsyn till det trängande behovet av positiva åtgärder till mejerihanteringens hjälp. En av huvudanledningarna till den rådande bristen på kompetenta personer torde få sökas just i de hittillsvarande dåliga befodringsutsikterna på mejerikonsulentbanan, och det torde knappast kunna påräknas någon större iver till förvärv av meriter för densamma, om icke utsikter till anställning beredas. Redan av denna anledning är av vikt att frågan snarast ordnas. Det synes också vara möjligt att inom nära framtid åtminstone till någon del tillgodose behovet av nya mejerikonsulenter. Jordbruksutredningen åsyftar härmed, att en del av de konsulenter med mejerikonsulentutbildning, vilka nu uppehålla kombinerad konsulentverksamhet, skulle antagas till distriktskonsulenter i mejerihantering, sedan de genomgått en härför anordnad kurs vid Alnarps lantbruks- och mejeriinstitut. En förutsättning för sådan övergång är givetvis, att konsulents förmåner med avseende på lön och pensionsförhållanden icke försämrats. Ävenså torde finnas yngre från mejeri-

institutet utgångna elever, vilka varit nödsakade att söka annan anställning men vilka, likaledes efter komplettering av tidigare inhämtade kunskaper, borde kunna förvärva erforderlig kompetens.

På grund härav vore det enligt Jordbruksutredningens förmenande önskvärt, att medel redan för nästa budgetår bleve anvisade till 10 mejerikonsulentbefattningar. Då tillsättandet av dessa befattningar, såsom nyss anförts, skulle föregås av repetitionskurs, torde platsernas besättande dock icke kunna ske förr än från 1 januari 1931 och medel sålunda ej behöva tagas i anspråk förrän under senare hälften av budgetåret. Ävenledes vore önskvärt, att medel för senare delen av nästa budgetår anvisades till åtminstone tvenne mejeriassistenter, då från institutet nyutexaminerade konsulenter härigenom bereddes större möjligheter att förvärva erfarenhet och fortare bleve skickade att fullgöra en konsulents åligganden.

Jordbruksutredningen förutsätter, att vid de föreslagna konsulentbefattningarnas tillsättande sökandenas kompetens noggrant prövas av lantbruksstyrelsen och att nya konsulenter sålunda ej tillsättas annat än i den mån, som verkligt kompetenta krafter finnas att tillgå. Likaså förutsättes, att Kungl. Maj:t avgör, i vilka distrikt konsulenter i första hand skola tillsättas. Anslag till mejerikonsulenterna må enligt Jordbruksutredningens uppfattning kunna tilldelas hushållningssällskap, där särskild mejerikonsulent redan finnes anställd för bidrag till dennes avlöning, givetvis under förutsättning att denne besitter nödiga kvalifikationer. Då dessa hushållningssällskap i regel torde kunna själva bekosta ifrågavarande konsulentverksamhet, synas medlen i främsta rummet dock böra förbehållas för helt nya befattningar.

Utöver vad förut anförts beträffande mejerikonsulenternas arbetsuppgifter vill Jordbruksutredningen därjämte framhålla, att konsulenterna böra lägga sig särskilt vinn om att hjälpa jordbrukarna vid bildandet av andelsmejerier samt att söka befrämja organisationssträvandena inom mejerihanteringen såväl i syfte att vinna bättre rationalisering av produktionen som ock för avsättningens ordnande. Ehuru såsom förut framhållits distriktskonsulenterna böra vara organisatoriskt skilda från kontrollverksamheten, är det ändock av synnerlig vikt, att de stå i nära kontakt och i vissa hänseenden samarbeta med denna. Arten av detta samarbete torde böra närmare angivas uti instruktionen för konsulenterna resp. föreskrifterna för de kontrollerande organens verksamhet. Ävenså får det anses önskvärt, att de stå i kontakt med och hämta impulser från organisationer eller institutioner, som i ena eller andra hänseendet verka för mejerihanteringsens främjande.

Vad angår villkoren för erhållande av statsbidrag till mejerikonsulents avlöning kan Jordbruksutredningen i övrigt ansluta sig till vad lantbruksstyrelsen härom anför i omförmälda skrivelse av 4 oktober 1926. Samma villkor synas ävenledes i tillämpliga delar böra gälla i fråga om åtnjutande av lönebidrag till assistent samt reseanslag för konsulent och assistent.

Jordbruksutredningen ansluter sig jämväl till vad av lantbruksstyrelsen anförts rörande samarbetet mellan hushållningssällskap för ernående av ändamålsenlig ledning av konsulentverksamheten i de fall, då konsulent-

distrikt omfattar mera än ett hushållningssällskaps område. En särskild mejerinämnd för behandling av spörsmål rörande mejerikonsulentverksamheten och mejerifrågorna i allmänhet synes för övrigt kunna vara till gagn även när konsulentdistrikt helt sammanfaller med hushållningssällskaps område.

*Anslagsbehov
för mejeri-
konsulent-
verksamheten.*

Rörande behovet av statsmedel till avlönings- och resebidrag till föreslagna konsulent- och assistentbefattningar vill Jordbruksutredningen anföra följande.

Bidrag till avlöande av varje distriktskonsulent torde böra utgå efter samma grunder som till jordbrukskonsulenter, sålunda i minimigrundlön 4 200 kronor jämte 3 ålderstillägg å 500 kronor efter resp. 5, 10 och 15 års väl vitsordad tjänstgöring såsom konsulent. Till 10 konsulentbefattningar skulle sålunda i grundlön för helt år behöva beräknas tillhopa 42 000 kronor och för halvt år 21 000 kronor. Mejerikonsulent, som tidigare varit anställd hos hushållningssällskap, torde böra få tillgodoräkna sig sådan tid i och för erhållande av ålderstillägg. För detta ändamål torde redan från början böra beräknas åtgå ett belopp av 3 000 kronor för helt eller 1 500 kronor för halvt år.

Till avlöning av föreslagna mejeriassistenter synes jämväl enligt Jordbruksutredningens uppfattning böra utgå bidrag av statsmedel. Grundlönen till varje sådan assistent torde icke kunna sättas lägre än till 3 000 kronor. Till tvenne mejeriassistenter skulle sålunda för det avsedda halva budgetåret få beräknas ett anslag av 3 000 kronor.

För att konsulenterna skola erhålla tillräcklig rörelsefrihet och kunna vid behov besöka mejerierna utan att hava blivit kallade, är slutligen enligt Jordbruksutredningens förmenande synnerligen önskvärt, att härför erforderliga resebidrag utgå av statsmedel. Detta synes så mycket mera påkallat som konsulenterna och assistenterna enligt föreliggande förslag skola vara skyldiga att efter anmodan av svenska smörprovningarna göra besök å mejerierna. Resebidragen har Jordbruksutredningen ansett böra beräknas till ett belopp av 2 000 kronor för varje distriktskonsulent resp. mejeriassistent eller tillhopa 12 000 kronor för senare delen av budgetåret 1930—31.

Till föreslagna mejerikonsulentbefattningar skulle sålunda för tiden 1 januari—30 juni 1931 beräknas ett anslag av tillhopa 37 500 kronor.

Speciella experter på mejeriområdet.

Uti förut uppdragna huvudlinjer för mejerikonsulentverksamhetens ordnande framhölls, att förutom föreslagna distriktskonsulenter även speciella experter för vissa mera begränsade uppgifter samt särskilda grenar inom mejerihanteringen vore erforderliga. Behovet av dylika experter gör sig givetvis i högre grad gällande, ju mera produktionstekniken utvecklas, så att större vikt måste läggas vid tekniska detaljer och förbättringar såväl med avseende på själva produktionssättet som även med avseende på mejeriernas planläggning, inredning och utrustning.

I detta sammanhang må omnämnas, att man i utlandet flerstädes sedan flera år haft speciale experter till sin hjälp. I Danmark finnas sålunda privata mejeriarkitektbyråer, vilka uteslutande ägna sig åt uppgörande av ritningar och kostnadsförslag till ny- och ombyggnader av mejerier samt kontroll av mejeribyggen. De samarbeta härvid med mejerikonsulenter. Det stora, hela landet omfattande mejeriförbundet (de danske Mejeriforeningers Fællesorganisation) har en särskild konsulent i osttillverkning och likaledes en i bränslekontroll. Likaledes anlitar man i Holland specialexperter. Det holländska mejeriförbundet (Algemene Nederl. Zuivelbond) har en teknisk avdelning, från vilken mejerierna kunna erhålla arkitekter för uppgörande av ritningar till mejeribyggnader, maskiningenjörer för reparationer, maskinkontroll m. m. I Estland finnas särskilda driftskonsulenter samt en eldnings- och maskinkonsulent.

Vad beträffar vårt land må först i avseende å den egentliga mejeridriftens teori och praktik erinras om den speciella sakkunskap på detta område, som finnes företrädd inom statens mejeriinstituts lärarekår samt vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet. I fråga om särskilt smörtillverkning, smörbedömning och smörkontroll må vidare pekats på de särskilda fackmän, som finnas anställda vid Svenska smörprovningarna och vilka på grund av sin verksamhet givetvis kunna samla stor erfarenhet och noga följa utvecklingen på detta område. De båda sedan ett par år tillbaka vid smörprovningarna anställda konsulenter synas även allt framgent hava en viktig uppgift att fylla. Därest, på sätt Jordbruksutredningen föreslagit, den egentliga rådgivande och konsulterande verksamheten på mejeriområdet framdeles kommer att utövas av särskilda distriktvis anställda mejerikonsulenter, synas de båda förenämnda, vid smörprovningarna anställda tjänstemännen företrädesvis böra tagas i anspråk för sådana direkt med smörprovningarnas verksamhet sammanhängande uppgifter, som avse, förutom arbete vid kontrollstationerna, inspektion och kontroll vid mejerier, som äga eller önska förvärva runmärkesrätt. De synas lämpligen böra benämnas inspektörer, och upptages anslaget för bestridandet av deras avlöning och resor i här nedan intaget förslag till svenska smörprovningarnas stat.

På ett speciellt område, nämligen beträffande mejeriernas uppförande och maskinella utrustning, synes behovet av ökad tillgång på sakkunskap göra sig starkt gällande, ett behov som torde komma att allt mera framträda, därest en allmän rationalisering och modernisering av mejeridriften, på sätt föreslås, främjas och påskyndas genom inrättande av en allmän statens mejerilånefond. Lantbruksstyrelsen har också i skrivelse till Kungl. Maj:t den 21 oktober 1929 framhållit önskvärdheten av att vid smörprovningarna anställas en person med särskild sakkunskap i fråga om mejeribyggnader och mejerimaskiner, främst med hänsyn till att smörprovningarna skulle hava att granska och avgiva yttrande över såväl ändamålsenligheten som kostnaderna för sådana ombyggnader m. m., vilkas utförande skulle underlättas genom lån ur fonden. Med hänsyn till de kvalifikationer, som måste ställas på en dylik fackman, anser lantbruksstyrelsen, att en något högre

avlöning borde beräknas för honom än den, som utgår till smörprovningarnas nuvarande konsulenter. Då han emellertid kunde förutsättas behöva företaga tjänsteresor i mindre omfattning än konsulenterna och då det även syntes böra räknas med att vederbörande mejeriägare själva finge vidkännas kostnaderna efter en skäligen avvägd taxa åtminstone för vissa av hans förrättningar, ansåg lantbruksstyrelsen, att de kostnader, som skulle för ändamålet belasta smörprovningarna, icke behövde beräknas högre än till 10 000 kronor.

Med instämmande i vad lantbruksstyrelsen sålunda anfört rörande önskvärldheten av att till smörprovningarna knytes en dylik expert, vill Jordbruksutredningen i fråga om hans åligganden anföra, att han, förutom granskningen av byggnadsförslag i samband med provningen av låneansökningar, synes böra uppgöra typritningar och beskrivningar för främjande av tillkomsten av ändamålsenligt byggda och inredda mejerier samt att han vidare bör stå smörprovningarna, mejerikonsulenter och mejerier till tjänst med råd och anvisningar i speciella byggnadstekniska och maskinella frågor. Givetvis bör hans verksamhet ej uteslutande inriktas på smörtillverkningen utan på mejeridriftens alla olika grenar. I fråga om hans konsulterande verksamhet till tjänst för mejerier och enskilda torde böra framhållas, att denna enligt Jordbruksutredningens mening bör utövas mot ersättning enligt särskild taxa för förrättningar och resor, varvid erlagd ersättning ingår direkt till Svenska smörprovningarna, samt att det torde böra ankomma på smörprovningarnas styrelse att avgöra, i vilken omfattning den lämpligen må bedrivas med hänsyn till hans övriga tjänsteåligganden.

Med hänsyn till den starka inriktningen på det tekniska och maskinella området, som den föreslagna expertens verksamhet torde få, synes han lämpligen böra benämnas mejeriingenjör. Under här ovan angivna förutsättningar föreslår Jordbruksutredningen, att mejeriingenjörens grundlön fastställs till 9 000 kronor, förutom dyrtidstillägg och reseersättning. Anslaget upptages i här nedan intagna förslag till stat för svenska smörprovningarna.

Frågan om utbildandet av lämplig person för tjänsten behandlas i det följande (stipendier för mejeriingenjörer), varvid även framhålls önskvärldheten av utbildandet till en början av ännu en expert på detta område, som kan tänkas komma att bedriva enskild verksamhet såsom innehavare av mejeriteknisk byrå eller anknuten till någon mejerisammanslutning.

Slutligen vill Jordbruksutredningen framhålla, att frågan om bättre maskinkontroll och bränsleekonomi vid mejeriernas drift synes böra ägnas ökad uppmärksamhet. De föreslagna mejerikonsulenterna och mejeriingenjören torde, i den mån de vunnit erfarenhet på dessa områden, kunna lämna mejerierna råd och handledning härutinnan. Likaså kunna experter vid ångpanneföreningarna anlitas i och för bränslekontroll. Möjligen kan det dock bliva behövt att en särskilt utbildad expert för mejerimaskiner och bränslekontroll finnes att tillgå, anställd antingen genom statens försorg eller hos mejerisammanslutningar. Det skulle också kunna tagas under övervägande, huruvida icke den sakkunskap, som finnes att tillgå inom ingenjörsveten-

skapsakademien, kunde, särskilt då det gäller bränsleekonomiska och kyltekniska problem, tagas i anspråk för de syften, som nu avses. För uppnående av erforderlig effektivitet och ekonomi inom mejerihanteringen synes nämligen angeläget, att denna produktion, liksom annan industriell verksamhet, bedrivs i närmaste kontakt med ett fortlöpande ingenjörsvetenskapligt forskningsarbete. Frågan härom skall av Jordbruksutredningen ägnas fortsatt uppmärksamhet.

Stipendier för mejerilingenjörer.

Veterligen finnas i Sverige inga personer, som specialiserat sig på uppförande av mejeribyggnader och besitta de kvalifikationer, vilka böra ställas på förut berörda experter i mejeribyggnader och mejeriinredning (se sid. 69). Nämda brist har sin grund däri, att utbildningsmöjligheter saknats och att dylik expertis tidigare varit så litet uppskattad, att enskilda ej lockats specialisera sig för denna verksamhet. Det lär emellertid icke möta några större svårigheter för personer, som erhållit grundläggande teknisk utbildning att förvärva erforderliga insikter på detta speciella gebit. Härför kräves en tids praktisk utbildning vid mejeriinstitut och moderna mejerier samt därefter studier utomlands (Danmark, Holland, Finland) rörande mejeriarbitektur, mejeriers inredning och maskinella utrustning. I andra liknande fall, då lättillgängliga utbildningsmöjligheter saknas, är det brukligt, att erforderliga studier möjliggöras genom stipendier. Då det ej kan förutsättas, att arkitekter och ingenjörer av eget initiativ och på egen bekostnad skola förskaffa sig här berörda specialutbildning och då därjämte en särskild statsavlönad expert ej kan tillsättas, med mindre att kompetent person finnes att tillgå, är det enligt Jordbruksutredningens mening synnerligen önskligt, att ett par personer medelst stipendier sättas i tillfälle att förskaffa sig erforderliga fackkunskaper på ifrågavarande område.

Visserligen kunde det synas tillräckligt med *ett* stipendium, då förslag om anställande av endast *en* expert framlagts. Denne är dock icke uteslutande eller i främsta rummet avsedd att bedriva konsulterande verksamhet på detta område, utan hans tid skulle väsentligen komma att tagas i anspråk för andra uppgifter bl. a. med granskning och avgivande av utlåtande över de förslag till ny- och ombyggnader etc. som åtfölja framställningar om lån ur statens mejerilånefond. Enskilda eller till mejeriförbund knutna mejerilingenjörer få därför förutsättas under alla förhållanden hava en viktig uppgift att fylla. Genom tvenne stipendier skulle utbildning till en början av en fackman även för sistnämnda verksamhet främjas.

Stipendiaternas studietid bör vara minst sex månader. Stipendiebeloppet torde få beräknas till 4 000 kronor för vardera eller sammanlagt 8 000 kronor

Instruktionskurs för mejerikonsulenter.

Vid framläggande av sitt förslag om distriktskonsulentbefattningar (jfr sid. 66) har Jordbruksutredningen förutsatt, att dessa delvis skola besättas med nu i tjänst varande konsulenter, vilka erhållit mejerikonsulentutbild-

ning men sedermera måst ägna större delen av sin tid och sitt intresse åt andra områden än mejerihanteringen (konsulenter med kombinerad verksamhet). Härtill skulle även kunna anlitas andra från mejerikonsulentkurs utgångna personer, vilka nu inneha annan tjänst, exempelvis i praktisk mejeriverksamhet eller på annat sätt i beröring med mejerihanteringen. Båda dessa kategorier få förutsättas hava genom sin verksamhet förvärvat viss erfarenhet, och kunna sålunda anses vara i detta avseende skickade att fylla en distriktskonsulents uppgifter. De ha emellertid i många fall icke varit i tillfälle att nöjaktigt vidmakthålla och förkovra sina kunskaper och kunna därför stå något främmande för särskilt nyheterna på mejeriområdet. För att de skola kunna anses kompetenta för en distriktskonsulentbefattning torde därför erfordras, att de få sina kunskaper kompletterade. Detta syfte bör enligt Jordbruksutredningens uppfattning kunna vinnas genom en särskild instruktionskurs, kombinerad med kortare studieresor.

På grund härav och med hänvisning till vad tidigare anförts rörande angelägenheten av konsulentverksamhetens snara ordnande har Jordbruksutredningen ansett sig böra föreslå anordnande av en dylik instruktionskurs för mejerikonsulenter under senare hälften av 1930. Skäl synas föreligga, att denna kurs förläggas till mejeriinstitutet vid Alnarp, därest ej hinder härför möter. Anordnandet av sådan kurs bör dock vara beroende av om föreslagna distriktskonsulentbefattningar bliva beslutade.

Av förut lämnade motivering framgår, att kursen i främsta rummet skulle avses för tjänstgörande konsulenter, vilka erhållit mejerikonsulentutbildning, men sedermera av skilda anledningar fått sin verksamhet mer eller mindre inriktad på andra uppgifter. Skyldighet att delta i kursen, hela tiden eller i varje fall viss del därav, bör emellertid åligga även sådana mejerikonsulenter, vilka redan hava sin verksamhet uteslutande på mejeriområdet och till vilkas avlöning bidrag av statsmedel begäres, detta särskilt med hänsyn till de nya och skärpta kontrollbestämmelser rörande exportsmöret, som avses snarast träda i kraft. Andra, som genomgått konsulentkurs på mejerilinjén, böra intagas, i den mån plats kan beredas och efter prövning av deras lämplighet.

Kursen torde böra pågå i två månader samt upptaga såväl föreläsningar som praktiska övningar och demonstrationer. Särskild uppmärksamhet bör därvid ägnas, förutom smör- och osttillverkning, bl. a. mejeriinredning, mejeriteknik, maskinlära, mejeriekonomi och mejeribokföring, vidare mjölk- och smörbedömning med smörprovningar, lagrings-, transport- och avsättningsfrågor — med beaktande härvid av föreningsrörelsens betydelse och organisationsformer — samt bränsle- och kylteknik. Därjämte böra studieresor anordnas till tidsenligt inredda och skötta mejerier samt besök göras vid verkstäder, som tillverka mejerimaskiner o. d.

Genom en eventuell uppdelning av kurstiden i olika avsnitt kan ges möjlighet för olika kategorier att delta i de delar av kursen, som för dem är behövlig. Anordnandet av tvenne något olika kurser, vilket eljest kunnat bliva erforderligt, kan härigenom undvikas. Det kan nämligen förutsättas

att de, som för flera år sedan genomgått konsulentkurs på mejerilinjén men sedermera på grund av sin verksamhet ej kunnat ägna tillräckligt intresse åt mejerihanteringen eller kunnat följa framstegen inom denna, behöva bevista hela kursen. För dem åter, som under senaste åren genomgått konsulentkursen, är det närmast frågan om en komplettering av förut meddelad undervisning i de delar, där den varit otillräcklig för föreliggande uppgifter.

Därest medel anvisas för anordnande av en dylik kurs, torde kursens närmare planläggning och anordnande samt anskaffandet av erforderliga lärare och föreläsare böra verkställas genom lantbruksstyrelsen i samråd med styrelsen för Alnarps lantbruks- och mejeriinstitut och styrelsen för svenska smörprovningarna.

Jordbruksutredningen förutsätter, att hos hushållningssällskap anställda konsulenter, vilka deltaga i kursen, skola under densamma åtnjuta full lön från vederbörande sällskap. Därjämte förutsättes, att kursen — innefattande undervisning, kost, logi och exkursioner samt resor till och från densamma — skall vara kostnadsfri för deltagare av nyssnämnda kategori. Övriga deltagare torde böra betala för kost och logi samt bestrida resekostnaderna till och från kursen. Undervisning och exkursioner synas däremot lämpligen böra vara fria även för dessa. Ävenså bör beräknas skälig ersättning till anlitade lärare, såväl till dem, vilka förutom sin ordinarie tjänst fått åtaga sig denna extra undervisning, som till övriga anlitade fackmän. Samtliga härav uppkommande kostnader böra enligt Jordbruksutredningens uppfattning bestridas genom anslag av statsmedel.

Under anförda förutsättningar i fråga om kostnadernas bestridande och med antagande att kursen beviljas av sex deltagare under hela kurstiden och sex under halv kurstid, kunna kostnaderna för kursens anordnande beräknas till sammanlagt 9 000 kronor, vilket belopp sålunda skulle erfordras i anslag för detta ändamål.

Kap. VI. Statens mejerilånefond.

Av de undersökningar, som Jordbruksutredningen på ett tidigare stadium av utredningsarbetet verkställt rörande orsakerna till det svenska exportsmörets ofta påtalade ojämna kvalitet, har otvetydigt framgått, att en av dessa vore att söka i vissa brister uti lokaler samt teknisk och maskinell utrustning vid en del av de mejerier, som tillverka exportsmör. Utvecklingen på mejeriområdet har efter krigsåren, icke minst till följd av den hårda konkurrensen på exportmarknaden, gått fort och man har av skilda anledningar icke överallt kunnat följa med. Särskilt torde detta företrädesvis gälla en del mindre och medelstora mejerier och bottnar med stor sannolikhet i svårigheten för dem att under rådande tryckta tider uppbringa erforderligt kapital för behöfliga nybyggnads- och andra förnyelsearbeten. Sedan Jordbruksutredningen i början av sistlidna höst trätt i förbindelse med ledningen för svenska smörprovningarna, bekräftades till

fullo, att snabba åtgärder vore av nöden för att sätta vissa efterblivna mejerier i stånd att avhjälpa befintliga brister i utrustningen. De uttalanden, som i detta avseende framkommit, måste tillerkännas så mycket större betydelse, som de kunnat grundas på erfarenhet från ingående undersökningar vid samtliga i smörprovningarna deltagande mejerier. Denna fråga har jämväl varit föremål för lantbruksstyrelsens uppmärksamhet, och styrelsen har i skrivelse till Kungl. Maj:t den 26 september 1929 hemställt om proposition till riksdagen angående bildande av en lånefond till mejerihanterings främjande.

I denna framställning, över vilken Jordbruksutredningen anmodats afgiva utlåtande, anför lantbruksstyrelsen bland annat följande. I de 1928 fastställda bestämmelserna för svenska smörprovningarna stadgas bland annat, att mejeri för att få föra runmärket skall äga en för framställning av smör utav fullgod beskaffenhet ändamålsenlig utrustning. Ett noggrant uppfyllande av föreskrifterna för runmärkesrätten synes lantbruksstyrelsen vara den enda tänkbara garantien för uppnåendet och vidmakthållandet av en i avseende på jämnhet och hållbarhet hög standard å det svenska smöret. Emellertid ställas härigenom stora krav på mejerierna i avseende å såväl byggnader som maskinutrustning. För kontrollen över efterlevnaden av givna bestämmelser har styrelsen för svenska smörprovningarna medgivits en vidsträckt befogenhet. Genom av smörprovningarna verkställda undersökningar har konstaterats, att ett betydande och kostnadskrävande arbete förestår, innan samtliga smörtillverkande mejerier, som äro eller önska bliva anslutna till smörprovningarna, kunna väntas komma i ett i alla avseenden tidsenligt skick. Befintliga bristers avhjälpande beräknas kräva så stora kostnader, att det kan befaras, att detta kommer att möta betydande svårigheter, därest ej härför erforderligt kapital kan på relativt gynnsamma villkor ställas till förfogande. Under hänvisning till att staten på såväl industriens som jordbrukets område genom låneverksamhet stödjer även den egentliga produktionen, finner lantbruksstyrelsen starka skäl tala för, att det allmänna jämväl för ifrågavarande ändamål träder emellan genom tillhandahållande av lån. Efter prövning av huruvida här omförmälda syfte skulle kunna vinnas genom en omläggning av bestämmelserna för och en utökning av den s. k. norrländska andelsmejerifonden, finner lantbruksstyrelsen en dylik åtgärd mindre ändamålsenlig. Det åsyftade ändamålet anses kunna bäst främjas genom inrättande av en särskild fond, benämnd »statens mejerilånefond», vars begynnelsebelopp föreslås till 2 000 000 kronor. För fondens användande föreslår lantbruksstyrelsen vissa huvudgrunder, för vilka redogörelse i det följande lämnas.

Under detta ärendes handläggning har tillfälle beretts Jordbruksutredningen att taga del av en från styrelserna för svenska mejerikonsulentföreningen och för allmänna svenska mejeristföreningen till Kungl. Maj:t den 30 december 1929 ingiven skrivelse, i vilken jämväl beröres lantbruksstyrelsens ovan refererade förslag.

Innan Jordbruksutredningen går att framlägga sina synpunkter i förevarande spörsmål, vill Utredningen hava betonat att, ehuru väl nedan föreslagna åtgärder synas företrädesvis inriktade på att stödja tillverkningen av exportsmör, detta icke får tydas som ett underskattande av behovet av åtgärder och stöd jämväl för andra betydelsefulla grenar av landets mejerihantering. Jordbruksutredningen beaktar till fullo betydelsen av att åtgärder i sistnämnda syfte vidtagas, men håller dock före, att under rådande förhållanden uppmärksamheten i första hand bör inriktas på att bibehålla och om möjligt utvidga våra exportmöjligheter för smör. Icke minst framträder angelägenheten härav med hänsyn till att de åtgärder, som härför erfordras, äro både omfattande och tidskrävande. Inför det förhållandet att våra konkurrenter på exportmarknaden, åtminstone i vissa avseenden, hava på ett framgångsrikt sätt löst svårigheter, som det ännu återstår vår mejerihantering att lösa, synes det ligga stor vikt uppå, att våra mejerier beredas möjlighet att utan dröjsmål sätta i gång med erforderligt rationaliseringsarbete.

Då Jordbruksutredningen i likhet med lantbruksstyrelsen håller före, att anledningen till en viss efterblivenhet i fråga om maskinell och annan utrustning vid mejerierna i ett flertal fall är att söka uti svårigheter att på rimliga villkor skaffa erforderligt förlagskapital, finner Utredningen det angeläget, att staten i dylika fall träder emellan som förläggare. Vid övervägande av formerna härför har jämväl Jordbruksutredningen haft sin uppmärksamhet riktad på den s. k. norrländska andelsmejerifonden. Utredningen har haft så mycket större anledning härtill, som frågan om denna fonds utökning och omläggning m. m. varit föremål för riksdagens prövning. I motion nr 207 i andra kammaren vid 1928 års riksdag hemställdes om sådana ändrade bestämmelser för sagda fond, att den dels under namn av statens mejerilånefond måtte göras tillgänglig jämväl för andelsmejerier utanför Norrland och Dalarna och för detta ändamål måtte utökas med ett belopp av 300 000 kronor, dels ock att räntan för lån ur densamma måtte nedsättas från fem till fyra procent. Jordbruksutskottet avstyrkte motionen under uttalande av förvissningen om, att den ifrågasatta åtgärden skulle bliva föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet i samband med en utredning rörande erforderliga åtgärder för smörexportens främjande, varom samma års riksdag beslutat hemställa. Med bifall till jordbruksutskottets hemställan avlogs motionen.

Villkoren för utlämnande av lån från den norrländska andelsmejerifonden återfinnas i kungörelsen den 3 juli 1917 (nr 422). Enligt vad lantbruksstyrelsen anfört uppgår fonden f. n. till 388 333 kronor 36 öre, varav ett sammanlagt belopp av 348 500 kronor utlånats. Fondens ändamål är att understödja anläggandet av andelsmejerier i Norrland och Dalarna. Prövning och beviljande av lån tillkommer lantbruksstyrelsen med hushållningssällskapen som ansvariga låneförmedlare. Omloppstiden för lånen är sjutton år, av vilka de två första äro amorteringsfria. Högsta medgivna lånebelopp är 15 000 kronor och räntan löper med fem procent.

Vid lantbruksstyrelsens övervägande emellan att bibehålla bestämmelserna för norrländska andelsmejerifonden oförändrade och att genom väsentliga ändringar däri och genom fondens ökning möjliggöra dess utnyttjande för sådan rationalisering av smörproduktionen, som här ifrågasättes, har styrelsen stannat vid att förorda bibehållande av den norrländska fonden och inrättande av en särskild statens mejerilånefond. Såsom ett av motiven härför anför lantbruksstyrelsen, att, om mejerinnehavare i södra Sverige skulle i större utsträckning anlita en för hela landet gemensam fond, fara kan uppstå för att den norrländska andelsmejerirörelsen bleve lidande på att ej äga tillgång till en egen fond.

Jordbruksutredningen vill ifrågasätta, huruvida hittillsvarande efterfrågan på lån ur den norrländska andelsmejerifonden ger tillräckligt stöd för en dylik farhåga, därest den tilltänkta fonden redan från början bringas upp till ett belopp av två milj. kronor. Därtill torde man kunna räkna med sannolikheten av att, därest nedan föreslagna lånevillkor för den nya fonden bliva av statsmakterna godkända, efterfrågan på lån ur den norrländska fonden kommer att helt upphöra. Ett skydd mot ett befarat tillbakasettande av de norrländska mejeriintressena synes ock komma att ligga uti det av Jordbruksutredningen här nedan föreslagna sättet för prövning av ansökningar och beviljande av lån ur fonden. Jämväl ur redovisningssynpunkt torde en lånefond vara att föredraga framför två.

Då sålunda enligt Jordbruksutredningens mening tillräckligt bärande skäl icke föreligga för att två särskilda fonder med sinsemellan delvis skiljaktiga bestämmelser hållas tillgängliga för i stort sett samma syfte, vill Jordbruksutredningen föreslå, att en ny hela landet avseende fond inrättas, till vilken, förutom nedan föreslagna kapital, nu tillgängliga och framdeles disponibla medel ur den norrländska andelsmejerifonden överföras.

Ändamålet med denna nya fond bör vara att tillhandahålla mejeriedkare lån för åstadkommande av tidsenligt inrättade och utrustade mejerier. Även om det måste anses vara ett allmänt intresse att uppmuntra tillkomsten av andelsmejerier, synas dock enskilda mejeriedkare icke böra utestängas från lånemöjlighet, därest bygdens mejeriförhållanden därigenom kunna verksamt främjas. I övrigt bör långivningen givas möjligast fria former. Lån må sålunda kunna beviljas ej endast för uppförande av nya mejerier, utan jämväl för alla mera väsentliga förbättringar i vad det rör byggnader, maskinutrustning, vattenanskaffning eller andra därmed likartade åtgärder.

I fråga om lånebeloppens storlek har lantbruksstyrelsen ur synpunkten av exportsmörtillverkningens rationalisering och med hänsyn till önskvärdheten därav, att anläggning av stora mejerier uppmuntras, ansett mest ändamålsenligt, att ingen övre belåningsgräns fastställles. Styrelsen har emellertid, för den händelse en dylik begränsning skulle anses behöfelig, framhållit, att gränsen under inga förhållanden borde sättas lägre än till 50 000 kronor.

I likhet med lantbruksstyrelsen finner Jordbruksutredningen starka skäl tala för att ingen begränsning uppåt fastställes för lån ur statens mejerilånefond. Det kan starkt ifrågasättas, huruvida en lånerörelse med den av lantbruksstyrelsen antydda lånegränsen 50 000 kronor kan anses under alla omständigheter främja det angivna målet att uppmuntra tillkomsten av stora mejerier. Med den av lantbruksstyrelsen föreslagna bestämmelsen, att lånebeloppet må kunna bestämmas till högst $\frac{5}{6}$ av den beräknade kostnaden, skulle detta innebära, att mejerier med en anläggningskostnad av mer än 60 000 kronor icke skulle under alla förhållanden kunna få sitt fulla kreditbehov tillgodosett från statens fond.

I fråga om lånebeloppets begränsning i förhållande till den beräknade kostnaden har Jordbruksutredningen intet att erinra emot att denna i överensstämmelse med lantbruksstyrelsens förslag fastställes till högst $\frac{5}{6}$ av den beräknade kostnaden. Utredningen utgår därvid ifrån att med kostnadsberäkning menas den, som blivit fastställd av den granskande myndigheten.

Beträffande lånens förräntning har lantbruksstyrelsen ansett sig icke böra ifrågasätta att, såsom eljest understundom sker, staten skulle ställa medel till förfogande till lägre ränta än staten själv vid upplåning kan betinga sig. Styrelsen föreslår för den skull en räntefot av fem procent. Detta motiverar styrelsen med att den med sitt förslag icke avser ett direkt understöd till mejerihanteringen utan endast ett säkerställande av att bristande möjlighet att upplåna medel icke skall hindra en modernisering av landets smörexporterande mejerier.

Jordbruksutredningen kan för sin del ej helt biträda den uppfattning, som av lantbruksstyrelsen i detta hänseende hävdas. Utredningen håller sålunda före å ena sidan, att intresset för att åstadkomma en snabb modernisering av i främsta rummet de smörexporterande mejerierna i mycket hög grad måste bliva beroende av låneräntan, å den andra att starka skäl tala för att staten i detta fall i viss mån träder direkt stödjande emellan.

Det må ihågkommas, att alla i detta betänkande förordade åtgärder för smörhanteringsens främjande syfta på en kvalitetsförbättring av det svenska smöret, avsedd att stärka vår ställning på exportmarknaden. Det må därför ifrågasättas, huruvida icke de av lantbruksstyrelsen åberopade skälen för att staten tillhandahåller lån jämväl kunna åberopas som skäl för en ränteupppoffring. Även om detta jämväl för smörproducenterna, d. v. s. de svenska jordbrukarna, kan komma att medföra vissa ekonomiska fördelar, måste en förbättring av mejerierna i hygieniskt hänseende anses komma även den stora allmänheten till godo. Åtgärderna i detta syfte torde sålunda utan överdrift kunna betecknas som främjande ett allmänt intresse av ej mindre betydelse än mångt annat, för vilket statsmedel anvisas. Beträffande den ekonomiska fördel, som kan komma producenterna till godo, må det erinras om att ett genomförande av den i flera avseenden skärpta kontrollen av exportsmöret måste komma att innebära vissa

inskränkningar i näringsidkarnas rörelsefrihet. Sålunda lärer rätten att föra runmärket innefattande jämväl rätt att exportera, i vissa fall komma att förknippas med skyldigheten att vidtaga genomgående och ofta dyrbara förbättringar. Det kan tänkas, att åtminstone under den första tiden efter den skärpta kontrollens genomförande vissa av de hittills runmärkesberättigade mejerierna komma att uteslutas från runmärkesrätten. Jordbruksutredningen förmenar därför att, därest staten i sådant syfte, som här är ifråga, genom restriktiva bestämmelser ingriper i den enskildes näringsutövning, staten ock bör stödja den enskildes strävan att vidtaga föreskrivna erforderliga förbättringsarbeten. Goda skäl synas därför tala för, att staten jämväl för detta ändamål giver landets mjölkproducenter ett direkt stöd genom en ränteuppföring och hemställer för den skull, att låneräntan måtte fastställas till högst fyra procent.

I fråga om lånens amortering föreslår lantbruksstyrelsen att denna, i likhet med vad som gäller för norrländska andelsmejerifonden, fastställas till 17 år av vilka de 2 första äro amorteringsfria. Med hänsyn till bl. a. de väsentligen olika intressen den nya fonden avser främja, finner Jordbruksutredningen den föreslagna amorteringstiden ej fullt lämplig. I de fall, där lånet är stort och avses för nybyggnad, kan det ofta bli synnerligen betungande för låntagaren med så kort amorteringstid. Gäller det däremot lån för omändringsarbeten eller maskinutrustning, må kunna ifrågasättas, huruvida icke en kortare amorteringstid kan föreskrivas. Särskilt med hänsyn till säkerheten för lånen må tagas i övervägande, om icke för lån eller del därav, som avser anskaffande av maskinutrustning, en kortare amorteringstid är att förorda. I anslutning till tidigare uttalad mening, att långivningens former böra göras i möjligaste mån fria, synes Jordbruksutredningen lämpligt medgiva olika amorteringstider för lån med skilda ändamål. Jordbruksutredningen föreslår för den skull, att högsta amorteringstiden må, då det gäller lån för enbart maskinutrustning eller därmed jämförlig åtgärd, bestämmas till tolv år och för övriga lån till högst tjugutvå år, i båda fallen inklusive två amorteringsfria år. Tillfälle bör beredas en låntagare att för skilda ändamål inom samma företag erhålla två lån med olika amorteringstid. Med de möjligheter till sakkunnigt biträde, som genom ett bifall till Jordbruksutredningens förslag i övrigt beredes de myndigheter, som avses pröva ansökningarna, torde några större svårigheter ej behöva möta för ett med hänsyn till ändamålet lämpligt avvägande av detaljerna vid långivningen.

Beträffande formerna för lånerörelsens handhavande synas de för den norrländska fonden gällande ej i alla delar böra tillämpas. Sålunda torde det få anses mindre lämpligt, att hushållningssällskapen belastas med den risk, som ansvaret för lånens riktiga återbetalande kan innebära för dem i deras egenskap av låneförmedlare. Olägenheten härav framträder så mycket tydligare som lånebeloppen enligt Jordbruksutredningens förslag kunna komma att utgå med vida högre belopp än som varit fallet be-

träffande den norrländska fonden. Hushållningssällskapens medverkan bör begränsas till att mottaga låneansökningarna och med eget yttrande översända dem till lantbruksstyrelsen.

Beträffande prövning och avgörande av låneärenden av detta slag har lantbruksstyrelsen föreslagit, att detta i likhet med vad som är fallet ifråga om bl. a. den norrländska andelsmejerifonden måtte uppdragas åt styrelsen. Det förutsättes därvid, att avgörande icke må fattas förr än efter hörandet av styrelsen för svenska smörprovningarna, som enligt lantbruksstyrelsens mening särskilt synes böra hava att uttala sig, icke blott om behovet och lämpligheten av de åtgärder, för vilkas utförande statslån sökes utan även om skäligheten av för ändamålet beräknade kostnader. Den förhandsprövning, som i andra fall i stor utsträckning ankommer på hushållningssällskapen, anser styrelsen kunna avkopplas, enär den närmare granskningen under alla förhållanden torde böra verkställas av svenska smörprovningarna.

Jordbruksutredningen kan icke i allo dela lantbruksstyrelsen mening i detta fall. Den del av granskningen, som rör tekniska och kostnadsdetaljer synes kunna handhavas av smörprovningarna, därest dessa på föreslaget sätt utrustas med härför erforderlig sakkunnig personal. I fråga åter om förhandsgranskningen rörande behovet och lämpligheten av de åtgärder, för vilkas utförande statslån sökes, måste av flera skäl ifrågasättas, huruvida icke denna åtminstone tills vidare bör anförtros åt vederbörande hushållningssällskap. Smörprovningarna torde näppeligen äga möjligheter att förvärva en så ingående kännedom om de olika orternas lokala förhållanden, som måste vara förutsättningen för ett allsidigt bedömande av behovet och lämpligheten av de åtgärder, för vilka statslån sökes. Hushållningssällskapen måste däremot anses i hög grad besitta dylik lokal kännedom. Enligt Jordbruksutredningens förslag skola åtminstone tills vidare mejerikonsulenter anställas hos och sortera under hushållningssällskapen. Dessa konsulenter måste sålunda bliva i hög grad ansvariga för mejerihanteringens utveckling inom sina respektive arbetsområden, och det kan därför anses vara mindre lämpligt, att helt utestänga dessa från möjligheten att ens bliva hörda i frågor av så stor betydelse för deras arbete. Komma hushållningssällskapens förvaltningsutskott i tillfälle att yttra sig, beredas mejerikonsulenter en dylik möjlighet. Ett enligt Jordbruksutredningens mening vägande skäl för att förhandsprövning bör tillkomma hushållningssällskapens förvaltningsutskott är angelägenheten av att tillbörlig hänsyn toges till att verklig rationalisering och såsom i många fall torde vara önskligt en koncentrerings av mejeridriften kommer till stånd. I vissa delar av landet förekommer ett allt för stort antal små och otidsenliga mejerier, vilkas sammanförande till större enheter ur såväl ekonomisk som teknisk synpunkt vore högeligen påkallad. Jordbruksutredningen vill därtill erinra om att, ehuru mejerilånefonden under de närmaste åren torde företrädesvis komma att tagas i anspråk för understöd för smörexportens främjande, den likväl ej uteslutande avses härför, utan bör stå öppen jäm-

väl för tillgodoseende av andra mejerihanteringens intressen än dem, som för närvarande bevakas av smörprovningarna.

I anslutning till det anförda vill Jordbruksutredningen förorda, att förhandsprovningen i fråga om behovet och lämpligheten av åtgärder, för vilkas utförande statslån sökes, må anförtros åt vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott.

Om än den vidare beredningen av låneärendena av naturliga skäl bör ligga hos lantbruksstyrelsen, må likväl kunna ifrågasättas, huruvida detta ämbetsverk jämväl bör äga att avgöra låneärendena. Med hänsyn till sannolikheten av att fonden med tiden kommer att omfatta ett betydande belopp statsmedel, vill Jordbruksutredningen föreslå, att avgörandet beträffande lånens beviljande lägges hos Kungl. Maj:t.

Då enligt föreliggande förslag låneriskerna skulle överflyttas från hushållningssällskapen, följer härav, att provning och godkännande av säkerheter för lånen böra tillkomma statskontoret.

I anslutning till ovan förordade princip om fria långivningsformer synas särskilda ansökningstider ej böra föreskrivas, utan böra ansökningar upp- tagas till provning i den mån de inkomma.

Fondens begynnelsekapital har av lantbruksstyrelsen föreslagits till två milj. kronor. Häremot har Jordbruksutredningen intet annat att erinra än att till fonden jämväl må överföras dels norrländska andelsmejerifondens nu odisponerade medel, dels ock till densamma inflytande annuiteter.

Kap. VII. Kontrollverksamheten och smörexportens koncentrerings.

Allmänna synpunkter på kontrollverksamheten.

Uppmärksamheten har i det föregående till övervägande del ägnats åt åtgärder, syftande till att skapa bättre förutsättningar för framställning av förstklassiga produkter. Emellertid är det icke nog med att nämnda förutsättningar finnas, utan det är också nödvändigt att tillse, att den framställda varan verkligen är av den beskaffenhet, som köparna i utlandet uppskatta, samt att den säljes och levereras i sådant skick och under sådana förhållanden, att handeln med densamma i dess olika stadier försiggår med minsta möjliga besvär och kostnader. Att åstadkomma en sådan anpassning och kontroll av tillverkning och försäljning, som detta förutsätter, är en ingalunda lätt sak för ett stort antal produktionsföretag av den storleksordning som de svenska mejerierna i allmänhet tillhöra. Ett stort fabriksföretag med egen försäljningsorganisation kan själv hålla sig noga underrättat om kundernas önsksningar och anpassa såväl produktion som försäljning därefter; det kan också på egen hand undersöka och avprova de framställda produkterna och därigenom förvissa sig om eller garantera, att de uppfylla de krav, som ställas. Endast i undantagsfall och i vissa avseenden kunna

de svenska mejerierna vart och ett för sig utföra något motsvarande. På grund härav ha mejerierna behov av något gemensamt organ, som handleder dem vid anpassningen efter marknadens krav samt utövar kontroll över varornas och då särskilt smörets beskaffenhet. Ett sådant organs betydelsefulla uppgifter torde böra ytterligare belysas.

Då smörets tillverkning är splittrad på ett stort antal från varandra fristående mejerier och vid dessa bedrives under skiftande naturliga betingelser, kommer smöret från olika mejerier merendels att visa större eller mindre skiljaktigheter i kvalitativt och andra hänseenden. Dessa skiljaktigheter kunna givetvis väntas bli särskilt framträdande, om varje mejeri skall inrätta sin produktion efter eget omdöme och oberoende av de andra. En dylik uppdelning på ett stort antal skiljaktiga små märken är särskilt vid försäljning på avlägsna marknader mycket olämplig. Väl kunna de enskilda mejeriernas märken vart och ett för sig bli inarbetade och uppskattade hos en begränsad kundkrets, men handeln blir härigenom i hög grad försvårad. I stället för *ett* stort och i huvudsak enhetligt märke, får den en mångfald att handskas med och inarbeta. Varje sådant märke kan aldrig bli i vid omfattning känt utan blir bundet vid sin särskilda kundkrets; de olika märkena kunna svårligen utbytas mot varandra; när produktionen i landet ökas och nya märken måste exporteras, har man för dessas avsättning föga gagn av det förut nedlagda arbetet — även dessa måste särskilt inarbetas o. s. v. Vid en dylik uppdelning på ett stort antal skiljaktiga kvaliteter kan försäljningen sålunda icke drivas på rationellt sätt, och man kan heller icke vinna de fördelar för avsättningen, som medfölja ett stadgat anseende hos en stor kundkrets — med andra ord en god allmän säljbarhet för smöret. Det är följaktligen av stor vikt för smörets avsättning, att smörtillverkningen vid de olika mejerierna ledes så, att en så vitt möjligt enhetlig och jämn produkt erhålles — givetvis med de skiljaktigheter, som i vissa avseenden såsom salthalt och färg kunna vara lämpliga med hänsyn till olika köparens något varierande önskemål. Dylik enhetlighet är emellertid näppeligen möjlig att uppnå, med mindre alla tillverkarna ha att rätta sig efter anvisningar och kontroll från ett gemensamt övervakande organ.

Med insikt om dessa förhållandens stora betydelse ha också sedan flera år såväl mejerierorganisationer som myndigheterna i många länder strävat att under utövande av viss kontroll åstadkomma enhetlig kvalitet å det från resp. länder exporterade smöret samt infört nationella märken för sitt lands för export avsedda produktion. Så också i Sverige, varest de mera metodiska åtgärderna i denna riktning togo sin början redan på 1890-talet. Trots de framsteg, som gjorts, och ehuru praktiskt taget allt svenskt exportsmör nu föres under runmärket, råder dock fortfarande alltför framträdande kvalitativa skiljaktigheter mellan olika mejeriernas smör, och handeln är alltför jämt för mycket beroende av kvaliteten å de enskilda mejeriernas märken.

I detta sammanhang må också framhållas, att försäljning av olikartat smör under ett gemensamt märke är ägnat att verka sänkande på priset för det bättre däri ingående smöret utan att i motsvarande grad gagna försäljningen

av det sämre. Det är nämligen en allmän regel vid all varuhandel, att priset har benägenhet att inställa sig efter värdet å bottenkvaliteten inom ett stort varumärke — helt enkelt emedan köparna mera anpassa sina bud med hänsyn till de sämre kvaliteter, som de *riskera* att kunna få emottaga, än efter värdet av de utmärkta kvaliteter, som de *eventuellt* erhålla vid köp av märket ifråga. För undvikande av dessa olägenheter är det i flera länder (exempelvis Australien, Finland, Estland, Lettland) brukligt, att exportsmöret, därest det föres under gemensamt nationalitetsmärke, likväl inom detta uppdelas på flera kvalitetsklasser. Om stora kvalitetsolikheter förekomma, är detta avgjort att föredraga framför sammanförande till *en* enda klass. Denna fråga torde vara förtjänt av uppmärksamhet även med avseende på det svenska smöret. Om allt svenskt exportsmör skall föras till *en* klass såsom nu sker — runmärkt smör —, då är det, därest priset för det bästa smöret ej skall dragas ned härigenom, ytterst viktigt, att kvaliteten hos de sämre mejerimärkena snarast höjas till nivå med de bättre. Salförandet av de senare såsom specialmärken kan icke helt upphäva de olägenheter, som för dessas del uppkomma av att runmärket för närvarande ej garanterar en alltigenom förstklassig vara. Svenska smörets avsättningsvillkor äro nämligen i hög grad beroende av, i vad mån det svenska märket såsom helhet kan tillvinna sig marknadens förtroende och uppskattning. När allt kommer omkring torde det danska smörets styrka vara just dess ovanligt jämna och pålitliga beskaffenhet, som gör det lätt säljbart.

För handeln är det slutligen av betydelse, att icke blott smörets kvalitativa egenskaper äro bestämda och garanterade. Handeln har nämligen att taga en hel del andra på det kommersiella värdet inverkan faktorer i betraktande. Hit höra smörets sammansättning (vattenhalt m. m.), nettovikten å förpackningarna, förpackningarnas beskaffenhet i övrigt etc. Om dessa ej äro fastslagna och garanterade måste köparna företaga undersökning häröver (bestämma vattenhalten, väga drittlarna etc.), innan varan levereras till deras kunder, något som medför både besvär och kostnader.

Över huvud taget gäller det sålunda att *ifråga om allt exportsmör åstadkomma en standardvara såväl med avseende på kvalitet som på andra värdebestämmande egenskaper.*

Genomförd standardisering utgör en grundval för den så viktiga försäljningen i fast räkning. En köpare är naturligen ovillig att göra avslut beträffande en vara, som han ej sett, därest dess värdebestämmande egenskaper ej äro noga angivna, och i varje fall vill han utesluta förefintliga risker genom ett relativt lågt pris. Ingen eller dålig standardisering tvingar därför till konsignationsförsäljning. Vid noggrant genomförd standardisering kan smöret glida genom de olika leden av distributionsapparaten på enklaste sätt och till billigaste kostnad. Köparnas kontroll av varan blir då obehövlig eller kan väsentligt reduceras, och såväl exportörer som importörer kunna lättare förvärva fasta kunder, till vilka varan med minsta möjliga omgång kan sändas. Det säger sig självt, att dåligt standardiserad vara under sådana förhållanden får svårt att tävla med en väl standardiserad.

Standardiseringen måste naturligtvis genomföras hos producenterna — mejerierna. Dessa inse emellertid ofta nog icke själva dess betydelse, och det är hart när otänkbart, att de enbart på eget initiativ och genom samverkan skola kunna åstadkomma en tillfredsställande standardisering och kontroll av smöret. Om det skall anses vara en uppgift för det allmänna att främja smörets avsättning, bör staten därför i särskild grad inrikta sin strävan på att i dessa avseenden lämna sin medverkan. Kontrollverksamheten utgör härvid det viktigaste medlet.

Med ovanstående äro grunddragen för kontrollverksamhetens uppgifter angivna. Nedan lämnas först en översikt av vad hittills åtgjorts på detta område, varefter ytterligare behöfliga åtgärder behandlas.

Den hittillsvarande kontrollverksamheten.

Redan i början av 1890-talet började framsynta åtgärder vidtagas för övervakande av kvaliteten hos svenskt exportsmör. Regelbundna provningar anordnades från 1891 av Skånska hushållsföreningen och från 1893 av västra Sveriges hushållningssälls k a p s föreningsutskott. År 1894 erhöles dess provningar statsunderstöd och ställdes under överinseende av lantbruksstyrelsen, som 1896 utfärdade reglemente för desamma. De ha sedan dess varit i oavbruten verksamhet med huvudkontor i Göteborg och filialkontor i Malmö. Egentlig kontroll, syftande till att garantera en bestämd kvalitet, kom dock icke till stånd förr än 1905 i samband med införande av ett särskilt varumärke, det s. k. *runmärket*, för vars användning särskilda föreskrifter också fastställts av lantbruksstyrelsen. Några år tidigare eller 1900 hade Danmark fått sitt nu så välkända lurmarke inregistrerat och allmänt använt. Upprinnelsen härtill var de stora olägenheter, som främst på grund av transiteringen över Danmark av stora kvantiteter utländskt smör (se härom sid. 22) uppkommo för de danska jordbrukarna, då andra länders sämre smör i England såldes såsom danskt. Märkets införande skedde där på enskilt initiativ och genom bildande av en särskild smörmärkesförening. Det var emellertid icke något kvalitetsmärke utan ett allmänt nationalmärke för danskt smör, varigenom förhindrades, att andra länders smör såldes såsom danskt. Sverige gick genast ett steg längre och gjorde från början sitt märke till ett kvalitetsmärke. Sålunda uppställdes såsom villkor för rätt att använda detsamma, att deltagande mejeris smör skulle vid provningarna fylla vissa villkor, vara berett av pasteuriserad grädde eller mjölk och hålla högst 16 % vatten.

*Svenska smör-
provningarna
och
runmärket.*

Under årens lopp har såväl reglementet för svenska smörprovningarna som föreskrifterna för runmärkets användning undergått åtskilliga förändringar. — Nu gällande bestämmelser äro fastställda den 19 juni 1928 och trädde i kraft 1 september samma år.

Med avseende på ledningen för smörprovningarna bestämdes 1909 att den skulle utövas av dels en styrelse, dels ett förvaltningsutskott. Styrelsen utgjordes av ett ombud från varje av rikets hushållningssällskap, från vilkas område ett eller flera mejerier anmälts till deltagande i provningarna. Om-

buden utsågos av vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott för en tid av två år.

Förvaltningsutskottet bestod av fyra ledamöter och tre suppleanter. Ordförande i förvaltningsutskottet var styrelsens ordförande. En ledamot och en suppleant utsågos av lantbruksstyrelsen, de båda övriga ledamöterna jämte två suppleanter av smörprovningarnas styrelse.

Ovannämnda styrelse, som på grund av sin storlek icke så lätt kunde samlas och arbeta, ersattes 1925 med en mindre styrelse på fem personer, samtidigt med att förvaltningsutskottet avskaffades. Enligt nu gällande reglemente tillsättes styrelsen så, att ordföranden, en ledamot och en suppleant utses av lantbruksstyrelsen, två ledamöter och en suppleant av hushållningssällskapens ombud, varjämte smörprovningarnas direktör är självskriven ledamot. Lantbruksstyrelsen fastställer därjämte årligen svenska smörprovningarnas förslag till inkomst- och utgiftsstat.

Rätt att deltaga i provningarna tillkom i början endast mejeri, från vilket såldes smör till export, men från 1921 har varje mejeri, som anmälts och för vilket stadgad provningsavgift erlagts, rätt att deltaga.

De viktigaste nu gällande bestämmelserna rörande runmärkets användning och kontrollens verkställande framgå av nedanstående.

För erhållande och bibehållande av runmärkesrätt fordras,

a) att smöret uppnått minst 10 poäng vid bedömning efter en 15-gradig skala;

b) att smörets vattenhalt icke överstiger 16 procent;

c) att den till beredande av smöret använda grädden eller mjölken pasteuriserats till minst 80 grader Celsius; samt

d) att mejeriet äger en för framställning av smör utav fullgod beskaffenhet ändamålsenlig utrustning, omfattande bland annat lämpliga anordningar för pasteurisering och avkyllning, samt i övrigt vidtager alla åtgärder, som krävas för säkerställande av en fullgod och jämn tillverkning, och ställer sig till efterrättelse av smörprovningarnas styrelse i sådant avseende lämnade föreskrifter.

Runmärket får användas endast för vissa bestämda förpackningar — för närvarande hel och halv drittel samt helkilo- och halvkilogramsbitar. Förutom själva märket erhåller varje mejeri sitt särskilda nummer (runmärkesnummer). Vid förpackning uti drittel skall både runmärke och runmärkesnummer vara anbragt såväl å en drittelstav som å smörpapperet närmast omkring smöret. Vid förpackning i kilopaket skall å smörpapperet finnas tryckt både runmärke och mejeriets namn. Det är sålunda möjligt att beträffande varje runmärkt förpackning fastställa, från vilket mejeri den härrör. Runmärke och nummer resp. namn påstämplas genom smörprovningarnas försorg, varifrån sålunda märkta och numrerade drittelstäver och papper utlämnas emot fastställda priser.

Endast drittlar, som äro nya eller i alla avseenden göra intryck av att vara nya, få användas till runmärkt förpackning.

Kontrollen rörande smörets kvalitet och vattenhalt m. m. utföres dels genom

s. k. regelbunden provning i Göteborg och Malmö, dels genom särskild kontroll å utförelserterna.

För regelbunden provning inkallas smör (en drittel varje gång) direkt från mejerierna och i sådan ordning, att smör från vart och ett mejeri blir provat minst tre gånger om året (ordinarie provningar). Därjämte kan smör när som helst inkallas till extra provning, om särskild anledning härtill förefinnes.

Provningarna avse att utröna:

smörets allmänna beskaffenhet med hänsyn till marknadens fordringar; de särskilda fel, som möjligen vidlåda smöret;

smörets vattenhalt samt

pasteuriseringen av den till smöret använda grädden eller mjölken.

Då styrelsen finner anledning därtill, verkställs dessutom undersökning dels rörande smörets äkthet, bestämd på grund av smörfettets ljusbrytnings-tal och halt av flyktiga syror, dels ock huruvida smöret innehåller annat konserveringsmedel än salt.

I den mån undersökningarna ej kunna utföras på analytisk väg, ske de genom bedömning. Som denna utföres, då smöret är omkring 14 dagar gammalt, innebär den även ett prov på smörets hållbarhet. Bedömningarna hava alltid skett anonymt av sex bedömare, fördelade på tre grupper. Såsom bedömare fungera smörprovningarnas direktör, assistent och konsulenter jämte andra i smörbedömning sakkunniga personer, som smörprovningarnas styrelse utser.

I föreskrifter av den 19 november 1925 bestämdes, att runmärkesberättigat mejeri skall vara skyldigt lämna smörprovningarnas tjänstemän tillträde till mejeriet för att undersöka smörets kvalitet och mejeriets utrustning m. m. Samma rätt till tillträde för undersökning av runmärkt smör skall runmärkesberättigat mejeri jämväl vid försäljning förbehålla provningarna hos vederbörande återförsäljare eller smörhandlare. Dessa bestämmelser hava till syfte att möjliggöra övervakning, att kvaliteten hos runmärkesförande smör ej undergår avsevärd försämring under tiden mellan provningarna och framför allt att förhindra, att underhålligt smör exporteras. Sedan dessa bestämmelser införts, företogs undersökningar, vilka visade, att runmärkt smör, som expedierats för export, icke alltid motsvarade fordringarna för runmärkesrätt utan stundom kunde lämna åtskilligt övrigt att önska i kvalitativt hänseende. På grund härav har år 1928 även i viss utsträckning genomförts kontroll å exportorterna beträffande såväl kvalitet som vattenhalt och förpackning. Vidare har bestämts, att mejeri dagligen skall undersöka vattenhalten i smöret och över de därvid erhållna resultaten föra journal, som vid anmodan skall företes för smörprovningarna.

Kontrollen å exportorterna sker icke anonymt och utföres i Göteborg av en smörprovningarnas tjänsteman, å andra orter utav en av smörprovningarna utsedd särskild person, vanligen i närvaro av exportören eller dennes ombud.

Om smör vid provning befinnes icke motsvara fordringarna för runmärkesrätt, makuleras runmärket såväl å drittelstaven som å smörpapperets övre del, varjämte inkallelse till extra provning i anledning härav kan äga rum.

För att mejeri skall kunna tillerkännas runmärkesrätt måste dess smör vid två på varandra följande provningar hava uppfyllt stadgade villkor.

Om smör från runmärkesberättigat mejeri vid ordinarie eller extra provning eller vid annan förut omnämnd undersökning befinnes förete brister i kvalitativt hänseende, erhåller mejeriet omedelbart meddelande härom jämte anmodan att tillkalla mejerikonsulent eller eljest vidtaga åtgärder för avhjälpande av anmärkta brister. Därjämte inkallas mejeriets smör snarast härefter till förnyad provning. Därest föreskrivna åtgärder icke vidtagits eller smöret befinnes likväl icke uppfylla stadgade fordringar, kan rätten att använda runmärket frånges mejeriet.

Om smör från runmärkesberättigat mejeri vid provning eller annan undersökning håller högre vattenhalt än 16 %, frånges mejeriet omedelbart rätten att använda runmärket.

Därest runmärkesrätten på ovan nämnt sätt förlorats, kan mejeriet åter erhålla densamma, så snart det kan styrka, att anmärkta brister avhjälpats samt smöret vid förnyad provning visat sig uppfylla stadgade fordringar.

Över resultaten av provningarna lämnas enligt vissa bestämmelser meddelande till deltagande mejerier samt till mejerikonsulenter. Därjämte offentliggöras varje år i bokstavsordning namnen på de mejerier, som vid årets slut voro berättigade att använda runmärket. I syfte att ytterligare stimulera mejeriernas och mejeriföreståndarnas strävan att framställa ett förstklassigt smör utdelas därjämte med ledning av de uppnådda resultaten diplom för framstående smörtillverkning.

Om deltagandet i smörprovningarna sedan 1913 ger följande tablå upplysning.

Å r	Antal deltagande mejerier vid årsslutet	Produktion av runmärkt smör		
		Vid mejerier, som under hela året varit runmärkesberättigade. 1 000 kg	Vid mejerier, som endast en del av året varit runmärkesberättigade. 1 000 kg	Summa 1 000 kg
1913	422	20 777	3 325	24 102
1914	447	22 731	2 529	25 260
1915	522	21 025	1 533	22 559
1916	483	22 453	2 711	25 164
1917	382	12 185	4 425	16 610
1918	281	6 114	1 379	7 493
1919	268	7 713	629	8 343
1920	292	12 486	1 307	13 794
1921	332	17 088	1 001	18 089
1922	351	20 027	579	20 607
1923	375	21 717	1 033	22 750
1924	375	22 160	3 117	24 277
1925	424	19 054	5 469	24 524
1926	478	26 295	5 761	32 056
1927	511	32 693	3 361	36 054
1928	519	32 072	3 551	35 623

För 1929 föreligga ännu icke slutliga siffror. Deltagandet har emellertid under detta år ökat mycket starkt, så att över 600 mejerier deltog vid årets slut.

Kontrollen av smörets kvalitet samt runmärkningen kunde icke i och för sig hindra utförsel av underhålligt smör. Genom en kungörelse den 5 mars 1926 (nr 50) är emellertid utförsel av icke runmärkt smör förbjuden sedan 1 maj samma år. Undantagen härifrån är export per post vid bruttovikt per kolli av högst 5 kg, export vid egentlig gränstrafik samt export av osaltat smör.

Förbud mot export av icke runmärkt smör.

Då i England finnes förbud mot försäljning av smör med högre vattenhalt än 16 %, utgör export av sådant smör en stor fara för det svenska smörets anseende. Ehuru ett av villkoren för runmärkesrätt är, att smörets vattenhalt ej får överstiga 16 %, utgjorde runmärkningen vid det tidigare tillämpade systemet för smörets provning icke tillräcklig garanti mot export av alltför vattenhaltigt smör. Även hos runmärkt smör kunde vattenhalten nämligen mellan provningarna ej sällan överstiga nämnda gräns, och det icke runmärkta smöret undgick helt kontroll från smörprovningarnas sida. Det var därför synnerligen angeläget, att åtgärder vidtoges för kontroll av vattenhalten.

Särskild kontroll av vattenhalten.

Redan den 26 maj 1911 utfärdades kungörelse (nr 36) med bestämmelser att lända till efterrättelse vid utförande från riket av smör, varuti bestämdes, att å det kärl, varuti smöret förvarades, skulle angivas, huruvida vattenhalten i smöret överstege 16 % eller icke, samt förordnades om kontroll över vattenhalten i det smör, vars vattenhalt angäves icke överstiga 16 %. Vidare ställdes av statsmakterna i samband härmed anslag till lantbruksstyrelsens förfogande för täckande av omkostnaderna för kontrollen. Kontrollen synes hava medfört avsedd verkan, och felaktig beteckning ifråga om vattenhalten förekom under tiden före kriget jämförelsevis sällan.

Under kristiden upphörde kontrollen över vattenhalten i exportsmör automatiskt på grund av exportens inställande, och vattenhalten i smöret kom under dessa år att allmänt höjas, vilket också är ganska naturligt, då genom en högre vattenhalt smörutbytet givetvis ökas. Vid exportens återupptagande medförde detta förhållande avsevärt förfång för det svenska smörets avsättning.

Den särskilda kontrollen av smörets vattenhalt var satt ur funktion till den 1 januari 1923, då den enligt kungörelse av den 15 december föregående år (nr 572) åter infördes för runmärkt smör, avsett för export. Härvid stipulerades, att sådant smör ej må äga högre vattenhalt än 16 %. Genom förbudet mot utförsel av icke runmärkt smör kommo ovannämnda bestämmelser automatiskt att omfatta allt exportsmör dock med undantag av osaltat smör.

Sedan nämnda kungörelser utfärdats, har en så noggrann kontroll, som förhållandena medgivit, upprätthållits över vattenhalten i exportsmöret.

Till en början visade denna kontroll, att vattenhalten var synnerligen ojämn, och i många fall förekommo så stora avvikelser, att åtal måste anställas. Kontrollätgårderna hava sedermera medfört större noggrannhet i förevarande hänseende från mejeriernas sida. Tillfredsställande är den dock fortfarande icke, såsom bland annat framgår av berättelsen över svenska smörprovningarnas verksamhet under 1928. Det befanns rent av, att antalet undersökta prov med relativt hög vattenhalt väsentligt ökats från 1927. För de i smörprovningarna deltagande 510 mejerierna hade visserligen icke något i medeltal av under hela året utförda provningar så hög vattenhalt som 16 % men för 30 av dessa var vattenhalten vid enstaka provningar över 16 %. Motsvarande antal uppgick 1927 till 16 stycken. Det torde vara ofrånkomligt, att mejerier, vars smör vid provningarna plägat ligga mycket nära och enstaka gånger något över den tillåtna gränsen, icke kunnat undgå att mellan provningarna stundom överskrida denna.

En bidragande orsak till den stundom för höga vattenhalten torde varit, att förbud mot försäljning på den inhemska marknaden av smör med högre vattenhalt än 16 % tidigare saknats. Genom en kungörelse av den 14 juni 1928 (nr 195), vilken trätt i kraft 1 januari 1929, har emellertid utfärdats förordning av innebörd, att saluhållande eller försäljning av smör med högre vattenhalt än 16 % faller under förbudet mot användande av vilseledande varubeteckning.

Kontrollverksamhet i andra länder.

Såsom förut omnämnts införde Danmark redan 1900 sitt lurmärke såsom ett nationalitetsmärke för allt danskt smör. I Danmark hävdades under de följande åren, åtminstone på många håll, att några bestämmelser i syfte att garantera en viss standardkvalitet ej vore behövlig, enär allt danskt smör var av prima beskaffenhet. Ett slags smörprovningar, de danska smörutställningarna, hade länge förekommit och verkat för kvalitetsförbättring. Då danska regeringen 1906, efter framställningar från mejerihanteringen, utfärdade en lag rörande exporten av smör, så inneburo dess bestämmelser också huvudsakligen, att användandet av lurmärket gjordes obligatoriskt för danskt export-smör. År 1911 utfärdades emellertid en ny lag, genom vilken särskilda villkor för lurmärkets användning fastställdes. Dessa liksom kontrollen över smörets kvalitet och beskaffenhet i andra avseenden ha sedermera successivt skärpts och Danmarks smörkontroll har nu förts avsevärt längre än den svenska från att tidigare hava stått på ungefär samma ståndpunkt.

För att danskt smör skall få exporteras, fordras enligt under 1929 gällande bestämmelser

1. att det är lurmärkt, vilket förutsätter, att det uppfyller vissa kvalitetskrav,
2. att det tillverkats av grädde, som pasteuriserats vid minst 80° C,
3. att det innehåller högst 16 % vatten och minst 80 % smörfett,
4. att det ej innehåller andra konserveringsmedel än koksalt,
5. att det icke innehåller någon anilinfärg,
6. att det ej är förfalskat (blandat med margarin).

Därjämte har utfärdats en förordning om nettoviktskontroll, vilken trädde i kraft den 15 november 1926. Enligt denna måste smöret i exportförpackningar hålla viss nettovikt. Det måste också vara stämplat med produktionsdagens datum.

Den egentliga kontrollen, vari då icke inbegripes den kvalitetsbedömning, som är avgörande för lurmärkesrätten, utföres av ett särskilt kontrollorgan, smör-, margarin- och ostkontrollen. Denna har för kontrollen beträffande mejeriprodukter och ägg 1 överinspektör, 4 inspektörer och 13 kontrollanter. Kontrollen är icke koncentrerad, utan kontrollanterna resa omkring till mejerier, lagerlokaler, stationer och exporthamnar.

Vid sidan härav utföras vid veterinär- och lantbrukshögskolans försökslaboratorium i Köpenhamn regelbundna, i särskild förordning anbefallda bedömningar rörande smörets kvalitet, vattenhalt etc. Bedömning av smöret från varje deltagande mejeri sker minst 3 gånger om året. De därvid erhållna resultaten äro avgörande för om mejerierna få rätt att använda lurmärket. Därjämte samarbetar försökslaboratoriet med s. k. lagerbedömningar, som försiggå runt om i landet för fortlöpande kontroll av smörets hållbarhet.

De vid försökslaboratoriet i Köpenhamn utförda smörbedömningarna motsvara närmast de ordinarie smörprovningarna i Sverige. Motsvarigheten till Danmarks särskilda smörkontroll genom smör-, margarin- och ostkontrollen är hos oss vattenhaltskontrollen samt den under senaste åren införda särskilda kontrollen å exportplatserna över exportsmörets beskaffenhet även i kvalitativt hänseende.

Ehuru den danska smörkontrollen i mångt och mycket varit ett mönster vid genomförande av dylik kontroll i andra länder, har kontrollen därstädes merendels blivit i väsentlig grad annorlunda utformad, väl icke så mycket vad själva arbetsmetoderna som fastmera vad organisationen beträffar. Medan kontrollapparaten i Danmark, liksom för övrigt i Sverige byggts upp så småningom utan en förut uppgjort plan och därigenom företer en ej ringa splittning och åtskilliga inkonsekvenser, kan i motsättning härtill ställas ett flertal länder, där kontrollen från början samt senare även exporten ordnats efter mera enhetliga linjer. Hit kunna räknas Estland, Lettland, Finland, Australien och Nya Zeeland. Gemensamt för dessa är att exporten koncentrerats över en eller ett fåtal hamnar, samt att allt smöret underkastas kontroll och klassificeras, innan det släppes ut. Vanligt är också, att kontroll införts beträffande icke blott kvalitet och vattenhalt utan även beträffande nettovikt, förpackning, kylningen under transporten m. m. De vidtagna åtgärderna ha även, exempelvis i Estland och Lettland, medfört anmärkningsvärt goda och snabba resultat. Rörande smörkontrollen i Estland, Lettland och Finland hänvisas i övrigt till bilaga A.

Kontrollverksamhetens utvidgning.

De förändringar beträffande kontrollen av svenskt exportsmör, som under senaste åren vidtagits, innebära i och för sig betydande framsteg. Sedd i

jämförelse med tidigare förhållanden är kontrollen därför nu betydligt mera effektiv. Ävenså har smörets kvalitet förbättrats. Svenskt smör utgör också liksom tidigare ett av marknadens bästa märken. Trots detta har det svenska smörets ställning på den utländska marknaden undergått en relativ försämring sedan före kriget till följd av att smör från åtskilliga andra länder i högre grad tillvunnit sig marknadens ökade förtroende. Att det sålunda icke kunnat på ett tillfredsställande sätt hävda sin ställning beror enligt Jordbruksutredningens uppfattning till icke ringa del på att kontrollverksamheten, på grund av bristande resurser och organisatoriska svagheter, icke kunnat i nödig grad utbyggas och skärpas samt mejerierna därför icke bringats att vidtaga erforderliga förbättringar.

Såsom framgår av förut lämnade redogörelse omfattar den nuvarande svenska kontrollen å smöret endast dettas kvalitet och vattenhalt men i regel icke några andra värdebestämmande faktorer, över vilka man dock utomlands numera anser nödigt att utöva tillsyn. Icke heller själva kvalitetskontrollen motsvarar de krav, som nu böra ställas på densamma.

För att kontrollverksamheten skall kunna fullgöra sin viktiga uppgift på ett sätt, som motsvarar nutida krav, måste kontrollen därför väsentligt utvidgas och omorganiseras samt göras obligatorisk även för osaltat smör.

Kvalitetskontrollen.

Beträffande själva kvalitetskontrollen må bemärkas, att den enligt det äldre systemet huvudsakligen skedde genom inkallande till provning av en smördrittel från varje mejeri minst tre gånger om året. Det förutsattes sålunda, att smöret mellan provningarna var av likartad kvalitet samt att smöret i den insända dritteln motsvarade mejeriets vanliga tillverkning. Erfarenheten har emellertid givit vid handen, att smöret från ett mejeri tidvis kan väsentligt försämrats — även om dess tillverkning sker på samma sätt som förut — exempelvis till följd av fel å mjölken eller vattnet, som mejeriet använder etc. Ett kontinuerligt aktgivande på smörets kvalitet är fördenskull av nöden. På grund härav har såsom förut nämnts sedan 1928 även i viss utsträckning anordnats särskild kontroll (*veckokontroll*) vid smörets utförsel från skilda exportorter. Medelst denna kontroll, vilken icke kan för varje undersökt drittel bliva så grundlig som de ordinarie provningarna, avses att upptäcka eventuella fel, som uppträda mellan dessa samt att förhindra att underhaltigt smör blir utfört. Icke heller denna kontinuerliga kontroll är emellertid på grund av exportens splittring samt brist på arbetskraft tillräckligt effektiv utan behöver skärpas. Vid sistnämnda kontroll blir smöret dessutom merendels undersökt vid en ålder av endast några dagar, varför ingen kännedom erhålles rörande dess hållbarhet d. v. s. dess beskaffenhet om en eller ett par veckor, då det kommer på konsumenternas bord i utlandet. Stundom och särskilt vissa årstider kunna avsevärda brister med avseende på hållbarheten uppträda, och det är av största vikt, att dessa i tid upptäckas, så att åtgärder för felens avhjälpande kunna vidtagas samt export av dylikt smör kan förhindras. I sådant syfte böra an-

ordnas s. k. *hållbarhetsprovningar* så ofta, att smöret från varje mejeri blir provat minst en gång i månaden. Dylika provningar ha flerstädes utomlands pågått sedan några år.

Veckokontrollen bör icke, såsom då den nu förekommer, utföras allenast av en tjänsteman vid smörprovningarna eller en av denna institution utsedd person i närvaro av exportören utan synes lämpligen böra utföras av en nämnd på 4 personer, nämligen tvenne smörprovningarnas tjänstemän, en konsulent eller mejerist (tillverkare) och en exportör, varjämte kontrollen bör ske anonymt. Hållbarhetsprovningarna böra utföras på samma sätt.

Kontrollen över smörets vattenhalt behöver ävenledes göras mera noggrann, vilket med fördel kan ske i samband med veckokontrollen rörande smörets kvalitet, därest en koncentrerings av exporten äger rum.

*Annan
kontroll å
smöret.*

Med hänsyn till vad förut anförts beträffande vikten av en noggrann standardisering och kontroll icke blott med avseende på kvalitet och vattenhalt utan även i fråga om andra värdebestämmande faktorer, bör kontrollen vidare utvidgas att omfatta *smörets äkthet och salthalt, smörets färg, smörförpackningarnas nettovikt, emballaget och förpackningarnas beskaffenhet*. Kontroll av smörets äkthet har hittills endast sporadiskt förekommit. Då emellertid oberäknelig skada skulle tillfogas det svenska smörets anseende, därest förfälskningar bleve konstaterade å exporterat smör, är det angeläget, att dylika eventualiteter genom kontrollen förebyggas.

Då de olika marknaderna inom såväl England som Tyskland ha högst olika fordringar både ifråga om smörets salthalt och färg, är det av vikt, att en anpassning göres efter dessa fordringar. Detta är så mycket mer nödvändigt, som man såväl i Danmark som i Holland sedan länge uppmärksammat dessa frågor och härvid sökt att i möjligaste mån tillfredsställa de olika importörernas fordringar. Smörets färg är av avgörande betydelse på flera exportmarknader.

Genom att undersökningar beträffande såväl färg som salthalt kunde utföras, medan smöret befinner sig på exportorten, skulle exportörerna kunna erhålla ledning därav för smörets försändning till olika avnämare, varjämte undersökningarna skulle bli av vägledande betydelse för mejerierna.

Nettoviktskontroll är nu genomförd i alla smörexporterande länder av någon betydenhet, medan regelbunden offentlig kontroll i detta avseende icke förekommer i Sverige. Varje smörexportör bestämmer därför här nettovikten i de förpackningar, som genom honom exporteras, och verkställer kontrollvägningar. De olika exportörerna beräkna emellertid ej alltid en och samma nettovikt. Smörets vikt i de från mejerierna levererade förpackningarna kan dessutom visa rätt betydande avvikelser, vilka föranleda justeringar i exportörernas lokaler. Detta är olämpligt, enär smöret därvid kan förorenas genom damm och mögel samt ej anländer till köparen i orört skick. Därjämte göra mejerierna förluster på de ojämna vikterna, enär de i regel få avdrag för undervikt men däremot icke något tillägg, om vikten är för hög. Det är därför synnerligen önskvärt, att generella normer för netto-

vikten bliva bestämda samt kontrollen över densamma övertages av det statliga kontrollorganet. Härigenom skulle mejerierna snart lära sig att väga mera noggrant och verkliga standardvikter å förpackningarna uppnås. Att nettoviktskontrollen handhaves av ett statligt organ och icke av exportörerna själva bör utgöra en betydligt bättre garanti gent emot köparna i utlandet, vilkas kontrollvägningar därför kunde inskränkas.

Som emballagets och förpackningens beskaffenhet icke är oviktig för köparens bedömning av varan, kan det vara lämpligt att viss tillsyn däröver utföres i samband med nettoviktskontrollen. Den kan då göras praktiskt taget utan extra kostnader.

Kemisk-bakteriologiska undersökningar i samband med kontrollen.

Förutom de laboratorieundersökningar, som äro erforderliga vid äkthetskontroll, vattenhaltskontroll och undersökning rörande smörets färg och salthalt, är det mycket angeläget, att även vissa andra kemisk-bakteriologiska undersökningar kunna utföras i samband med kontrollen, nämligen särskilt undersökningar för fastställande av smörfelens natur. Dessutom är det av vikt, att undersökningar verkställas av det vid mejerierna använda vattnet, detta särskilt som smörfelen ofta visat sig ha sin orsak i föroreningar, i järnhalt, i förekomst av för smörets kvalitet skadliga bakterier m. m.

Det är givetvis av betydelse, att, när ett smörfel konstateras, orsaken härtil om möjligt blir fastställd — för vilket ändamål ovannämnda undersökningar äro behöfliga — så att vederbörande mejeri kan erhålla kännedom härom och vidtaga lämpliga åtgärder för felets avhjälpande. Undersökningarna böra dock icke gå ut på vetenskaplig forskning för generell klarläggande av orsakerna till olika smörfel eller olika faktors inverkan på smörets kvalitet. Fastmera böra undersökningarna åsyfta ett utnyttjande av den kännedom, man vunnit härom till tjänst för mejerihanteringen. Ett samarbete med den praktiskt-vetenskapliga forskningen på detta område synes därför önskvärt.

Tillsynen över mejerier, lagerlokaler samt smörets transport.

För närvarande utövar svenska smörprovningarna genom inspektioner av sina konsulenter en viss kontroll rörande de i smörprovningarna deltagande mejeriernas lokaler och utrustning samt meddelar föreskrifter om förbättringar, som härutinnan böra vidtagas. Denna onekligen ingripande befogenhet bör svenska smörprovningarna enligt Jordbruksutredningens förmenande fortfarande äga. Likaså utövas i viss mån tillsyn över smörets transport, särskilt med avseende på dess kylning å järnvägarna. Däremot äger svenska smörprovningarna icke formelig befogenhet att utöva kontroll rörande skötsel, renhållning och kylning av smörexportörernas lagerlokaler eller rörande smörets lastning och kylning å de fartyg, som frakta smöret till utlandet. Ej heller kan svenska smörprovningarna något åtgöra för att få brister i dessa hänseenden avhjälpas. Företagna undersökningar hava visat, att förvaringen å exportplatsen, särskilt med avseende å kylningen under den varma årstiden, merendels är otillfredsställande ordnad. Likaså är kylningen å vissa av exportbåtarna bristfällig. Sättet för smörets inlastning

ger ävenledes ofta anledning till anmärkningar. Det är tydligt, att ovan nämnda brister — och detta gäller särskilt den otillfredsställande kylningen vid smörets förvaring på exportplatserna samt under transporten å vissa båtar — måste utöva en ogynnsam inverkan på smörets kvalitet och avsättning. Resultaten av den omsorg, som nedlagts vid mejerierna för framställande av ett förstklassigt smör, kunna därigenom gå delvis förlorade. Det synes under sådana förhållanden ofrånkomligt, att vissa krav även ställas på exportörernas lagerlokaler och deras skötsel med avseende på renhållning och avkylning ävensom beträffande smörets kylning på exportbåtarna. Häröver ävensom rörande kylningen å järnvägarna och inlastningen å båtarna bör enligt Jordbruksutredningens mening viss kontroll utövas. Bl. a. synes lämpligt, att temperaturen i smörvagnar samt i lastrum å exportbåtar kontrolleras genom insättande av självregistrerande termografer.

Kontrollverksamhetens ovan i korthet motiverade arbetsuppgifter kunna sammanfattas i följande:

a) kvalitetskontroll genom:

ordinarie mera ingående provningar minst tre gånger om året,
hållbarhetsprovningar minst 1 gång i månaden samt
veckoprovning av det färska smöret före exporten,

b) vattenhaltskontroll,

c) äkthetskontroll,

d) undersökningar av smörets färg och salthalt,

e) nettoviktsskontroll, och i samband därmed

f) kontroll över smöremballaget och förpackningens beskaffenhet,

g) kemisk-bakteriologiska undersökningar av det vid mejerierna använda vattnet och i övrigt för fastställande av smörfelens natur och orsaker,

h) kontroll av mejeriernas lokaler och utrustning,

i) kontroll av lagerlokalerna och deras skötsel,

j) kontroll av kylanordningar i järnvägsvagnar och lastrum å båtar, som föra exportsmör, samt kontroll vid inlastning till export.

Med undantag av de ordinarie smörprovningarna, de i viss omfattning bedrivna veckoprovningarna, vattenhaltskontrollen, kontrollen över mejeriernas lokaler och utrustning samt i viss mån kontrollen över kylningen å järnvägarna äro samtliga ovannämnda uppgifter för kontrollverksamheten nya.

Exportens och kontrollens koncentrerings.

Frågan om smörkontrollens planläggning och organisation måste ses i samband med vissa sidor av själva smörexportens organisation. Så länge exporten såsom nu är splittrad på ett flertal orter, över vilka smöret kan direkt föras ut, är det nämligen ofrånkomligt, att även kontrollen blir på liknande sätt splittrad. För genomförande av en kontinuerlig veckokontroll av exportsmöret med avseende på kvalitet, vattenhalt m. m. finnes nu huvudsakligen två tillvägagångssätt att tillämpa, nämligen dels undersökning av

smöret å exportorterna i därvarande exportörers lagerlokaler, vid kajer och i järnvägsvagnar — det senare i fråga om smör, som med järnväg försändes till Tyskland, Danmark och Norge — dels kontroll vid avsändningsstationerna, en kontroll som också huvudsakligen hänför sig till smör, vilket utföres i järnvägsvagn. I samband med att förslag framförts om en ångfärjeförbindelse till England har också gjorts gällande, att smörkontrollen borde vara förlagd till stationer inuti landet, där smöret skulle uppsamlas från kringliggande mejerier och lastas i järnvägsvagn för att direkt och utan urlastning i exporthamnar expedieras till utlandet.

I motsats härtill står den kontrollorganisation, som tillämpas i Finland, Estland och Lettland m. fl. länder, varest smörexporten är koncentrerad till en eller ett par hamnar, till vilka hela kontrollen därför är förlagd.

Det är givetvis av största vikt, att huvudlinjerna för såväl exportens som kontrollens framtida organisation i berörda hänseenden bliva uppdragna i samband med en sådan utökning av kontrollverksamheten, som Jordbruksutredningen föreslagit. En ändring längre fram, sedan kontrollen anpassats efter förhandenvarande förhållanden och exportorganen vidtagit sina dispositioner med hänsyn till densamma, kan bliva förenad med betydligt större svårigheter och kostnader. Jordbruksutredningen har fördenskull ägnat denna fråga en noggrann prövning.

Koncentrerings betydelse för kontrollen.

I detta sammanhang erinras om, att den nuvarande kontrollverksamheten erhållits genom påbyggnad av en mindre omfattande sådan. Så länge denna kunde begränsas till de ordinarie provningarna tre gånger om året samt vattenhaltskontrollen, föranledde exportens splittring icke för kontrollens del några mera väsentliga olägenheter. Annorlunda blir förhållandet, när kontrollen måste utökas i den grad som nu synes nödvändigt. Redan vid ytligt betraktande, måste det te sig mycket svårt att ordna denna på ett tillfredsställande sätt å ett flertal platser i landet. Visserligen kan hänvisas till, att den danska kontrollen arbetar efter dessa linjer. Förutsättningarna för kontrollverksamheten äro emellertid i Danmark väsentligt annorlunda än i Sverige, enär den areal, som kontrollen där har att omspänna, är betydligt mindre samt smörkvantiteten, som skall kontrolleras, är flera gånger större. Ävenså handhar samma organ i Danmark kontrollen över margarin, ost och ägg. Det kan fördenskull låta sig göra att där hålla en kontrollorganisation, som arbetar på ett flertal platser över hela landet.

Erfarenheten har givit vid handen, att det i Sverige är förenat med stora olägenheter att hava kontrollen splittrad på ett flertal platser, icke minst beroende på svårigheten att erhålla lämpliga, tränade personer för lokal kontroll. Sålunda har det upprepade gånger visat sig, att smör vid kontroll i exporthamn blivit dels felaktigt och dels för lindrigt bedömt. Vidare blir kvalitetskontrollen ej enhetlig, då densamma skall handhavas av olika personer å de skilda exportorterna. Icke alltid vet man heller, när eller över vilken ort smör exporteras.

Kontrollen av det smör, som exporteras över Trälleborg, Mon och Char-

lottenberg försvåras för att icke säga omöjliggöres därigenom, att smöret kommer i järnvägsvagnar från olika håll inom Sverige, samt att uppehållstiden för vagnarna å exportorten är för kort för att en provning av smöret skall hinna verkställas. Vidare är det så gott som omöjligt att ur en fulllastad järnvägsvagn plocka ut drittlar från de olika mejerierna. Därjämte är det olämpligt att slå upp drittlarna i det fria, då smöret härvid kan förorenas genom damm m. m.

Om vid en dylik kontroll ett smörmärke befinnes vara mindre lämpligt för export och runmärket makuleras, uppstå synnerligen stora olägenheter för exportören, dels genom att smöret redan är sålt och ej omedelbart kan ersättas med annat och dels genom fördyrade frakter för såväl det makulerade som det ej makulerade smöret. Härtill kommer, att förfarandet utåter ett mindre gott intryck. Även vid utförsel i järnvägsvagn är det sålunda önskligt, att smöret passerar en plats, där det kan urlastas och hållas kvar, medan kontroll äger rum och där en försändelse, om den skulle visa sig utgöras av underhålligt smör, kan ersättas med annat. De större föreningar och firmor i Malmö, som exportera över Trälleborg, pläga också taga in även detta smör till sina lagerlokaler i Malmö.

Med hänsyn till smörets hållbarhetsprovningar äro nuvarande förhållanden med många exportorter också till nackdel, då det visat sig förenat med svårigheter att för provning uttaga smör ur sändningarna.

Kontrollen rörande smörets vattenhalt, äkthet, färg och salthalt blir ofta otillfredsställande, när den skall utföras på ett större antal spridda platser. Då utrustning för dessa undersökningars utförande ej kan finnas på alla dessa, måste proven insändas till något laboratorium. När resultaten därför föreligga, kan smöret emellertid redan vara utfört ur landet med de brister, som eventuellt förefunnits. Ävenså är det förenat med stora svårigheter, att på dessa skilda platser genomföra en nöjaktig nettoviktsskontroll samt tillsyn över smörets inlastning, transport och förvaring.

Slutligen måste kontroll på ett flertal platser medföra relativt höga kostnader för verksamheten, därest denna verkligen skall motsvara sitt syfte.

Ur anförda synpunkter erbjuder enligt Jordbruksutredningens uppfattning en kontroll av exportsmöret å endast en eller ett par orter, genom vilka smöret måste passera på väg till utlandet, avsevärda fördelar. Där kan kontrollorganet ha tränade smörbedömare och personal samt teknisk utrustning (laboratorier m. m.) för kontrollens utförande.

Om en koncentrerings av smörexporten sålunda ur ren kontrollsynpunkt är avgjort fördelaktig, så stå även ur handelssynpunkt avsevärda fördelar att vinna därigenom. Då ökade smörkvantiteter komma att utföras över de platser, till vilka koncentrerings sker, skapas nämligen där bättre förutsättningar för genomförande av lämpliga anordningar med avseende på lossning, förvaring, inlastning och transport av smör. Rederierna få större kvantiteter att befrakta och kunna fördenskull mera tillmötesgå producenternas och

*Koncentrerings-
ringens kom-
mersiella be-
tydelse.*

exportörernas önskemål med avseende på lämpliga kylanordningar å båtarna samt billiga frakttaxor. En koncentrerings av exporten på nämnt sätt motverkar ävenledes exportens allt för starka uppdelning på ett stort antal exportörer samt öppnar bättre möjligheter för samverkan dem emellan bl. a. för jämnare fördelning av exporten.

Vid bedömning av denna fråga har Jordbruksutredningen icke förbisett, att en koncentrerings å andra sidan stundom måste medföra en del olägenheter. Sålunda uppkomma i vissa fall längre och följaktligen dyrare inlandsfrakter till kontrollplatsen. Ävenså torde uppstå vissa olägenheter för mejerier och firmor, som från stationer inuti landet pläga avsända smör för direkt export i järnvägsvagn, därest detta smör först måste passera och eventuellt urlastas vid en kontrollstation. Härigenom uppkomma extra kostnader dels i samband med eventuellt ur- och inlastning och förvaring på kontrollplatsen, dels till följd av att den genomgående zontariffberäkningen härvid brytes och fraktkostnaden fördenskull blir högre.

I skrivelse från hamndirektionen i Hälsingborg till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, vilken skrivelse överlämnats till Jordbruksutredningen för kännedom, samt i skrivelse från Halmstads hamnstyrelse till Jordbruksutredningen göres ävenledes gällande, att en koncentrerings av exporten till Malmö och Göteborg skulle betyda ett avbräck för rörelsen i resp. hamnar, samt hemställas, att kontrollstation måtte inrättas även å dessa platser. Ävenledes har i skrivelse från en i Halland nybildad mejerisammanslutning, Mejeriernas centralförening i Halmstad vissa erinringar framförts.

Enligt Jordbruksutredningens förmenande böra anförda olägenheter och erinringar dock icke tillmätas den vikt, att de böra få stå hindrande i vägen för en koncentrerings. De härav berörda intressena få nämligen anses såsom mindre i jämförelse med det samfälliga stora intresset för jordbruket, att kontrollen och exporten i sin helhet blir rationellt ordnad. Olägenheterna kunna väntas i främsta rummet beröra mejerier, vilka äro så belägna eller ha sin försäljning så ordnad, att någon fördyring av exportkostnaderna på förut angivet sätt förorsakas av koncentrerings. I den mån de vidtagna åtgärderna göra avsedd verkan och kunna förhjälpa till förbättrade avsättningsvillkor för svenskt smör, komma emellertid dessa fördelar även åsyftade mejerier till godo. Vad den anmärkta olägenheten med avseende på zontariffberäkningen angår, vore önskligt att den kunde avlägsnas genom medgivande om genomgående zontariffberäkning även då smörvagn uppehålls och urlastas för kontroll.

Av ovan anförda skäl anser Jordbruksutredningen önskvärt, att exportsmöret före utförseln sammanföres till ett färre antal orter, varest en planmässig kontroll genomföres. Denna koncentrerings bör givetvis ske med beaktande av, att förut anmärkta olägenheter så vitt möjligt undvikas. Då kontrollinstitutionen, svenska smörprovningarna, även har till uppgift att utöva viss tillsyn över äggexporten och en koncentrerings av denna likaledes kan sedermera komma ifråga, bör hänsyn också tagas härtill.

Exportens fördelning på olika utförselorter under de båda senaste åren utpekar Malmö, Trälleborg och Göteborg såsom de platser, vilka i främsta rummet böra komma ifråga för exportsmörets sammanförande och kontroll.

Kontroll-
och export-
orter.

Tab. 21. Sveriges smör- och äggexport över olika orter, preliminära uppgifter.

Exportort	1928		1928	
	Smör		Ägg	
	ton	%	ton	%
Stockholm	49	0.3	—	—
Kalmar	—	—	1	—
Ystad	—	—	1	—
Trälleborg	4 523	25.8	243	6.3
Malmö	9 628	55.0	1 860	47.8
Landskrona	—	—	48	1.2
Hälsingborg	241	1.4	620	16.0
Halmstad	86	0.5	—	—
Göteborg	2 955	16.9	1 114	28.7
Strömstad	4	—	—	—
Mon	9	0.1	—	—
Charlottenberg	1	—	—	—
Gränsposteringar	—	—	0.7	—
Summa	17 497	100.0	3 887.7	100.0

Exportort	1929		1929	
	Smör		Ägg	
	ton	%	ton	%
Stockholm	4	—	—	—
Kalmar	15	0.1	—	—
Ystad	—	—	3	0.1
Trälleborg	6 444	25.8	1 313	25.0
Malmö	11 947	47.9	1 854	35.3
Landskrona	—	—	37.6	0.7
Hälsingborg	504	2.0	868	16.5
Halmstad	156	0.6	—	—
Göteborg	5 821	23.4	1 177	22.4
Strömstad	8	—	—	—
Mon	19	0.1	—	—
Gränsposteringar	25	0.1	0.7	—
Summa	24 943	100.0	5 253.3	100.0

Det har bl. a. uti vid 1928 års riksdag väckta motioner uttalats såsom önskvärdt, att exporten skulle samlas till allenast en plats. Enbart ur kontrollsynpunkt och med hänsyn till koncentrerings kommersiella fördelar vore detta enligt Jordbruksutredningens uppfattning det bästa. Platsen för en sådan koncentring borde då av flera skäl bliva Malmö. Till förmån härför kan anföras, att exportörerna i denna stad redan nu handhava större delen av hela den svenska smörexporten — huvuddelen av exporten över Trälleborg sker nämligen också genom dem — samt dessutom en stor del av äggexporten.

Malmö äger därjämte goda transportförbindelser såväl för smörets och äggens uppsamling från hela produktionsområdet som för dess vidare transport till olika avsättningsdistrikt — direkt eller via Köpenhamn. Då praktiskt taget allt exportsmöret liksom äggen under alla förhållanden måste fraktas söder- och västerut till samma marknader, dit Malmö nu försäljer, synes en koncentrerings till endast denna ort kunna ifrågasättas.

Beaktas måste dock, att Göteborg är den naturliga utförselorten för exportsmöret från västra ävensom från en betydande del av mellersta Sverige. Om detta smör skulle fraktas ned till Malmö, måste utan tvivel en avsevärd fraktfördyring uppkomma — vid en antagen årskvantitet av 5 000 ton samt 1 öres genomsnittlig merfrakt per kg, vilket snarast torde vara lågt räknat, uppgår fraktfördyringen till sammanlagt 50 000 kronor per år. Utförseln över Göteborg har dessutom ökats synnerligen starkt under senaste året och kan väntas komma att ytterligare stegras på grund av att smörproduktionens utvecklingsmöjligheter äro särskilt stora inom dess tillförselområde. Därjämte har Göteborg en stor betydelse för exporten av ägg. Hänsyn bör jämväl tagas därtill, att i Göteborg finnas ett flertal exportfirmor, vilka sedan flera år arbetat i denna bransch samt äga en inarbetad kundkrets i importländerna. Då slutligen en plan på inrättande av en ångfärjeförbindelse mellan Göteborg och England varit och alltjämt är under övervägande samt sjöfarten på Göteborg löper mindre risk att besväras av ishinder, förefinnas enligt Jordbruksutredningens uppfattning avgörande skäl för att smörutförsel skall framdeles fortgå även över Göteborg.

Till Malmö och Göteborg bör emellertid allt exportsmöret utan större olägenheter kunna sammanföras och kontrolleras för att sedan därifrån utföras antingen direkt eller över andra orter. Ehuru utförseln över Trälleborg omfattat mycket stora kvantiteter, synes någon kontrollstation därstädes icke vara av nöden. Några särskilda smörexportörer finnas icke i Trälleborg, utan allra största delen av det smör, som exporteras denna väg, kommer med järnväg antingen från exportörer i Malmö eller från stationer norr därom och passerar därför under alla förhållanden denna stad. Det kan sålunda kontrolleras där, innan det går vidare. Önskvärt vore dock, att en genomgående zontariffberäkning får tillämpas beträffande smör, som inlastats för direkt export men uppehållits i Malmö. Endast i fråga om smör, som plägar avsändas från stationer (mejerier) i sydligaste Skåne för direkt export över Trälleborg skulle då en extra frakt för kontrollen i Malmö uppkomma.

Ehuru exporten över Hälsingborg är ganska stor, är den dock icke av den betydenhet, att den motiverar inrättande av särskilt kontrollorgan därstädes. I stället för till Hälsingborg bör detta smör lätt kunna dirigeras till Malmö, varvid relativt liten fraktfördyring torde uppkomma. Vid en antagen fraktfördyring av i medeltal 0.5 öre per kg smör, berörande en årskvantitet av 500 ton, uppgår hela fraktkostnadsökningen till 2 500 kronor per år, vilket ingalunda kan uppväga kostnaderna för ett särskilt kontrollorgan. Även bör bemärkas, att smöret från Hälsingborg huvudsakligen ut-

föres till Köpenhamn och då transporteras under olämpliga förhållanden, varför en ändring till det bättre är önskvärd.

De över Stockholm, Kalmar och Halmstad utförda smörmängderna äro för närvarande relativt obetydliga. Från Stockholms hamn exporteras smör endast tillfälligtvis. Från Halmstad äger export till England för närvarande rum endast varannan vecka. Från Kalmar har smör först i år exporterats. De kvantiteter, som nu utgå över sistnämnda orter, kunna utan större olägenhet samlas till Malmö och Göteborg, varöver nästan allt smöret från resp. provinser i övrigt sändes.

Det smör, som utföres över Mon, Charlottenberg och Strömstad, kan utan olägenhet först passera Göteborg och där kontrolleras. De smörpartier, som exporteras över nämnda platser, torde för övrigt, med undantag av egentlig gränstrafik, till största delen avsändas från Göteborg.

Med stöd av vad sålunda anförts får Jordbruksutredningen föreslå, att åtgärder måtte vidtagas för sammanförande av smöret före exporten till Malmö och Göteborg samt att å envar av dessa platser en fullständig smörkontrollstation måtte inrättas.

Med avseende på kontrollens verkställande och smörets sammanförande å de föreslagna kontrollorterna kunna följande tvenne huvudalternativ tänkas:

Alt. 1. *Kontrollstation ej kombinerad med lagerhus*; kontroll verkställs då i de olika exportörernas lagerkällare och vid båtar. Detta alternativ innebär, att varje exportör får sörja för anskaffande av behövliga lagerlokaler. Dessa komma då att ligga spridda i resp. städer och mestadels avses från järnvägsspår och kajer. Förhållandena i de båda städerna bli praktiskt taget desamma som för närvarande.

Kontrollstationernas förhållande till exportörernas lagerlokaler.

Alt. 2. *Kontrollstation i förening med kyllagerhus*, uti vilket allt smör kontrolleras och förvaras, innan utförseln äger rum. Läge nära kaj och med järnvägsspår framdraget till lagerhuset.

Alternativ 2 innebär, att exportsmöret icke blott sammanföres till endast två kontrollorter utan också å dessa samlas på en enda plats i ett kyllagerhus, varest de olika exportörerna skulle få förhyra lager- och eventuellt även kontorslokaler. Kontroll vid lagerhuset förutsättes vara obligatorisk.

Rörande de båda alternativens fördelar och nackdelar får Jordbruksutredningen framhålla följande.

Därest, såsom här förutsättes, det enligt alternativ 2 erforderliga lagerhuset skall uppföras av staten, komma stora anspråk att i samband härmed ställas på statskassan. Alternativ 1 kräver inga andra bidrag från staten än de, som erfordras för själva kontrollverksamhetens uppehållande.

I andra avseenden erbjuder alt. 1 högst betydande nackdelar. Därigenom att exportörernas lagerlokaler ligga spridda samt ofta äro obekväma att arbeta uti, blir kontrollen besvärligare och mera arbetskrävande samt fordrar för nöjaktigt utförande större antal kontrollanter än vid organisation enligt alt. 2. Viktigare är dock, att flertalet av de nu använda lagerlokalerna icke kunna anses tillfredsställande. Av de större exportörerna förfoga endast

tvenne över kylmaskineri och kylrum, den ena dock endast för mindre del av sitt smör. Därför finnas kylmaskiner i ett par mindre smörlagerlokaler. Två andra större exportörer ha i sina lokaler insatt plåtbehållare med is för att dymedelst reglera temperaturen under den varma årstiden. Av svenska smörprovningarnas tjänstemän företagna temperaturmätningar hava emellertid givit vid handen, att tillfredsställande kylning icke härigenom erhålles. Vid mätningar i augusti 1929 befanns temperaturen i åsyftade lokaler variera mellan 13° och 15° C. I övriga exportörers lokaler förekommer ingen kylning; temperaturen i dessa var något högre än i nyssnämnda. Då smöret vanligen befinner sig i lagerlokalerna under en tid av 1 à 5 dagar läser icke kunna undgås, att dess kvalitet (smak och konsistens) under den varma årstiden ogynnsamt påverkas genom användningen av sålunda otillräckligt eller ej alls avkylda lagerlokaler. Därför äro de arbetskrävande och fordra extra körningar för smörets transport från järnvägsvagnar till lagret och från lagret till fartyg och järnvägsvagn. Av inhämtade upplysningar att döma, kunna kostnaderna för dessa körningar uppskattas till 15 à 20 öre per drittel.

De anmärkta bristerna å exportörernas lagerlokaler skulle kunna tänkas bliva så vitt möjligt avhjälpta genom att lokalerna ställdes under offentlig kontroll. Detta torde förutsätta bestämmelse om att ingen får exportera smör utan att hava erhållit licens, varvid licensgivningen kunde förknippas med bestämda villkor med avseende på lagerlokalernas beskaffenhet och skötsel samt kontroll däröver. Ehuru denna väg torde vara framkomlig, kvarstå dock stora olägenheter. Lagerlokalerna komma fortfarande att ligga spridda och avses från järnvägsspår och kajer med därav uppkommande svårigheter för kontrollen samt extra kostnader för smörets transport till och från lagerlokalerna. Därför må bemärkas, att man genom insläende på den antydda vägen torde för överskådlig framtid — om icke avskära — så dock i hög grad försvåra möjligheten för en rationell lösning av denna fråga.

Genom en anordning enligt alternativ 2 uppnås i ett slag flera med avseende på smörexporten viktiga fördelar. Smörkontrollen kan enkelt och effektivt ordnas; säkerhet vinnes för att smöret å exportörerna förvaras under lämpligaste förhållanden. Noggrann tillsyn kan hållas över lagerlokalernas renhållning och smörets inlastning å fartygen. Även kontrollen av kylningen å fartygen underlättas. Då järnvägsspår framdragas till lagerhuset och detta förlägges nära kaj, där exportbåtar lasta, samt utrustas med moderna transportanordningar, nedbringas omkostnaderna för transporter och lastning i exporthamnarna, varigenom avsevärda besparingar kunna göras. Detta alternativ, för vilket smörexportörerna också visat livligt intresse, vill Jordbruksutredningen av anförda skäl avgjort förorda.

Kontrollorgan.

Hela den förut beskrivna kontrollverksamheten bör enligt Jordbruksutredningens förmenande handhavas utav svenska smörprovningarna, som även skulle utöva förvaltningen av lagerhusen. Smörprovningarna böra arbeta på

två avdelningar, förslagsvis benämnda svenska smörprovningarnas kontrollstationer i Malmö och i Göteborg. Då att döma av exportens fördelning under senaste året inemot 75 % av allt exportsmöret samt ungefär lika stor del av exportäggen kunna väntas bli kontrollerade från stationen i Malmö, bör enligt Jordbruksutredningens mening huvudkontoret förläggas dit i stället för såsom nu till Göteborg. För kontrollstationerna behövliga provnings- och kontorslokaler förutsätts komma att inredas i kyllagerhusen eller i anslutning till dessa.

Kontrolllaboratorier.

Fullföljandet av den föreslagna kontrollverksamheten förutsätter en mångfald kemisk-bakteriologiska undersökningar ävensom andra undersökningar, vilka måste utföras på ett laboratorium. Analyser av provningssmör, som hittills förekommit, hava utförts å Malmöhus läns hushållningssällskaps laboratorium. Jordbruksutredningen har haft under övervägande, huruvida de i samband med kontrollverksamheten behövliga laboratorieundersökningarna även framdeles lämpligen skulle kunna utföras vid ett utanför kontrollorganet stående laboratorium eller om kontrollorganet bör förfoga över egna laboratorier för detta ändamål. Därest undersökningarna skulle ordnas på förstnämnda sättet, har Utredningen närmast ifrågasatt deras utförande vid ett till Alnarp förlagt mejerilaboratorium. Då de sakkunniga för den högre lantbruksundervisningens ordnande föreslagit mejeriundervisningens förläggande till Alnarp och inrättande av forsknings- och elevlaboratorier i samband med mejeriskolan därstädes, skulle man nämligen kunna tänka sig dessa utvidgade så, att de kunde tillgodose även kontrollverksamhetens behov.

Viktiga praktiska skäl tala dock för inrättande av särskilda laboratorier i direkt samband med kontrollstationerna. I främsta rummet kan anföras, att vissa undersökningar, nämligen rörande vattenhalt samt färg och salthalt, kräva ett snabbt utförande, om de skola bli till avsett gagn. Mången gång är smörets uppehåll på exportplatsen nämligen helt kortvarigt. Om prov då skola sändas för undersökning till annan plats, hinna resultaten därav icke bli kända, förr än smöret redan exporterats. Att som regel förhindra dess export tills undersökningsresultaten föreligga, utgör merendels ett olämpligt ingripande, enär smöret redan kan vara sålt och ny båtlägenhet till samma utländska hamn oftast icke står att få förr än om en vecka. Dessa olägenheter skulle särskilt göra sig gällande med avseende på kontrollen i Göteborg, därest smörproven skulle därifrån sändas till Alnarp för undersökning. Det är därför önskvärt, att undersökningarna kunna utföras på platsen, och förefintligheten av ett laboratorium vid Alnarp eller i Malmö utesluter sålunda icke behovet av ett dylikt i Göteborg. Vidare bör kontrollorganet ha möjlighet att anpassa undersökningarna efter skiftande behov och icke härvid vara beroende av ett fristående laboratoriums resurser. Slutligen har erfarenheten givit vid handen, att det planmässiga forskningsarbetet kan komma att störande påverkas av att kombineras med analysarbeten för kontrolländamål.

Det synes enligt Jordbruksutredningens mening sålunda icke lämpligt, att laboratorieundersökningarna för smörkontrollen förläggas till ett mejerilaboratorium vid Alnarp. Då de nämnda undersökningarna under alla omständigheter kräva ökade lokaler, utrustning och personal, torde någon mera avsevärd kostnadsbesparing därigenom icke heller kunna göras, helst om hänsyn toges till alla portokostnader, som smörprovningarna därvid komme att åsamkas. Jordbruksutredningen har fördenskull ansett, att särskilda kontrolllaboratorier böra inrättas i samband med kontrollstationerna och inordnas under dessa. Endast det ena av laboratorierna, nämligen det som är förlagt till smörprovningarnas huvudkontrollstation, behöver erhålla utrustning för utförande av alla slags ifrågakommande undersökningar. Vid detta kunna alla behövliga undersökningar för utrönande av smörfel och äkthet ävensom alla kemisk-bakteriologiska vattenundersökningar göras. Vid det andra kan lokalutrymme, utrustning och personal begränsas till vad som är erforderligt för utförande av mera brådsnande bestämningar, nämligen av vatten- och salthalt samt smörets färg. Lokalbehovet för laboratorier har beräknats till: vid huvudkontrollstationen 140 kvm golvyta och vid den andra kontrollstationen 60 kvm golvyta.

Svenska smörprovningarnas personal.

Vid svenska smörprovningarna hava under 1929 varit anställda följande befattningshavare, vilkas löner samtidigt anföras.

Direktör.....	kronor	7 200
Assistent	»	5 200
Konsulenter, 2 st. à 5 200.....	»	10 400
Bokhållare	»	3 500
Vaktmästare	»	1 800
Kontorsbiträde	»	1 800
Expeditionsman i Malmö	»	500

På dessa grundlöner hava utgått dyrtidstillägg med c:a 17 %. Uppräknade befattningar hava med undantag av konsulentplatserna beräknats för de ordinarie och extra provningarna i Göteborg och Malmö samt för av provningarna föranledda expeditionsgöromål, däri inbegripet försäljningen av runmärkta stäver och smörpapper, vilken skötes från smörprovningarnas kontor och åsamkar personalen avsevärt arbete. Konsulenterna hava huvudsakligen till uppgift att besöka mejerierna för att vid dessa företaga inspektioner och lämna anvisningar om behövliga förbättringar i deras inredning och utrustning, och ha icke så mycket deltagit i den rena smörkontrollen.

Å var och en av exportorterna med undantag av Göteborg har smörprovningarna därjämte haft en representant, som mot viss ersättning utfört löpande kontroll av exportsmöret.

I detta sammanhang må särskilt framhållas, att smörprovningarna icke haft någon egentlig kontrollpersonal uti Malmö, varest över 70 % av det svenska exportsmöret passerar. Detta är beroende på att den svenska

smörkontrollen såsom förut nämnts hittills huvudsakligen varit baserad på de s. k. ordinarie provningarna.

Självfallet kräver föreslagna utvidgning av kontrollverksamheten betydande ökning av antalet fasta befattningar vid smörprovningarna. Även vid verksamhetens nuvarande omfattning kan arbetet endast med svårighet medhinnas av de anställda, varför extra hjälp allt som oftast måste anlitas.

Rörande antalet efter kontrollens utvidgning behövliga befattningshavare och deras avlöningsförhållanden får Jordbruksutredningen anföra följande.

Smörprovningarnas direktör. Denne förutsättes skola fullgöra i huvudsak samma åligganden som för närvarande samt därjämte handhava förvaltningen av kylhuset i Malmö. Då smörprovningarnas vidgade verksamhet kommer att medföra såväl större arbetsbörda som ett ökat ansvar för verksamhetens ledning, har Jordbruksutredningen ansett, att hans grundlön skäpligen bör ökas till 9 500 kronor för år räknat.

Direktörsassistenter. Då verksamheten vid kontrollstationen i Göteborg ej lär kunna direkt ledas från Malmö, torde vara nödvändigt, att en vid smörprovningarna anställd tjänsteman där fungerar såsom föreståndare under direktörens ledning (direktörsassistent) och tillika såsom föreståndare för kylhuset därstädes. Denne bör jämväl deltaga i förekommande provning av svenskt exportsmör. Hans grundlön har Utredningen ansett böra sättas till 7 200 kronor per år. På grund av att direktörens tid får antagas komma att till väsentlig del upptagas av arbetet med smörprovningarnas ledning och då den stora smörkvantitet, som utföres över Malmö, fordrar omfattande kontrollerande tillsyn och provning, behöves också därstädes oundgängligen en assistent, vars lön beräknas till 6 000 kronor.

Kamrerare är nödvändig vid huvudkontoret i samband med den ökade verksamheten och förvaltningen av lagerhusen. Grundlönen för denne beräknas till 5 200 kronor.

Bokhållare. Då kontrollstationen i Göteborg måste arbeta tämligen självständigt och mycket expeditions- och bokföringsarbete även där måste utföras bland annat i samband med förvaltningen av lagerhuset, torde en bokhållarebefattning där vara erforderlig. Lön upptages till samma belopp som nu utgår, nämligen till 3 500 kronor per år.

Vad beträffar försäljningen av drittelstäver och smörpapper, synes denna lämpligen böra ordnas så, att svenska smörprovningarnas självkostnader för densamma, däri även inbegripet lön till den person, som sköter försäljningen, bliva täckta. Denna befattningshavares lön liksom inkomsterna på nämnda handel behöver därför icke upptagas här.

Inspektörer. I samband med behandling av konsulentverksamheten (jfr sid. 69) har Utredningen föreslagit de förutvarande konsulentbefattningarna vid smörprovningarna ändrade till inspektörsbefattningar. Grundlönen har upptagits till samma belopp som nu utgår nämligen 5 200 kronor för år.

Smörbedömare. Såsom Jordbruksutredningen förut framhållit, bör såväl veckoprovning av färskt smör som hållbarhetsprovning utföras av en nämnd på fyra personer, varav två böra vara svenska smörprovningarnas tjänste-

män. Dessa provningar beräknas taga i anspråk fyra dagar i varje vecka. På grund av anhopningen av göromål ävensom på grund av omöjligheten för en person att under en dag avprova mera än ett begränsat antal märken, kunna smörprovningarnas direktör, direktörsassistenter och inspektörer ej hinna utföra alla dessa provningar. Vid smörprovningarna behöva därför finnas anställda permanenta smörbedömare. I Göteborg är det tillräckligt med en sådan, men i Malmö ha två bedömare ansetts behövliga, enär den stora smörkvantiteten därstädes fordrar två olika bedömningsnämnder. Till smörbedömare kunna mejerister lämpligen användas. Lönen har ansetts böra upptagas till 4 000 kronor.

Kontrollörer. Huvudsakligen för nettoviktsskontroll, kontroll av emballaget och förpackning samt provtagning har beräknats, att i Malmö kommer att erfordras tvenne kontrollörer samt i Göteborg en. Dessa kunna även anlitas för kontroll av smörets inlastning. På grund av att stora ekonomiska intressen beröras av kontrollen, är det av vikt, att dugande personer kunna erhållas såsom kontrollörer. Deras lön bör därför bestämmas till 4 000 kronor per år.

Kontorsbiträden och vaktmästare. Vidare hava beräknats bliva erforderliga tre stycken kontorsbiträden, varav två i Malmö och en i Göteborg samt fyra vaktmästare, varav två laboratorievaktmästare och två andra. Kontorsbiträdenas löner hava ansetts böra upptagas till 2 100 kronor för år samt vaktmästarnas till 2 000 kronor jämte fri bostad.

Laboratoriepersonal. Vid huvudlaboratoriet har ansetts böra anställas en väl kvalificerad kemist och bakteriolog såsom laboratorieföreståndare. Grundlön har beräknats till 7 000 kronor. Vid laboratoriet i Göteborg kan en person med icke fullt så hög vetenskaplig skolning, lämpligen en person med mejerikonsulentutbildning, användas. Lönen för denne har beräknats till 5 200 kronor. Därjämte beräknas fyra laboratoriebiträden, varav tre vid huvudlaboratoriet i Malmö och en i Göteborg vara erforderliga. Lön beräknas till 2 400 kronor för vardera.

Mejeriingenjör. Behovet av en mejeriingenjör och dennes ställning har förut behandlats (jfr sid. 70). Grundlön har förslagsvis upptagits till 9 000 kronor.

Äggkontrollörer. Slutligen ha smörprovningarna nyligen fått sig anförtrodd kontrollen av äggexporten. Två kontrollörer äro härför erforderliga, varav en redan anställd. Lönen bör bestämmas till 5 200 kronor per år.

Kostnader för svenska smörprovningarna.

Löne-
kostnader.

Under i föregående avdelning angivna förutsättningar samt med upptagande av arvode för smörprovningarnas styrelse till nuvarande belopp kan följande sammanställning göras beträffande

**Svenska smörprovningarnas arvoden och löner vid fullt genomförd kontroll-
verksamhet för smör och ägg.**

	Vid kontrollstationen i				Summa	
	Malmö		Göteborg			
Styrelsearvode	3 000	—	—	—	3 000	—
1 direktör	9 500	—	—	—	9 500	—
2 direktörsassistenter	6 000	—	7 200	—	13 200	—
1 kamrer	5 200	—	—	—	5 200	—
1 bokhållare	—	—	3 500	—	3 500	—
2 inspektörer	5 200	—	5 200	—	10 400	—
3 smörbedömare	8 000	—	4 000	—	12 000	—
3 kontrollörer (för nettovikt)	8 000	—	4 000	—	12 000	—
3 kontorsbiträden	4 200	—	2 100	—	6 300	—
2 vaktmästare	2 000	—	2 000	—	4 000	—
1 kemist och bakteriolog	7 000	—	—	—	7 000	—
1 laboratorieassistent	—	—	5 200	—	5 200	—
4 laboratoriebiträden	7 200	—	2 400	—	9 600	—
2 laborativaktmästare	2 000	—	2 000	—	4 000	—
1 mejeriingenjör	9 000	—	—	—	9 000	—
2 äggkontrollörer	5 200	—	5 200	—	10 400	—
Hyresersättning till vaktmästare, 4 st. å 700 kr.	1 400	—	1 400	—	2 800	—
	82 900	—	44 200	—	127 100	—
Dyrtidstillägg å lönerna (c:a 17 % å grundlöner).....	—	—	—	—	20 700	—
S:a kronor	—	—	—	—	147 800	—

I fråga om övriga kostnader vill Utredningen framhålla, att bedömningskostnaderna komma att väsentligt ökas genom införande av regelbunden veckokontroll samt hållbarhetsprovningar, till vilka skola inkallas konsulenter, lärare vid mejeriinstitut och mejeriskolor, mejeriföreståndare och exportörer, till vilka arvoden och oftast även reseersättning får beräknas utgå. Likaså komma porto- ävensom tryckningskostnader att väsentligt ökas på grund av det betydligt ökade antal meddelanden, som måste utsändas till mejerierna.

Jordbruksutredningen har ansett sig böra räkna med ungefär nedanstående årliga kostnader sedan kontrollstationerna blivit färdiga och kontrollen fullt genomförd.

Övriga kostnader för svenska smörprovningarnas verksamhet.

	Kronor.
Reseersättning för styrelse, direktör, inspektörer m. fl.	16 000:—
Bedömningskostnader	20 000:—
Arbets- och transportkostnader	3 000:—
Tryckningskostnader	8 000:—
Porto- och telegramkostnader	10 000:—
	Transport 57 000:—

Övriga
kostnader.

	Kronor.
Transport	57 000: —
Inventarier m. m.	3 000: —
Laboratorieunderhåll	3 000: —
Hyror: Malmö, 500 kvm à 25 kr.	12 500: —
Göteborg, 340 kvm à 25 kr.	8 500: —
Övriga oförutsedda kostnader	3 000: —
	<u>Kronor 87 000: —</u>

Samtliga kostnader utgöra sålunda 234 800 kronor.

*Inkomster och
statsanslag.*

För kostnadernas bestridande inflyta till svenska smörprovningarna för närvarande dels vissa årliga avgifter från mejerierna, nämligen 50 kronor för varje i provningarna deltagande mejeri, dels vissa avgifter för äggkontrollen, nämligen 25 öre per s. k. storlåda (1 440 st. ägg), dels slutligen statsanslag, som för budgetåret 1929/1930 utgår med 40 000 kronor. Därjämte har smörprovningarna haft någon inkomst på försäljning av runmärkta drittelstäver och runmärkt smörpapper.

Jordbruksutredningen har ansett sig böra räkna med en höjning utav avgiften från mejerierna till 100 kronor per deltagande mejeri men med bibehållande tills vidare utav den nuvarande avgiften för äggkontrollen. Därjämte skulle smörprovningarna få tillgodoräkna sig vissa inkomster i förvaltningsersättning för kylhusen samt i arvoden vid anlitan av mejeriingenjör. Handeln med drittelstäver och smörpapper bör, såsom förut framhållits, drivas så, att den täcker de därmed förenade kostnaderna (inkl. lön) utan att nämnvärt överskott uppstår. I övrigt erforderliga medel böra enligt Jordbruksutredningens mening tillskjutas av staten. Med dessa utgångspunkter kan göras följande ungefärliga inkomstberäkning.

Beräkning av inkomster vid fullt genomförd kontroll.

	Kronor.
Provningsavgifter för mejerier 650 st. à 100 kr.	65 000: —
Avgifter för äggkontroll	20 000: —
Förvaltningsersättning från statens kylhus	4 000: —
Arvoden för anlitan av mejeriingenjör	5 000: —
Statsbidrag	140 800: —
	<u>Kronor 234 800: —</u>

Statens bidrag kan tänkas bli till större eller mindre del täckt genom kontrollavgifter för smör. Se härom vidare sid. 112.

*Engångs-
kostnader.*

Slutligen får beräknas vissa engångsutgifter i samband med att verksamheten utvidgas och laboratorielokaler utrustas. Dessa, för vilka statsmedel erfordras, har Utredningen uppskattat till följande

	Kronor.
Möbler och annan kontorsutrustning	5 000: —
Laboratorieutrustning	25 000: —
	<u>Kronor 30 000: —</u>

Kyllagerhus.

Efter att i det föregående hava angivit sin uppfattning rörande smör-exportens koncentrerings till Malmö och Göteborg samt förläggande av kontrollstationer till båda dessa platser, övergår Jordbruksutredningen nu till att behandla frågan om tillgodoseende utav härvid uppkommande behov av lokaler. Det förutsättes, att lagerlokaler för smör skola tillhandahållas uti tidsenligt inredda och lämpligt belägna kylhus.

*Utrymmes-
behov.*

I dessa eller i omedelbar anslutning till desamma böra svenska smörprovningarna få sina kontor och laboratorier inrymda. Ävenså har ansetts önskvärt, ehuru naturligtvis icke nödvändigt, att exportörerna kunna erhålla kontorslokaler därstädes, detta enär de önska ha sina lager och kontor i omedelbar närhet av varandra, vilket är av betydelse, då affärsledarna oftast själva övervaka arbetet i lagerlokalerna och företaga provning av till dem levererat smör.

Då äggexporten till större delen omhänderhaves av samma firmor som exportera smör samt den i vissa hänseenden kontrolleras av svenska smörprovningarna och då det för äggens förvaring kräves ändamålsenliga lokaler av liknande beskaffenhet som för smör, synes det önskvärt, att i kylhusen, därest sådana komma att byggas, beredes utrymme även för mottagning, packning och förvaring av ägg ävensom för kontor åt äggexportörer. Eventuellt kunna också bostäder för maskinister och vaktmästare inredas i lagerhusen.

Lagerrummen äro avsedda att mottaga smöret under de få dagar, som det i normala fall stannar på exportorten, men icke egentligen för lagring under någon längre tid. I fråga om ägg är även mera långvarig lagring att räkna med.

Efter dessa utgångspunkter har Jordbruksutredningen sökt göra en ungefärlig beräkning av utrymmesbehovet i lagerhusen. För detta ändamål hava de större exportörerna i Malmö och Göteborg tillfrågats, huru stor golvyta de kunde väntas behöva taga i anspråk för smör- resp. ägglager samt kontor. Med hänsyn till att även mindre, ej särskilt tillfrågade exportörer å de nämnda orterna finnas samt att smör och eventuellt även ägg, som nu exporteras över andra platser, skulle föras till Malmö och Göteborg, får givetvis något större utrymmesbehov än det så beräknade antagas föreligga. Då därjämte exporten av såväl smör som ägg under senaste åren befunnit sig i kraftig stegring och kan väntas bli ytterligare ökad, torde ganska stora reservutrymmen böra beräknas, om man ej vill riskera, att lokalerna redan om några år skola visa sig vara för knappt tilltagna. Jämväl böra lagerhusen innehålla särskilda rum för djupkylning av smör vid behov, samt eventuellt bostadslägenheter för maskinister och vaktmästare. En sammanställning av det beräknade utrymmesbehovet inkl. svenska smörprovningarnas lämnas nedan. De anförda talen avse effektivt lager- och kontorsutrymme, sålunda utan korridorer och hissar m. m. Härutöver får även beräknas nödiga utrymmen för intagning och sortering samt för maskin- och pannrum.

Beräknat behov av lager- och kontorslokaler i kyllagerhus.

	Smörlager och provnings- lokal kvm	Ägglager kvm	Kontor, laboratorier och bostäder kvm	Summa kvm
<i>Malmö:</i>				
Nuvarande exportörer.....	1 100	800	350	2 250
Djupkylt smörlager.....	400	—	—	400
Reservutrymme för exportörer	600	700	300	1 600
Svenska smörprovningarna	200	—	300	500
Bostadslägenheter.....	—	—	200	200
	2 300	1 500	1 150	4 950
<i>Göteborg:</i>				
Nuvarande exportörer.....	1 000	900	370	2 270
Djupkylt smörlager.....	250	—	—	250
Reservutrymme för exportörer	250	300	300	850
Svenska smörprovningarna	200	—	140	340
Bostadslägenheter	—	—	150	150
	1 700	1 200	960	3 860

Till ovanstående beräkningar må anmärkas, att reservutrymmet för lagerlokaler tilltagits förhållandevis litet i Göteborg, enär exportörerna därstädes uppgivit en i betraktande av sin nuvarande export relativt stor golvyta, varigenom behovet av ökat utrymme torde vara delvis tillgodosett. Reservutrymmet för ägglager i Malmö har däremot tagits avsevärt större, enär vid koncentrerings av exporten ett flertal firmor, som nu ha kontor på andra platser, kunna väntas vilja skaffa sig lokaler därstädes.

*Byggnads-
förslag.*

Sedan vissa av utredningsmännen besökt Göteborg och Malmö i syfte att på ort och ställe undersöka förutsättningarna för exportens koncentrerings och uppförande av kylhus på dessa platser, har Jordbruksutredningen uppdragit åt civilingenjören Carl Ritzén i Göteborg att utarbeta förslag med kostnadsberäkning till sådana kylhus. Förslagen med tillhörande skissritningar ha såsom bilaga B fogats till utlåtandet. De äro givetvis att betrakta såsom preliminära. Vid uppgörande av slutliga och noggranna ritningar kunna de därför, vilket ingenjör Ritzén inför Jordbruksutredningen framhållit, måhända behöva i vissa avseenden ändras. Förslagen böra emellertid kunna läggas till grund för byggnadsfrågans allmänna behandling.

Då kylhusens läge är av största betydelse främst ur transport- och lastningssynpunkt, har Jordbruksutredningen ägnat denna fråga särskilt uppmärksamhet. Fördelaktigast är givetvis om kylhusen kunna förläggas omedelbart invid kaj, så att lastning därifrån kan ske direkt i fartygen.

*Kylhus
i Göteborg.*

Såsom också av det vidfogade förslaget framgår, har i Göteborg erbjudits dels en å Masthuggskajen belägen tomplats, vilken kan erhållas på arrende emot en uppgiven arrendeavgift av 10 kronor per kvm och år, dels en tomt

belägen c:a 50 meter från nämnda kaj. Beträffande denna tomt har vid muntliga underhandlingar med representanter för drätselkammaren i Göteborg meddelats, att dessa vore beredda att tillstyrka försäljning för ett pris av 110 kronor per kvm. Den första tomten kan betraktas såsom synnerligen fördelaktig i förevarande avseende. Även den andra tomten tillfredsställer visserligen höga anspråk i fråga om läge, men måste dock medföra betydligt större besvär och kostnader vid lastning. Denna ställer sig emellertid billigare. Under förutsättning att tomtarealen i båda fallen blir densamma (1 350 kvm) samt arrendet för den förstnämnda utgör 10 kronor per kvm och årliga kostnaden för den senare beräknas utgöra 5 % å ett tomtpreis av 110 kronor per kvm, blir den årliga kostnaden för sistnämnda tomt 6 075 kronor lägre. Ingenjör Ritzén antyder i sin redogörelse, att en kylhusbyggnad å denna tomt skulle uppföras efter delvis annan plan med anlitande utav större tomtareal. Enär särskild kostnadsberäkning för sådan byggnad ej uppgjorts, har Jordbruksutredningen icke kunnat bedöma, huruvida någon ytterligare besparing härigenom skulle kunna göras. Då de fördelar, som ernås genom förläggandet av kylhuset omedelbart vid kaj, enligt Jordbruksutredningens mening uppväga de högre tomtkostnaderna därstädes, har Jordbruksutredningen emellertid ansett denna tomt vara att föredraga.

Förutom nämnda tomtplatser hava även andra varit under prövning men befunnits i olika hänseende mindre lämpliga.

Slutligen har undersökts, huruvida lämpliga lokaler för smörexportörer och smörprovningarna möjligen skulle kunna erhållas uti A. B. Svenska Fryseriernas byggnad. Det har emellertid befunnits, att där förefintliga utrymmen huvudsakligen äro avsedda för inlagring av varor under längre tid, men däremot icke väl lämpa sig såsom lokaler för smörexportörernas och smörprovningarnas kontinuerliga arbete. Dess användande härför skulle kräva betydande om- och tillbyggnader. Avståndet till staden och de kajplatser, varest smörtransporterande båtar lägga till, är därjämte stort, varför betydande kostnader för körningar skulle uppkomma. Vidare lär tillräckligt utrymme svårigen kunna ställas till förfogande hos fryserierna.

Ehuru de begärda arrendeavgifterna resp. försäljningsprisen för ovan berörda båda tomter innebära en avsevärd nedsättning av eljest gällande värden å tomter på ifrågavarande plats synes dock önskvärt, att möjligheterna för en ytterligare sänkning prövas. Med hänsyn till att uppförande av kylhus i Göteborg kräver stora uppoffringar från statens sida samt då Göteborgs stad och dess hamn måste hava stor fördel av att en större del av smör- och äggexporten ledes däröver, så synes det vara en rimlig begäran, att även Göteborgs stad genom fördelaktiga tomtvillkor bidrager till planens förverkligande.

För kylhus i Malmö ha av hamndirektionen erbjudits tomtplatser såväl uti Nyhamnsområdet i tullhamnen som i frihamnen, samtliga på större eller mindre avstånd från kaj (se bil. B alt. I—IV).

*Kylhus
i Malmö.*

Ifrågasatta tomter i tullhamnen omedelbart invid kaj ha dels visat sig för små, dels haft sådan betydelse för hamnens övriga rörelse, att hamndirektionen ej ansett sig kunna upplåta dem allenast för detta speciella ändamål.

Därjämte har ifrågasatts, att nuvarande slakthuset skulle efter omändring kunna användas för ifrågavarande ändamål. Enligt vad Jordbruksutredningen har sig bekant, har nämligen förslag väckts hos Malmö stadsfullmäktige om byggande av nytt slakthus, och förslagsställarna ha tänkt sig, att nuvarande slakthuset skulle kunna försäljas och få användning såsom lagerhus och smörkontrollstation. Beträffande dess lämplighet hänvisas till bil. B.

Tomterna i hamnområdena hava erbjudits på arrende under en tid av 50 år och mot en arrendeavgift av 4 kronor per kvm och år. Då hamnområdena ej ligga under stadsplan, lär upplåtelse med tomträtt icke kunna tillämpas i detta fall. Hamndirektionen har meddelat, att den icke är ovillig att, om så ovillkorligen påfordras, för statens räkning tillstyrka försäljning av erforderlig mark å utvisad plats i Nyhamnen, men hamndirektionen har ifrågasatt, om icke staten kan känna sig fullt trygg med en upplåtelse på arrende under 50 år, då Malmö hamn städse vore intresserad utav, att smörexporten ledes däröver och det fördenskull säkerligen icke skulle möta några svårigheter att efter utgången av denna tid få kontraktet förlängt på för staten rimliga villkor.

Tomterna i tullhamnen erbjuda fördelen att ligga närmare stadens centrum, något som exportörerna sätta värde på. Vid kylhusets förläggande hit torde man kunna räkna med, att reservutrymmena i byggnaden redan från början kunna bliva utnyttjade genom uthyrning. Utsikterna härför äro i frihamnen betydligt sämre, särskilt vad kontorslokalernas uthyrning beträffar. Av de olika föreslagna tomterna i tullhamnen, synes den i bil. B såsom alt. III betecknade vara den lämpligaste.

Ur drifts- och transportkostnadssynpunkt synes tomten i frihamnsområdet emellertid vara att föredraga. Nödvändiga förutsättningar för eventuell förläggande av kylhus till frihamnsområdet äro dock dels att kommunikationen med detta kan ske på enkelt sätt, dels att varorna även efter utförsel till frihamnen skola vara underkastade smörprovningarnas kontroll samt ej få vidarebefordras till utlandet annat än på samma villkor som eljest gälla för utförsel av smör och ägg, dels slutligen att smör och ägg av svensk produktion få utan erläggande av tullavgift återinföras från frihamnen, vare sig varorna äro avsedda att i järnvägsvagn befordras till utlandet eller att säljas på den inhemska marknaden.

Ingenjör Ritzén har ansett tomten i frihamnsområdet vara att föredraga ur teknisk synpunkt; byggnadsförslaget har därför uppgjorts för denna tomt. Kylhusets förläggning till Nyhamnsområdet skulle dock ej medföra ökade byggnadskostnader.

*Byggnads-
kostnader.*

Rörande beräkningen av byggnadskostnaderna hänvisas till bilaga B. De beräknade totalkostnaderna utgöra för:

	Kronor.
Kylhus i Göteborg å 5 300 kvm golvyta	1 980 000
Kylhus i Malmö » 7 480 » »	2 050 000
	Summa kronor 4 030 000

De årliga driftskostnaderna hava enligt bil. B beräknats till:

Kylhuset i Göteborg	64 500	
Kylhuset i Malmö	64 100	
	Summa kronor 128 600	

*Driftskost-
nader.*

Att driftskostnaden vid kylhuset i Göteborg ställer sig högre än i Malmö beror huvudsakligen på den höga tomtkostnaden å förstnämnda plats.

Ett av huvudmomenten i den föreliggande koncentreringsplanen är, att smörexportörerna skola ha sina lager- och arbetslokaler inrymda i av staten uppförda kylhus. Fördenskull bör bestämmas, att smöret ej får utföras, förr än det kontrollerats vid någon av svenska smörprovningarnas kontrollstationer. Allt exportsmöret måste då passera ettdera av kylhusen i och för kontroll. Då denna kontroll givetvis kräver tid och det från olika exportörer inkommande smöret ej kan tillåtas härunder stocka sig i smörprovningarnas lokaler eller stå på kajerna, måste det intagas i kylhusets lager- rum. Exportörer, vilka ändock måste ha egna arbets- och lagerlokaler på exportorterna, få förhyra sådana i kylhusen, varigenom de icke blott erhålla mera ändamålsenliga lokaler än dem, de nu förfoga över, utan också kunna göra stora besparingar å arbets- och transportkostnader. Beträffande smör, som avsändes för direkt utförsel från mejerier och mindre exportörer på andra platser, torde man få tänka sig, att det vid kylhusen omhändertages antingen av enskilda speditörer, som för detta ändamål hyra lokaler i desamma, eller av en till kylhuset knuten speditöravdelning. Avgifterna till en sådan böra naturligtvis inkludera även lagerhyra.

*Kylhusens
utnyttjande.*

Hyran för kontors- och lagerlokaler bör anpassas efter gängse hyra på orten för lokaler med motsvarande läge och beskaffenhet. Utrymmen, som icke genast bli tagna i anspråk av smör- och äggexportörer, kunna uthyras till andra. Givetvis måste hyran för här avsedda moderna kyllokaler emellertid bliva väsentligt högre än den exportörerna nu i regel betala för okylda, arbetskrävande och ur transportsynpunkt mer eller mindre illa belägna lagerkällare. För sådana lär hyran enligt inhämtade upplysningar uppgå till 8 å 15 kronor per kvm.

Jordbruksutredningen har vid beräkning av de sannolika inkomsterna ansett sig böra förslagsvis kalkylera med en hyra av 25 kronor per kvm golvyta för såväl kontor som lagerrum utom beträffande den okylda lagerkällaren i Malmö, som upptages till 12 kronor per kvm. Dock torde man i Göteborg kunna erhålla något högre hyra på grund av den i allmänhet högre hyresnivån samt kylhusets goda läge därstädes.

*Hyresin-
komster.*

Vid ovannämnda pris blir hyresinkomsten, därest i byggnadsförslaget upptagna lager- och kontorslokaler helt tagas i anspråk samt hyresersättning även beräknas för av svenska smörprovningarna disponerat utrymme, följande:

Kyllhuset i Göteborg:

		Kronor.
Lagerlokaler 2 840 kvm à 25 kr.	71 000	
Kontor och laboratorier 810 kvm à 25 kr.	20 250	91 250

Kyllhuset i Malmö:

Lagerlokaler utom källaren 4 000 kvm à 25 kr.	100 000	
Lagerkällaren 930 kvm à 12 kr.	11 160	
Kontor och laboratorier 1 100 kvm à 25 kr.	27 500	138 660
	<u>Summa kronor</u>	229 910

Från det i byggnadsförslaget upptagna utrymmet för kontor och laboratorier har såväl i Göteborg som Malmö avräknats 150 kvm för bostadslägenheter till två maskinister och en vaktmästare, vilka i driftskostnadsberäkningen förutsatts erhålla fria bostäder.

*Byggnads-
kapitalets
förräntning.*

Frånräknas driftskostnaderna, återstå följande överskott för förräntning av byggnadskapitalet:

	Kronor
Kyllhuset i Göteborg.....	26 750
Kyllhuset i Malmö	74 560
	<u>Summa kronor</u> 101 310

Detta belopp möjliggör förräntning efter 5 % för endast omkring hälften av hela byggnadskostnaden eller

beträffande kyllhuset i Göteborg c:a.....	535 000 kronor och
beträffande kyllhuset i Malmö c:a	1 490 000 »

De belopp, för vilka förräntning ej erhålles, utgöra sålunda

beträffande kyllhuset i Göteborg	1 445 000 kronor samt
beträffande kyllhuset i Malmö	560 000 »
	<u>Summa</u> 2 005 000 kronor.

*Kontroll-
avgift.*

Som den ökade kontrollverksamheten avlyfter en hel del arbete med tillsyn av smörets beskaffenhet, vikt och förpackning från exportörerna och dessa säkerligen komma att få ett värdefullt stöd genom den offentliga kontrollen samt då vidare smöret genom förvaring uti kylhusen bibehåller en hög kvalitet, vilken möjliggör ett fördelaktigare pris, synes det slutligen motiverat, att vederbörande exportörer skola erlägga en kontrollavgift för genom dem exporterat smör i likhet med vad redan tillämpas beträffande ägg.

Vid en kontrollavgift av exempelvis 0.25 öre per kg smör samt en årlig

export av 25 000 ton erhålles härigenom en årlig inkomst av 62 500 kronor. Sådan inkomst kan, om man så vill, räknas såsom inkomst av kylhusen men synes dock närmast böra användas för bestridande av kostnaden för smörprovningarnas verksamhet.

Jordbruksutredningen har icke ansett sig böra göra något bestämt förslag rörande sådan kontrollavgift men har velat påpeka, att behovet utav bidrag av skattemedel för de föreslagna åtgärdernas genomförande härigenom kan regleras. Utredningen önskar dock i detta sammanhang betona, att enligt dess förmenande dessa åtgärder äro av synnerligt stor betydelse för hela det svenska jordbruket och att staten därför bör, även genom anslagsmedel kraftigt bidra till deras realiserande.

Åtgärder för den närmaste tiden.

Byggnader, inrymmande kontrollstationer med tillhörande laboratorier jämte kyl- och lagerlokaler, lära ej kunna bli färdigbyggda och inredda förr än tidigast till den 1 juli 1931. Den föreslagna koncentreringen av smör-exporten till Malmö och Göteborg torde emellertid icke kunna genomföras, förr än nämnda byggnader äro färdiga, enär inga lämpliga lokaler nu finnas, vari smör, som från andra platser avsändes för export, kan intagas under provningen. Det synes vara olämpligt att tvinga dess avsändare att skaffa sig provisoriska lokaler i Malmö eller Göteborg. Tidigare än 1 juli 1931 kan koncentreringen därför knappast genomföras. Ej heller kan kontrollverksamheten genomföras i full omfattning förr än kylhusen samt där inredda laboratorier kunna tagas i anspråk. Det är emellertid synnerligen viktigt, att den skärpning och utvidgning av kontrollen, som innan dess kan genomföras, med det snaraste kommer till stånd. Mest angeläget är för närvarande, att en permanent kontrollavdelning inrättas i Malmö, varöver det mesta smöret utföres, samt att regelbunden veckokontroll och hållbarhetsprovningar anordnas framför allt beträffande det smör, som föres ut över Malmö och Göteborg. Ävenså är det av vikt, att nettoviktskontrollen påbörjas. Denna torde till en början närmast böra vara av uppfostrande karaktär, enär en övergångstid är behövlig, under vilken mejerierna hinna skaffa sig insikt om dess betydelse, lära sig huru nettovikten skall avpassas och allmänt skaffa sig lämpliga vågar. Såväl i Malmö som i Göteborg bör därför en nettoviktskontrollör anställas. Jämväl bör kontrollen över exportäggen skärpas genom anställande av en äggkontrollör även i Malmö.

Här anförda utvidgning av kontrollverksamheten bör enligt Jordbruksutredningens uppfattning genomföras från 1 juli 1930, varvid även huvudkontoret lämpligen kan flyttas till Malmö. Härvid måste givetvis svenska smörprovningarnas personal utökas samt rikligare medel ställas till förfogande för dess verksamhet. Om byggandet av kylhus i Malmö och Göteborg snarast påbörjas, får man också taga i betraktande, att smörprovningarnas direktör samt direktörsassistenten i Göteborg enligt sakens natur komma att få ett avsevärt ökat arbete genom tillsyn vid kylhusens byggande och inredning.

Utgifter.

Jordbruksutredningen har med hänsyn härtill ansett sig böra beräkna svenska smörprovningarnas personal och kostnader för budgetåret 1930/1931 på följande sätt:

Svenska smörprovningarnas avlöningsstat för budgetåret 1930/1931.

	Malmö kronor	Göteborg kronor	Summa kronor
Styrelsearvode.....	3 000	—	3 000
1 direktör.....	9 500	—	9 500
2 direktörsassistenter	6 000	7 200	13 200
1 kamrer	5 200	—	5 200
1 bokhållare.....	—	3 500	3 500
2 inspektörer	5 200	5 200	10 400
2 smörbedömare	4 000	4 000	8 000
2 kontrollörer (för nettovikt).....	4 000	4 000	8 000
2 kontorsbiträden	2 100	2 100	4 200
1 vaktmästare, kontant	2 000	—	2 000
1 mejeriingenjör tiden $\frac{1}{1}$ — $\frac{30}{6}$ 1931.....	4 500	—	4 500
2 äggkontrollörer	5 200	5 200	10 400
Hyresersättning till vaktmästare	700	—	700
Summa kronor	51 400	31 200	82 600
Dyrtidstillägg å lönerna (c:a 17 % å grundlöner).....			13 400
		Kronor	96 000

För bedömande av svenska smörprovningarnas omkostnadsstat för budgetåret 1930/1931 torde följande beräkning läggas till grund.

Övriga kostnader för budgetåret 1930/1931.

	Kronor
Reseersättning för styrelse, direktör, inspektörer m. fl.	16 000
Bedömningskostnader	14 000
Ersättning till ombud å olika exportorter	7 000
Arbets- och transportkostnader	3 000
Tryckningskostnader	7 000
Porto- och telegramkostnader	10 000
Hyror för kontorslokaler och provningskällare	
i Malmö	6 000
i Göteborg	7 000
Ljus och städning m. m.....	1 000
Isningskostnader för smörets avkylning i lagerkällare	1 000
Nyanskaffning av inventarier	5 000
	Kronor 77 000

Den totala kostnaden för smörprovningarnas verksamhet under budgetåret 1930/1931 skulle alltså uppgå till 173 000 kronor.

Inkomsterna vid verksamhetens bedrivande få beräknas på liknande sätt som förut angivits beträffande smörprovningarnas ordinarie stat. För nästa år beräknas minst 600 mejerier komma att delta, för vilka avgiften beräknas till 100 kronor per mejeri. *Inkomster.*

Beräknade inkomster budgetåret 1930/1931.

	Kronor
Provningsavgifter från mejerier, 600 st. à 100 kr.	60 000
Avgifter för äggkontrollen	15 000
Arvoden för anlåtande av mejeriingenjör.....	2 000
	Kronor 77 000

Då kostnaden för smörprovningarna under nästa budgetår, såsom ovan angivits, blivit beräknade till sammanlagt 173 000 kronor, skulle alltså för verksamhetens upprätthållande i av Jordbruksutredningen föreslagen omfattning för budgetåret 1930/1931 erfordras ett från nuvarande 40 000 kronor till 96 000 kronor förhöjt statsanslag.

Smörexportens kommersiella organisation.

Smörkontrollens förläggande till endast två platser och smörets sammanförande därstädes i för alla exportörer gemensamma kyllagerhus äro åtgärder, som enligt Jordbruksutredningens mening kunna tänkas leda till successiv koncentration av själva handeln. Genom exportvarans sammanförande i stora partier kan tillförseln till utskeppningsorten ordnas mera rationellt, varvid även frågan om speciella exporttariffer för smör å de svenska järnvägarna är förtjänt att särskilt beaktas.

I ett föregående kapitel har Jordbruksutredningen redogjort för smörexportens omfattning och fördelning på skilda länder under olika tider av året. I fråga om exportstatistiken vill Jordbruksutredningen här framhålla önskvärdheten av att exportsiffrorna angivas ej månadsvis, utan för vecka, varigenom ett korrektare uttryck för exportens växlingar skulle givas än nu är fallet. En månadssiffra omfattar, som förut påpekats, för närvarande än fyra och än fem veckors exportmängder, och fluktuationerna, totaliter eller på de skilda länderna, te sig på grund härav större än de i själva verket äro. Ett offentliggörande, såsom sker i Danmark, av varje veckas export på de olika länderna och t. o. m. på de särskilda hamnarna, skulle även, enligt Jordbruksutredningens mening, ej endast vara av intresse i kommersiellt hänseende utan även möjligen kunna i sin mån befrämja en mera jämn tillförsel till de olika marknaderna. I sistnämnda hänseende är det givetvis av vikt, att mera tillfälliga förändringar i marknadsläget inom det ena eller andra landet ej få giva anledning till bråda omkastningar i fråga om dirigerandet av smöret till de olika länderna. Genom att handeln, i vad på säljaren ankommer, präglas av i möjligaste mån jämna och regelbundna utbud torde också knytandet av fasta affärsförbindelser bäst befrämjas och ernåendet av

de genomsnittligt mest fördelaktiga priser möjliggöras. En vidgad samverkan mellan exportörerna måste anses som en nödvändig förutsättning för en utveckling i riktning mot ökad stabilitet och jämnhet på smörmarknaden. Härvid kunna växlingarna i produktion och tillförsel under olika årstider och från skilda landsdelar göras till föremål för gemensamt övervägande och utbuden på olika marknader regleras — till förmån i längden för både säljare och köpare. Bildandet av stora exportföreningar, i vilka de smörproducerande mejerierna ingå som medlemmar — såsom redan skett i södra Sverige — torde även kunna bliva av mycket stor betydelse för själva smörmarknadens stabilisering. Hithörande förhållanden skola av Jordbruksutredningen ägnas fortsatt uppmärksamhet vid behandlingen av frågan om andelsrörelsen inom jordbruket.

Om också Jordbruksutredningen ej för närvarande anser sig böra föreslå några statliga åtgärder, avsedda att direkt förändra eller påverka den kommersiella organisationen av smörhandeln, vill Jordbruksutredningen dock kraftigt framhålla önskvärdheten av att de ovan anförda synpunkterna ifråga om handelns jämnhet och regelbundenhet vinna ökat beaktande. Jordbruksutredningen vill även uttala den förväntan, att de av Jordbruksutredningen föreslagna åtgärderna för vidgad och koncentrerad kontroll och exportsmörets sammanförande till endast två utskeppningsorter skola i sin mån visa sig ägnade att främja utvecklingen i önskad riktning.

Sammanfattning.

På grund av vad i det föregående anförts får Jordbruksutredningen föreslå:

dels att för budgetåret 1930/1931 må anvisas följande anslag, nämligen

- a) såsom bidrag för bildande av mjölkbedömningsföreningar 15 000 kronor;
- b) för anordnande av utbildningskurser för mjölkbedömare 5 000 kronor;
- c) såsom bidrag åt svenska mjölkintressenters upplysningsförening för bedrivande av kvalitetspropaganda för mjölk 10 000 kronor;

- d) för anordnande av fortbildningskurser för mejeripersonal 20 000 kronor;

dels att mejerikonsulentverksamheten må ordnas på i betänkandet angivet sätt och att för detta ändamål må för budgetåret 1930/1931 anvisas följande anslag, nämligen

- e) till mejerikonsulentverksamhetens upprätthållande 37 500 kronor, utgörande hälften av det för helt år erforderliga statsanslaget;

- f) till stipendier för utbildande av mejeriingenjörer 8 000 kronor;

- g) för anordnande av instruktionskurs för mejerikonsulenter 9 000 kronor;

dels att för utlämnande av lån för mejeriers byggande och modernisering må inrättas en statens mejerilånefond samt att till denna fond må dels för budgetåret 1930/1931 avsättas ett belopp av två milj. kronor, dels överföras odisponerade medel av och inflytande annuiteter till norrländska andelsmejerifonden;

dels att kontrollen över exportsmöret må utvidgas och ordnas på sätt i betänkandet anges samt att till upprätthållande av svenska smörprovningarnas verksamhet må för budgetåret 1930/1931 anvisas ett anslag å 96 000 kronor;

dels och att kyllagerhus för smör och ägg må genom statens försorg uppföras i Malmö och Göteborg i anslutning till där inrättade kontrollstationer samt att för ändamålet må anvisas anslag å tillhoppa 4 030 000 kronor.

*Bilaga A.***Smörkontrollen och smörexporten i Lettland, Estland och Finland.**

Med anledning av en studieresa till Finland, Estland och Lettland, företagen på uppdrag av de av chefen för jordbruksdepartementet tillkallade utredningsmännen för utredning av jordbrukets ekonomiska läge, får under tecknad härmed avgiva följande kortfattade berättelse.

Mejerihanteringens utveckling i Estland och Lettland erbjuder ett visst intresse därigenom, att man efter världskriget genom kraftiga åtgärder från statens sida sökt att snabbt upphjälpa densamma, framförallt med inriktning på produkternas kvalitet. Samtidigt vidtogos liknande åtgärder för boskaps-skötselns höjande. Resultaten av ansträngningarna synas, ehuru ännu säkerligen en hel del återstår, hava blivit anmärkningsvärt goda. Finland är ju ett gammalt mejeriland, och utvecklingen därstädes har, vad mejerihanteringen beträffar, gått i ungefär samma tempo som hos oss.

Gemensamt för dessa tre länder är, att man koncentrerat smörexporten till ett fåtal hamnar, i Estland och Lettland till resp. Reval och Riga. I Finland hade man tills för några år sedan hela smörexporten koncentrerad till Hangö. Numera är den förlagd även till Helsingfors, ehuru dock det mesta smöret går över den förstnämnda hamnen.

Anledning till denna koncentration av smörexporten är, att man önskar ernå en rationell kontroll av allt exportsmör, bästa möjliga behandling av smöret under uppehållet i exporthamnen samt lämpligare och billigare transporter till och från exporthamnen, såväl beträffande järnvägs- som båttransporter.

Nedanstående siffror giva en uppfattning om smörexportens storlek från respektive länder under de senaste åren i milj. kilogram. Till jämförelse anföras motsvarande exportsiffror för Sverige.

Å r	Estland	Lettland	Finland	Sverige
1922.....	1·0	0·9	8·3	1·38
1923.....	2·3	2·9	6·6	2·5
1924.....	3·5	3·7	8·2	5·4
1925.....	7·1	7·1	13·2	9·2
1926.....	9·6	10·1	13·2	15·1
1927.....	9·9	10·8	15·1	18·5
1928.....	11·2	13·1	13·4	17·5

Av ovanstående siffror framgår, att smörexporten från Estland och Lettland raskt ökat. Under år 1929 torde enligt uppgift exportkvantiteten komma att öka med cirka 2 millioner kilogram för respektive länder. Under innevarande års första nio månader har exportkvantiteteten från Sverige uppgått

till 17½ milj. kilogram, varför exportsiffran för år 1929 kommer att bli avsevärt högre än för år 1928.

Följande siffror torde, vad Estland och Lettland beträffar, ytterligare visa mejerihanteringens utveckling i dessa länder. År 1921 funnos i Lettland endast 21 mejerier, varav 16 voro andelsmejerier. Under år 1928 funnos i samma land 756 mejerier, varav 529 voro andelsmejerier och 227 privata. I Estland arbetade år 1923 224 mejerier, varav 130 voro andelsmejerier. År 1928 hade mejeriernas antal i Estland kommit upp till 379, därav 329 andelsmejerier.

Smörets transport till exporthamn.

Liksom i Sverige har man inom nämnda länder sört för att smöret under den varmare årstiden transporteras i kylda vagnar. I kylvagnarna såväl i Estland och Finland som Lettland finnas termografer insatta, vilka ange temperaturvariationerna under transporten av smöret till exporthamnen. Kontrollen av smörets kylning under transporten handhaves förutom av järnvägstjänstemännen även av smörkontrollstationernas tjänstemän. Denna kontroll är för dessa tjänstemän synnerligen lätt att utöva på grund av exportens koncentration till en enda hamn. Även övervakandet av vagnarnas renhållning sker härigenom lätt.

Smörkontrollstationer.

Smörkontrollstationerna i exporthamnarna inom de länder, som denna redogörelse avser, äro förbundna med kylhus, detta icke för att smöret här skall lagras någon längre tid utan endast för att smöret, som är en ömtålig vara, icke skall försämrast till sin kvalitet under den tid, som behöves för utövandet av erforderlig kontroll av smörets kvalitet, vattenhalt m. m. samt för att exportören skall kunna sortera och distribuera detsamma för olika exportmarknader och vidtaga övriga för försäljningen behövliga åtgärder. Här nedan lämnas en beskrivning över kylhusen och kontrollstationerna i exporthamnarna inom respektive länder.

Kontrollstationen i Riga.

Kylhuset i Riga (Lettland) består av en större betongbyggnad i fyra våningar med källarvåning samt tillhörande maskinhall och kontorsbyggnad. Byggnaderna uppfördes av lettiska staten åren 1926—1927. För närvarande är endast halva byggnaden isolerad och tagen i bruk, andra hälften är reserverad för framtida behov. I såväl källare- som bottenvåning och våningarna en och två trappor upp finnas förutom kylrummen förrum. För närvarande har man 2 748 kvm kyld golvyta.

Källaren användes för djupkylning av smöret och här hålles en temperatur av -4 à -6° C. Denna djupkylda lokal användes för sådant smör, som vid kontrollen visar sig ha en mindre god konsistens. Dylikt smör skall stå i denna lokal i minst 24 timmar före inlastningen i fartyget. I de övriga

våningarnas kylrum hålles en temperatur av -2 à $+2^{\circ}$ C. Som förut nämnts finnas utanför kylrummen rikligt tilltagna förrum för intagning och sortering av respektive exportörers smör. Golven i samtliga lokaler utgöres av cementgolv på betong med isolering.

För transport av drittlarna mellan de olika våningarna finnas flera hissar med 1.5 tons lyftkraft. För upptagning av smör från källaren har man en elevator med en kapacitet av 750 drittlar per timme. Dessutom ämnar man för att underlätta smörets transport vid utlastning till fartygen från de olika våningarna insätta två elevatorer med en kapacitet av 1 200 drittlar per timme.

I maskinsalen äro inmonterade tre stycken liggande ammoniakkompressorer om vardera 160 000 timkcalorier, av vilken den ena är reservmaskin. Man har i maskinsalen reserverat tillräcklig plats för inmontering av ytterligare tre kompressorer. I varje lagervåning är en torrluftkylare inbyggd, i vars rörledningar klorkalcium cirkulerar som kylmedium. Från dessa luftkylare drives med fläkt den kylda luften ut i de olika lokalerna genom trätrummor. I källaren sker nedkylningen till 50 % förmedelst kylelement och 50 % kall-luft, under det att de övriga våningarna kylas enbart med kall-luft.

Kylhuset, som är beläget vid kaj, är på långsidorna försett med last-bryggor. På båda sidor om kylhuset löpa järnvägsspår. Utlastningen sker förmedelst rännor direkt från kylhuset till fartygen, som ligga mitt för kylhuset. Här kan nämnas, att allt smör, som exporteras från Riga, fraktas i ångfartyg utrustade med isolerade kylrum och kylmaskiner.

Det totala intrycket av kylhuset i Riga är, att det är i allo förstklassigt byggt och inrett. Om en anmärkning skulle riktas mot detsamma, borde den gå ut på att man borde ha kunnat spara på utrymmet, varigenom kostnaden bland annat för dess uppförande självfallet skulle blivit lägre.

Kontorsbyggnaden är sammanbyggd med kylhuset och rymmer, förutom kontorslokaler för smörkontroll, även laboratorium. Samtliga dessa lokaler äro förstklassiga och praktiska, och gäller detta särskilt laboratoriet. Vid laboratoriet utföras såväl kemiska som bakteriologiska undersökningar av smöret. Laboratoriets utrustning är i alla avseenden modern och god. Byggnadskostnaderna för kylhuset och kontorsbyggnaden jämte nödig utrustning har uppgått till 1 730 000 kronor, varav 216,000 kronor kommo på kylmaskinanläggningen och 14 000 kronor på laboratoriet.

Kontrollstationen i Reval.

Kyllokaler, maskinrum och kontorslokaler äro här inrymda i en äldre magasinsbyggnad, som iordningstälts för ändamålet. På ena sidan äro framdragna järnvägsspår.

Det är att märka, att Revals stad äger samtliga byggnader jämte järnvägsspår. Staten äger kylmaskineriet, och kyllokalerna ha förhyrts av smör-exportföreningen Estonia, som jämväl iordningställt och renoverat samt underhåller kyllokalerna. Denna förening uthyr sedan lokaler till andra smör-exportörer.

Allt smöret kommer till kylhuset per järnväg (under den varmare årstiden i kylda vagnar) och transporteras därifrån per bil till fartygen, som ligga cirka 800 meter därifrån. Varje firma har ett förrum och ett eller flera kylrum. I kylrummen hålles en temperatur av -4° C. eller något däröver, och i förrummen betydligt högre cirka $+8$ à $+10^{\circ}$ C. Provtagningen av smöret sker här, i motsats till vad fallet var i Riga, i förrummen. Smör, som vid framkomsten till kylhuset visar sig hava en mindre god konsistens, skall stå i minst 24 timmar, innan det får exporteras. Skall exporten ske med fartyg, som icke äro utrustade med kylanordningar, får allt smöret stå i kylrum under minst 48 timmar. Såväl i Reval som i Riga ankommer smöret till kylhuset under olika veckodagar med leverans från mejerierna vanligen två gånger i veckan. Kyllokalerna äro praktiskt inredda samt snygga, och utrymmet är väl tillvarataget. Lokalerna ligga i tre våningar. För uppföring och nedtagning av drittlarna användes en elevator med en kapacitet av 1 200 drittlar per timme i vardera riktningen.

Kylmaskineriet utgöres av tre stycken ammoniakkompressor, som drivas med ångmaskiner. Ångpannorna eldas med oljeskiffer. För luftkylning användes torrluftkylare med klorkalcium som kylmedium. Lokalerna kylas till 70 % förmedelst radiatorer (kylelement) i taken och 30 % kall luft. Under alla kylelementen finnas här liksom i Riga dropprännor av trä och plåt.

För smörkontrollen finnas lokaler i en byggnad sammanbyggd med kylhuset. Dessa lokaler äro dock trånga och mindre ändamålsenliga.

Smörkontrollen är här likaledes utrustad med laboratorium för kemisk och bakteriologisk undersökning av exportsmöret. På grund av utrymmesskäl kan emellertid laboratoriets lokaler icke inrymmas i samma byggnad som kontorslokalerna, utan dessa lokaler äro förlagda inne i staden.

Då man anser att smörexporten från Estland kommer att ytterligare öka och de nu befintliga kyl- och kontorslokalerna härigenom bliva för små, har av staten ritningar uppgjorts för en nybyggnad med placering vid kaj i exporthamnen och med laboratorium i samma byggnad. I brist på medel synes denna nybyggnad dock ej komma till stånd inom den närmaste tiden.

Kontrollstationen i Hangö.

Kylhuset ligger strax utanför den egentliga staden och omedelbart intill kaj. På båda sidorna om byggnaden löpa järnvägsspår. Smöret anländer till kylhuset på måndagarna i 50 à 60 järnvägsvagnar och exporteras påföljande onsdag, huvudsakligen till England. En mindre kvantitet smör kommer dock med båt från Åland.

Smöret lossas från kylvagnarna till en sorteringshall, som ligger i mitten av byggnaden. Sedan smöret sorterats här, föres det till de olika kyllokalerna, varifrån drittlarna, sedan smöret kontrollerats, rullas i rännor tvärs över kajplanet till fartygen.

Kylhuset är uppfört för cirka 20 år sedan i endast en våning. Väggarna äro uppförda av natursten och med stora fönster även i kylrummen. Mellan de olika kylrummen löpa långa korridorer. Kylrummen ha en golvyta

av närmare 3 000 kvm. Temperaturen hålles i kylrummen vid + 8 à + 10° C. Djupkylningslokaler saknas, enär dessa anses obehövlige på grund av att smöret kyles i mejerierna och under transporten i kylvagnarna. Dessa senare äro likaledes utrustade med termografer samt jämväl med möjlighet för uppvärmning vid allt för kall väderlek.

I kylhusbyggnadens bortre ända äro lokaler inredda för smörkontrollen. Dessa lokaler omfatta dels kontorslokaler och dels ett mindre laboratorium för vattenhaltsundersökningar. Därest vidlyftigare undersökningar av smöret anses böra vidtagas, skickas prov till exportföreningen Valios laboratorium, beläget i Helsingfors. Från Helsingfors exporteras likaledes smör, som går till Tyskland. Även här finnas lämpliga lokaler för smörets behandling, men dessa äro icke belägna intill kaj.

Kostnaden för smörkontrollen.

Enligt uppgift var totalkostnaden för smörkontrollen i Reval under föregående år 130 000 kronor, varav 92 000 kronor kommer på konsulent- och kontrollavdelningarna och 21 000 kronor på laboratorierna. Återstoden utgjordes av kostnader för telegram, porto och tryck, avgift till personalens sjukkassor samt oförutsedda utgifter.

Kostnaderna för smörkontrollanstalten i Riga uppgår till 82 650 kronor per år, varav 51 300 kronor komma på konsulent- och kontrollavdelningarna och 31 350 kronor på laboratorierna. Här bör även anmärkas, att lönerna till tjänstemän samt arbetare äro i Estland och speciellt Lettland mycket låga.

Uppgifterna angående kostnaderna för smörkontrollen i Finland har jag icke haft tillfälle att anskaffa.

Smörkontrollens arbetssätt i Estland, Lettland och Finland överensstämmer i huvudsak med vår, dock har man i dessa länder infört bakteriologisk kontroll och nettoviktsskontroll.

Mejerikonsulentverksamheten.

Samtidigt med att man i Estland, Lettland och Finland infört en tillfredsställande smörkontroll, har man även haft blicken öppen för, att denna kontroll icke skulle vara tillfyllest, om icke till mejeriernas förfogande stode ett tillräckligt antal mejerikonsulenter, vilka vid behov kunde biträda mejerierna för avhjälpandet av uppkomna fel å mejeriprodukterna samt i övrigt verka för en sund utveckling av mejerihanteringen. Vid smörkontrollstationerna i Estland och Lettland har man sålunda tre konsulenter, vilka dock äro att uppfatta såsom mejeriinspektörer, i det de årligen skola minst en gång kontrollera arbetet i mejerierna och dessas utrustning. I Estland finnas ytterligare fem mejerikonsulenter, vilka tillhöra den statsunderstödda »Centrala lantbruksekonomska byrån» (Talumajandusnõuande-Büro) och som hava tilldelats var sitt distrikt. Dessutom äro vid denna byrå två driftskonsulenter och en eldnings- och maskinkonsulent anställda. Lettland har fyra distriktskonsulenter, vilka äro statsavlönade men anslutna till lokala

lantbruksorganisationer. Dessutom finnes i Lettland ett antal mejerikonsulenter (4 st.) anställda hos landets trenne exportföreningar. I betraktande av dessa länders ringa storlek och små ekonomiska resurser kan antalet mejerikonsulenter synas stort, men man har ansett det nödvändigt med hänsyn till vikten av att producera kvalitetsvaror såsom enda möjligheten att i konkurrensen på världsmarknaden uppnå tillfredsställande pris. Vidare anser man det av stor betydelse att erhålla en ekonomisk drift vid mejerierna, till vilket mejerikonsulenterna i avsevärd grad bidraga, förutom att deras verksamhet på ett utomordentligt sätt kompletterar själva smörkontrollen. I Finland finnas enligt uppgift tolv mejerikonsulenter, en för varje mejerikrets. Dessa äro här anställda hos landets stora exportförening Valio, som handhar ungefär 90 % av Finlands smörexport.

Göteborg den 24 december 1929.

A. R. T. Söderlund.

Bilaga B.

Förslag till kyllagerhus för smör och ägg i Göteborg och Malmö.

I. Kyllagerhuset i Göteborg.

(Härtill planscher 1—11.)

a. Tomt.

De synpunkter, som varit utslagsgivande vid underhandlingar om lämpliga tomter både i Göteborg och Malmö, ha varit:

1) Tomten bör vara belägen så nära som möjligt intill de kajplatser, där de båtar lägga till, vilka frakta smör och ägg.

2) För att i möjligaste mån undvika vagnsväxling med lokomotiv erfordras järnvägsspår omedelbart intill lagerhusets ena långsida, så anordnat, att lastade vagnar komma från ena hållet och tomvagnar fortsätta åt andra hållet.

3) Möjlighet bör beredas att någorlunda bekvämt kunna mottaga smör och ägg, som framforslas med lastbil.

4) Möjlighet bör finnas till framtida utvidgningar.

På basis härav ha i Göteborg underhandlingar förts med hamnkontoret, som disponerar tomterna omedelbart intill kajen, samt med drätselkammaren, som disponerar övriga tomter längs hamnen.

Som resultat av dessa förhandlingar har hamnkontoret föreslagit en tomt å Masthuggskajen, å ritning plansch 1 benämnd *alt. I* och drätselkammaren en tomt vid hörnet av Skeppsbron och Värmlandsgatan, å samma ritning benämnd *alt. II*.

Tomten alt. I ligger mitt för de kajplatser, där Engelsbåtarna ligga och omedelbart intill kajen. Den har goda järnvägsförbindelser, och till densamma kan biltrafik lätt ordnas. För framtida utvidgningar kan ytterligare tomtmark erhållas å den föreslagna tomtens västra sida.

Nackdelarna med tomten äro, *dels* att den ej kan av staden försälgas utan endast upplåtas mot tomtträtt, *dels* att tomtmarken här är mycket värdefull och därför betingar ett relativt högt arrende, dock högst 10 kronor pr kvm och år, *dels* att byggnaden på denna grund måste sammanträngas både på bredd och längd och att kontorslokalerna av denna anledning måste förläggas inom själva kylhuset, *dels* och att grundförhållandena på grund av närheten av kajen äro något sämre än vad som är fallet beträffande den andra tomten.

Tomten alt. II ligger mitt bakom tomten alt. I och c:a 50 m från kajen. Den erhåller järnvägsspår omedelbart framför och är lätt tillgänglig för biltrafik. För framtida utvidgningar kan erforderlig tomtmark reserveras väster om den föreslagna tomten.

Då denna tomt kan göras större, erhålles bättre utrymme för byggnaderna. För kontorslokalerna kan uppföras särskild kontorsflygel i omedelbar förbindelse med lagerbyggnaden. För maskinrum uppföres särskild envåningsbyggnad söder om lagerhuset, och mellan maskinhuset och kontorsflygeln erhålles en mindre gård.

På grund av det större avståndet från kajen äro grundförhållandena som nyss nämnts något bättre än vad som är fallet beträffande alt. I.

Denna tomt kan av staden försälgas och betingar ett pris av högst 110 kronor pr kvm.

Den största och tyngst vägande nackdelen för tomten alt. II är dess relativt stora avstånd från kajen. För transport av smördrittlar och ägg-lådor måste anordnas en c:a 50 m lång transportbana på ungefär 5 m:s höjd över gatan. Detta medför givetvis en både besvärligare och dyrbarare utlastning.

På grund av vad jag ovan anfört, synes mig tomten alt. I vara att föredraga framför tomten alt. II. Fördenskull ha förslagsskisserna uppgjorts för den förstnämnda tomten.

b. Byggnad.

Byggnaden, som helt täcker den föreslagna tomten, är avsedd att uppföras med stomme av armerad betong på pålgrund. Ytterväggarna uppföras av tegel, som fogstrykas, utom för bottenvåningen som klädes med granit. Innerväggarna uppföras av tegel, som putsas. De uppbäras våningsvis av bjälklagen. Isolering av väggar och bjälklag sker med vanlig expanderad korksten.

För erhållande av tillräcklig bredd å huset måste järnvägsspåret dragas genom byggnadens bottenvåning. Detta är till fördel för lossning av järnvägsagnar under sommaren och vid regnig väderlek.

Kontors-, provnings- och laboratorielokalerna placeras längs södra fasaden i våningarna 1—4 trappor upp. De skiljas från kyllokalerna medelst en korridor. Maskin-, pump- och pannrum placeras i källaren.

Lagerlokalerna för smör ligga i källaren, bottenvåningen och våningen 1 tr. upp samt lagerlokalerna för ägg i våningarna 2 och 3 trappor upp. I våningen 4 trappor upp (vinden) placeras hissmaskineri och kondensator för kylmaskinerna. Resten av vinden upptages av laboratorier och event. reservutrymme för ägglager.

Å ritningarna ha angivits de minimitemperaturer, till vilka lokalerna kunna nedkylas för en körtid för kylmaskinerna av 12 à 15 timmar pr dygn. Dessa låga temperaturer i lokalerna erfordras endast under den varmaste tiden av året. Under vintern däremot är en temperatur av + 4 à 6 grader fullt tillräcklig i såväl smör- som ägglager. I djupkylningsrummen däremot torde, i den mån de utnyttjas, den angivna temperaturen vara erforderlig hela året om.

För nedkylning av lokalerna föreslås 3 st. ammoniakkompressorerna med en kapacitet för vardera av 125 000 kalorier pr timme. Den ena av kompressorerna är avsedd att stå i reserv. För kylmaskinerna erforderlig över-silningskondensator är placerad å vinden. Nödigt kylvatten till denna skulle tagas från stadens vattenledning. — Vid det slutgiltiga förslagets uppgörande bör undersökas, huruvida det möjligen skulle ställa sig billigare att använda älvvatten, som renas genom snabbfilter, liksom ock möjligheten att erhålla tillräckligt grundvatten genom borrhunnar.

För kontorsavdelningen föreslås en vanlig personhiss och för transport av smördrittlar och äggglådor en varuhiss med 1 500 kg nyttig last samt för enbart drittlar en elevator med en kapacitet av 1 200 drittlar pr timme.

För utlastning till fartyg anordnas balkonger vid våningarna 1 och 2 trappor upp. Från dessa kunna drittlar och äggglådor lyftas över till fartygen med stadens lyftkranar.

Den föreslagna byggnaden innehåller följande nyttiga golvytor:

a) lokaler, för vilka hyra skall erläggas:

smörlager med djupkylning	1 670	kvm	
ägglager med lokaler för intagning och uttagning	1 170	»	
kontor och laboratorier.....	960	»	3 800 kvm

b) gemensamma lokaler, för vilka hyra ej utgår:

lossning, sortering, förrum och passager.....	950	kvm	
maskinrum, pannrum, luftkylare m. m.....	550	»	1 500 kvm
			Summa 5 300 kvm

Kostnaderna för byggnad, maskineri m. m. framgår av nedanstående

Kostnadsberäkning.

Schaktning, pålning, betonggrund och isolering	kronor	410 000:—
Betongstomme, bjälklag och pelare.....	»	275 000:—
Murningsarbeten och puts.....	»	215 000:—
Golvläggning, snickerier, plåtarbeten och målning m. m.	»	180 000:—
Transport kronor		1 080 000:—

	Transport kronor 1 080 000:—
Korkisolering	» 145 000:—
Kylmaskineri komplett.....	» 395 000:—
Hissar och elevatorer	» 35 000:—
Elektrisk installation med transformator	» 65 000:—
Gas-, vatten- och avloppsledningar samt värmeledning...	» 32 000:—
Arvoden för ritningar, byggnadskontroll m. m.	» 80 000:—
Diverse och oförutsett c:a 8 % härå	» 148 000:—
	Summa kronor 1 980 000:—

Utöver ovanstående engångskostnader beräknas de årliga omkostnaderna enligt nedanstående

Driftskostnadsberäkning.

Arrendeavgift för tomt	kronor 13 500:—
Grundavgift för elektrisk ström efter ett pris av 85 kronor pr kW och år	kronor 15 725:—
Förbrukningsavgift för dito efter 1 öre pr kWh för samtliga motorer och all- mänbelysning.....	» 4 475:—
	» 20 500:—
Kylvatten för kylmaskiner samt vatten till klosetter och tvättställ m. m.	» 8 000:—
Omkostnader för kylmaskiner exkl. ström	» 1 500:—
Koks för värmeledningen.....	» 1 500:—
Diverse underhåll av fastighet m. m.	» 7 500:—
Avlöning för en förste maskinist jämte bostad	» 4 200:—
» » » andre » » »	» 3 200:—
» » » vaktmästare » » »	» 2 600:—
Ersättning till svenska smörprovningarna för förvaltning av fastigheter.....	» 2 000:—
	Summa kronor 64 500:—

II. Kyllagerhuset i Malmö.

(Härtill planscher 12—23.)

a. Tomt.

För erhållande av lämplig tomt ha underhandlingar förts med hamndirektionen i Malmö, som föreslagit följande olika tomter (se plansch 12).

Alt. I. Tomt å Frihamnsområdet.

» II. Kvarteret nr 22 Sirius söder om Jörgen Kocksgatan.

» III. Delar av kvarteren nr 17 Asien och 18 Afrika i Tullhamnen.

» IV. Del av kvarteret nr 8 Bylgia i Badhusparken.

» V. Nuvarande Slakthuset.

Av de här ovan angivna olika förslagen är tomten alt. I den för anläggningen bäst belägna. Den ligger visserligen c:a 75 m från kajen, men då

det f. n. icke är möjligt att erhålla någon tomt, som ligger så nära kaj, att transportbana kan undvikas, är den i detta avseende jämnställd med de övriga. Spårförbindelserna äro goda, och på grund av belägenheten inom frihamnen ställer sig järnvägsfrakten hit 2 à 3 kronor billigare per vagn än till andra tomter. Tomten ligger omedelbart intill gata, och en anläggning därstädes kan således lätt mottaga biltrafik. För framtida utvidgningar kan ytterligare tomtområde reserveras. Tomten kan icke säljas utan endast upplåtas mot arrende, möjligen med tomträtt. Arrendeavgiften överstiger icke 4 kronor per kvm och år.

Då det är ett önskemål att erhålla tomt omedelbart intill kaj, har hamndirektionen på förfrågan meddelat, att det möjligen skulle kunna ordnas så, att tomt upplåtes öster om nuvarande inre kajhörnet. Detta skulle emellertid medföra ny utbyggnad av frihamnskajen mot öster samt framdragande av nya järnvägsspår. Den knappa tid, som stått till buds, har icke tillåtit utförandet av de omfattande utredningar, som måste föregå en sådan tomtupplåtelse. På denna grund har detta alternativ här ej medtagits.

Tomten alt. II är illa belägen i förhållande till kaj och en byggnad därstädes skulle erfordra en lång och dyrbar transportbana fram till kajen.

Tomten alt. III är smal och därför oekonomisk för en kylhusbyggnad. Den ligger c:a 65 m från kaj. Järnvägsspåret ligger här i kurva, vilket försvårar vagnsväxlingen.

Tomten alt. IV ligger visserligen i närheten av tre olika kajer, men då den icke ligger omedelbart intill någondera, måste trenne transportbanor byggas. Järnvägsspår kunna framdragas på båda sidor om tomten, men då dessa bli s. k. ändspår måste vagnsväxling ske för varje lossning av 4 vagnar.

Tomt alt. V utgöres av nuvarande Slakthusområdet med därå befintliga byggnader. Läget är gott i förhållande till järnvägsspår men i förhållande till kaj sämre än för någon av de övriga tomterna. Nu befintliga byggnader kunna endast efter omfattande till- och ombyggnader göras lämpliga för här avsett ändamål.

Då tomten alt. I sålunda synes vara den lämpligaste, som f. n. kan uppbibras, ha förslagsskisser och kostnadsberäkningar uppgjorts för kyllagerbyggnad å denna tomt.

b. Byggnader.

Tomten är här större än i Göteborg. På grund härav har kontors- och laboratorielokalerna förlagts i särskild flygelbyggnad, vilken dock skulle sammanbyggas med kylhuset.

Mellan de båda byggnaderna samt delvis under kontorsflygeln anordnas lokaler för maskin-, pump- och pannrum.

Byggnaderna utföras som i Göteborg med stomme av armerad betong på betonggrund, vilande å pålar nedslagna till fast botten. Under kylhuset anordnas lagerkällare utan kylning. Denna torde kunna uthyras till frihamnen, om den ej blir erforderlig som reservutrymme för smör och ägg. Skulle

denna källare förses med kylanordning, måste golvytan sänkas c:a en meter och komme då att ligga under vattenytan. Sänkningen skulle därför medföra dyrbara grundisoleringar. Det bör därför vara mera ekonomiskt att använda den utan kylning som vanlig lagerkällare.

Lagerlokalerna för smör ligga i bottenvåningen samt i våningarna 1 och 2 trappor upp. Lagerlokalerna för ägg ligga i våningarna 3 och 4 trappor upp. Då det från flera håll uttalats önskemål att i byggnaden skulle kunna anordnas lokaler för fläskkontroll, ha lagerlokalerna tilltagits så stora, att erforderliga lokaler härför event. skulle kunna inrymmas i bottenvåningen.

Temperaturerna i lagerlokalerna böra vara desamma som i Göteborg.

Kylmaskineriet utföres på samma sätt som för Göteborgsanläggningarna, men på grund av större kyllokaler föreslås här trenne kompressorer om vardera 150 000 kalorier per timme.

I kontorsflygeln föreslås en vanlig personhiss samt i lagerhuset en varuhiss om 1 500 kg nyttig last samt en elevators för 1 200 drittlar per timme.

För transport av drittlar och ägglådor från lagerhuset till kajen utföres en transportbana på c:a 5 m höjd över marken. Denna slutar ungefär vid norra fasaden av nuvarande frihamnsmagasinet. Härifrån lyftes godset med stadens kranar till fartygen.

I övrigt äro anordningarna ungefär desamma som för Göteborgsanläggningen.

Byggnaderna innehålla följande nyttiga golvytor:

a) lokaler, för vilka hyra skall erläggas:		
smörlager med djupkylning	2 300	kvm
ägglager med lokaler för in- och uttagning	1 700	»
lagerkällare	930	»
kontor och laboratorier samt event. bostad	1 250	»
	6 180	kvm
b) gemensamma lokaler, för vilka hyra ej utgår:		
lossning, sortering, förrum och passager	650	kvm
maskinrum, pannrum, luftkylare m. m.	650	»
	1 300	»
	Summa	7 480 kvm

Kostnaderna för byggnad, maskinerier m. m. framgår av nedanstående

Kostnadsberäkning.

Schaktning, pålning och betonggrund	kronor	220 000:—
Betongstomme, bjälklag och pelare	»	370 000:—
Murningsarbeten och puts	»	255 000:—
Golvläggning, snickerier, plåtarbeten, målning m. m. ...	»	205 000:—
Korkisolering	»	190 000:—
Kylmaskineri komplett	»	420 000:—
Hissar och elevatorer	»	35 000:—

Transport kronor 1 695 000:—

	Transport kronor 1 695 000: —	
Transportbana till kajen.....	»	30 000: —
Elektrisk installation med transformator	»	70 000: —
Gas-, vatten- och avloppsledningar samt värmeledning...	»	29 000: —
Arvoden för ritningar, byggnadskontroll m. m.	»	80 000: —
Diverse och oförutsett c:a 8 % härå	»	146 000: —
		Summa kronor 2 050 000: —

Utöver ovanstående engångskostnader beräknas de årliga omkostnaderna enligt nedanstående

Driftskostnadsberäkning.

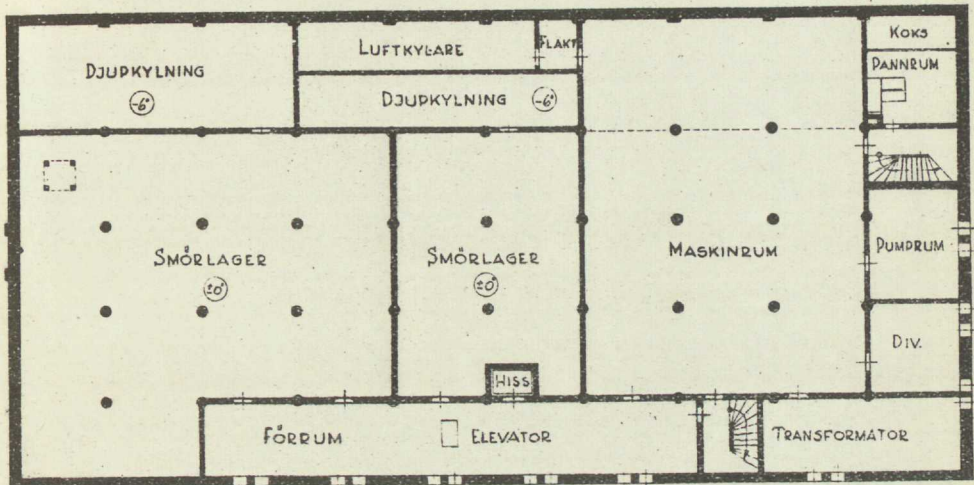
Arrendeavgift för tomt	kronor	7 000: —
Grundavgift för elektrisk ström efter ett pris av 50 kronor per kW och år.....	kronor	11 000: —
Förbrukningsavgift för dito efter 2:s öre per kWh	»	16 000: —
	»	27 000: —
Kylvatten för kylmaskineriet samt vatten till klosetter och tvättställ m. m.	»	7 000: —
Omkostnader för kylmaskineri exkl. ström	»	1 500: —
Koks för värmeledningen.....	»	1 600: —
Diverse underhåll av fastighet och transportbana	»	8 000: —
Avlöning för en förste maskinist jämte bostad	»	4 200: —
» » » andre » » »	»	3 200: —
» » » vaktmästare » » »	»	2 600: —
Ersättning till svenska smörprovningarna för förvaltning av fastigheten	»	2 000: —
		Summa kronor 64 100: —

Göteborg den 8 januari 1930.

Carl Ritzén.

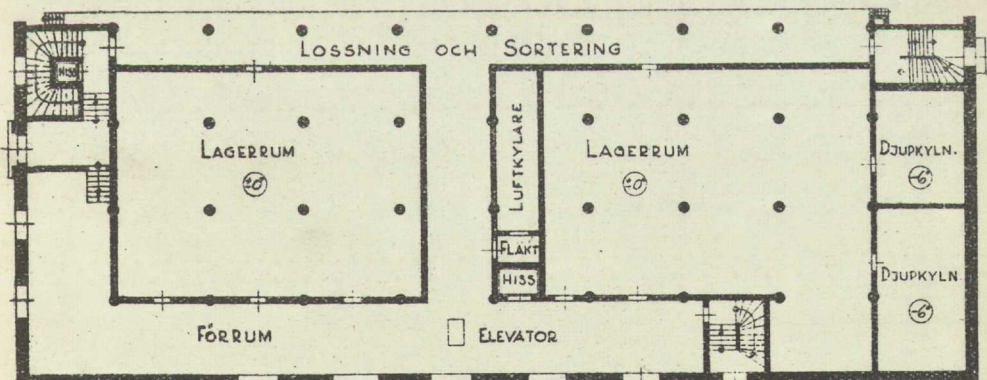
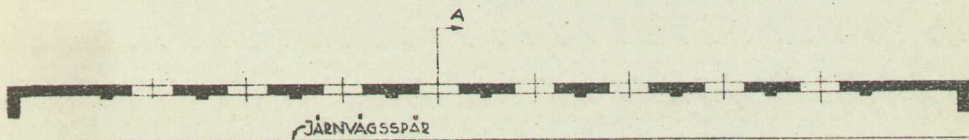
Förslag till kylagerhus för smör och ägg i Göteborg.

Smörlager.

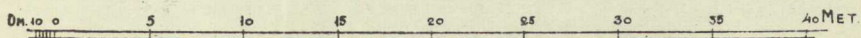

Källaren

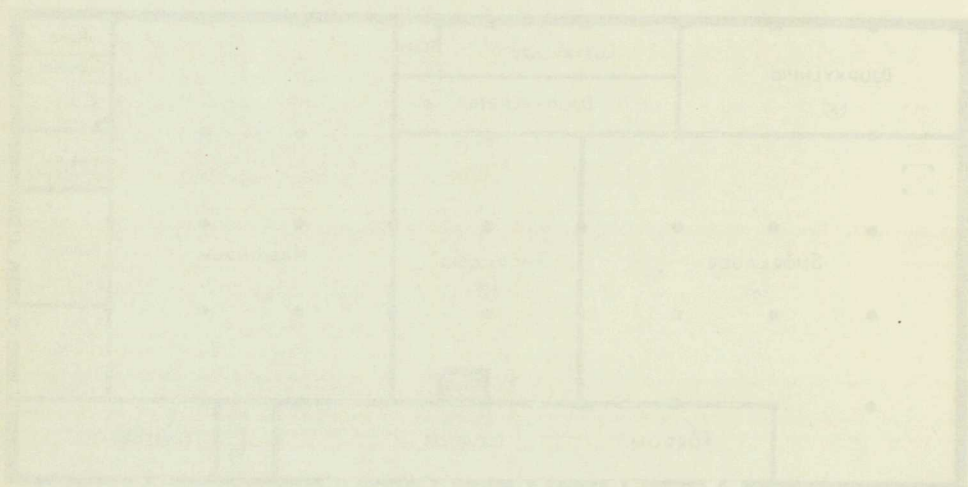
Smörlager.

Bottenvåningen

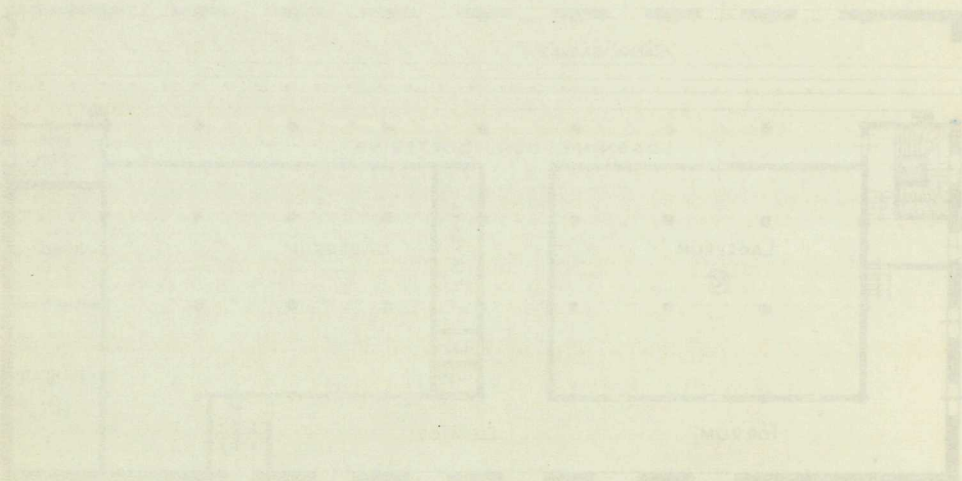

Grundplan

Grundplan

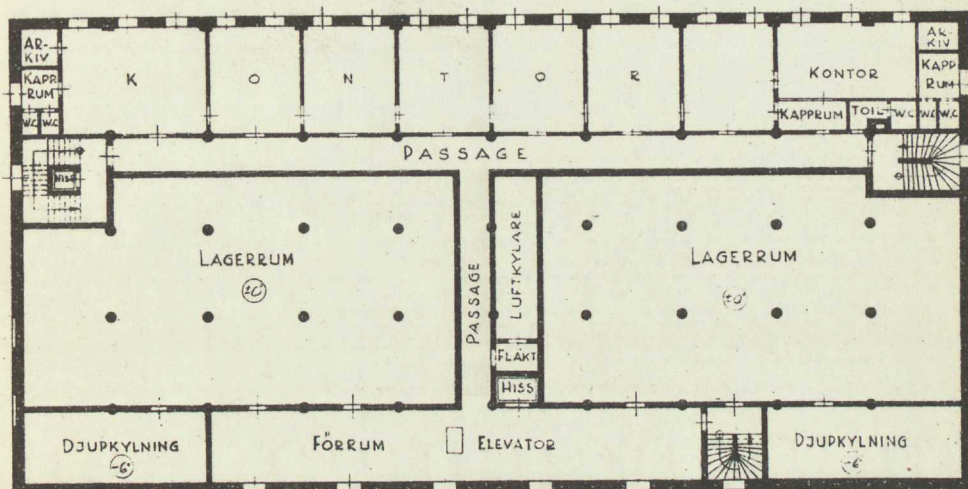
Grundplan

Grundplan

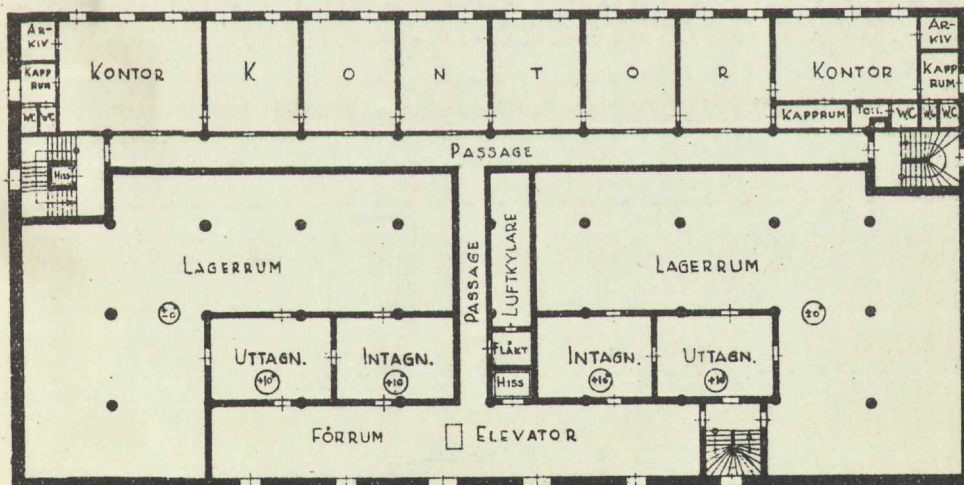
Förslag till kylagerhus för smör och ägg i Göteborg.

Smörlager.

Våningen 1 tr.

Ägglager.

Våningen 2 tr.

0 5 10 15 20 25 30 35 40 MET.

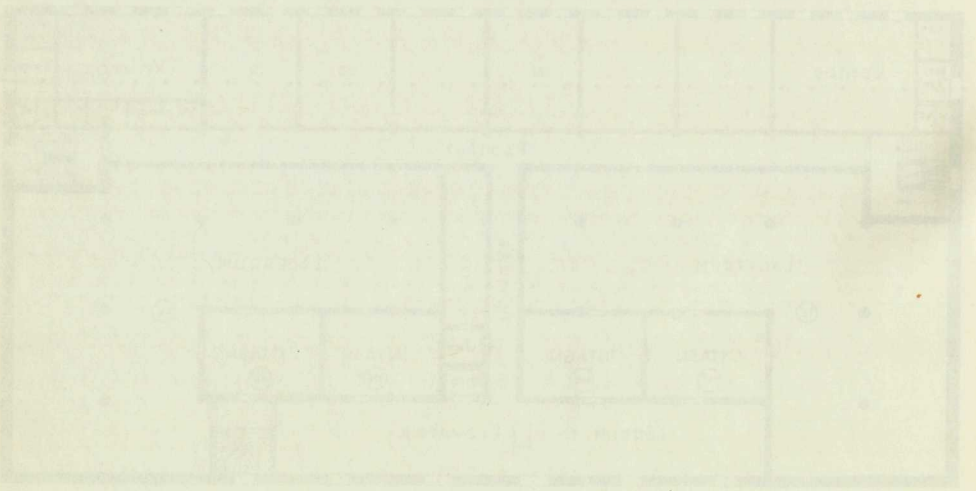
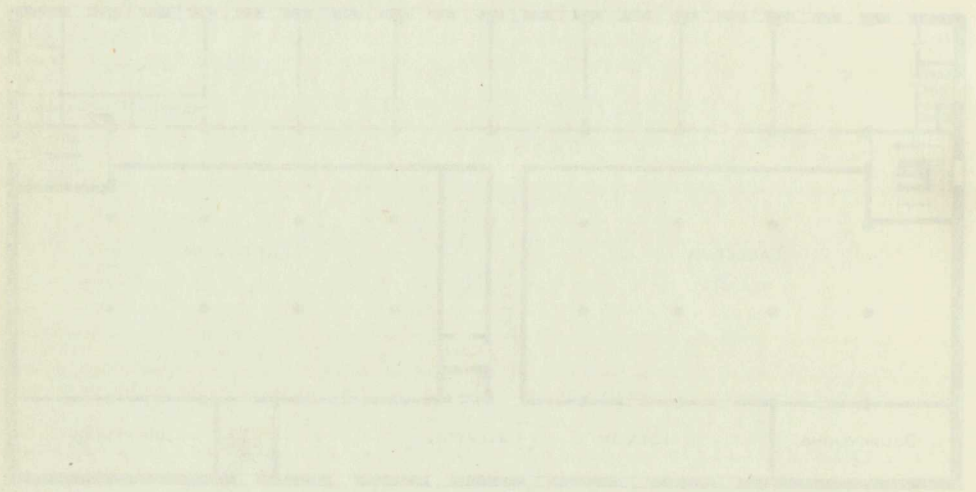
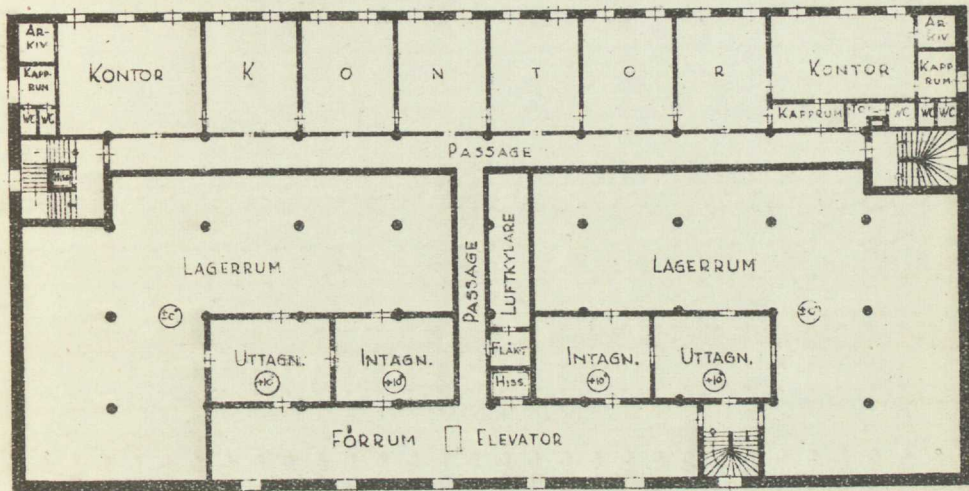

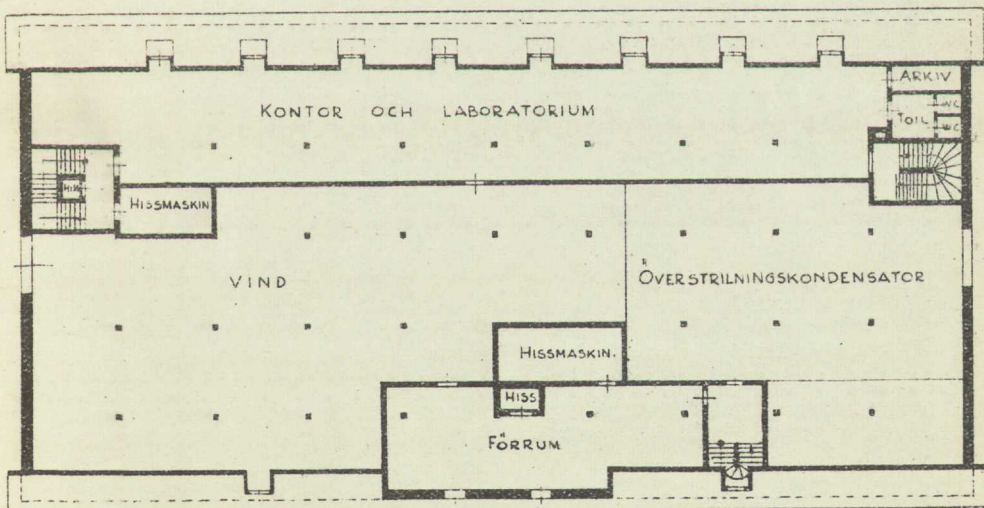
Figure 2-1

Förslag till kylagerhus för smör och ägg i Göteborg.

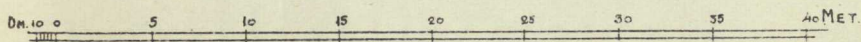
Ägglager.

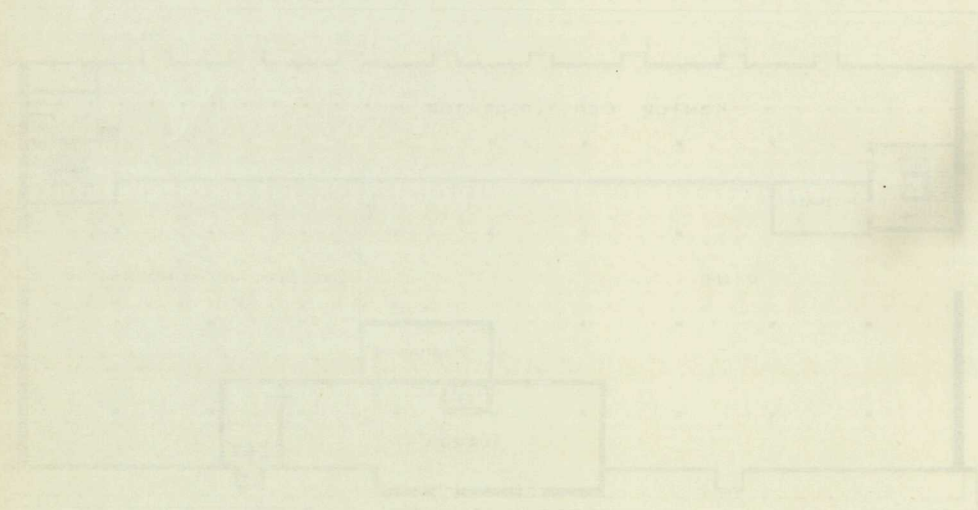
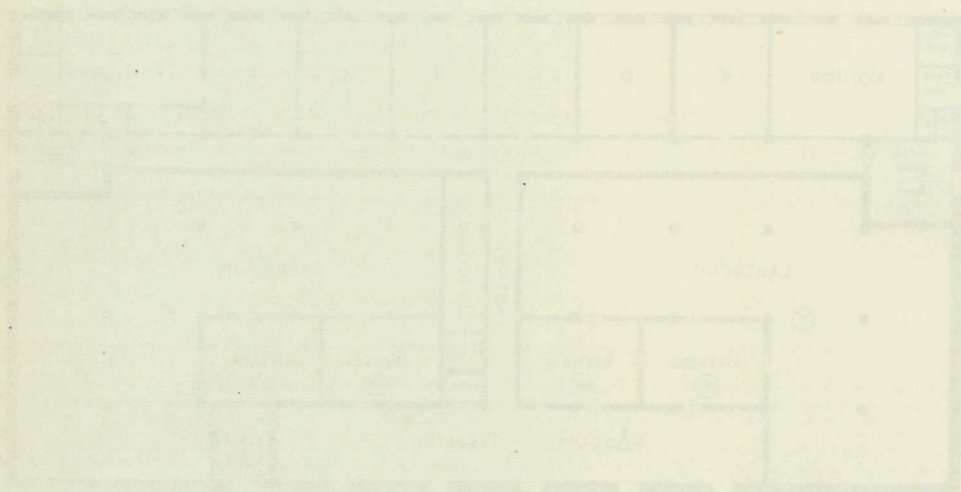
Våningen 3 tr.

Vind 4 tr.

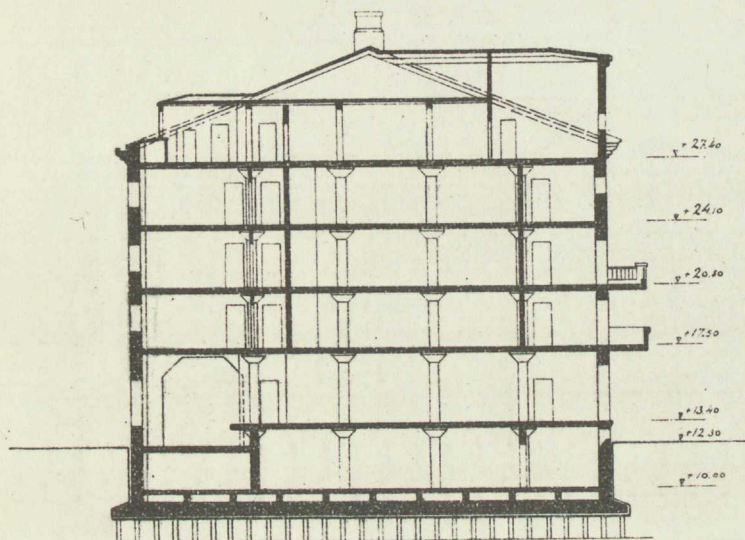

Andet

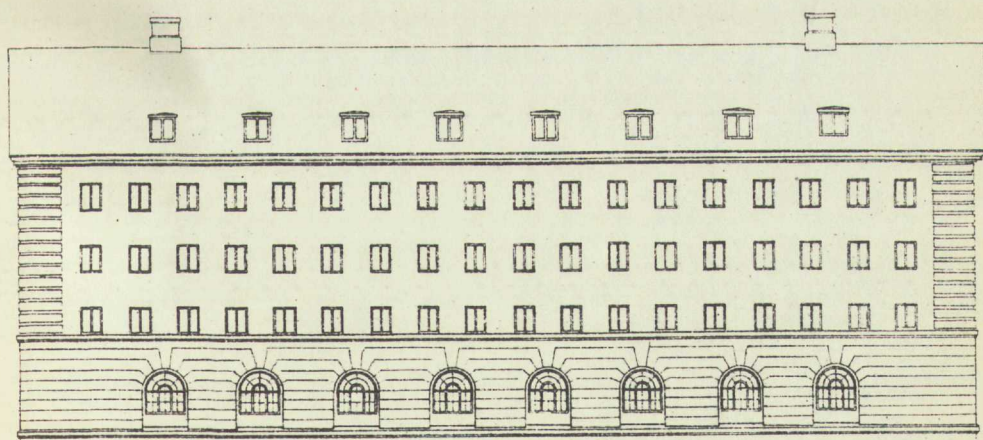

Förslag till kylagerhus för smör och ägg i Göteborg.

Sekt. A-A.

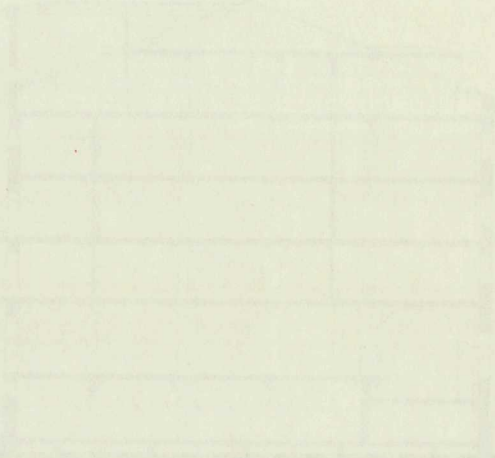
Fasad mot söder.

0m. 10 0 5 10 15 20 25 30 35 40 MET.

For sale at auction, the property of the late John A. Smith, deceased.

Lot 1.

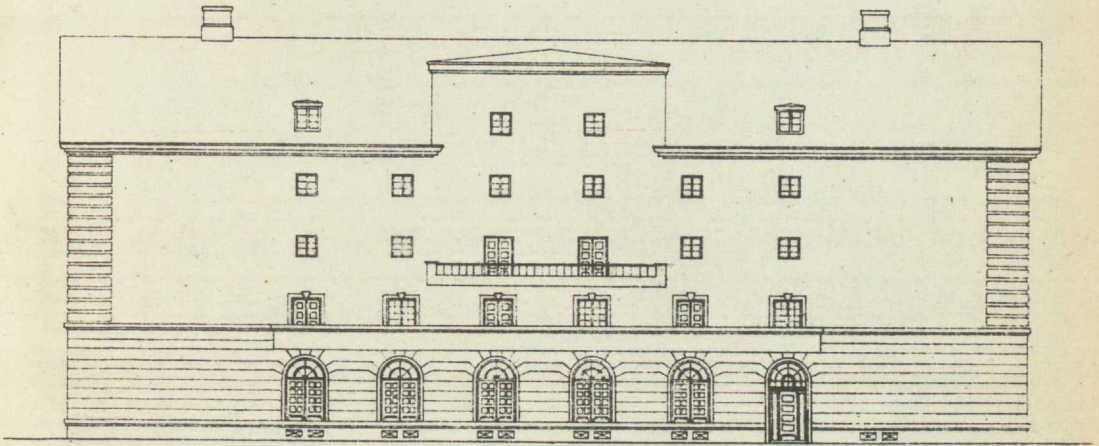

Lot 2.

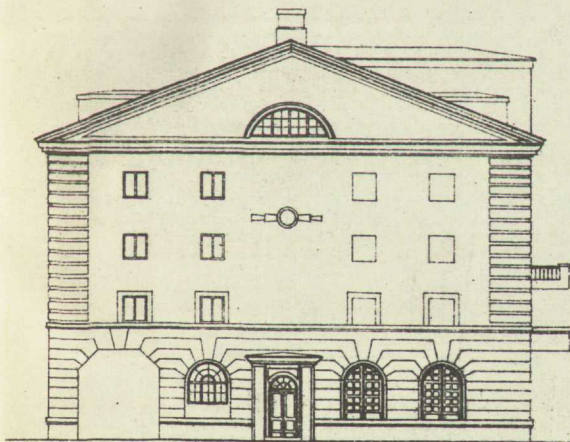

Förslag till kyllagerhus för smör och ägg i Göteborg.

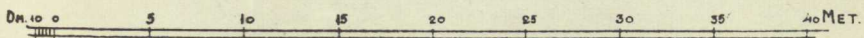
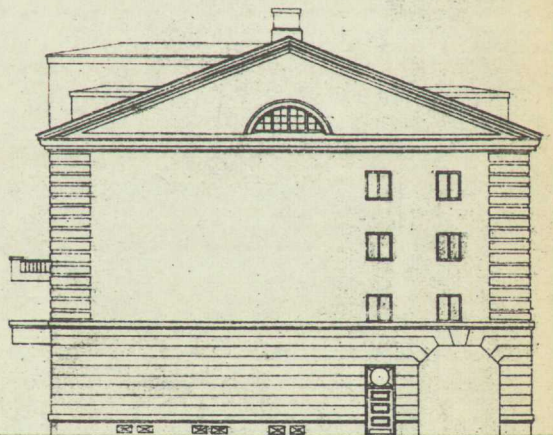
Fasad mot norr.

Fasad mot öster.

Fasad mot väster.

Förslag till ny lag om rikets förvaltningshögskola

1889

Förslag till ny lag om rikets förvaltningshögskola	
1	1889
2	1889
3	1889
4	1889
5	1889
6	1889
7	1889
8	1889
9	1889
10	1889
11	1889
12	1889
13	1889
14	1889
15	1889
16	1889
17	1889
18	1889
19	1889
20	1889
21	1889
22	1889
23	1889
24	1889
25	1889
26	1889
27	1889
28	1889
29	1889
30	1889
31	1889
32	1889
33	1889
34	1889
35	1889
36	1889
37	1889
38	1889
39	1889
40	1889
41	1889
42	1889
43	1889
44	1889
45	1889
46	1889
47	1889
48	1889
49	1889
50	1889
51	1889
52	1889
53	1889
54	1889
55	1889
56	1889
57	1889
58	1889
59	1889
60	1889
61	1889
62	1889
63	1889
64	1889
65	1889
66	1889
67	1889
68	1889
69	1889
70	1889
71	1889
72	1889
73	1889
74	1889
75	1889
76	1889
77	1889
78	1889
79	1889
80	1889
81	1889
82	1889
83	1889
84	1889
85	1889
86	1889
87	1889
88	1889
89	1889
90	1889
91	1889
92	1889
93	1889
94	1889
95	1889
96	1889
97	1889
98	1889
99	1889
100	1889

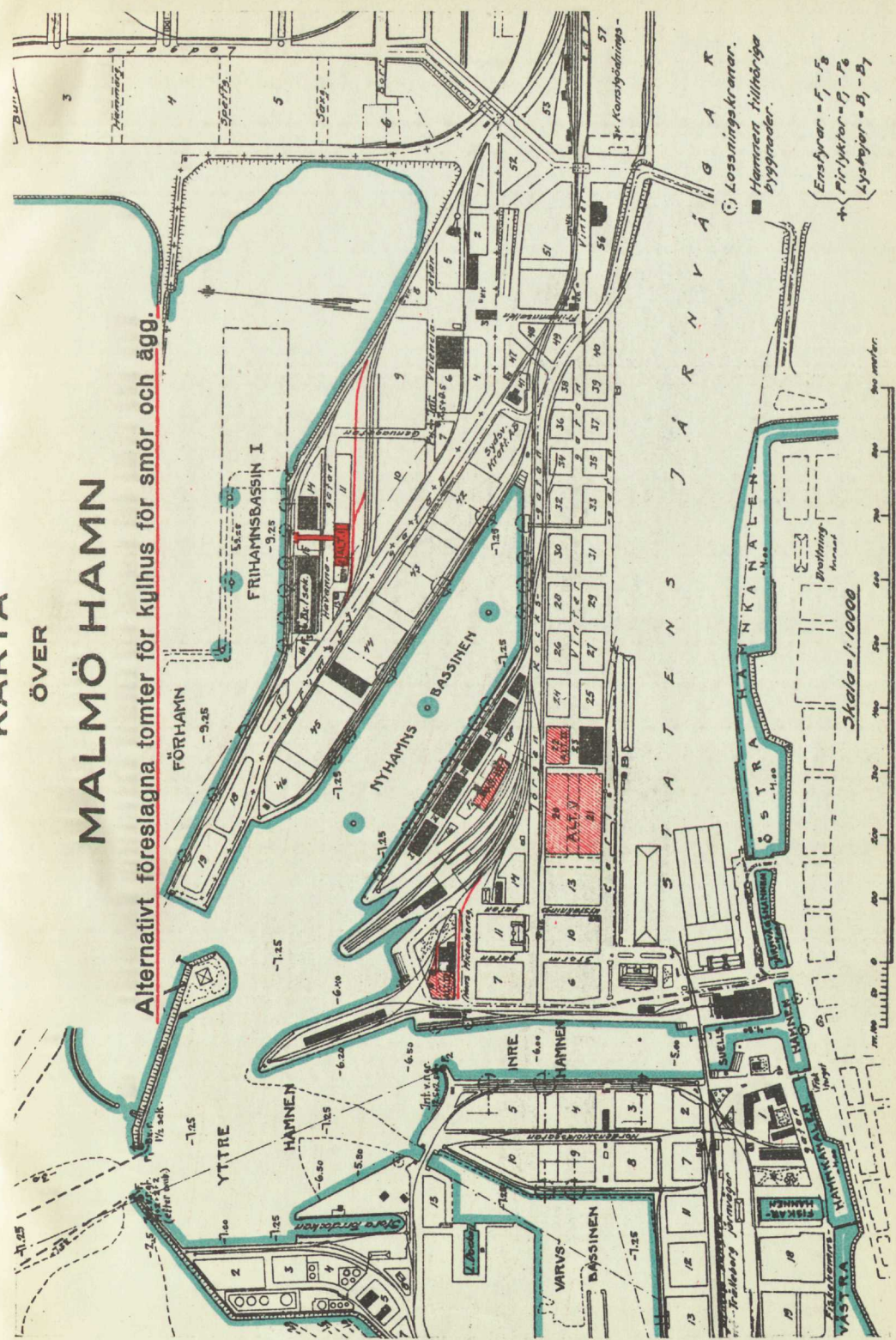
Förslag till ny lag om rikets förvaltningshögskola

Förslag till ny lag om rikets förvaltningshögskola	
1	1889
2	1889
3	1889
4	1889
5	1889
6	1889
7	1889
8	1889
9	1889
10	1889
11	1889
12	1889
13	1889
14	1889
15	1889
16	1889
17	1889
18	1889
19	1889
20	1889
21	1889
22	1889
23	1889
24	1889
25	1889
26	1889
27	1889
28	1889
29	1889
30	1889
31	1889
32	1889
33	1889
34	1889
35	1889
36	1889
37	1889
38	1889
39	1889
40	1889
41	1889
42	1889
43	1889
44	1889
45	1889
46	1889
47	1889
48	1889
49	1889
50	1889
51	1889
52	1889
53	1889
54	1889
55	1889
56	1889
57	1889
58	1889
59	1889
60	1889
61	1889
62	1889
63	1889
64	1889
65	1889
66	1889
67	1889
68	1889
69	1889
70	1889
71	1889
72	1889
73	1889
74	1889
75	1889
76	1889
77	1889
78	1889
79	1889
80	1889
81	1889
82	1889
83	1889
84	1889
85	1889
86	1889
87	1889
88	1889
89	1889
90	1889
91	1889
92	1889
93	1889
94	1889
95	1889
96	1889
97	1889
98	1889
99	1889
100	1889

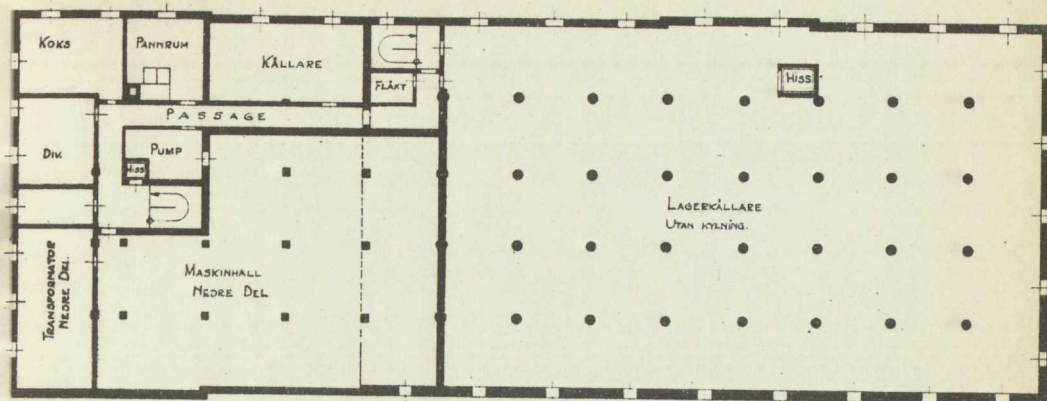
KARTA ÖVER

MALMÖ HAMN

Alternativt föreslagna tomter för kylhus för smör och ägg.

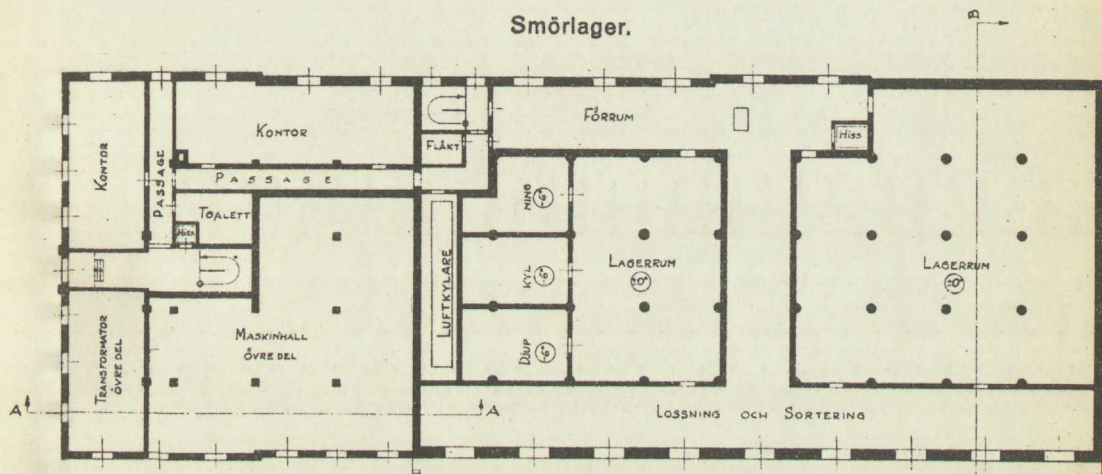

Förslag till kylagerhus för smör och ägg i Malmö.

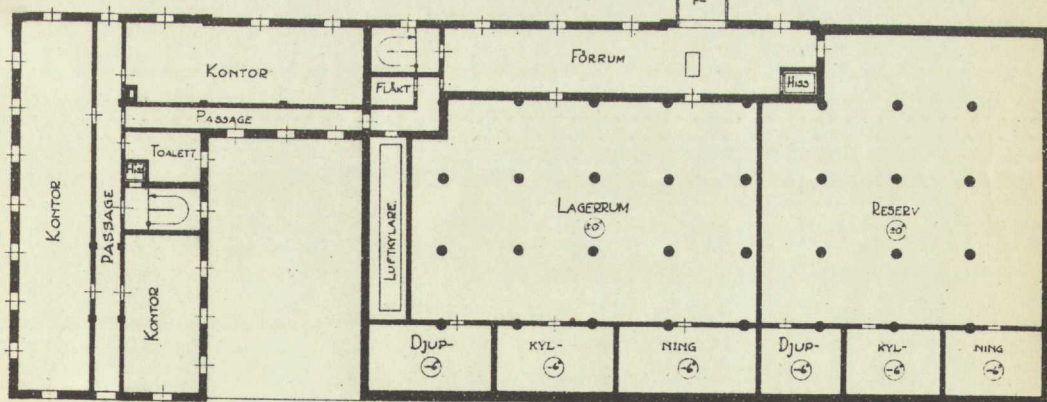
Källaren

Smörlager.

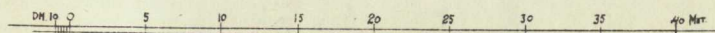

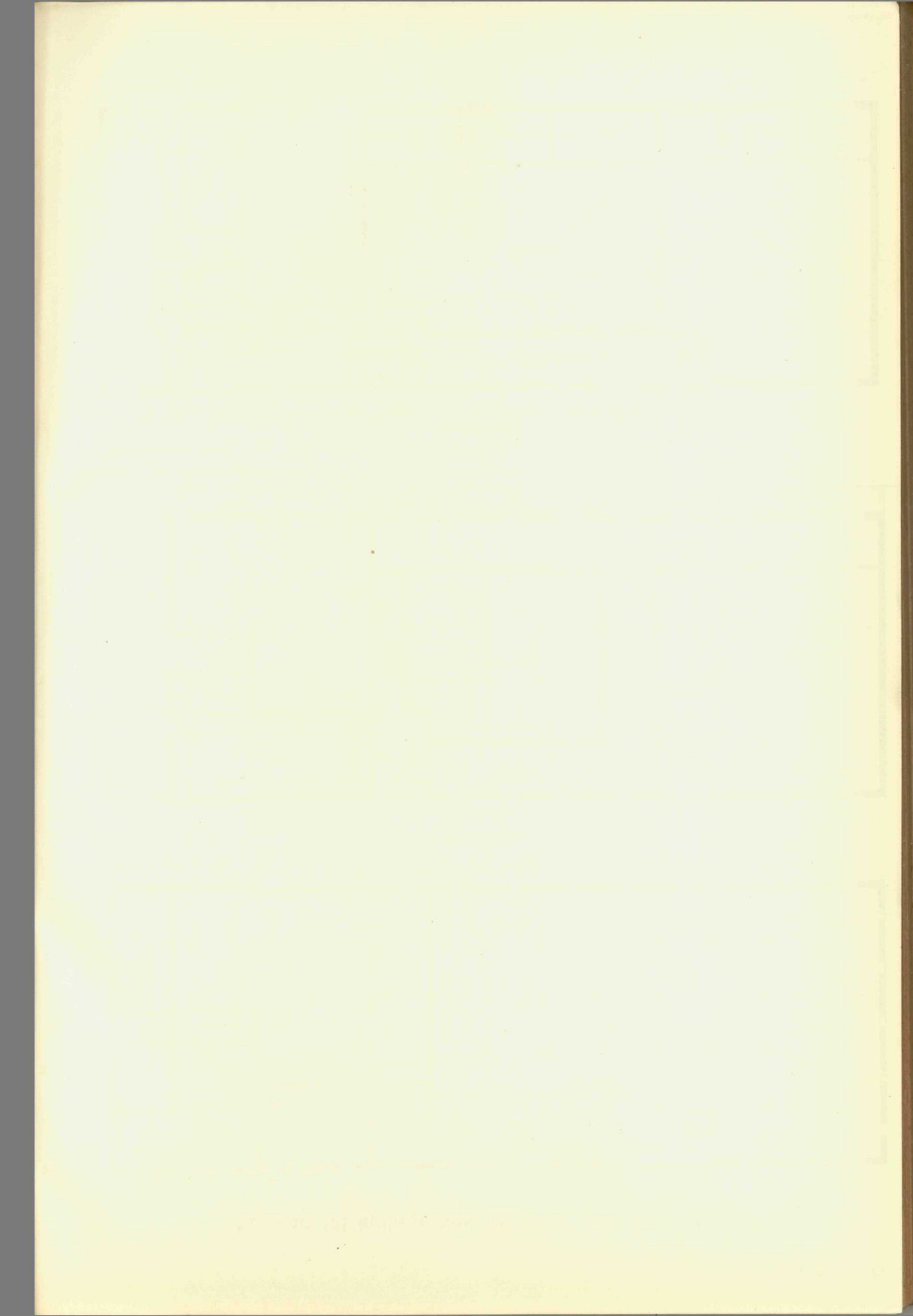
Bottenvåningen

Smörlager.

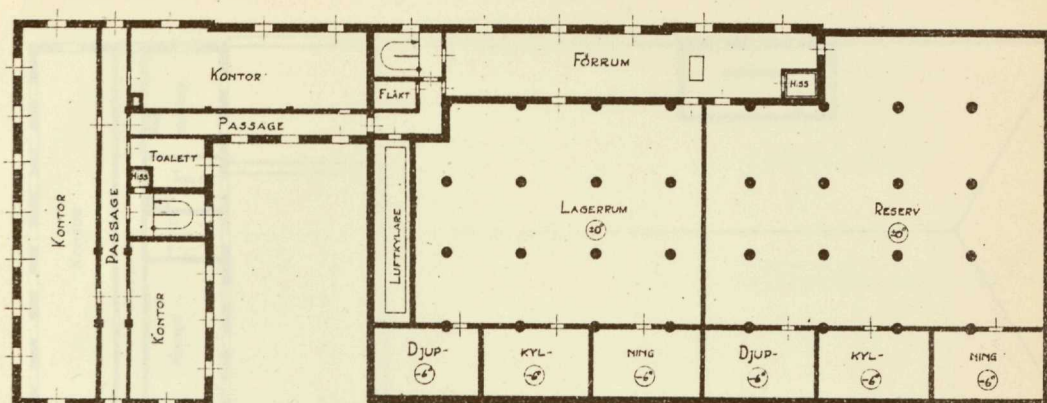
Våningen 1 tr.

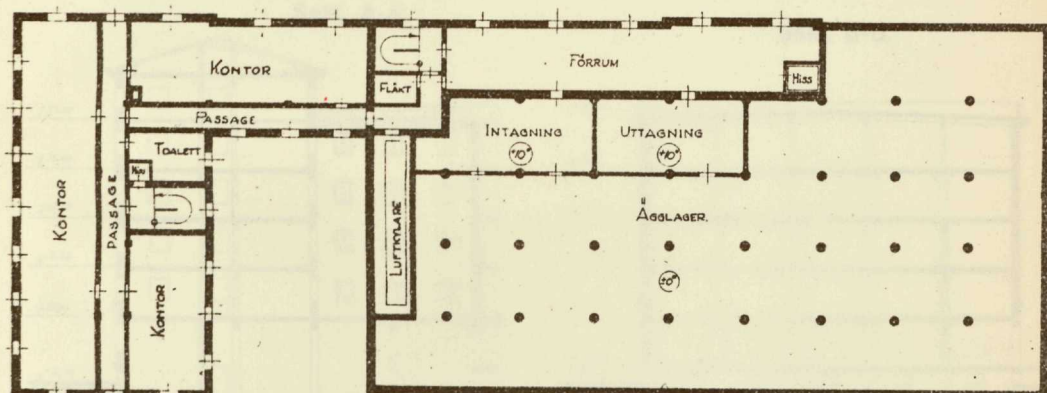
Förslag till kyllagerhus för smör och ägg i Malmö.

Smörlager.

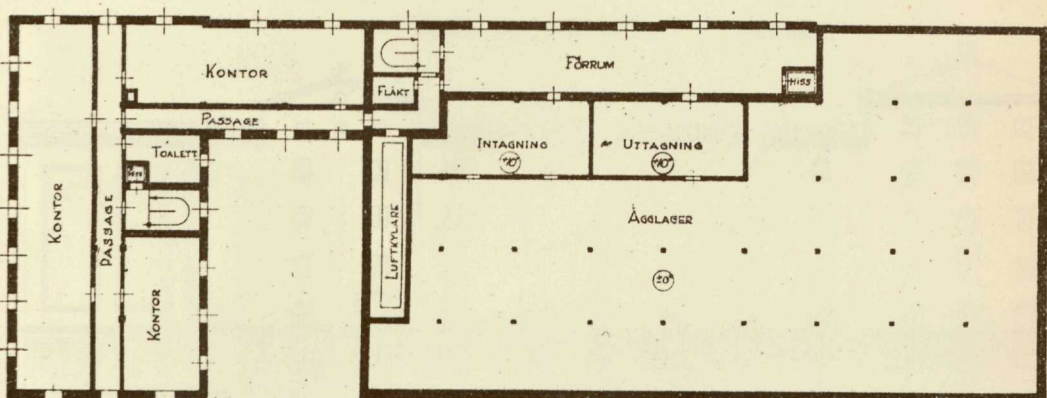
Våningen 2 tr.

Ägglager.

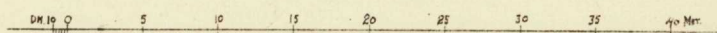

Våningen 3 tr.

Ägglager.

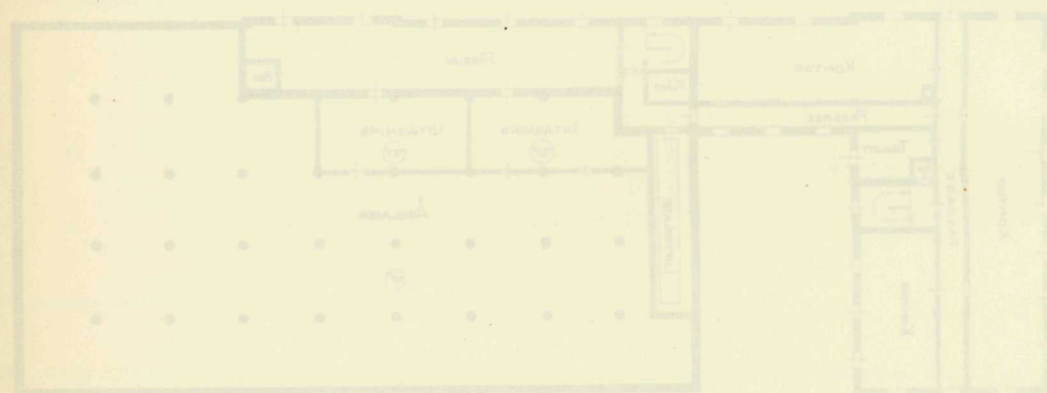
Våningen 4 tr.

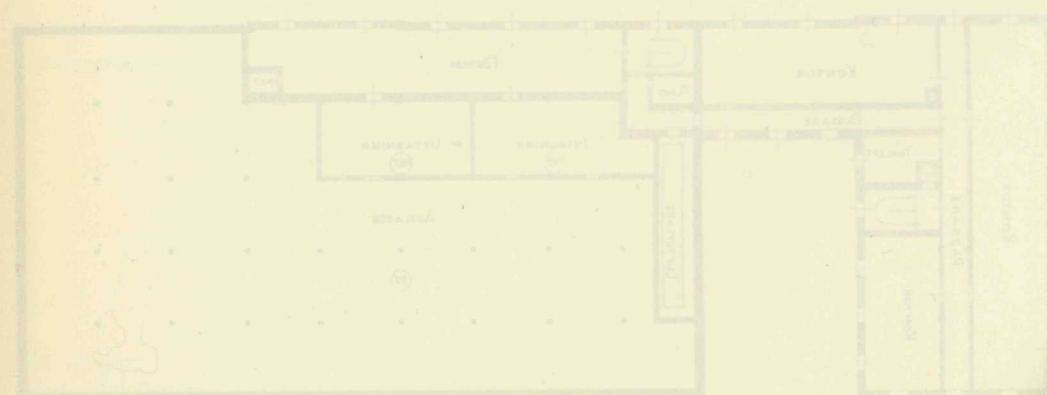
Förslag till kyllagerhus för smör och ägg i Malmö.
Småhager.

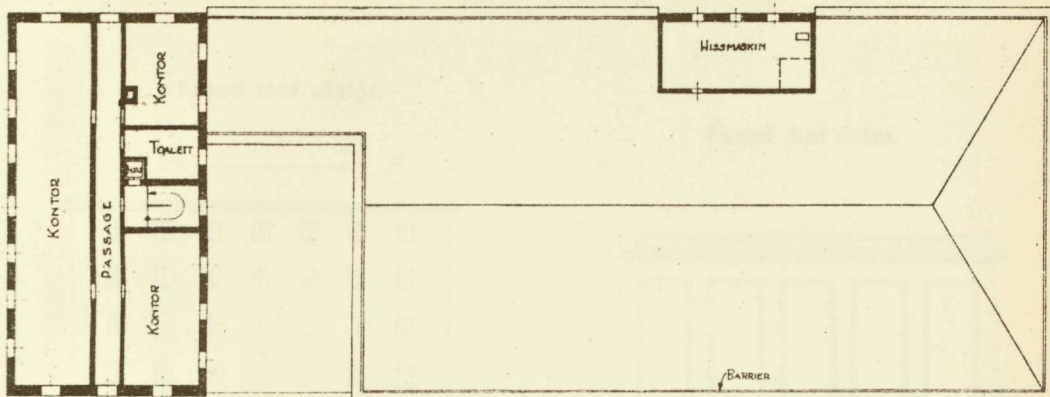
Agglager

Agglager

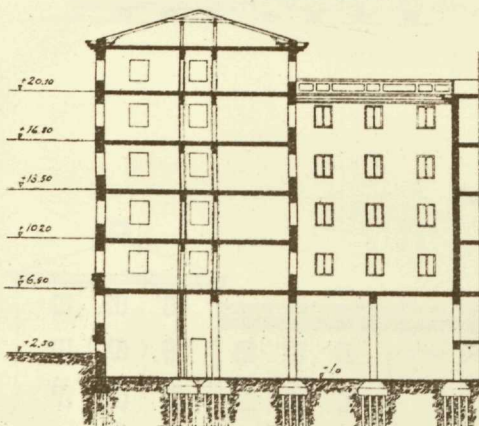

Förslag till kyllagerhus för smör och ägg i Malmö.

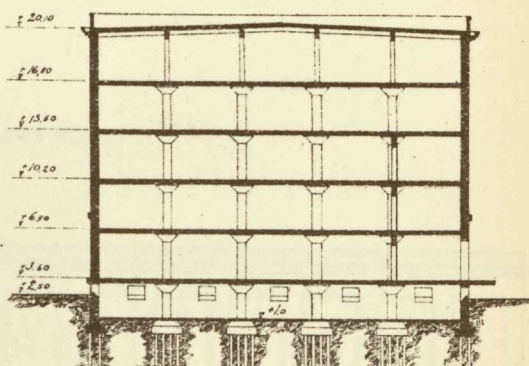

Vind 5 tr.

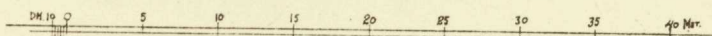
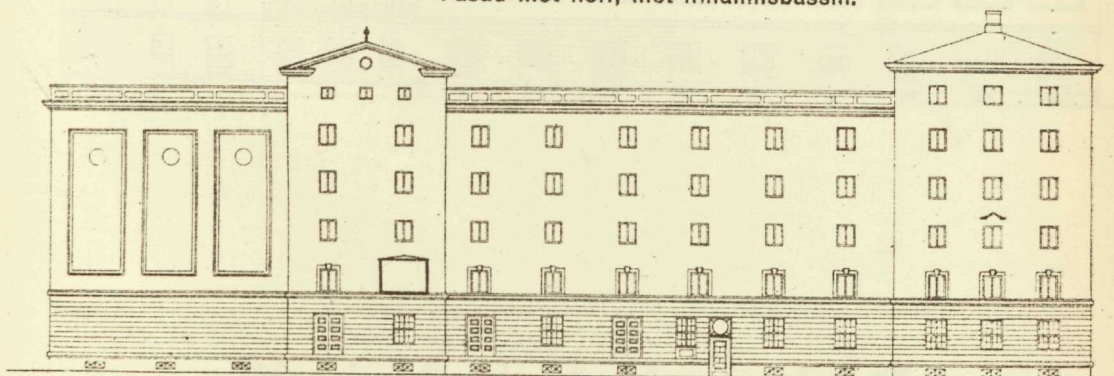
Sekt. A-A.

Sekt. B-B.

Fasad mot norr, mot frihamnsbassin.

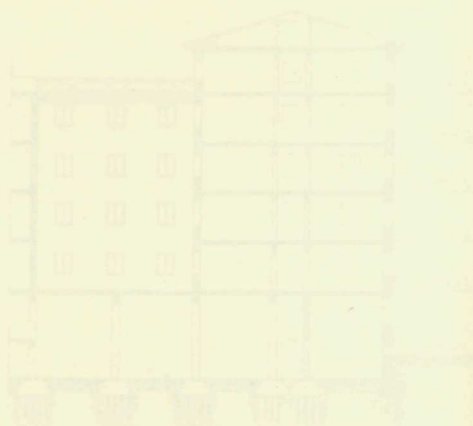
Förslag till källargrund för smör och ägg i Malmö

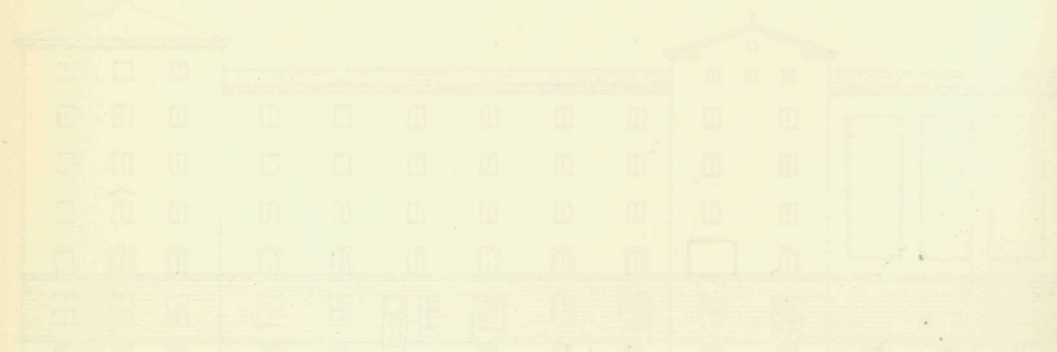
Vind 2 m

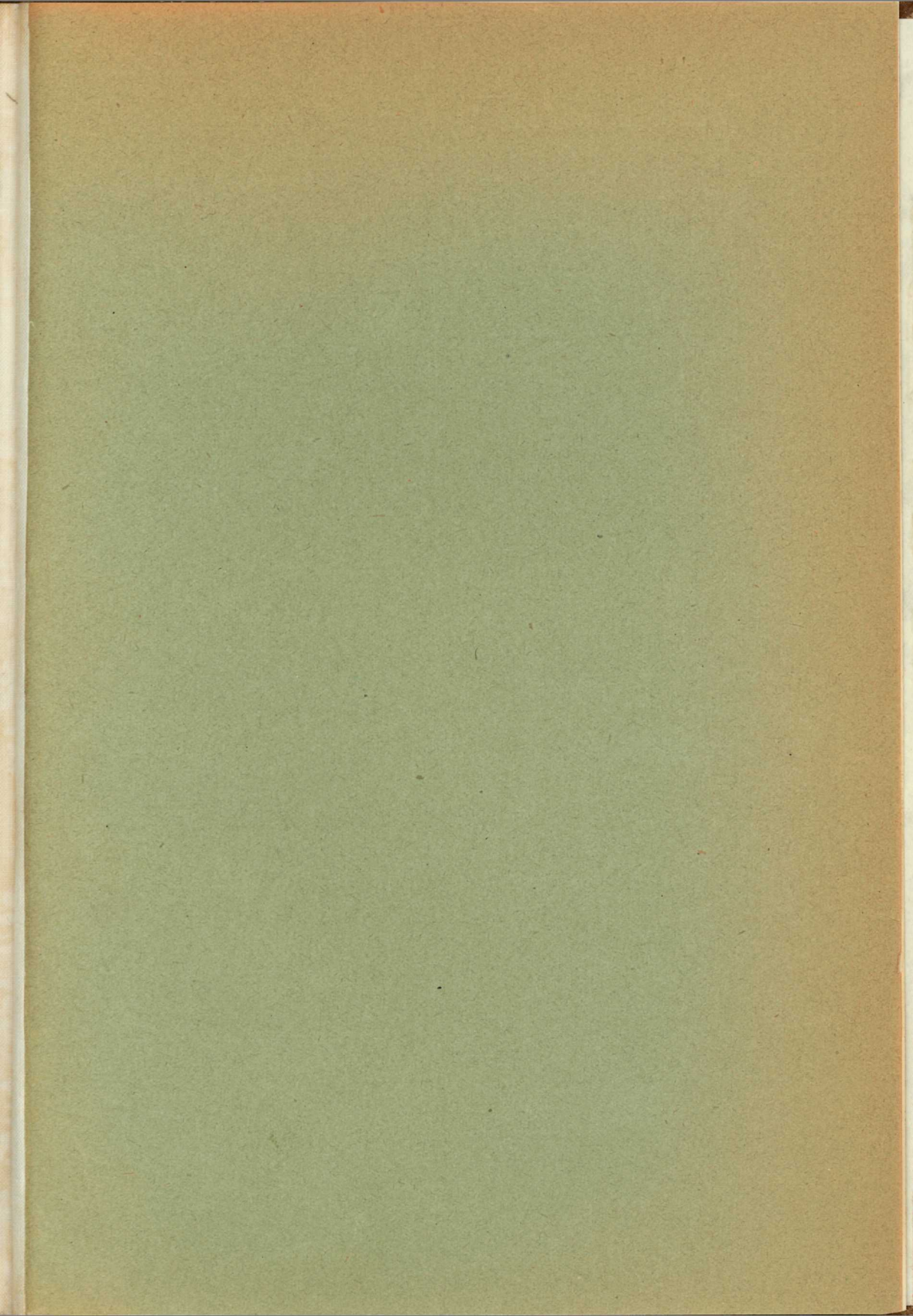
Seck 2-A

Seck 2-A

Fasad mot nord, med infartsdörr

Statens offentliga utredningar 1930

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Industri.

Kommunalförvaltning.

Handel och sjöfart.

Statens och kommunernas finansväsen.

Kommunikationsväsen.

Politik.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Socialpolitik.

Försäkringsväsen.

Hälsö- och sjukvård.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.
Skydd för äldre kulturföremål. [3]

Allmänt näringsväsen.

Försvarsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Jordbruksutredningens betänkanden. 1. Betänkande ang. åtgärder för vete- och rågmärknadens stödjande. [1]
2. Betänkande ang. jordbrukets kreditförhållanden. [2]
3. Betänkande ang. vissa åtgärder för mejerihanteringens och smörexportens främjande. [4]